

GÜNDEM:
YEREL SEÇİMİN
KAÇINILMAZ
GÜNDEMİ

BÜYÜK BİNALAR,
BÜYÜK YANILGILAR
VE ETİK

İMAR AFFI:
ÇÖKÜŞLER,
ÇÖZÜMLER

ANMA:
AFİFE BATUR
ZİYA TANALI

ANMA PROGRAMI:
NEZİH ELDEM

TEHDİT ALTINDAKİ
KÜLTÜR MİRASI:
BALABAN

ZENGİN MEKÂNSAL
KURGU VE GÜÇLÜ
TEKTONİK:
DİYARBAKIR
YENİŞEHİR
BELEDİYESİ

EKONOMİK KRİZ
KOŞULLARINDA
İNŞAAT SEKTÖRÜ
ZORDA

YARIŞMA:
AKHISAR ESKİ
BELEDİYE
MEYDANI

YARIŞMA:
KORE SAVAŞI
ANMA ALANI

SAMSUNG

Space Monitör

Kendine alan yarat

Duvara sıfır kullanım* | Düzenli tek kablo | Ayarlanabilir yükseklik**

samsung.com/tr
/SamsungTurkiye

*Monitörün arka kısmının duvara olan uzaklığı, montaj ve duvar türüne bağlıdır.
**Ayarlanabilir yükseklik 0-213.9 mm'dir. Aksesuarlar ürün paketine dahil değildir.

YAZIN KIŞI, KIŞIN YAZI ÖZLEYENLERE...

Dünyada satılan her 3 klimadan birini üreten Gree Klima,
-30 derecede bile ısıtmaya devam eden modelleriyle hayatımızda.

Haliyle, içinizi ısıtan fiyatlarla.

ÖRNEK DAİRE

Ürünleri
incelemek için QR
kodu okutun.

Yeni başarıların mimarı olmanız için gereken her şey IKEA KURUMSAL'da.

Siz projenizi hayalinizdeki gibi gerçekleştirmeye odaklanırken, biz işlerinizi organize edelim. Bulduğunuz her fikirde, hayata geçireceğiniz her projede çözüm ortağınız IKEA KURUMSAL yanınızda.

IKEA
KURUMSAL

MAKAL MOBİLİTE VE HİZMETLER A.Ş.
YEĞEN AYSOĞUDU
0850 5111 2222 8333

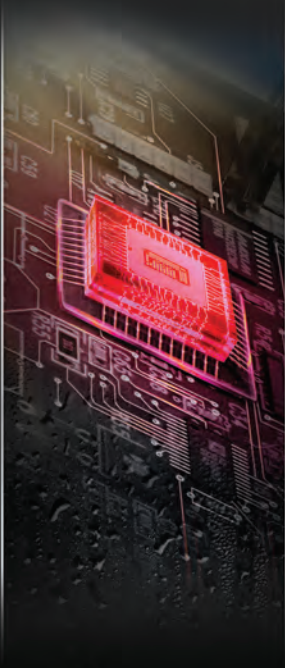
www.IKEAKURUMSAL.com
444 4 532

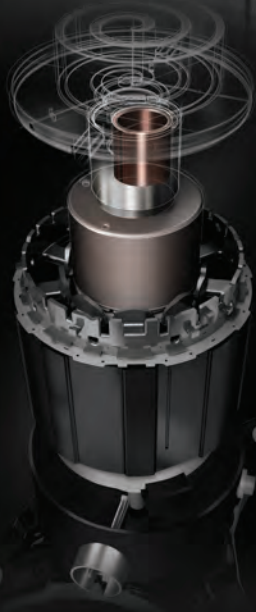
© Inter IKEA Systems B. V. 2019

EN ZORLU KOŞULLAR İÇİN TASARLANDI

MULTI V™ 5

Hem hava sıcaklığını
hem de nemi
algılama

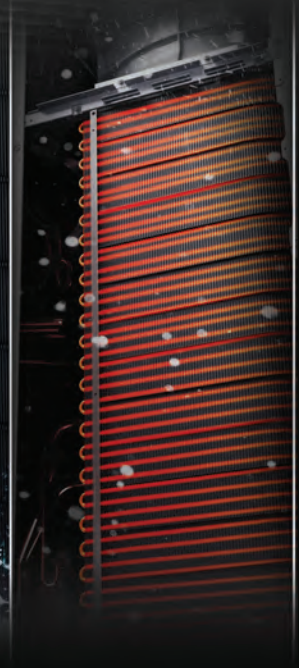
Yapısı ve malzemesi
yeniden tasarlanmış
kompresör

26HP'a kadar
tek gövde

Geliştirilmiş
korozyon
direnci

Geliştirilmiş
ısıtma
performansı

**KÖTÜ IŞIK
GÜNÜNÜZÜ
MAHVEDEBİLİR.**

**LEDVANCE
ARMATÜRLERE
GEÇİŞ YAPIN.**

Sürekli gelişen ve büyüyen LED armatür portföyü ile LEDVANCE, tüm proje ihtiyaçlarınıza uygun çözümler üretmeye devam ediyor.

SAMSUNG

Kaset klimalarda yeni teknoloji Samsung 360 Kaset Klima

Samsung 360 Kaset Klima, iF Design ödüllü dairesel tasarımıyla geleneksel kaset klimalara göre* havayı daha homojen olarak dağıtır, odanın her köşesinin eşit sıcaklıkta olmasını sağlar** ve kanatsız yapısıyla soğuk ceryan oluşmasını engeller. Bütün bunları yaparken de minimalist tasarımıyla yaşam alanlarınıza estetik katar.

SAMSUNG
SİSTEM KLİMA ÇAĞRI MERKEZİ
0850 2010 222

Ürüne ait videoyu izlemek için lütfen QR kodu okutunuz.

* Genel 4 yöne üflemleri kaset tipi cihazlara kıyasla yapılan testlere göre.
** 9,3 m çapındaki alan içerisinde sıcaklık farkı 0,60°C'den azdır.

Bu evde
SAMSUNG
var

T Ü R K İ Y E TEHDİT ALTINDAKİ KÜLTÜR MİRASIMIZ

unması • Diyarbakır Kalesi ve Hevsel
İstanbul'un Tarihi Alanları • Maltepe
Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunması
ar İkamet Sitesi • Cerattepe • Büyükçek
Korunması • Çorum Yazılıkaya • Eski
ası • İzmir Havagazı Fabrikası • Hisa
• Sait Halim Paşa Yalısı • Marmara
Gar Binası • Bursa Merinos Fabrika
İlli Kütüphane • Süreyya Sineması
Sultan Han • Muğla Valilik • Sultan
la Kültürel Mirasın Korunması • a
İlçe Emniyet Müdürlüğü • İstanbu
Tükümet Konağı • Saraçoğlu Mah.
nda Köşkü • Sarıyer Bahçeköy Su
ank Binası • Karadeniz'in Kirliliği
yası • Atlas Apartmanı • Etibank B
• **Kültürel Miras Risklerinin Değ**
Binası • Eskişehir Kiremit Fabrika
inde Kültürel Değerlerin Korun
türel ve Doğal Mirasın Korun
Bergama Akrapol • İstanbul'un
üzgeci Binası • **Türkiye'de Kült**
sı • Kumrular İkamet Sitesi • Çe
şjik Mirasın Korunması • Çorulu
şçi Memur Lokantası • İzmir F
• **ları** • Eskişehir İbis Hotel • Sa
Atölyesi • TCDD Gar Binası •
Mağaraları • Milli Kütüphane
Kayseri Sultan Han • Güzelce
• Malatya Gazi İlkokulu • TR
Surları • Danıştay Binası • R
si • Ankara Rüzgâr Tüneli •
• **Tarihi Kentler ve Bölgeler**
unması • Yedikule Zindanla
mular İkamet Sitesi • Zeytin
rilmesi • Marmara Köşkü •
ası • Malaya İstasyon Bina

• Diyarbakır Kalesi ve Hevsel B
• Tarihi Alanları • Maltepe Elektrik ve F
• **Kültürel Mirasın Korunması** • Hasankeyf
• İkamet Sitesi • Cerattepe • Büyükçekmece Kanuni Sultan
• Çorum Yazılıkaya • Eskişehir Haller Gençlik Mei
• İzmir Havagazı Fabrikası • Rumeli Hisarı • **Kültür Varlıkla**
• Sait Halim Paşa Yalısı • Marmara Köşkü • Baraj Gazir
• Bursa Merinos Fabrikası • **Biyçeşitlilik ve Akdeniz'**
• Süreyya Sineması • Eskişehir Kiremit Fabrikası • Çe
• Muğla Valilik • Sultangazi Güzelce Kemerleri • Balıkesir
Mirasın Korunması • Malatya Gazi İlkokulu • TRT Arı ve Orku
• İstanbul Surları • Danıştay Binası • Rum İlkok
• Saraçoğlu Mahallesi • Ankara Rüzgâr Tüneli • **Anıtlar**
• Sarıyer Bahçeköy Su Kemerli • **Tarihi Kentler ve Bölgeler** •
• **Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması** • Yedikule Zindan
• Etibank Binası • Kumrular İkamet Sitesi • Zeytin
• **klerinin Değerlendirilmesi** • Marmara Köşkü • B
• Eskişehir Fabrikası • İller Bankası • Malaya İstasyon F
• **unması** • Fatih Tarihi Yarımada Kent
• **ası** • Diyarbakır Kalesi ve Hevsel

Mimarlar Odası tarafından yürütülen
Tehdit Altındaki Kültür Mirası projesine katkı için
405. sayıda başlattığımız açık çağrı devam ediyor!
Bu sayıdaki bölüm için 30. sayfa incelenebilir.

TMMOB MİMARLAR ODASI

ArkDes

Gelin 1996 yılına gidelim, İstanbul'daki Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı, yani HABITAT-II toplantısına. "Sürdürülebilir insan yerleşimleri oluşturulması" amacıyla başlatılan bu konferansların ilkinde, 1976 yılında, hükümetlerin yöneticiliğinde sorunların çözülmesini öngören sistemin çalışmamasının ardından; 1996 yılına gelindiğinde, İstanbul'daki ikinci konferans, özellikle de sivil aktörlerin katkılarıyla adımların daha sağlam atılabileceğinin kabul edildiği bir konferans olmuştu. Merkezleşmeye alternatif olarak kurgulanan bu sistemle, yetkileri ve dolayısıyla sorumluluğu dağıtan bu anlayış, varolan sınırları zorlayarak katılımcılığı mümkün kılmıştı. Böylece değişik aktörlerin farklı noktalarda bulduğu çözümlerle kentlerin yaşanabilirliğine katkı sağlanabileceği bir kez daha kabul edilmişti. 2016 yılındaki HABITAT-III ise yine açık çağrılarla katkıların alındığı, ancak Türkiye'nin en başa dönerek yine merkezî otorite ile temsil edildiği bir konferans olmuştu. Peki, bu süreç bize ne diyor? Dünyada adem-i merkezîyetçilik yükselirken, Türkiye'de kabul gören bu "kontrol bende"cilik bizi nereye götürüyor? Yerelde karar alması beklenen yöneticilerin belirleneceği 31 Mart seçimi yaklaşırken bu yeni gelecek olan isimler, gerçekten merkezi yönetimlerin baskılarından bağımsız karar süreçlerini yürütebilecekler mi? Tabandan tavana bir organizasyonun kurgulanması mümkün olacak mı? Bu sayının *MİMARLIK* Gündem'inde Ali Cengizkan tekil bireyler olan bizlerin üstünde egemenlik kuran bir "otorite"nin varlığından bahsederek seçimlerde kamusal özne olduğumuzu hatırlamamız ve kendimize güvenmemiz gerektiğini vurguluyor. Sahi, bizler artık kendimizi güçlü hissetmiyor muyuz yoksa?

Uzun bir aradan sonra kendimizi güçlü hissetmemize neden olan gelişmeler de yaşanmıyor değil. İklim değişikliğine dikkat çekmek için Ağustos 2018'den beri her Cuma eylemine devam eden 16 yaşındaki Greta Thunberg, sonunda daha geniş kitlelere ulaşmaya başladı ve hatta Nobel Barış Ödülü'ne bile aday gösterildi. Tüm dünyada ve Türkiye'de de gençler Cuma günleri "İklim için Okul Grevi"nde bir araya gelip "Değişim hemen şimdi!" diyor. Yıllardır konuşulan, uzmanların dikkat çektiği, ancak siyasetin umursamadığı iklim krizine "kriz" gibi davranılması gerektiğini vurgulayan gençler, umalım ki, daha çok insanı kamusalını kaybetmiş meydanlara çekmeyi başaracak; çünkü bir aradayken hem çok daha güçlü hem daha güzeliz.

Aslı Tuncer Madge

1962 yılında Sveriges Arkitekter tarafından tarafından tasarlanan ve günümüzde İsveç Mimarlık ve Tasarım Merkezi (Sweden's national centre for architecture and design) adını alan Arkdes, 2018 yılında eklenen son birimi Boxen ile İsveç'in Stockholm kentindeki Skeppsholmen adasında, modern sanat müzesi Moderna Museet ile aynı kompleksin içinde konumlanıyor. İsveç'in modern ve çağdaş mimarisine odaklanarak mimarlık ve tasarımın hayatımızı nasıl etkilediği hakkında tartışma ve bu alanlardaki bilgi birikimini geliştirme misyonu edinen merkezde, yaklaşık 4 milyon nesneden oluşan koleksiyonun sergilendiği ve korunduğu mekânların yanı sıra ofisler, atölyeler, kütüphane ve arşiv de yer alıyor.

web sitesi: www.arkdes.se

adres: Exercisplan 4, 111 49, Stockholm

T: +46 08 520 235 00

MART-NİSAN 2019 ISSN 1300-4212 YIL: 56 SAYI: 406

Kapak Fotoğrafi: Diyarbakır Yenişehir Belediyesi Hizmet Binası, Mimarı: Uygur Mimarlık (Fotoğraf: Cemal Emden)

MİMARLAR ODASI TARAFINDAN İKİ AYDA BİR YAYIMLANIR
Ulusal Süreli Yayın

YAYINLAYAN **Mimarlar Odası** adına **Yayın Komitesi**

YAYIN KOMİTESİ **T. Elvan Altan, Ayşen Ciravoğlu, Boğaçhan Dündaralp, Zeynep Eres, Melis Özge Gayretli, H. Murat Günaydın, Şebnem Önal Hoşkara, Aslı Tuncer Madge, Eyüp Muhcu, Güven Arif Sargin**

MİMARLAR ODASI ADINA SAHİBİ **Eyüp Muhcu**

(SORUMLU) YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ **Aslı Tuncer Madge**

EDİTÖR **Melis Özge Gayretli**

KONSEPT TASARIM **Raul Mansur** GRAFİK UYGULAMA **Ebru Laçın Kilci**

YAYIN YERİ

Adres Mimarlar Odası Genel Merkezi, Konur Sokak 4/2, Yenişehir 06650 ANKARA
Tel 0.312.417 37 27 **Faks** 0.312.418 03 61 **E-posta** yayin@mo.org.tr
www.mimarlikdergisi.com

DERGİ İNTERNET SAYFASI

Tasarım **H. Nilgün Kara Babacan** Programlama **Behiye Ermete**

ABONE VE REKLAM İLETİŞİM

Binat İletişim & Danışmanlık

Adres Barbaros Bulvarı, Dörtüzlü Çeşme Sok. No:2

Güneş Apt. K:6 D:7 34353 Beşiktaş / İstanbul

Tel 0.212.259 90 79 **Fax** 0.212.259 16 46

E-posta info@binatdanismanlik.com

Reklam Yöneticisi **Teoman Coşkun**

BASKI

Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.

Dudullu Organize Sanayi Bölgesi 1. Cadde No: 16 Ümraniye-İstanbul

Tel 444 44 03 **Sertifika No.** 30345

BASKI TARİHİ: 15 Mart 2019

MİMARLAR ODASI ÜYELERİNE ÜCRETSİZ GÖNDERİLİR.

Fiyatı 10 TL **Abonelik** 55 TL **Öğrenci Aboneliği** 45 TL **Yurtdışı** 80\$

TARANDIĞI VERİTABANLARI

Avery Index

Arthistoricum.net (Virtuelle Fachbibliothek Kunstgeschichte)

DAAI - Design and Applied Arts Index

EBSCO-Host

Ulrichs Periodical Directory

MİMARLIK YAYIN İLKELERİ

MİMARLIK dergisi Yayın Komitesi, oluşturduğu yayın ilkeleri çerçevesinde, dergiye gönderilecek yazılar konusunda aşağıdaki genel seçim ölçütlerini belirlemiştir:

- Ele alınan konularda, getirilen bakış açısında, değerlendirmelerde, kullanılan dilde, görsel ve yazılı belgelerde özgünlük bulunması;
- Aktarılan konularda ve görüşlerde çeşitlilik olması ve aranması,
- Farklı bakış açılarıyla ve diğer disiplinlerden alınacak katkılarla dergi içeriğinde zenginliğin ve çok yönlülüğünün sağlanması;
- Yurtiçi ve yurtdışında meslek alanındaki güncel konuların ve gündemin izlenmesi.

Dergide genel değerlendirme ölçütleri böylece ifadesini bulan makale ve inceleme-araştırma yazılarının yanısıra, yapı ve proje değerlendirmeleri ile mimarlık eleştirisi yazıları ve Cumhuriyet dönemi mimarlığına, 'toplum ve mimarlık' ilişkisini ortaya koyan konulara, 'çevre duyarlılığı ve mimarlık ilişkisi ve tartışmalarına' yönelik yazılara süreklilikle ve ağırlıkla yer verilmesi görüşü Yayın Komitesi tarafından benimsenmiştir. Dergi, mimar, öğrenci, akademisyen gibi mimarlığın mesleki uygulama, eğitim ve akademik araştırma alanlarından geniş ve zengin bir okuyucu profiline sahiptir. Hedef okuyucu kitlesinin bu homojen olmayan yapısı, konu seçiminden yazım diline kadar, yayınların değerlendirilmesinde dikkate alınan önemli ölçütlerden biridir.

MİMARLIK Dergisi Yayın Koşulları

MİMARLIK dergisinde yayımlanmak üzere yazı gönderenlerin, şu konulara dikkat etmelerini rica ederiz:

- Yazılar Word belgesi olarak dijital formatta kabul edilir: CD/DVD içerisinde ya da e-posta adresi yoluyla: yayin@mo.org.tr
- Yazılar en fazla 2.400 kelime (başlık, yazar ismi, özet, notlar, kaynaklar, resim altı yazıları hariç) olmalıdır. Yazıların içeriklerine ilişkin 150 kelimelik özet yazıyla birlikte gönderilmelidir.
- Görseller tercihen dijital olarak ve şu formatta yazıyla birlikte iletilmelidir: tiff/jpeg/eps formatlarından birinde, uzun kenarı 15 cm, min. 300 dpi çözünürlükte.
- Görseller için telif hakkı konusu yazar tarafından halledilmiş olmalıdır. Görselin alındığı kaynak (fotoğrafçı adı, arşiv bilgisi, kitap künyesi vb.) belirtilmelidir.
- Kaynak gösteriminde şu yöntem kullanılır: Tekeli, İlhan, 2012, "Seyfi Arkan'ın Yaşamı ve Mimarlığının Toplumsal Bağlamı", **Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan**, (ed.) Ali Cengizkan, A. Derin İnan, N. Müge Cengizkan, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, ss.15-26.
- Metin içi referans gösteriminde otomatik dipnot / sonnot kullanılır. Bir kaynak ikinci kez kullanıldığında şu format uygulanır: Tekeli, 2012, ss.15-26.
- Yayın kararını Yayın Komitesi alır. Sonuç, yazara en geç 4 ay içerisinde iletilir.
- Yayın Komitesi yazı hakkındaki görüşlerini yazara iletinceye kadar, yazar aynı yazıyı başka bir yayın grubuna göndermemeyi kabul eder.
- Yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda derginin web sitesinde, görselleriyle birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.
- Yazıdaki görüşler yazara aittir, Yayın Komitesi'ni bağlamaz.

dünyada mimarlık müzeleri

Mimarlık dergisinin 50. yılını kutladığımız 2013'ün ilk sayısı ile birlikte derginin "ayraç" bölümünde yeni bir koleksiyon oluşturmaya başladık. Ayraçları biriktirerek dünyada bulunan mimarlık müzelerinin bilgisini toplayabilir ve ziyaret edilecek yerler listenize ekleyebilirsiniz.

Mimarlık müzeleri "ayraç" koleksiyonuna

katkı vermek isterseniz bize

yayin@mo.org.tr

adresinden ulaşabilirsiniz.

2 İNGİLİZCE ÖZET / ENGLISH SUMMARY
4 MİMARLIK DÜNYASINDAN

MİMARLIK GÜNDEM

8 Yerel Seçimin Kaçınılmaz Gündemi /
Ali Cengizkan

GÜNCEL

10 • Büyük Binalar, Büyük Yanlgılar ve Etik /
Alper Ünlü
• İmar Affı: Çökmüşler, Çözümler / Murat Balamir

ANMA

17 • Afife Batur'un Çalışmalarına Retrospektif
Bakış / Aygül Ağır
• Afife Batur için: 60 Yılı Birlikte Geçen Bir
Yaşamın Anılarıyla / Erdoğan Elmas
• Ziya Tanalı: "Dünyanın En Gereksiz İşleyle
Uğraşma Erdeminin Onuruna Sahip Olmak
için" / Zeynep Üstün Onur

ANMA PROGRAMI: NEZİH ELDEM

28 Nezih Eldem Hakkında Çalışmalar İçin
Açık Çağrı!

TEHDİT ALTINDAKİ KÜLTÜREL MİRAS

30 Kerpiç Mimarlığın Şiirsel Dili Balaban /
Zeynep Eres

MİMARLIK ELEŞTİRİSİ

31 Zengin Mekânsal Kurgu ve Güçlü Tektonik:
Diyarbakır Yenışehir Belediyesi / Zeynep Ataş

KRİZ ORTAMINDA MİMARLIK

37 Ekonomik Kriz Koşullarında İnşaat Sektörü
Zorda / Doğan Hasol

MİMARLIK GÜNDEM: Yerel Seçimin Kaçınılmaz Gündemi

GÜNCEL: Büyük Binalar, Büyük Yanlgılar ve Etik

YARIŞMALAR

40 • Kentsel Belleğin İzleri Üzerinden Akhisar
Eski Belediye Meydanı ve Çevresi Ulusal
Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir
Yarışması
• Lüleburgaz Belediyesi Kore Savaşı Anma
Alanı ve Ziyaretçi Merkezi Mimari Proje
Yarışması

MİMARLIK EĞİTİMİ

46 • Hâlâ Bildiğini-Duyduğunu Aktararak Mı? /
K. Ferhan Yürekli
• Görünmez Doktoralar: Türkiye'de Mimari
Tasarım Doktora Araştırmaları / Hakan Anay,
Ülkü Özten, Meltem Özten Anay, Yiğit Acar

MİMARLIK TARİHİ

54 Modern Bir İmarı Çözümleme Denemesi:
1865 Hocapaşa Yangını / Sibel Gürses Söğüt

CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARLIĞI

61 • Türkiye Turizm Tarihinde Bir Kavşak
Noktası: Aksaray Ağaçalı Turistik Tesisleri /
Nida Naycı
• Sürdürülebilir Tasarımdan Terk Edilmişliğe:
Foça Club Méditerranée / Hayriye Oya Saf

74 YAYINLAR

TEMA[S]

76 Mimarlığın Sosyal Gücü: Meydan Çadırı /
Aysu Gürman

MİMARLIK AGENDA

8 Inevitable Agenda of Local Elections

/ Ali Cengizkan

Cengizkan evaluates the March 31st local elections in the city scale, underlines remarkable details of the agenda and asks questions: Are you ready to be the subject questioning the nature and quality of the city services you receive in the 'place' where your house situates? Are you ready to be the subject who is ready to give from their personal time, even if no one asks, and work in order to improve these services? Even if it is not your direct concern, even if it is not your direct question, are you ready to oppose the righteous injustice to fight for the city rights of everyone?

AGENDA

10 Great Buildings, Great Misconceptions and Ethics

/ Alper Ünlü
Focusing on mega projects around the cities, the article focuses on the concept of ethics and asks, "is ethics just an ordinary concept that should only be mentioned in universities?"

14 Zoning Amnesty: Collapses, Resolutions

/ Murat Balamir
The author draws attention to the risks taken by the authorities trying to portray the "zoning amnesty" as a good-faith approach. By pointing out the problems that will be created by all kinds of risky structures that will be allowed under this regulation, the author states that "the consumption of natural environments with unauthorized structures, destructing urban aesthetics and encouraging illegal developments will led to a "zoning collapse."

COMMEMORATION

17 A Retrospective View of Afife

Batur's Work / Aygül Ağır
For Afife Batur: with the Memories of 60 Years / Erdoğan Elmas

The owner of the "Achievement Award in Contribution to Architecture" in the

7th National Architecture Exhibition and Awards "due to her contributions to architectural history education and her exemplary studies in the architectural profession," Afife Batur passed away on 16 December 2018. The new book from the "Portraits from the History of the Chamber of Architects" series published by the Chamber of Architects' Istanbul Metropolitan Branch will be about Batur and her achievements. The book will meet with readers in the coming months. We honor his life and memory with respect.

24 Ziya Tanalı: "To Have the Honor of the Virtue of Struggling with the Unnecessary Business of the World" / Zeynep Üstün Onur

The owner of the "Achievement Award in Contribution to Architecture" in the 11th National Architecture Exhibition and Awards due to "his multifaceted contributions to the profession of architecture as an architect, educator, critic, writer and manager; his rejection of any compromise on the quality of the architectural product; his belief in architecture's critical approach; the conceptual characteristics of his buildings; his close attention to details; and his decisive attitude that enables the richness through a simple architectural language," Ziya Tanalı passed away on 9 December 2018. We honor his life and memory with respect.

COMMEMORATION PROGRAMME:

NEZİH ELDEM

28 Open Call for Studies on NeziH Eldem!

Within the Chamber of Architects' Commemoration Program 2018-2020, NeziH Eldem and his contributions will be studied closely. In this context, articles about NeziH Eldem's multi-faceted personality and his contributions to the architectural community are to be published in Mimarlık. As the editorial team, we look forward to your

contributions and original research focusing on NEZİH ELDEM.

CULTURAL HERITAGE UNDER THREAT

30 Poetic Representation of Adobe

Architecture Balaban / Zeynep Eres
In this volume's Cultural Heritage under Threat section, Zeynep Eres investigates the issue of Malatya-Balaban.

ARCHITECTURAL CRITICISM

31 Complex Spatial Organization and Remarkable Tectonics: Diyarbakır Yenişehir Municipality Building /

Zeynep Ataş
Diyarbakır Yenişehir Municipality Building was awarded in "Building Category" in the 2018 National Architecture Exhibition and Awards due to "the environmental and climatic sensitivity against the site conditions, the effect of the void in the creation of the spaces and the formation of the masses, the spatial quality achieved in both vertical and horizontal dimensions, the emphasis on the structural elements in the façades, the material preferences, the consistent approach in the interior-exterior relationship, and the overall richness in the regional production of the public buildings." The author emphasizes the transparency of this structure and the attention paid to get closer to the street scale, all very much against the conventional architectural language of public buildings "representing the administrative power."

ARCHITECTURE IN CRISIS CONDITIONS

37 The Construction Sector under Economic Crisis Conditions /

Dogan Hasol
The construction sector, which is a direct component of architecture and one of the country's development policies, is having a hard time following the collapse of the economy. In parallel with the agenda of the country, Chamber of Architects

recently presented the “Architecture Policy” document. The author draws attention to the necessity of implementing an effective architectural policy for regulating today’s architecture and enables us to look closely at the social and political aspects.

COMPETITIONS

40 On the Traces of Urban Memory, Akhisar Old Town Hall and its Surroundings National Architecture and Urban Design Idea Competition

To develop ideas on the urban and public use scenarios for the former Municipality Building, the Central Mosque, the former Girls’ Vocational High School, the historical Park Cinema and the old City Hall, the Municipality of Akhisar organized an architectural competition that has been recently finalized. 64 projects were evaluated in the free, national and single-staged competition, and 3 awards and 5 equivalent honorable mentions were distributed.

43 Lüleburgaz Municipality Korean War Memorial Area and Visitor Center Architectural Project Competition

To introduce ideas, concepts and approaches that will be the basis for the subsequent plan and project levels; and to determine basic data and programs, the Municipality of Lüleburgaz organized an architectural competition that has been recently finalized. 249 projects were evaluated in the free, national and single-staged competition, and 3 awards and 5 equivalent honorable mentions were distributed.

ARCHITECTURAL EDUCATION

46 Is It Still Teaching What You Know or Heard of? / K. Ferhan Yürekli

The architectural education, which was shaped under the titles of art and craft with the effects of the developments in the 19th century, is now associated with digital

technologies in design studios. The author discusses the learning methods of master-apprentice relationship through the education of today’s architecture, draws attention to the importance of evaluation and interpretation in architectural education and expresses that the speed of the age can only be reached through cognitive speed.

50 Invisible PhDs: Doctoral Studies on Architectural Design in Turkey /

Hakan Anay, Ülkü Özten, Meltem Özten Anay, Yiğit Acar

In the last twenty years, Turkey have reached a significant volume of doctoral studies in the field of architecture. However, the visibility of these studies projects a big question mark. The authors discuss the topic through the concepts of visibility / invisibility and argue that the academic circle needs to focus on this issue. They initiate the discussion to rethink the definition of the essence of the doctorate of architecture and to rethink the shifts in this concept.

ARCHITECTURAL HISTORY

54 An Attempt to Decode a Modern Zoning: 1865 Hocaapaşa Fire /

Sibel Gürses Söğüt

Fires, which are the usual reality of 19th century Istanbul, are seen as a kind of tool for the realization of modern zoning applications - especially after the declaration of Tanzimat. The author states that the regulations reflecting the urbanism of that period cannot be clearly recognized today and allows us to take a quick look at the changes made.

REPUBLICAN ARCHITECTURE

61 An Important Node in the History of Turkish Tourism: Aksaray Ağacli Tourist Facilities / Nida Naycı

Beginning in the 1950s as a reflection of the rapidly developing tourism, Turkey encountered “touristic facilities on the

road,” that became important witnesses of the modern architectural heritage. The author analysis Orhan Ağacli Aksaray Touristic Facilities. Although lost its importance today due to changing conditions, the complex is an important milestone for “holiday village” design that have become widespread for a certain period.

67 From Sustainable Design to Abandonment: Foça Club Méditerranée /

Hayriye Oya Saf

Foça Club Méditerranée (Med) Holiday Village is an example of highly qualified modern architecture that reflects its period with details referring to the Mediterranean architecture. In the light of the plans and documents related to the complex, the author presents the life of the building by documenting it in stages and draws attention to the importance of the facility both for the locals and for the tourism sector.

CONTACT

76 The Social Power of Architecture: Maidan Tent / Aysu Gürman

The architects Bonaventura Visconti di Modrone and Leo Bettini Oberkalmsteiner believe in the social power of architecture and think that public spaces are basic human needs. Their design, Maidan Tent, is a meeting point that provides the contact and interaction produced by the spatial configuration.

ETKİNLİKLER - AJANDA

www.mo.org.tr/etkinlikler

SERGİ

Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri

4-15 Mart 2019, Isparta
 20 Mart-5 Nisan 2019, Hatay
 8-19 Nisan 2019, Konya
 24 Nisan-10 Mayıs 2019, İzmir
 14-24 Mayıs 2019, Bursa

KONFERANS

Şehir ve Ekonomi 3: Ekonominin Mekanı, Mekanın Ekonomisi ve Verimlilik Üzerine Notlar
 9 Mart 2019, İstanbul

SEMPOZYUM

IV. İstanbul Arkeoloji ve Sanat Tarihi Öğrencileri Sempozyumu
 14-16 Mart 2019, İstanbul

SERGİ

Harran: Bir Ovanın Çehresi
 14-27 Mart 2019, İstanbul

FUAR

Mamut Art Project 2019
 3-7 Nisan 2019, İstanbul

KONFERANSI

Heritage İstanbul Restorasyon, Arkeoloji ve Müzecilik Teknolojileri Fuarı & Konferansı
 11-13 Nisan 2019, İstanbul

KONGRE

Kent, İnşaat ve Ekonomi Kongresi
 2-4 Mayıs 2019, Gaziantep

SEMPOZYUM

2. Toplumsal Cinsiyet / Kent / Mekan Sempozyumu
 11-12 Mayıs 2019, Ankara

SEMPOZYUM

II. Uluslararası İç Mimarlık Eğitimi Sempozyumu
 14-15 Mayıs 2019, Ankara

SEMPOZYUM

27. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu
 23-24 Mayıs 2019, İstanbul

KONGRE

3. Türkiye Estetik Kongresi
 23-25 Mayıs 2019, Ankara

KONGRE

27. Dünya Mimarlık Kongresi
 19-26 Temmuz 2019, Rio de Janeiro

BIENAL

Yedinci Kıta 16. İstanbul Bienali
 14 Eylül-10 Kasım 2019, İstanbul

SEMPOZYUM

Live'narch VI: Yer Değiştiren Mimarlık
 25-28 Eylül 2019, Trabzon

KONFERANS

IFLA Avrupa 2019 Genel Kurulu ve Konferansı
 7-10 Kasım 2019, Türkiye

YARIŞMALAR / ÖDÜLLER - AJANDA

www.mo.org.tr/yarismalar

www.yarismo.org

Roca Uluslararası Tasarım Yarışması

Son Başvuru Tarihi: 27 Mart 2019

Oyak Çimento Tasarım Yarışması

Son Başvuru Tarihi: 5 Mayıs 2019

"İzmir Elektrik Fabrikası Ne Olmak İster?" Ulusal

Öğrenci Mimari Fikir Projesi Yarışması

Son Başvuru Tarihi: 7 Mayıs 2019

MİMARLAR ODASI TÜRKİYE MİMARLIK POLİTİKASINI HAYATA GEÇİRİYOR!

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve bağlı tüm Odalar; meslek mensuplarının ortak gereksinmelerini karşılamak, mesleki etkinlikleri kolaylaştırmak, mesleğin genel yararlarına uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak; meslek ve çıkarları ile ilgili işlerde, resmî makamlar ve öteki kuruluşlar ile işbirliği yaparak gerekli yardımlarda ve önerilerde bulunmak üzere çalışmalarını yürütmekle sorumludurlar.

6235 sayılı TMMOB Kanunu ile kurulmuş olan Mimarlar Odası faaliyetlerini bağlı olduğu hukuk, yasa ve yönetmelikler çerçevesinde gerçekleştirmektedir. 1954 tarihinde kurulan Mimarlar Odası, çalışmalarını ülke ve kamu yararı doğrultusunda yürütmekte; kentlerin kimlikli, planlı ve sağlıklı geliş-

mesi için yoğun emek harcamaktadır. Bütün meslek mensuplarının mesleki onur, hak ve çıkarlarını koruyacak ilişkiler kurması ve mimarlığın toplumsal bir kültür ögesi olduğunun toplum tarafından anlaşılması için çaba göstermektedir. [...] Bu çerçevede; Mimarlar Odası tarafından başlatılan ülkemize özgü bir mimarlık politikasının oluşturulmasına yönelik uzunca bir süredir yürütülen değerlendirme ve çalışmalar, içinde bulunduğumuz siyasi, ekonomik ve toplumsal kriz koşullarında yeniden ele alınmıştır. Yapılı çevrenin sağlıklı ve kamu yararını gözetilen politikalar çerçevesinde üretilmesi, tarihsel, kültürel ve doğal değerlerin korunması, kent ve planlama politikalarının kamu yararına geliştirilmesi; nitelikli mesleki hizmetlerin kamusal politikaların her düzeyinde yer alması, güvenli ve sağlıklı yaşam çevrelerinin oluşması için "Türkiye Mimarlık Politikası" hazırlanmıştır. Bağlı olarak; Mimarlar Odası'nın, mimarların, kamu yönetiminin, yerel yönetimlerin, ilgili tüm kesimlerin ve kurumların, ülke adına ortak sorumlulukları çerçevesinde; Türkiye Mimarlık Politikasının hedeflerini gerçekleştirmek için tüm ilgililer ile birlikte ayrıntılı bir "eylem planı" oluşturularak hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır. Kültür çalışmaları, çevre ve sosyal politikalar-dan sorumlu bakanlıklar başta olmak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumunu niteliğindeki meslek kuruluşları, ilgili uzman sivil toplum kuruluşları ve diğer kamusal örgütlenmeler bu politikanın uygulanmasından sorumlu olmalıdır. Mimarlar Odası, Türkiye Mimarlık Politikası hedef ve ilkelerinin savunulması ve uygulamaya geçirilmesinin güvencesi olmayı üstlenmiştir. Sunulan anlayışla, oluşturulan mimarlık politikasının geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi için ilgili kesimleri birlikte çalışmaya davet etmektedir. Bu çerçevede hazırlanan "Türkiye Mimarlık Politikası" belgesine erişmek için: mo.org.tr/_docs/tmmobmimarlikpolitikasi.pdf

"İZMİR ELEKTRİK FABRİKASI NE OLMAK İSTER?" ULUSAL ÖĞRENCİ MİMARİ FİKİR PROJESİ YARIŞMASI

Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından, İzmir Elektrik Fabrikası ve yakın çevresinin kamunun yararına ve kente değer katacak biçimde tasarlanması için düzenlenen yarışma kapsamında; kent hafızasında ve yer aldığı bölgede endüstri mirası olarak tarihi değere sahip, fakat günümüzde işlevsiz ve atıl bir durumda varlığını sürdürmeye çalışan yapı ve yakın çevresine ilişkin kentin ve bölgenin gündelik hayatına değer katacak, kamusalılığı geliştirecek deneysel ve kurgusal önerilerin elde edilmesi hedeflenmektedir. Yarışmaya konu olan İzmir Elektrik Fabrikası ve yakın çevresini kamunun yararına ve kente değer katacak biçimde tasarlamak için yarışmacılar her türlü açık, yarı açık, kapalı mekânsal kurgular ve mimari programlar / eylemler önerebilirler. Elektrik fabrikasının kentsel hafızadaki yerini ve endüstriyel bir miras olmasını yok saymayan,

güncel kentsel ve mimari yaklaşımlar bağlamında, her şeyi yeniden kurarken eldeki verileri yorumlayan / tartışan özgün bakış ve yenilikçi tavırların tümü desteklenmektedir. TMMOB Mimarlar Odası Yarışmalar Yönetmeliği uyarınca serbest, ulusal ve tek aşamalı olarak düzenlenen öğrenci mimari fikir projesi yarışmasına katılım için son tarih **7 Mayıs 2019**.

AMED KENTSEL ARAŞTIRMA ATÖLYELERİ BAŞLIYOR

TMMOB Mimarlar Odası Diyarbakır Şubesi ve Başka Bir Atölye birlikteliğinde Mart ve Nisan aylarında Diyarbakır'da bir dizi kentsel araştırma atölyesi başlıyor. Atölyelerle birlikte mimari belgeleme, koruma, müzeleştirme ve yeniden inşa süreçlerini Diyarbakır özelinde tartışmaya açmak hedefleniyor. Dizinin temel amacı mimar,

tasarımcı, öğrenciler ve araştırmacılarla birlikte "araştırmacı" ve "araştırılan" hiyerarşisi dışında, bir kentsel araştırma yönteminin kurgulanmasını deneyimlemek. İki günlük atölye boyunca hareket halinde yürür-çizerler olarak Diyarbakır'da yaşanan yıkım ve (yeniden) inşa süreçlerine dair belge ve veri biriktirmek amaçlanıyor. Ayrıca üretimlerin diğer atölyelerde kullanılması ve yaz okulu olarak kurgulanan uzun süreli bir atölye için yöntem araştırmasına katkı sağlaması amaçlanıyor. İlk atölye **23-24 Mart 2019** tarihlerinde Diyarbakır'da Ahmet Doğu İpek, Emre Özyetiş, Pelin Kaydan tarafından "Hareket Halinde Yürür Çizer" başlığıyla düzenlenecek. Atölyelerin genel çerçevesi, detaylı bilgi ve güncellemeler ve atölyeye katılım için amedkentatolyesi.org adresi ziyaret edilebilir.

27. DÜNYA MİMARLIK KONGRESİ TEMMUZ'DA RIO DE JANEIRO'DA

Uluslararası Mimarlar Birliği Union Internationale des Architectes (UIA) tarafından her üç yılda bir düzenlenen Dünya Mimarlar Kongresi'nin yirmi yedincisi bu yıl 19-26 Temmuz 2020 tarihleri arasında Rio de Janeiro'da yapılacak. Brezilya Mimarlar Enstitüsü'nün ev sahipliğinde düzenlenecek olan kongre, "All the Worlds. One World. Architecture 21" teması

etrafında şekillenecek. Kongre, Le Corbusier'in danışmanlığında Lucio Costa, Carlos Leão, Oscar Niemeyer, Affonso Eduardo Reidy, Ernani Vasconcellos ve Jorge Machado Moreira'dan oluşan bir ekip tarafından tasarlanan, modern Brezilya mimarlığının simge yapılarından olan Gustavo Capanema Sarayı'nda gerçekleşecek. UIA2020RIO ilk kez ev sahibi ülkenin sokaklarında da etkinlik ve sergilerin düzenleneceği bir kongre olacak. Kongrenin ana teması, "Çeşitlilik ve Karışım", "Değişimler ve Acil Durumlar", "Kırılmalı ve Eşitsizlikler", "Geçişler ve Akışlar" başlıklı dört farklı eksen üzerinden ele alınacak.

3. TÜRKİYE ESTETİK KONGRESİ

SANART Estetik ve Görsel Kültür Derneği tarafından, Ankara Üniversitesi DTCF Felsefe Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümü, Mimarlık Bölümü ile Müzik ve Güzel Sanatlar Bölümünün işbirliği ile **23-25 Mayıs 2019** tarihleri arasında düzenlenecek olan 3. Türkiye Estetik Kongresi, estetik disiplininin farklı alanlarında çalışmakta olan araştırmacıların katkılarını bekliyor. SANART, Türkiye'de estetik çalışmalarını güçlendirmek, çeşitlendirmek ve desteklemek amacını gütmektedir. Bundan sonra her iki senede bir, farklı kurumlarla işbirliği içinde düzenlenmesi planlanan SANART Türkiye Estetik Kongrelerinde amaç, Türkiye'de ve yakın coğrafyalarda bu konuda çalışmakta olan farklı disiplinlerden araştırmacıları bir araya getirerek, bu araştırmacılar arasındaki ilişkileri ve bağlantıları güçlendirmek, alanda yapılan çalışmalarını

görünür kılmak, dolayısıyla disiplinin gelişmesine katkı sunmaktır. ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi'nde İngilizce ve Türkçe olarak gerçekleştirilecek kongreye bildirimlerinizle başvurabileceğiniz gibi panel veya atölye çalışması ile de önerilerinizi sunabilirsiniz.

KENT, İNŞAAT VE EKONOMİ KONGRESİ GAZİANTEP'TE DÜZENLENİYOR

Mimarlar Odası Gaziantep Şubesi ve Gaziantep Ticaret Odası işbirliğiyle düzenlenen Kent, İnşaat ve Ekonomi Kongresi, 2-4 Mayıs 2019 tarihlerinde Gaziantep'te gerçekleştirilecek. Kongre, ülkemizin uzun bir süredir ana gündem maddesi olan ekonominin kent ve inşaat sektörüyle ilişkilerinin bilimsel çerçevede ve kapsamlı bir şekilde ele alınabilmesi amacıyla kent ve kentsel yaşam ekseninde ekonomik gelişmelerin tartışılması; planlama, mimarlık, yerel yönetim anlayışlarının ekonomi politikaları doğrultusundaki karşılıklı etkileşimlerinin, değişimlerinin ve rollerinin incelenmesi; Türkiye ekonomisinin çok önemli bir parçası olan inşaat sektörünün işgücü piyasaları, emek süreçleri, mimarlık-mühendislik pratikleri, finansman mekanizmaları ve sosyolojik boyutlarıyla değerlendirilmesi ve kamuoyuyla paylaşılmasını hedefliyor.

HERITAGE İSTANBUL 11-13 NİSAN'DA

"Geçmişe gelecek sağlamak" mottosu ile Türkiye'nin tarih ve sanat varlığının korunması, saklanması ve gelecek yıllara aktarılmasına yönelik çalışan kurum ve kuruluşlar ile sektörle ilgili tedarikçilerin bir araya getirmeyi amaçlayan Heritage İstanbul Restorasyon, Arkeoloji ve Müzecilik Teknolojileri Fuarı ve Konferansı, **11-13 Nisan 2019** tarihleri arasında Hilton Bosphorus İstanbul Convention and Exhibition Center'da gerçekleşecek. Yeni teknolojiler ve kültürel kaynaklara dünya çapında ilgi ve ulaşımın artmasının, iletişim yolları ve tekniklerinin zenginleşmesine olanak sağlanmasının hedeflendiği etkinliğe dair detaylı bilgi için: expoheritage.com

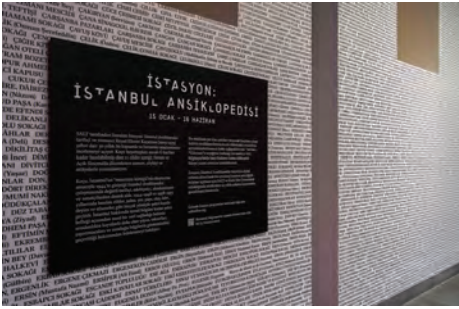
KÜLTÜREL MİRASA İLK YARDIM: SARAT PROJESİ

Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün yönetimindeki SARAT (Safeguarding Archaeological Assets of Turkey) Projesi ve Koç Üniversitesi, "Arkeolojik Varlıkların Korunması ve Kurtarılması" online sertifika programını hayata geçiriyor. Arkeoloji ve kültürel miras alanında çalışan ve konuya ilgi duyan herkese açık ve ücretsiz olan program Koç Üniversitesi'nin sağladığı online

platformda yayınlanacak. Katılımcılar belirli süre içinde istedikleri yerden bağlanabilecekleri video dersleri başarıyla tamamladıklarında Koç Üniversitesi'nden sertifika almaya hak kazanacak. Sertifika programı, katılımcılara arkeolojik varlıkların korunmasında dünyadaki güncel yöntemlerle donanım ve pratik beceriler kazandırmayı hedefliyor. Aynı zamanda Türkiye'nin kültürel varlıklarına da derinlemesine bakış fırsatı sunuyor. 5 bölüm altında 20 dersten oluşan programda, alanında önde gelen yerli ve yabancı uzmanlarla yapılan röportajlar ve kısa belgeseller bulunuyor. Türkiye'nin arkeolojisini benzersiz kılan özellikler, arkeolojik varlıkları tehdit eden unsurlar, kültürel miras için risk yönetimi, UNESCO nasıl doğdu ve UNESCO Dünya Mirası'nda Türkiye, dijital teknolojileri etkin kullanmak, acil durumlar için konservasyon, Türkiye'de toplum ve arkeoloji ilişkisi gibi temalar altındaki programın ilk dönemi 1 Nisan'da başlayacak. Arkeolojik Varlıkların Korunması ve Kurtarılması online sertifika programına saratprojesi.com adresinden başvurulabilir.

İSTASYON: İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ PROGRAMI SALT BEYOĞLU'NDA BAŞLIYOR!

Reşad Ekrem Koçu'nun İstanbul'un "muazzam kütüğü"nü oluşturmak üzere 1944'te başlayıp 1973'e kadar süren arşiv çalışması İstanbul Ansiklopedisi SALT Beyoğlu'nda inceleme-ye açıldı. Kaynak tarama ve madde yazımı çalışmaları aracılığıyla mimari yapıları, şehir adetlerini, tarihi olayları, şehir efsanelerini anlatımlarla ve resimlerle belgelendiği İstanbul Ansiklopedisi arşivinin bütünü 1460 yayını içeriyor. SALT ve Kadir Has Üniversite-

si işbirliğiyle gerçekleştirilen çalışma için İstanbul Ansiklopedisi'nin tasarımı aşamasında kalmış gelecek ciltlerine dair yaklaşık 20 bin ögelik bir belge ve Koçu'nun şahsi kütüphanesinin yayınları Kadir Has Üniversitesi tarafından devralındı. Arşiv dijital ortama aktarılması ise SALT'ın üç yıllık çalışması ile tamamlandı. SALT Beyoğlu'nun giriş mekânı Forum'da kurulan İstasyon: İstanbul Ansiklopedisi kapsamında Koçu'nun hayattayken G harfine kadar basılmış olan 11 cildin içeriğine ulaşılacak, arşiv sunum, söyleşi ve atölyelerle yorumlanabilecek.

İSO ODAKULE PASAJI ULUSAL TASARIM YARIŞMASI SONUÇLANDI

İstanbul Sanayi Odası'nın (İSO) Odakule Pasajı Geçidi'nin yenilenmesine yönelik düzenlediği mimari tasarım yarışması sonuçlandı. Her gün binlerce kişinin İstiklal Caddesi ile Meşrutiyet Caddesi arasındaki yaya bağlantısını sağlayan, aynı zamanda bir dönemin özgün mimarisini yansıtan Odakule binasını da bu caddelere bağlayan geçidin çağdaş kentsel yaşam koşulları doğrultusunda yeni fikirlerle ve sanayinin sanat ve tasarımla buluşmasına imkan verecek şekilde yeniden düzenlenmesi amacıyla açılan ve 90 başvurunun gerçekleştiği yarışmada 3 ödül ve 4 mansiyon verildi.

1. Ödül Atahan Sevdı, Merve Yıldırım, Büşra Nural

2. Ödül Mimarlar Burcu Sevinç, Rifat Yılmaz, Süleyman Yıldız

3. Ödül Emrah Demir, S. Salih Başbay, Hasan Öncü, Mete Şekip Saygın

VENEDİK BİENALİ TÜRKİYE PAVYONU'NDA YER ALACAK İSİM BELİRLENDİ

Dünyanın önde gelen sanat etkinliklerinden Venedik Bienali 58. Uluslararası Sanat Sergisi, bu yıl **11 Mayıs-24 Kasım 2019** tarihleri arasında düzenleniyor. İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) koordinasyonunda gerçekleştirilen Türkiye Pavyonu'nda, sanatçı İnci Eviner'in "Biz, Başka Yerde" başlıklı yapıtı sergilenecek. Venedik Bienali'nin ana mekânlarından Arsenale'de yer alan Türkiye Pavyonu'nda görülebilecek serginin küratörlüğünü Zeynep Öz üstleniyor. Desen, obje, video, ses ve performans gibi farklı öğeleri bir araya getiren "Biz, Başka Yerde" adlı yapıtı ile Türkiye Pavyonu'nu bir sahneye dönüştürecek olan sanatçı; sahne üzerinde, kendi çizdiği desenlerden yola çıkarak yeniden biçimlendirdiği mimari öğelere, videolara, ses yerleştirmelerine ve objelere yer vererek, farklı duysal ve görsel katmanlar oluşturacak. Hazırlıkları devam eden sergi, izleyicileri bu mekânlardaki kişilerin birbiriyle ve kendi anılarıyla ilişki kurma biçimleri hakkında düşünmeye davet ederken; yeniden biçimlendirdiği nesnelere ve yarattığı hayali karakterleri çeşitli ses unsurlarıyla bir arada kullandığı bu yapıtıyla Türkiye Pavyonu ziyaretçilerine kayıp, silinmiş ve başka yerde olma hissini yaşatacak.

1. Mansiyon Hakan Demirel, Murat Arif Suyabatmaz
2. Mansiyon Mehmet Vehip Kütükçüoğlu, Haşim Ertuğ Uçar, Emine Hande Gazioğlu, Onur Akın, Ethem Aybar, Begüm Gökçe Tırpancı, Oğul Can Öztunç, Ece Ünübol, Beyza Paksoy, Serdar Albaz, İsmet Bilgin, Yıldırım Erbaz
3. Mansiyon Ervin Garip, Banu Garip
4. Mansiyon Efe Korkut Kurt, Pınar Sipahi, Beyza Yavuz, Bora Talun, Melike Demirbilek, Selin Atacı

23,5 HRANT DİNK HAFIZA MEKÂNI NİSAN 2019'DA AÇILIYOR

9 Ocak 2007'de Hrant Dink'in öldürülmesiyle toplumsal hafızada özel bir yer edinen İstanbul Şişli'deki Sebat Apartmanı'ndaki Agos gazetesinin eski çalışma ofisi bir hafıza mekânına dönüşüyor. Eski Agos ofisinin amatör, özverili ve imcece usulü çalışma ruhuna, hakikatine ve belleğine sadık bir mekân yaratmak ve hafıza mekânının, vicdanı, diyalogu, empatiyi teşvik eden, karşılıklı anlayışı besleyen, geçmişi hatırlarken geleceğe de ışık tutan bir yer olması amaçlanıyor. 23,5 Hrant Dink Hafıza Mekânı adıyla ziyaretçilerle buluşması hedeflenen mekân, ismini Hrant Dink'in 23 Nisan 1996'da Agos'ta yayımlanan 23,5 Nisan başlıklı köşe yazısından alıyor. Hafıza Mekânı, Hrant Dink'in sahiplendiği ve farkındalık yaratmaya çalıştığı insan hakları, demokrasi, eşitlik, adalet, hak özgürlükleri gibi evrensel değerleri geniş kitlelerle buluşturarak, geçmişin hafızasıyla geleceğin umudunu birleştirecek bir mekân olma niteliğiyle karşımıza çıkıyor. Tasarımını PATTU Mimarlık'ın yaptığı 23,5 Hrant Dink Hafıza Mekânı'nın Nisan 2019'da açılması planlanıyor.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET / KENT / MEKAN SEMPOZYUMU

Şehir Plancıları Odası'nın düzenlediği "Toplumsal Cinsiyet / Kent / Mekan" Sempozyumu, **11-12 Mayıs 2019** tarihlerinde Ankara Barosu Eğitim Merkezi Toplantı Salonu'nda gerçekleşecek. 2017 yılında birincisini gerçekleştiren sempozyumun ardından, toplumsal yapıya / imgeleme olan erillik ile mekânın etkileşimi, bunun çeşitli yollarla nasıl yeniden üretildiğini ve bu duruma karşı neler yapılabileceğini tartışmak niyetiyle gerçekleştirilen etkinlik, 19. yüzyıldan itibaren gelişen feminist mücadele ve özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte görünür olup büyüyen LGBTQİA hareketin toplumsal algıda yarattığı değişimler ve siyasi-sosyal haklar temelli kazanımların değerinin farkındalığıyla kaldığı yerden devam ediyor. Bu toplumsal hareketlerin kent / mekân çalışmaları üzerindeki etkisini, diğer yandan ise bu alanlarda yürütülen tartışmaların sahip oldukları mekânsal boyutu gözden kaçırmadan yaşam alanlarımızın kuruluşunu toplumsal cinsiyet perspektifinden irdelemeyi hedefleyen etkinliğe bildiri özeti göndermek için son tarih **19 Aralık**.

HARRAN: BİR OVANIN ÇEHRESİ

İstanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Tarihi, Teorisi ve Eleştirisi ve Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programları kapsamında İn Situ: Mimarlıkta Araziyi Yeniden Düşünmek isimli seminerden yola çıkarak hazırlanan Harran: Bir Ovanın Çehresi sergisi **14 Mart 2019** tarihinde Studio-X'te açılıyor. Sergi, bu kısa seyahatin izlenimlerini mimarlığın alışlagelmiş temsil araçları üzerinden tekrar iletmeyi amaçlıyor. Amaç pragmatik değil, etkileyici bir deneyimin farklı bir ortamda yeniden oluşturulması olunca, ölçülebilir verilerin soyut temsilleri yerlerini malzemenin doğası ve kesin olmayanın estetiğine bırakıyor. 15 Mart'ta Dilek Öztürk'ün "Arazi ile Tasarlamak: Bir Kültür Coğrafyası Olarak Harran" ve 22 Mart'ta İbrahim Halil Sarısu'nun "Coğrafya, İkonografya, Ritüeller: Harran Bölgesi Nekropollerini" sunuşlarının da gerçekleşeceği sergi Mart ayı sonuna kadar görülebilir.

OYAK ÇİMENTO TASARIM YARIŞMASI

Çimento ve betonun doğru kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla bu yıl ilki düzenlenen Çimento Tasarım Yarışması, "Beklenmedik Dönüşümler" teması ile profesyonel ve öğrenci olmak üzere iki ayrı kategori ve iki ayrı aşamada düzenleniyor. Yarışmanın ilk aşamasında **15 Mart - 5 Mayıs 2019** tarihleri arasında kabul edilecek olan projelerde tasarımlara çimento ile artı değer katılması hedefleniyor. Yarışmanın ikinci aşamasına katılmaya hak kazananlar, tasarladıkları obje ve kendin yap setini OYAK Çimento Beton Kağıt Grubu'na ait bir üretim merkezinde, donanımlı bir atölye ortamının imkanlarından yararlanarak uygulama şansı bulacak. Bu sayede ikinci aşamaya seçilen gruplar, uzmanlar eşliğinde kalıp oluşturma yöntemleri ve tasarımlarında kullanılacak çimento tarifleri gibi üretime dair konular hakkında bilgilerini geliştirebilecek. Yarışmayla ilgili detaylar için: cimentotasarimyarismasi.com

II. ULUSLARARASI İÇ MİMARLIK EĞİTİMİ SEMPOZYUMU

Hacettepe Üniversitesi'nde **14-15 Mayıs 2019**'da gerçekleşecek olan II. Uluslararası İç Mimarlık Eğitimi Sempozyumu "Tasarım Eğitiminde Bilginin Üretilmesi, Dönüştürülmesi, İletimi ve Uygulaması: Bauhaus'tan Günümüze Yaklaşımlar", "Enerji ve Atık Yönetimi" ve "Tasarım Eğitiminde 1/1 Uygulama Pratikleri: Bauhaus Eğitim Sisteminin Güncel Uygulamaları" temaları kapsamında, Beytepe Kampüsü Mehmet Akif Salonu ve K Salonu'nda düzenlenecek. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü tarafından düzenlenecek sempozyuma tam metin gönderiminin son tarihi ise **15 Nisan 2019**. Detaylı bilgi için: <http://www.gsf.hacettepe.edu.tr/ict/?p=2599&lang=tr>

ŞEHİR VE EKONOMİ 3: EKONOMİNİN MEKANI, MEKANIN EKONOMİSİ VE VERİMLİLİK ÜZERİNE NOTLAR

AURA-İstanbul Mimarlık ve Şehircilik Araştırmaları Akademisi'nin iki haftada bir düzenlenen Cumartesi Aurası konferans dizisinde, "Şehir ve Ekonomi 3: Ekonominin Mekanı, Mekanın Ekonomisi ve Verimlilik Üzerine Notlar" başlıklı konuşması ile 9 Mart'ta ekonomist Esen Çağlar konuk ediliyor. Mimarlık, şehircilik, sanat, teknoloji, felsefe dallarında tartışma, buluşma ve farkındalık ortamı oluşturmayı hedefleyen, katılımın ücretsiz olduğu konferans dizisine başvuru yapmak için <http://aura-istanbul.com/index.php/2019/03/05/cumartesi-aurasi-esen-caglar-sehir-ve-ekonomi-3/> adresi ziyaret edilebilir.

Yerel Seçimin Kaçınılmaz Gündemi

“ Bu ortamda çıkar grupları ve güç odakları ilişkilerinin nasıl çalıştığını; politik iktidarla ekonomik iktidarın uzlaşarak demokrasiyi nasıl tren olarak kullandıklarını; sermayenin el değiştirmesi sırasında demokratik güçlerin nasıl pasifize edildiğini; ekonomi, hukuk, siyaset, iktidar klanları arasındaki -sarsılsa bile kopmaz / ayrışsa bile müzakereyle uzlaşır- bağların nasıl oluştuğunu anlamak önemli kuşkusuz, ama bu yetmiyor”

“Yaklaşık üç yıldır ‘İşgal altında mıyız?’ sorusunu her ortamda, herkese dillendiriyorum. Çünkü yaşamımızı nasıl kurup sürdüreceğimize, sanki bizimle doğrudan uğraşan, sanki zıtlaşan, hatta bazen arkamızdan ve aleyhimize konuşan bir ‘otorite’ var.”

“Yaşadığınız evin bulunduğu ‘yer’de, nasıl bir belediye hizmeti aldığınıza; peşin aldığınız hizmetin kalitesini sorgulayan özne olmaya; bu kalitenin yükselmesi için katılım ve katkınızı talep olmadan, kimse sormasa bile kişisel zamanınızdan, özveriyle vermeye; sizin çıkarlarınızla örtüşmese bile, sizin doğrudan meseleniz olmasa bile, ucu size dokunmuyor olsa bile, haklının hakkını alması için, herkesin yaşam hakkından, kent hakkından eşit biçimde yararlanması için, haksız olduğunu bildiği halde çeteleşmiş olarak hak gaspında bulunanlara karşı çıkmaya hazır mısınız? ”

31 Mart 2019 seçimleri öncesinde Mimarlar Odası tarafından kamuoyu ile paylaşılan “2019 Yerel Yönetimler Raporu: Yerel Seçimlere Yönelik Değerlendirmeler / Öneriler”i okumak için web sitesi ziyaret edilebilir: www.mo.org.tr

Türkiye’de uzun bir süredir, yaklaşık on altı yıldır, halkın iradesi üzerinde işgalci zihinsel iktidar güçlerinin manipülasyon ve ambargosu var. Bu ortamda sakin kalarak, mimarlık disiplindeki haliyle “yer’in tarihi”ni, “kolektif bellek çalışmaları”ni, “yerel yönetimlerin bütçeleme ve yenilikçi sayısal mevzuat arayışları”ni ve “sürdürülebilir ve ekolojik kent tarımı arayışları”ni tartışmanın yeri ve zamanı olmadığını düşünüyorum. Kentlerimiz bütün bunlardan çok uzak, çünkü düpedüz rantçı ailelerin ve ortaklarının (eski deyimle fırsatçı “şerikleri”nin), ne demek “sürdürülebilirliği arayan”, düpedüz iyicil yerine kötücül emeller güden politikalarla iktidar alanını parsellediği; sırf kaba hatlı kâr getiren iş alanları ortaya çıksın diye düpedüz 2003’ten beri hafriyatçılığı ve betonarme dökümü teşvik eden sözümona “kentsel dönüşüm” politikasını yeniden yeniden ısıtıp gündeme süren; üretim alanını ne teşvik eden ne destek veren, ama her zaman vergi artırmak amaçlı akla getiren bir iktidarın sultasında yaşamaya mecbur kılındı. Bu ortamda çıkar grupları ve güç odakları ilişkilerinin nasıl çalıştığını; politik iktidarla ekonomik iktidarın uzlaşarak demokrasiyi nasıl tren olarak kullandıklarını; sermayenin el değiştirmesi sırasında demokratik güçlerin nasıl pasifize edildiğini; ekonomi, hukuk, siyaset, iktidar klanları arasındaki -sarsılsa bile kopmaz / ayrışsa bile müzakereyle uzlaşır- bağların nasıl oluştuğunu anlamak önemli kuşkusuz, ama bu yetmiyor. Anlamak ve açıklamak, onların sürekliliğini kırmaya, sivil hak sahiplerinin haklarına sahip çıkmasına, olumlu karşı çıkışların statükoyu dönüştürecek boyutlara ulaşmasına yetmiyor. Anlamak ve açıklamak, kolektif gücün toplanmasına ve akılcı rotalar üzerinde eylem yapmasına, sivil iradenin çoğul öznelerle birlikte hedef belirleyip harekete geçmesine yetmiyor.

Ne yapmalı?

Yaklaşık üç yıldır “İşgal altında mıyız?” sorusunu her ortamda, herkese dillendiriyorum. Çünkü yaşamımızı nasıl kurup sürdüreceğimize, sanki bizimle doğrudan uğraşan, sanki zıtlaşan, hatta bazen arkamızdan ve aleyhimize konuşan bir “otorite” var. Bu “otorite”, Türkiye coğrafyasını, başta kentler ve değerli doğal parçalar olmak üzere doğrudan biçimlendirirken, bize ne soruyor ne yetki veriyor ne de bizim istek ve eleştirilerimizi dinliyor. Herkes adına “uygun yaşamlar / münasip hayatlar” biçen bu otorite, farklı olana, istisnai olana, aykırı olana, başka normallere, hele hele muhalif olana hayat hakkı tanımamaya çalışıyor. Bütün bu mücadeleyi kendi tekil ve tikel oy hesapları, inançları, alışkanlıkları, çıkarları, yakınlarının ilgileri ve zevkleri açısından yaparken son derece bölücü, şiddet sevicisi, son derece kırıcı davranıyor. Bunu hakkı biliyor.

Bu yazı yayımlandığı zaman, yerel seçimlerin sonuçları belli olmuş olacak. Seçilmiş olan başkanlar, şu malum “otorite” tarafından engellenmemiş olurlarsa eğer, neler yapmalılar?

Bir kere ister büyükşehir, isterlerse ilçe belediye başkanı olsunlar; öncelikle “yerel” için çalışmalılar, dolayısıyla farklı partilerden olsalar bile, sonuna kadar kendi aralarında işbirliği yapmalılar. Hatta 3030 sayılı 1984 yılında çıkarılan Yerel Yönetimler Yasası’ni

kadük bırakacak biçimde il bazında tek belediye gibi çalışmalılar.

İkincisi, yerel yönetimler, şu yukarıda sözünü ettiğimiz malum “otorite”yi takmamalı. Bu kendinden meşruiyet arayan “otorite”, yerel olanı bilmiyor; bölgesel farkların ayırıcısında değil; kendi isteklerinin sonuçlarının bile farkında değil.

Üçüncüsü bu yönetimler, 6360 sayılı ve 2012 tarihli büyükşehir belediyesi sınırlarını düzenleyen Yasayı, ilin ve bölgenin isterlerine göre yeniden yorumlamalı. Şu meş’um 50 km, 30 km, 20 km yarıçap konusunu akılcı bir noktaya bağlamalılar.

Bu ölçeklerden başlayarak atılacak adımlar ve çizilecek yeni politikalar, yeni işbirlikleri doğuracak, varolan kalıpları ve kampları dağıtacak, “otorite”nin kendinden varolan yetkisini kıracak. Bu çapta bir “insan oluşu-insan olduğumuzu hatırlama ve hatırlatma pratiği”, şapkaların değişmesine yol açacak.

Herhangi bir konuyla yaşamsal temasın kurulduğu, dolayısıyla her konunun birebir değerlendirme şansının yakalandığı ölçek, yerellik. Yaşadığınız evin bulunduğu “yer”de, nasıl bir belediye hizmeti aldığınıza; peşin aldığınız hizmetin kalitesini sorgulayan özne olmaya; bu kalitenin yükselmesi için katılım ve katkınızı talep olmadan, kimse sormasa bile kişisel zamanınızdan, özveriyle vermeye; sizin çıkarlarınızla örtüşmese bile, sizin doğrudan meseleniz olmasa bile, ucu size dokunmuyor olsa bile, haklının hakkını alması için, herkesin yaşam hakkından, kent hakkından eşit biçimde yararlanması için, haksız olduğunu bildiği halde çeteleşmiş olarak hak gaspında bulunanlara karşı çıkmaya hazır mısınız? Yani kısacası, kamusal insan olduğunuzu; yurttaş özne olduğunuzu; çağdaş birey olduğunuzu; örnek vatandaş olduğunuzu; duyarlı kentli olduğunuzu; iyi bir ana-baba, iyi bir eş, iyi bir kız-oğul, iyi bir kardeş, iyi bir komşu olduğunuzu hatırlamaya ve gereklerini uygulamaya geçirmeye hazır mısınız?

Böyle olduğu gün inanın, yerel seçimler kararlı biçimde sonuçlanmış olacak: Hem istediğiniz gibi yeni bir dünya kurulacak hem de bu dünya herkesi kucaklayan, kimseyi utandırmayan-gücendirmeyen-üzmeyen-kırmayan bir yere dönüşecek.

Kendinize güvenin. ❖

Büyük Binalar, Büyük Yanılgılar ve Etik

Alper Ünlü

Kentlerin dört bir yanını çevreleyen mega projeleri odağına alan yazı, konuyu etik kavramına bağlıyor ve soruyor “Etik, sadece üniversitelerde bahsedilmesi gereken sıradan bir kavram mı?”

1. “Four Winds” Blokları, Göztepe

E-5’e cephe veren her biri en az 60-70 metre yüksekliğinde bloklarla döşenmiş Fikirtepe’ye uzaktan bakıyorum. 1984’lü yılların piyasa dinamizmi ile Özal Türkiye’de resmî açıdan imarlaşmış bu kent parçası bugünlerde müşterilerini bekliyor. Geniş cepheleri, şişirilmiş geometrileriyle, bu katları satın alacak, yeni insanlarını bekliyor. Yüksek binaların arkası ise bir futbol deyimiyse tam anlamıyla “karambol”. Arka planda ne alt yapı, ne de doğa var. Akşama doğru kent, acımasızlığını ve vahşiliğini daha çok göstermekte. Hepsisi karanlık, devasa kütleler, insanın doğasına hükmeden, ufkunu bloklayan kütleler...

Gitgide kendi kendimize sorguluyoruz. Biz nerede yaşıyoruz? Yoksa kent bizden bir şeyler mi çalıyor? Devasa, şişmiş bu kentte “hayalet bina”lardan söz ediliyor. Doğal olarak, aklıma E-5 üstünde, Fikirtepe ve Kozyatağı’nda gelişen yeni gökdelenler geliyor. Eğer Fikirtepe’deki bloklar satılamaz ise, Kozyatağı’ndaki kütle “bozuntu”ları ile birlikte, gayrimenkulcüler “hayalet binaların” envanterini çıkartıyorlar ve yayınlıyorlar. Koca binalar, fabrikalar, alışveriş merkezleri hatta hastaneler “komple” satılık.

Bu büyük, hesapsız ve plansız binaları biz neden yaptık? Gayrimenkulcülerin sitesine giriyorum. Aman Al-

lahım! Yok yok. Bilumum yüksek “hayalet bina”ların hemen hepsi orada. Kiler Binası, Tatlıcılar (herhalde 20 yıldır boş), Tahincilerin büyük ve hayalet binaları, hepsi medyada, yazılı ve çizili, hepsi boş, müşteri arıyor. Akşamüstü yanından geçtiğinizde sözüm ona birkaç ışık var içeride, sanki kullanılıyorlarmış gibi... Sorum şu: Biz neden yaptık bu kütleleri? Boş kalsın diye mi? Nedir bu hırs ve gösteriş?

Lise yıllarında top oynadığımız, daha sonra Meteoroloji İstasyonu olan Göztepe’nin bağrında yükselen bugün her biri en az 50 katlı olan dört kütle ne demeli. Bu arsada İstanbul Amatör Küme takımlarından Langa ile 1-1 berabere kaldığımız maç gününü hatırlıyorum. Keşke maça devam etseydik diyorum, o maç hiç bitmeseydi ve biz Langa ile beraber, devletin Meteoroloji İstasyonu’na “hayır” deseyleydik.¹ Direnseydik, hoş Langa semti de Yenikapı Transfer Merkezi ile kentsel dönüşümden aldı alacağını, ama beraber Meteoroloji İstasyonu’na hayır deseyleydik ve “Four Winds” blokları yükselmeseydi, Göztepe’nin bağrında... İsmi bak, “Four Winds”. Tüm sokakların aerodinamik yapısını bozan rüzgarların blokları. **(Resim 1)** Rüzgarın kimin için estiği belli. Lise yıllarında bunu bilemezdik ki, aklımız topun peşindeydi.

Kentte zaman çabuk geçiyor. Modern bir kentte zaman bu denli hızlı geçmeli mi ve değerler kısa zamanda altüst olmalı mı? Bu değersizleştirme metodolojisinin -aslında metodoloji sözü bile değer veriyor bu sürece- ya da stratejisinin, vahşi kapitalizmin bir oyunu olduğu açık. Öncelikle “değersizleştirme” ortaya çıkıyor, Sulukule’de, Tarlabası’nda, Balat’ta, Zeyrek’ta, sonra “yerleş” ve rant’a aç oraları... Çok net ve basit bir “sokak” taktiği. Burada politikayı ve insanları suçlayarak, mimarlığı bu suçlama bataklığından çekip, onu soyutlarken sanki bir “temel bilim”miş gibi onu kadifelere sarıp kutsayanlar da var. Bazı mimarlar ve bazı akademisyenler hep “dikensiz gül bahçesi” ve “ideal mimarlık” peşinde... Durumu görmek istemeyen çevreler de var. Buna biraz da acı bir şekilde gülüyorum. Taşkıışla’nın deniz tarafında bir “kama” gibi yükselen eski adıyla Gökkafe yeni adıyla Ritz-Carlton’un ortaya peydahlandığı dönemde, öğrencilerime bu “dehşet” binanın değerli bir mimar tarafından, neden tasarımılandığını anlatamamıştım. **(Resim 2)** İçimde hep bir yumruk gibi kaldı. Ya neydi mimarlık? Ya da etik? Yoksa bizim gibi ülkelerde bunlar, üniversitelerde bahsedilmesi gereken sıradan dersler ve sözler mi?

Bir işim vardı o gün, Perpa’ya gittim. Binanın 11. katındaki işimi bitirdikten sonra çıkış kapısını aradım, nafile... Binanın içinde dönüyorum, doğal olarak bina da benimle beraber dönüyor. 300 bin metrekarelik bina-

Alper Ünlü
Prof. Dr., Özyeğin
Üniversitesi Mimarlık
Bölümü

da 5. katta çıkışı bulabildim. En az üç kişiye adres sordum, yönümü bulamamaktan dolayı şikayetimi orayı kullanan insanlara söylediğimde, onlar “bizim için de sorun” dediler. Tanrım, ne büyük bina... Dükkanların ve zemin altı katların büyük bir kısmı boş. Hangi akla hizmet ederek bu “hayalet binayı” inşa etmişler. Bunun tasarımını kim yaptı? Bu sorunun yanıtını öğrendiğimde “yok ya!” dedim. Buna şaşırmadan önce, kendi kendime şunu sordum. Dalan döneminde Perşembe Pazarı'nın problemi, Karaköy'ün çilesi ortadaydı. Bu proje bir kooperatif ve çözüm projesiydi. Değerli Perpa mimarımız, burada bu sorunu çözmede yaratıcılık çabası gösteremez miydi? Perpa ya da Gökkafes'te her iki mimar da işten çekilemezler miydi? Ya da bu mimarlar odalarıyla birlikte işi yapmayacağız diyemezler miydi? Ama demediler. İki büyük kütle ve daha niceleri, liste epey kabarık ve uzun. Hem de “hayalet” binalar olarak kentlerimizde “arzı endam” ediyorlar.

Bu durum sadece İstanbul'un sorunu mu. Değil. Buna Mersin'de 52 katlı “Mersin Metropol”ü, Konya'nın plaka numarasıyla uyumlu nedense 42 katlı “Selçuklu” Kulesi'ni de ekleyebiliriz. Mimarlık ve matematik arasındaki en ince ve en niceliksel noktada sorum şu: Bu analogiye göre bu bina Trabzon'da yapılsaydı, 61 katlı mı olacaktı? Gerçekler ortada, Mersin'deki kule tam bir “hayalet” bina, kendisi yıkımını bekliyor, ama korkarım yıkan yok. Konya'daki de “hayaletimsi” olma durumunda...

Özetle neden bahsedeceğiz? “Ne kadar alan tasarlasan, o kadar para kazanırsın” mottosu ile mi mimarlığı sürdüreceğiz? Yoksa mesleki yaşantıda ihmal edilen, sadece kuramsal anlamda bizlerin üniversitelerde anlattığı “etik” ve “özgünlük” meselesini yeniden mi ele almalıyız? Bu kavramların ne yazık ki birçok platformda göz ardı edildiğini hemen söyleyebilirim.

Biz mimarlık yayınlarında “mimarlık eleştirisi” yapamadık, korktuk ve hep arkadaşlarımızı üzeriz dedik, suya sabuna dokunmayan eleştiriler yaptık. Mimarlık yayınlarımız bu açıdan genellikle suya sabuna dokunmayan “kötü bina eleştirisi” örnekleriyle dolu. Genelde eleştirilerin de pek gerçekçi olmadığı açık. Bu konuda ciddi bir araştırma yapalım ve şu soruyu soralım, kim en son Türkiye'de bir mimari ürününü adam akıllı eleştirmiş? Yanıt, bulamazsınız. Körler, sağlırlar, birbirini ağırlar.

Mimarlık ortamında gördüğüm, “başarısız” ürünlerin sınıflandırıldığı her kategori ya da sınıflandırmada, mimarlığımız adına bir “özgüven” sorunu yaşıyorum, sonrasında, doğal olarak, şu sözler de aklıma geliyor. Belli ki içime işlemiş. İBB'nin eski başkanı Kadir Topbaş, yabancı mimarların çağrılı olduğu kamu projeleri yarışmalarında, neden Türk mimarların çağrılmadığı sorulduğunda şu yanıtı verdi: “İpek kumaşı herkes dikemez.” Bu söze karşı verilecek bir sürü örnek bina var. Değerli Türk mimarlarının binaları, gözümün önünden tek tek geçiyor. Eldem, Onat, Çinici ve diğerleri... Karşı hamle ile kendini kurtarmaya çalışan bir “meslektaş”ın sarfettiği talihsiz bir “laf”...

Fen-Edebiyat Fakültesi'nin koridorlarında yürüyorum. Koridorlar bir iç avlunun çevresinde hepsi bir hedefe kitleniyor. O hedefte mimarlar bize ya bir doğa par-

2. Gökkafes, Dolmabahçe

çası ya da bir kent karesi sunuyorlar. Her şey önceden düşünülmüş. Ya apliklerdeki zerafet... İnanılmaz bir dürtüyle projeyi sanki çiziyormuşum gibi. Bence olağanüstü bir iç-dış mekân dengesi, klasik bir müzik parçası gibi...

Eleştiri ortamını yaratamadığımızda, mesleğimizin sınırlarını da tartışma olanağımız ortadan kalkmakta. Bugün, modernizmin “hayalleri” çerçevesinde karşımıza çıkan büyük kent projelerini ve büyük hedefleri eleştirmekteyiz. Gökkafes, Perpa, Mersin'deki kulenin ya da bir sürü “hayalet bina”nın arkasında “sığ modernizm” politikasının arkasında mimar tarafından güçlendirilen “ben merkezci” etki son derece açık ve seçik şekilde kendini ortaya koymakta. Doğal olarak bu sorun diğer ünlü mimarlar için de geçerli. Dünyanın en çirkin binaları sınıflamasında, Frank Gehry'nin Seattle Washington'daki Pop Kültürü Merkezi ya da OMA-Rem Koolhaas'ın, Çin, Beijing'de, Çin Televizyon Binası da yer almakta... Bu tasarımlarda da “ben yaptım-oldu” mantığı hep var. Bu iki ünlü tasarımcının binaları “Dünyanın En Çirkin 25 Binası”nın arasında...

UIA'nın AIA bölümünde deneyimli üç mimar duayen Cobb, Scogin ve Sapers “mimarlık ve etik” üzerine tartışıyorlar. Cobb'un konuşması beni derinden etkiliyor: “Mimarlar sadece uygulamaları ve yaptıkları işlerle binalara değer katmazlar, binaların içindeki ‘düşünceleri’ ile de binaya değer katarlar.” Bu tartışmanın bir yerinde Sapers güzel bir saptama yapıyor. Mimarların etiğinde mesleki hesaplaşmalar var diyor, bizler “kendimizle, çalışma arkadaşlarımızla, işverenle, toplumla ve sanatla hesaplaşmak ve onlara hesap vermek zorundayız”. Mimarlık ve etik olgusunda Sapers'a katkı olarak “doğa”yı da buna eklemek zorundayız. Bunlar, bizim mesleki etiğimizi belirlemekte.

Bu yazıda modernizmi kötüleme gayesi içinde değilim. Ama iki büyük projeyi eleştiriyorum. Bunlar Oscar Niemeyer'in Brasilia kenti (**Resim 3**) ile Le Corbusier'in “Chandigarh” kenti. (**Resim 4**) Brezilya'ya gittiğim 1999 yılında, hayalet ve yaşamayan bir kentle karşılaşmıştım. Bu kentlerin planlanmasına ve yapılmasına bir anlam veremiyorum. Nasıl bir dürtü ve çaba, kent yaratmak gibi... Benzer fiyaskoyu hep beraber Hadid'in

Fotoğraf: Gary Yim

3. Brezilya Ulusal Kongre Binası, Brezilya, Oscar Niemeyer

4. Chandigarh Meclis Sarayı, Hindistan, Le Corbusier

5. Gurna, Mısır, Hassan Fathy

“Yeni Kartal İmar Planı”nda gördüm. Mavi yakalı-işçi kenti olan Kartal’a uygulanmak istenen imar planının yarattığı tarihî fiyaskonun arkasında, Topbaş’ın yolunu açtığı “ipek kumaşı herkes dikemez” ya da “bizimkiler ne anlar mimarlıktan” mantığı vardı. Bunun yanında “benmerkezci-modernizm”den başka bir tasarım metodolojisini bilmeyen, İstanbul kentine hükmeden

şehir plancılarının da bu “Hadid” havasına neden girdiklerini pek anlayamadım. İMP (İstanbul Metropolitan Planlama) toplantısında, Hadid’e, Kartal’la ilgili değerli akademisyen meslektaşlarım “mülkiyet, toplumbilim, ekonomi ve ulaşım sistemleri” ile ilgili sorular sorduğunda, Hadid, elinin tersiyle herkesin sorusuna “es” geçip, yanıt vermeyince, Topbaş bir kez daha haklı çıktı. Biz ne anlarız kentten ve mimariden...

Yıllar sonra Hadid’den devşirilerek önüme gelen “Yeni Kartal İmar Planı”nı görünce, kent adaları içinde “arapsaçı” kıvamında, kilitlenmiş kent parçacıklarını ve her biri diğerine düğümlenmiş “mülkiyet” problemlerini görünce, içimden bu iş “karakolda biter” dedim. Ve az kalsın mülkiyet ve ulaşım problemlerinden dolayı konu karakolda bitiyordu. Planlar askıya alındı ve uygulanmadı. Ve Hadid’e bağlı bekleyen bir kısım kent rantçısının hayalleri de “kısmen” suya düştü.

Burada tümüyle bir dönemi suçlamıyorum ama modernizmin eğitim sistemimizde, “yaratıcılık” konusunda açtığı bir yaradan bahsediyorum. Bu mimari stil ve anlayış, yerellik ve ekolojik bağlamda iyi kullanıldığında olağanüstü geçerli bir metodolojik kavram zenginliği oluşturmakta. Ama bunun bir noktaya kadar gittiğini düşünüyorum. Diğer sıkıntılı tarafı ise, benmerkezci ve bunun hemen dibinde duran sınırsız “hayalperestlik”.

Modernizmin önemli mimarlarından birisi olan Hassan Fathy’nin Gurna projesindeki (Resim 5) alçakgönüllü yaklaşımı benzer sorunlar çerçevesinde ele alınmalıdır. Sonunda “reel sektör” ya da “üretim” atlandığında mimarlığın ve çevrenin sürdürülebilirliği olanaksızdır. Fathy’nin kent tasarımı “büyük” olmasına karşın, “hayal”in altında yatan gerçeklik katmanını mimar kaldıramadığı için “benmerkezilik” sarmalına takılmıştır. Gurna projesi, bugün terk edilmiş insanların yaşamadığı aynı Chandigarh ve Brasilia gibi, yerleşilemeyen ya da gidenin arkasına bakmadığı bir küçük yerleşmedir.² Burada suçlu modernizm değildir. Bu düşüncenin arkasındaki “yukarıdan bakma” duygusunu ele almak gerekebilir. Mimarlar, bu düşünceden sıyrılırlarsa işte o zaman -aynı modernizmin usta çizgilerinden birisi olan- mimar Balkrishna Doshi’nin binalarında olduğu gibi, olağanüstü, yerelle ve çevreyle uyumlu “yalın” ve “aşkın” eserler ortaya koyabilirler. Örneğin CEPT Üniversitesi, Ahmedabad. (Resim 6)

Mimarların her dönemde siyasi ve konjonktürel yaptırımlarla ve onlara koşut stratejileriyle çevreyi şekillendirdikleri kesin bir belirti ve saptamadır. Ne yazık ki mimarlık tarihi bu tip örneklerle dolup, taşmaktadır. Bu güç gösterisinde, çevrenin niteliksel bağlamları yok edilmekte, “tutarsız” ya da “politik” fizibilite hatalarıyla çevreye ve ekolojiye karşı duyarsızlıklar sürmektedir. Projeler yukarıdan gelmekte, taban da projeleri seyretmektedir.

Paris’te Louvre’da şu tabloya rastlamıştım, iki melek Chartreuse de Paris’in planlarını yukarıdan mimara getiriyor ve Kardinal planları, elden mimara veriyor. (Resim 7) 1645 yılında Le Seur tarafından yapılan bu resimde, o gün Louvre, bana korkunç bir gerçeği bir

kez daha sunmuştu. Kendi kendime söylendim, ya bu hep böyle mi oldu? Eğer öyle ise, zavallı mesleğim, zavallı güce tapan meslektaşlarım! Hep gücü övüyorlar ve hep sözüm ona “büyük tasarım”la (grand design) yapılan binaları eleştiriyorlar. Mimarlar, gücün peşinde bazen gücün kölesi, genelde de de gücü pohpohlamanın peşinde... Projeler, yukarıdan, “melekler” tarafından gelen projeler. Zavallı çevremiz, mahallemiz ve kentimiz. Çevrede tutunabileceğimiz, insanca yaşayabileceğimiz toprak alanları, boşlukları ve yeşil alanları kaybettik. **(Resim 8)** Doğaya karşı tüm “aşkın” değerleri toptan ve toplumsal olarak da kaybettikten sonra, şimdi yaşadığımız kentlerde mesleğimizin kuramsal alt yapısındaki doğa ve çevre değerlerini de kaybetmekteyiz. Doğa, eğer pratik anlamından çıkartılırsa ve kuramsal bir değer olursa, doğal olarak etik anlayışımız da kuramsal olur. O zaman üniversitelerde “doğa” ve “etik” adına nasıl söz söyleyebileceğiz? Dinleyenler, öğrencilerimiz, gençler ve çocuklar “etrafına bir baksana” diye bize sormazlar mı? Ne bu “kuramsal sözler” demezler mi?

Geçmişte sık sık yaptığım, şimdi ise hasretle anımsadığım, tüm Göztepe'nin ıhlamur kokan sokakları gibi, Çamlıca'da ya da Göztepe'de top oynarken yere düştüğümde aniden toprak ve çimenin kokusunu alırdım. O zaman aklıma Behçet Necatigil'in “Kır Şarkısı” geliyordu:

Tam otların sarardığı zamanlar,
Yere yüzükoyun uzanıyordum
Toprakta bir telâş, bir telâş
Karıncalar öteden beri dostum.

Nerede kalmıştık? ❖

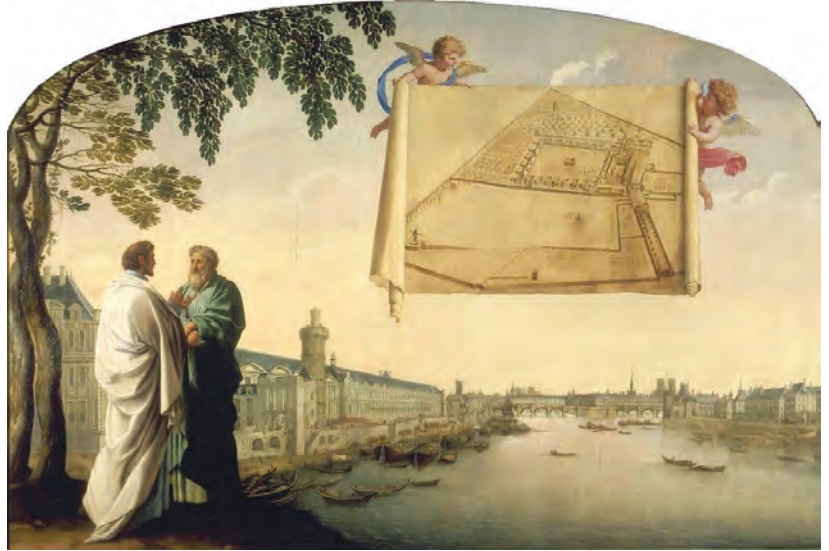
NOTLAR

1. Ünlü, Alper, 2015, “Mahalle Futbol ve Yaşanmışlıkların Üzerine”, XXI.
2. Ünlü, Alper, 2018, “Planlama ve Mimarlıkta Büyüklük Sorunu”, Kriz Koşullarında Yerel Yönetimler Kentleşme ve Demokrasi Sempozyumu, Kadıköy Belediyesi Kozyatağı Kültür Merkezi, 03.11.2018.

6. CEPT Üniversitesi, Ahmedabad, Balkrishna Doshi

Fotoğraf: Randhir Singh

7. Chartreuse de Paris'nin planlarının melekler tarafından iletilmesi, Eustache le Sueur, 1645

Yandex Haritalar

Adem Altan/AFP/Getty Images

8. 200 milyon dolar yatırımla hayata geçirilen Mudurnu'da bulunan Burj Al Babas projesi son zamanlarda gündemde

İmar Affı: Çöküşler, Çözümler

Murat Balamir

İmar “barışı” denilerek düzenlemeyi iyi niyetli bir yaklaşım olarak göstermeye çalışan yetkililerin aldıkları risklere dikkat çeken yazar, affedilen bu her türlü riske açık yapılaşmanın yaratacağı sorunları gözler önüne sererek “ülkede doğal çevrelerin izinsiz yapılarla tüketilmesinin, çirkinliğin pekiştirilmesinin ve kaçak girişimleri özendirilmenin ‘imar çöküşü’ne yol açtığını” belirtiyor.

Gün geçmiyor ki İstanbul’dan bir heyelan ve çökme haberi gelmesin. Bu ortamda, kimi kez dehşet veren bir görselle belgelenmiş beş katlı bir dev apartmanın istemeye istemeye kayıp yandaki çukura düşmesi, kimi kez bir istinat duvarının görev yapmaktan vazgeçmesi ya da park etmiş araçların bir altyapı kazı alanına “kuzu kuzu” uçması gibi çeşitlenen olaylar dizisine tanıklık ediyoruz. Tüm bu olaylara Ocak 2019’da, Fatih ilçesinde kendiliğinden çöküp canlara mal olan bir yapı eklendi. Yapıların durumlarının izlenmesi, gereğinde boşaltılmaları ve denetim altında yıkılmaları yerel yönetimin sorumluluğu değil midir? Kurum, yasal düzenleme ve zihniyet yapılarımız yüzünden, ancak olay sonrasında pişmanlık duymadan telaş içinde koşuşturmayı biliyoruz, çünkü toplumumuz risk algılama ve yönetme özürsü.

İstanbul’da kendiliğinden yıkılan yapılara ilişkin bilgiler geldikçe, henüz yıkıma uğramamış ama ayakta durması şaşırtıcı kimi yapılara ilişkin görsellerle karşılaştıkça, beklenen büyük deprem sonrasında İstanbul’un durumunu düşünmek ürkütüyor. Yine İstanbul Kartal’da 8 katlı apartmanın çökmesi (6 Şubat

2019) ile yirmiye yakın can kaybedildi. Gün boyunca bir kurtarma ordusu çalışmalar yürüttü. İstanbul’da bu tür yapıların yaygınlığı düşünülürse beklenen depremde bir milyona yakın kişinin enkazdan kurtarılmasının olanaksız kalacağı açıktır. Çabalarımızın kurtarmaya değil, riskleri azaltmaya odaklanması gerektiğini ve bunun bir seferberlik olduğunu 2003 yılından bu yana haykıran ve bunun yöntemini açıklayan Deprem Master Planı önerilerini rafa kaldıran yönetimlerin yanlışları bir kez daha kanıtlanmadı mı?

İstanbul’da dayanıksız binlerce yapı bulunduğu, uzmanlarca ve yetkililerce defalarca dile getirildi. Yapı stokuna ilişkin dayanıksızlık verileri ve deprem tehlikesi kesin bir bilgi olarak ortada iken, bu nitelikteki yapılar “imar barışı” konusu yapılabılır mi? Yapılırsa, Claire Berlinski tarafından dile getirdiği gibi kentleri birer “kitle imha silahı” olarak tasarlamış olmuyor muyuz? Depremi kendi dönemlerinde olmayacağı varsayımıyla, yönetimlerimiz yine Berlinski tarafından ileri sürüldüğü gibi “Rus ruleti” oynamıyorlar mı?¹ **(Resim 1)**

Öte yandan, yönetimlerimizi yine deprem tehlikesi karşısında kentsel dönüşüm projeleri ile daha sağlam bir yapı stoku elde etme çabası içinde görüyoruz. Peki, bu bir çelişki değil midir? Kamu otoritesi bir yandan toplumun depremden korunması gerekçesi ile güçlü bir yaptırımla dönüşüm projeleri uygulamakta iken, öbür yanda ise kaçak yapıların varlığını meşrulaştırmakta. Bu kararları veren farklı yönetimler değil, aynı otorite. Bu uzlaşmaz politika karşılığı nasıl açıklanabilir? Tek açıklaması var: “rant”. Yönetimler dönüşüm uygulamalarında da, imar barışı uygulamalarında da tek konuya odaklanmış görünüyor: Depreme karşı korunandan da, korunmayanlardan da gelir elde etmek.

İklim değişikliğinin getirdiği aşırı yağışların, İstanbul’da olduğu gibi yurdun hemen her yöresinde, ancak özellikle Karadeniz bölgesinde su baskını ve heyelanlara neden olması da kestirilemeyecek bir gelişme değil. Bunu öngörüp önlemler almaktansa, çöküşleri mutlaka sağlamak üzere insan eliyle yapılan yaratıcı katkılar şaşırtıcı boyutlardadır. Doğada ve yerleşim alanlarında çevreye saygı göstermeyen, yer çekimini tanımayan kazı işleri, dere yatağı üzerine yedi katlı şaşırtıcı endamlı kaçak yapılar, akarsu yataklarına paralel dolgu yollar, çelimsiz köprüler, denize göçen fındıklar yepyeni bir çevre ve peyzaj oluşturmakta. Geniş bir üst havzanın daralan alt bölgesinde, akarsu kenarında yapılaşmaya izin verenlerin ve izinsiz yatırım yapanların günahları olduğu kadar, köprüler, yollar, özensiz altyapı projeleri yapanlar ve savsaklanan

Murat Balamir
Prof. Dr., ODTÜ Şehir
ve Bölge Planlama
Bölümü Emekli
Öğretim Üyesi

1. “Boğaz’da İmar Affı İstanbul’un Geleceğine İyileşmesi Olanaksız Yaralar Açar”, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Basın Açıklaması, 24 Aralık 2018.

imalata göz yumanlar da kamu yatırımlarını ve ulusal kaynakları yok etmekte.

Kayıplar çıplak gözle görünenlerin ötesindedir. Kaybedilen işgücü ve zaman, aksayan ulaşım, vazgeçilen yatırımlar ve üretilmeyen yeni değerler genellikle göz ardı edilir. Yönetimlerin kayıpları karşılama, “yaraları sarma” girişimleri ise müzmin bir alışkanlık ve ulusal savurganlıktır. Oysa uğranan maliyetlerin, kaybedilen zaman ve değerlerin küçük bir bölümünün karşılığı kadar bir bütçe ile yürütülecek planlama ve üst havzada önceden alınacak önlemler, tüm kayıp olasılıklarını bütünüyle silebilecektir. Bu tür çalışmalar, herhangi bir belediyenin yetki alanı ile sınırlı kalmaz. Havza sakınım planlaması, yerel yönetim birimlerinin, belki de birden fazla il yönetiminin ortak girişimini gerektirir.

Madenlerde yaşanan çökmeler ve can kayıplarımız için “fitrat” açıklaması ile vicdanları rahatlatma yolunu bulduk. Demiryolu yapımı ve işletmesi gibi büyük disiplin ve ciddiyet gerektiren bir sistemin çöküşünün sorumluluğunu ise aşırı yağışlara yüküyoruz. Onlarca can kaybının suçlusunun bu doğa olayı olduğu anlayışını pazarlayarak vebalden kurtuluyoruz. Kayıpları olağanlaştırma, doğayı şeytanlaştırma çabası, tehlike olasılığını öngöremeyenlerin, risk yönetimini bilmeyenlerin ve denetim işlerini gereğince yerine getirmeyenlerin sorumluluklarını saklama alışkanlığıdır. **(Resim 2)**

Hepsinden daha onulmaz olan ise, aşırı yağışlar ve sellerin taşıyıp götürdüğü verimli yüzey toprağıdır. Geri dönüşü olmayan bu aşındırma süreci, ne yap-sak yerine koyamayacağımız yaşamsal bir kaynağın kaybedilmesidir. Yapıları ve altyapı sistemlerini daha akıllıca olacak şekilde yeniden ele alabiliriz. Ancak basiretsiz insan etkinliklerinden büyük pay alan iklim değişikliği yoluyla doğa, insanları “dolu dayakları”, “yıldırım vuruşları”, “hortum yıkımları” gibi yollarla cezalandırırken, yaşamın dayandığı öz kaynağı elimizden geri almakta. Öncelikli olan, bu aşınma kaybını azaltacak önlemleri almaktır. Doğal örtü orman varlığı yok edildikçe bu yüzey aşınması ve su baskınları artarak sürecektir.

Türkiye'nin hemen her yerleşmesinde, depremi beklemekten durduk yerde çöken yapılara örnekler sayısızdır. Bunların bir bölümü daha yapım aşamasında çöker. Betonarme teknolojisinin “aldatıcı kolaylığı” bunun bir nedenidir. Ülkenin hemen her köşesinde “gör yap” yöntemiyle sürdürülen bu süreç, kaçak yapılaşmayı körükleyen başlıca etkidir. Yönetimlerce rafa kaldırılmış olan İstanbul Deprem Master Planı (2003) çalışmaları sonrasında, Zeytinburnu ilçesinde yapı stokunun depreme dayanıklılık düzeylerini derecelendirmek üzere geliştirdikleri yöntemle her yapıyı irdeleyen mühendislerin, güvenli buldukları bir yapının kendi kendine çökmesi karşısında (Hürriyet, 22.2.2007) kendilerini savunmaları da ayrıca ilginçti. “Biz yalnızca depremde yıkılma olasılığındaki yapıları belirledik” demişlerdi.

Yine İstanbul Deprem Master Planı'nda Alibey Barajı'nın depremde çökme olasılığı karşısında, bara-

2. “Sermaye İle Yapılan Barış: İmar Affı”, İmar Affı Uygulamasına İlişkin TMMOB Raporu.

ji güçlendirmenin yanı sıra tehlike altında kalan okul, kamu yapıları, sağlık birimi, trafo gibi altyapı tesislerinin yerinin ya da işlevinin değiştirilmesi önerilmişti. Bunun gibi, İstanbul'un heyelan görebilir alanlarında 25 bin kadar yapı bulunduğu ve o tarihte bunun % 97'sinin konutlardan oluştuğu görülmüştü. Bugün İstanbul'da uzmanların ve medyanın yaygınlaştırdıkları “depreme hazırlık” anlayışı, yalnızca acil durum ortamında yapılması gerekenleri kapsıyor. Acil durum planlamasının gerekleri yeterince bilinmediği gibi, zorunlu olan risk azaltma yöntemlerini de kimse gündeme getiremiyor. Bu eylemsizlik, beklenen büyük depremi sonrası İstanbul'un ve ülkenin çökmesine neden olacak nitelikte.

Günümüzde çöküşler yalnızca yapı çevrede mi? Ülke ekonomisi de kayarak bir çukura doğru savrulmakta. Üretime değil, tüketime ve borca dayalı bir rant ekonomisinde Türk Lirası'nın çöküşünün kaçınılmaz olduğu, yönetimler dışında herkesin ortak düşüncesidir. Dünya ekolojik sisteminde çok özel bir konumu olan Türkiye'de, doğal sistemlere ilişkin bilgi yoksunu yönetim kararları ile çevre de hoyratça tüketilmekte. Akarsu kirlilikleri giderek artarken, HES birimleri, taş ocakları ya da yüzey madenciligi gibi girişimlerle doğal dengeler değiştirilmekte ekolojik sistemler çöktürülmekte. Ormanların kesilip yok edilmesi ve yangınlarla uğranan kayıplar ve ardından gelen yüzey aşınmaları yanı sıra, tarım yapılan üretken topraklar kimyasal katkılarla zehirlenmekte. Bunları geri döndürmek için bir çaba gösteriliyor mu? Bu hunhar tutuma günümüzde (soykırımı benzetmesi ile) “ekokırım” adı veriliyor. **(Resim 3)**

Türkiye'de eğitim sisteminin çoktan çöktüğü uluslararası değerlendirmelerle de defalarca kanıtlanmış bulunuyor. Temel bilimleri yaygınlıkla öğretemeyen bir sistem kurulmadıkça toplumun çağdaş ve üretken bir kimlik kazanması olanaksızdır. İnsani ve toplumsal değerler açısından da kadınların, çocukların, korumasızların başına gelen taciz, öldürme gibi her gün medyada yer alan olaylar, yeni yöntem ve teknolojilerle gerçekleştirilen hırsızlık, dolandırıcılık, yolsuzluk tablosuna bakarak Türkiye'de ahlak, güvenlik ve ada-

3. Rant savaşının merkezindeki "imar barışı" ile kaçak yapılaşma kalıcı hale getiriliyor.

Kaynak: Pixabay

Kaynak: mimarlarodasi.org.tr/index.cfm/sayfa=belge&suba=detay&bid=44&mid=44&id=44&ip=08&RecId=15140

4. "İmar Affi' Girişimi Geri Çekilmelidir", TMMOB Mimarlar Odası Basın Açıklaması, 3 Mayıs 2018.

letin de çıktığını ileri sürmek olanaklı. Toplumsal dayanışma ve güven ortamı gözle görülür biçimlerde çözülmedi mi?

Ya kültür, sanat, mimarlık ne durumda? Senfoni orkestralarına, bale, opera, tiyatro kuruluşlarına kamu desteklerinin azaltıldığı, yönetimlerinin de yetkin elle teslim edilmediği ileri sürülmekte. Geçmiş öykünen, ancak bunu da yeterince bilemeyen ve geçmiş bilgeliğe güncel bir yorum getiremeyen kültürsüzlük ve estetik yoksunu yaklaşımlar her sanat dalında yaygınlaşmakta. Topluma aşılana çöküntü kültürü, evrensel değerleri olduğu kadar, öykünülen yerel değerleri de küçültmekte. Kültürün temel taşıyıcısı güzel Türkçemiz yaygın bir çöküş yaşamıyor mu? Resmî dildeki ve otoriter söylemlerdeki bozukluklar, medyanın özensizliği ve sunucuların yalan yanlış vurguları kadar, hemen her ortamda yabancı dillere

teslim oluşun yarattığı kültürel çözülmeye kurtulmak giderek zorlaşmakta.

Bilgi ve beceride yeterlik arayan "liyakat" düzeninin de çıktığına çok örnek göstermek olanaklı. Meslek kuruluşları ve uzmanlıklar göz ardı edilmekte. Yöneticilik, öğretim, teknik uzmanlık ya da tasarım gibi alanlarda en yetkin meslek insanlarına başvurma, nitelikli işgücüne ayrıcalık kazandırma gibi ilkeler kaybedilmiş görünüyor. Dahası, konu ile ilgisi bulunmayan farklı meslek ve uzmanlık sahibi bireyler başka meslek alanlarında söz sahibi edilebilmekte, bireyler kendilerini yeterli görebilmekte ve çoğu kez doğrudan yönetimlerce atanmakta. Meteoroloji uzmanı kendini şehir plancısı, yapı yüklenicisi ya da belediye başkanı ise kendini tasarımcı mimar olarak görebilmekte. (Resim 4)

Mimarlıkta olduğu gibi, tasarımın her alanında en doğru ve değerliyi arayan ve tartışma kurumsal iklimi ve bunun başlıca mekanizması olan yarışmalar büyük ölçüde unutuldu. Kimi kamu yapılarında olduğu gibi, camilerde de örneklerini gördüğümüz, geçmiş dönemlerin üslup ve düzenlemelerine günümüz anlayış ve estetik yaklaşımları yoluyla taze yorumlar üretmek kaybedildi. Bunun yerine, görüntüsel taklit ve yapıştırmalara başvurmakta yanlış görme-yen, sağlam bir bilgi ve düşünsel dayanağı olmayan tutumlar geçerli kılınmakta.

Bu coğrafyaya ve geçmişine yakışmayan çirkin ve güvenliksiz şehirler yaratılmaktadır. Plansız, denetimsiz yapılaşma ve kullanımlara göz yumularak kaçaklar başlanılmakta, yasalara uyanlar dolaylı yolla cezalandırılmakta. "İmar barışı", ülkede doğal çevrelerin izinsiz yapılarla tüketilmesini, çirkinliğin pekiştirilmesini ve kaçak girişimleri özendirmeyle "imar çöküşü"ne yol açmakta. Çağdaş altyapı ve hizmetlerden yoksun kent yaşamı olağanlaştırılırken, ranta teslim olmuş süreçlerle ayrılan kentsel sınıflar yaratılmakta, kent yönetiminde katılım kültürünün gelişimine fırsat verilmemekte.

Kimilerine göre, Türkiye toplumsal bir çözüm evresi yaşamakta. Sosyolojik açıklamaya göre, merkezde tekil bir otoriter yönetim güçlendikçe, toplumda bireyler birbirlerinden uzaklaştırılarak yalıtılır. Bireyler, onları topluma bağlayan görenek ve değer bağlarından koparak, merkezde tanımlanan ödül, yasak ve cezalara uyumlu eğilimler geliştirir. Bu düzende tutsak kılınan geçim, iletişim ve bilgilendirme olanakları doğrudan güçlü denetim bağları ile merkeze ve bu gücün açık ya da kapalı kararlarına mahkum edilir. Bilgi yönetimi ve iletişimdeki teknolojik olanaklar bu yapılanmayı büsbütün pekiştirir. Bu "yalnız kalabalık", tüm davranış kalıplarında ve siyasal tercihlerinde merkez tarafından yönlendirilebilir çözülmüş kitlelere dönüşür. Bu açıklamaların Türkiye'de geçerliliği sınıma gerektirmez mi? ❖

NOT

1. "The politics of earthquakes", articles.latimes.com/2011/jul/24/opinion/la-oe-berlinski-earthquakes-20110724 [Erişim: 15.02.2019]

Afife Batur'un Çalışmalarına Retrospektif Bakış

Aygül Ağır

Afife Batur, 1998 yılında emekli olduğunda çalışma arkadaşları ve öğrencileri olarak bir armağan kitabı hazırlamaya karar vermiştik. Deniz Mazlum ve Gül Cephaneçigil ile birlikte kapsamlı hazırlamaya çalıştığımız kitabı, 2005 yılında kendisine sunabilmiştik.¹ Doğan Kuban'ın kitap için yazdığı Önsöz'de dile getirdiği gibi, "Meslek pratiğine sırtını çevirmeden, mimarlık tarihinin çağdaş mimarlık etkinliğinin bir parçası olduğunu göstermek için eksilmeyen bir tutku, büyük bir enerji ile çaba gösteren Batur, kanımca Türkiye'de üniversite öğretim üyesi olma açısından saygın bir davranışın temsilcilerinden biridir."²

Afife Batur'un başarısının sırrı yetiştiği ortam ile de doğrudan ilişkilidir. Öğretmen anne ve babası, evlerini bir çeşit okula dönüştürmüş olmalı. Orta öğretiminde de isimlerini hiç unutmadiği idealist öğretmenlerle karşılaşmasının Afife Batur'un yönünü çizmesinde çok belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

KİTAP İLE ERKEN BULUŞMA

Afife Batur, bir gencin kitaplarla erken buluşmasının hayatını nasıl yönlendirebileceği konusunda da örnek oluşturmaktadır. Tam da dönemin kültür politikalarındaki hedefin tutturulduğunu gösterircesine bir gençlik yaşamıştır. Heyecanlı kültür ortamının sonuçlarından biri olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın klasikler serisini çıkartmasının gençlerde etkisi olmuştur.

Afife Batur, 2000 yılında TRT 2'de yayınlanan "Başarı Basamakları" programında ilk gençlik yıllarını şöyle anlatmaktadır³: "Yetiyi [başarı anlamında kullanıyor] elde etmeyi kitaplarla erken buluşmama borçluyum. Söylemiştim benim ailem öğretmen diye. On üç, on dört yaşlarında çok ciddi klasikler okumaya başladım. Sadece romanlar değil, o tarihlerde Milli Eğitim Bakanlığı'nın klasikler serisi çıkıyordu. Ortaokulu bitirdiğim yıl, babam bana onların tümünü aldı, çıkmış olanların. Önüme böyle elli-altmış kitaplık bir kaynak geldi. Ev ödevi gibi geldi. Ve ben o yazımı yeni bir şey öğrenme tutkusunun farkına vararak okudum. Mesela Phaidon'u okumuştum o tarihte, Platon'u.⁴ Ben kimim? Platon kim? Nasıl okudum? Ne anladım? Şu an bilmiyorum. [...] Bu kitaplar bana soyut düşünme ve kavram geliştirme yetisi kazandırdı. Soyut düşünme çok önemli, çünkü tasarlıyorsunuz. Tasarlama soyut bir işlem. Aynı zamanda mimarlık tarihi yazıyorsunuz. Onun temeli kavramlardır. Kavramlar sırasında ideolojiler, sosyal meseleler [...]; ama her seferinde ciddi bir mimarlık tarihçisi doğru kavramları doğru yerde kullanarak çalışmasını yapmalı. Ben sanıyorum ki bunu belki de hiç anlamadan okuduğum [...] Yunan klasikleri [sağladı], bana düşün-

"Mimarlık tarihi eğitimine yaptığı katkılar ve mesleğin kültürel alanlarındaki örnek araştırmaları nedeniyle" 2000 yılında gerçekleşen VII. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri programında Mimarlığa Katkı Dalı Ödülü sahibi Afife Batur'u 16 Aralık 2018 tarihinde kaybettik. Kendisini saygıyla anıyor, İstanbul Büyükşehir Şubesi'nin mimarlık meslek tarihinde yer edinmiş isimlerle gerçekleştirdiği sözlü tarih çalışmalarını kitaplaştırdığı "Mimarlar Odası Tarihinden Portreler" serisinin yeni kitabının Afife Batur ile ilgili olacağını duyuruyoruz. Kitap, önümüzdeki aylarda okuyucularla buluşacak.

1. Afife Batur, Taşkılla, "Mimarlık Tarihi Kürsüsü"nde bir kutlamada

ce jimnastiği gibi [geldi]. Kitaplarla erken buluşmamı kendim için önemli buluyorum."⁵

İDEALİST ÖĞRETMENLER

Afife Batur, Cumhuriyetin heyecanını öğretmenleri aracılığıyla da hissetmiş olmalıdır. Lise yıllarına geldiğinde çok başarılı bir öğrenci olarak dikkat çekmiş,

Aygül Ağır
Prof. Dr., İTÜ Mimarlık
Bölümü

2. Nisan 2018'de Afife Batur'un Nalan Fidan ile gerçekleştirdiği röportajdan

sadece matematik, fen derslerinde değil, sosyal alan derslerinde de çok başarılı bulunmuştur. Müzik, resim ve edebiyat derslerinin hocalarını yıllar geçse de hep minnetle anmıştır: “Ben aynı zamanda piyano da çalıyordum. Mesela ortaokul sondan itibaren, lisedeyken resim de yapıyordum. Çok severdim resim yapmayı. [...] Benim de içinde bulunduğum bir arkadaş grubunun resimleri Maarif, o zamanki Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yurt dışına gönderilmiş[ti] ve yirmi beş tablolu o koleksiyonda beş tane de benim [resmim] vardı. [...] Çok iyi bir resim öğretmenimiz vardı. Gazi Eğitim Enstitüsü'nden mezun olmuş, resmin ana kurallarını öğretmeye girişirdi. [...] Müzik öğretmenim aynı zamanda çok iyi bir piyanistti. Halk evinde konserler verirdi. Ben meftundum ona, Safa bey. Ve kendimi ona beğendirmek için saatlerce piyano çalardım. O zamanki evler bahçe içinde olduğu için kimseyi rahatsız etmeden çalışabiliyordum.”⁶

MİMARLIĞA ADIM ATMA

Afife Batur, mimarlık eğitimini, fen kadar, sosyal alan derslerine de ilgisi nedeniyle seçtiğini belirtmektedir söyleşisinde: “Benim, matematik, fizik, fen derslerim çok iyiydi. Hocalarım beni mühendis olmaya teşvik ettiler. Fakat ben aynı zamanda, o tarihlerde tabii, güzel resim falan da yapardım. [...] Felsefe, mantık gibi derslerde de hocalarımın beğenisini kazanmıştım. Mimarlığın bunları büsbütün birleştiren bir dal olduğunu fark edip mimarlığa giriş sınavlarına kaydımı yaptırdım. O tarihlerde ÖSYM falan yoktu. Herkes lise mezuniyet derecesine göre istediği yere girebiliyordu. [...] İTÜ o tarihte tek sınav yapan üniversite idi. Onu [sınavı] göze alıp mimarlığa [giriş sınavına] girdim. Ne olur ne olmaz, inşaat mühendisliğine [sınavına] falan gitmedim. Doğrudan mimarlığa gittim.”⁷

“Mimarlık üzerine çok bilgim yoktu doğrusu. Öğretim alanında çalışan bir aileden geliyorum. Tabii ki dalı seçmeden önce aile ile uzun konuşmalarımız oldu. Senin matematik tarafın iyi, ama sosyal çalışmalara da ilgi duyan bir insansın. Üstelik elin kalem de tutuyor. Mimarlık tam sana göre dediklerinde ben kaydımı yaptırdım. Ama acaba bu mimarlık nasıl bir şeydi? Sınava babamla birlikte gelmiştik. Çıktık, kitapçıları

dolaştık. O zaman çok yoksuldu mimarlık kitaplığımız. Ne bulduysak aldık. Ve ben seçimimi doğru yaptığımı, gerçekten yoksul bir literatür içerisinde bile doğru bir seçim yaptığımı fark ettim.”⁸

MİMAR OLMA YOLUNDA

Afife Batur, donanımlı bir genç olarak İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde öğrenimine başlamış ve 1958 yılında mezun olmuştur. Mezun olduğunda, İTÜ Mimarlık Fakültesi'nin kuruluşunun üzerinden henüz 14 yıl geçmiştir. Afife Batur anılarında, okuldaki eğitimde öncelikle Alman ekolünün egemen olduğundan bahseder. Sanat tarihi derslerinin kuruluşundan itibaren var olduğunu belirtmektedir.⁹ Mimarlık Fakültesi'nin kurulduğu dönemde Clemenz Holzmeister'in mimarlık tarihi dersleri verdiği bilinmektedir. Mimarlık tarihi derslerinde Holzmeister'i sırasıyla Kemal Söylemezoğlu ve İtalya'dan gelen Paolo Verzone takip etmişlerdir. Sanat tarihi derslerini ise önce Hilmi Ziya Ülken vermiş, ardından Sabahattin Eyüboğlu dersleri devralmıştır. Eğitim aldığı dönemde sanat tarihi derslerini Sabahattin Eyüboğlu'nun, mimarlık tarihi derslerini de Paolo Verzone'nin üstlenmiş olması Afife Batur'un çalışmalarının mimarlığın tarihi ve araştırma yöntemleri konusunda sağlam bir temele oturduğunu göstermektedir.¹⁰ Nitekim, Afife Batur, mimarlık eğitiminin kendisini ne kadar olgunlaştırdığını şöyle anlatmaktadır: “Mimarlığı bir tür öğrenme yolculuğu olarak görüyorum. Daha doğrusu girdikten sonra fark ettim ki mimarlık çok bileşenli bir meslek, sosyoloji ile ilgili, felsefe ile ilgili, müthiş kavramsal boyutu var, sanat boyutu var. Hatta resim, müzik, müzikalite ve benzeri şeyler. Ve tabii çok önemli bir tasarlama yetisi istiyor sizden. O tasarlama yetisi, ben öyle çok harika şeyler yaratan bir tasarımcı değilim, fakat o tasarlama yetisi, herhangi bir olayı çok sayıda bileşenle birlikte düşünmek ve optimum çözüm elde etmek için de aralarında karşılaştırma ve hesaplamalar yapmak ve oradan senteze ulaşmak gibi bir yetenek kazandırıyor insana. Mimarlık eğitimi bana çok doyurucu geldi.”¹¹

3. 2007 yılında ilk kez düzenlenen Mimarlık ve Kent Filmleri Festivali'nde Katkı Ödülü Afife Batur'a sunulurken

MİMARLIĞIN TARİHİNE MERAK

Mimarlık tarihi alanına yönelmesinde Sabahattin Eyüboğlu'nun ve Doğan Kuban'ın payı büyüktür. Afife Batur, Eyüboğlu'nun derslerinin tarihe ve yapıtlarına ilişkin müthiş bir merak uyandırdığını aktarmıştır.¹² Araştırmacılar da mutlaka olması gereken merak, Afife Batur'da sonsuz sıfatı ile karşılık bulmuştur: "Yalnız benim kişilik özelliğim olarak sonsuz bir merakım ve sonsuz bir öğrenme isteğim vardır. Bugün bile o öğrenme isteğimi çok canlı olarak taşıyorum içimde. Öğrenilecek o kadar çok şey var ki, hâlâ öğrenemediğim, keşfetmek zorunda olduğum şeyler olması bana müthiş heyecan veriyor. Ve hemen onları öğrenmeye çalışıyorum. [...] Ben pozitif bir insanım, iyimserim mesela, kendimden hoşnutum. Belki başlarda, gençken 20 -25 yaşlarında, ya ben doğru meslek mi seçtim ne yapayım falan derken üniversiteye akademik kariyere girdiğim anda yerimi bulduğuma inandım ve o bana birçok şeyi birden kazandırdı. Bir kere öğrenciyken edindiğim iyi öğretmen olma fırsatını buldum. İkincisi çalışkanlığımın semeresini alacağım yerdeydim. Üçüncüsü felsefeye yatkınlığım olduğu için de kavramlar, soyutlamalar yapma olanağım vardı. Mesela ben bina bilgisi asistanı olmadım. Mimarlık tarihi asistanı oldum. Bu konuda da çok büyük bir şansım oldu. Hayatım boyunca minnetle anacağım Prof. Doğan Kuban. Kuban, dünya çapında düşünce adamı olan bir isim. Ben onun asistanıyım."¹³

Doğan Kuban'ın mimarlık tarihi alanındaki öncü rolünü bir başka söyleşisinde şöyle ifade etmektedir: "Mimarlık tarihinin bilimsel bir temele oturtulması Doğan Kuban sayesinde olmuştur. [...] Dolayısıyla mimarlık tarihine "biçimler tarihi"nin ötesinde daha derin ve daha geniş bir yaklaşım getirdi. [...] Toplumsal bağlamda değerlendirilmesi, düşünsel akımlar bağlamında öneriler getirilmesi ve onlara sosyo-kültürel bir içerik kazandırması, Kuban'ın sanyorum başat katkısıdır. Bu açılımın benimsenmesi bizim dönemimizde oldu. Biz hatta kendimizin bu yeni yaklaşım açısından çok farklı bir yerde olduğumuzu hissederek çalıştık ve bunu yerleştirmeye ve kökleştirmeye, bunun bir çeşit ekolünü kurmaya gayret ettik."¹⁴

MİMARLIĞIN TARİHİNİN ÜRETİMİ

Afife Batur, mimarlık eğitimine başladığında "çok yoksul" olarak nitelendirdiği mimarlık kitaplığını kendisi de tüm gücüyle geliştirmeye çalışmıştır. Kaybettiğimizde mimarlık kitaplığını altmış yılı aşan sürede kendisinin de büyük bir çalışkanlıkla yaptığı katkılarla çok mesafe katetmiştir: "Gerçekten çok çalışkanımdır. Herhangi bir şey beni pes ettirmez, ya da kolay kolay ettirmez."¹⁵

Erken ve Klasik Osmanlı Mimarlığı

1960 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Kürsüsü'nde¹⁶ asistan olarak çalışmaya başlayan Afife Batur, bir dönem Sabahattin Eyüboğlu'nun da asistanlığını yapmış ve bu sayede 60'lı yılların heyecanlı kültürel ortamına doğrudan tanık olmuştur. Tezleri, Doğan Kuban'ın yönlendirmeleri ile Osmanlı mimarlığının strüktürel bileşenlerini anlamlandırmaya yönelik olmuştur. 1970 yılında yayımlanan "Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine"; 1974 yılında Kemalî Söylemezoğlu danışmanlığında tamamladığı doktora tezi "Osmanlı Camilerinde Kemer

4. Mimar Kemalettin'in Beyazıt Camisi Haziresi'ndeki mezarının orada

/ Strüktür-Biçim İlişkisi Üzerine Bir Deneme (1300-1730)"; 1980 yılında tamamladığı doçentlik tezi "Osmanlı Camilerinde Eğrisel Örtüler ve Geçiş Öğeleri başlıklı çalışmaları ile erken ve klasik Osmanlı mimarlığında tasarım-strüktür ilişkisini vurgulayarak mimarlık tarihi disiplininin temellendirilmesine katkıda bulunmuştur.

Yapının kendisinin en önemli tarihî belge olduğu gerçeğinden yola çıkan Afife Batur, yapıları doğrudan analiz etme yöntemini benimsemiştir. Tıpkı, kendi anlatımıyla hocası Sabahattin Eyüboğlu gibi bir anıtı, "içinde yer aldığı kosmosu, düşünce sistemlerini, neden öyle olduğunu, hangi stilistik gerekçelerle veya hangi geleneksel bağlarla olduğunu" da anlamaya çalışarak inceleme yolunu seçmiştir.¹⁷ Bununla birlikte, yapıları dönem kayıtlarından faydalanarak inceleme anlayışını da Türkiye'de ilk geliştirenlerdendir.

Doktora tezini hazırladığı dönemde Sinan üzerine yayınları olmuştur: "Sinan'a Ait Yapıların Listesi"; "Sinan'ın Yapıları"; "Sinan'ın Bibliyografyası" bu kapsamda ele aldığı yazıdır.¹⁸ Yıllar sonra aynı döneme ilgisinin devam ettiğini, Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı, 'Uluslarüstü bir Miras' Sempozyumu'nu kurgulayanlardan biri olarak göstermiştir.¹⁹

Geç Dönem Osmanlı Mimarlığı

Doktora tezini tamamladıktan sonraki çalışmalarında ağırlıklı olarak Osmanlı mimarlığı batılılaşma dönemi ile erken Cumhuriyet dönemi mimarlığını ele aldığı görülmektedir. Özellikle 19. yüzyıl mimarlığı üzerine kaynak eserler üretmiştir. Sayesinde Vedat Tek²⁰, Mimar Kemalettin²¹, William James Smith²² gibi mimarların kapsamlı tanıtılmasına yönelik çalışmalar ortaya konmuştur. Araştırmalarına "Bir Usta. Bir Dünya: Vedat Tek" sergisi (1999) örneğinde olduğu gibi genellikle bir sergi de eşlik etmiştir. Kalabalık ekiplerle, uyumlu bir şekilde çalışma yeteneği olan Afife Batur, birçok ağır çalışmayı kendi deyimiyle "kotaran" bir isimdir. Afife Batur, söz konusu çalışmaları edebi başlıklarla sunmuştur. Vedat Tek'in çalışmalarını "Kimliğinin İzinde Bir Mimar" başlığı ile özetlemiş, ancak uzun soluklu bir çalışmanın sonunda yaşamı olabildiğince açıklığa kavuşan Taşkışla'nın mimarı William James Smith'i ise "Karanlıktan Aydınlığa" başlığı ile tanıtmıştır. Mimarlık tarihi camiası, Taşkışla'yı da ilk önce Afife Batur'dan öğrenmiş-

5. Afife Batur, Temmuz 2005, *A Concise History: Architecture in Turkey During the 20th Century*, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, İngilizce, 102 sayfa.

6. Afife Batur (ed.), Mayıs 2015, *İstanbul Mimarlık Rehberi*, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, İstanbul, Türkçe, 915 sayfa.

tir.²³ Taşkışla yapısı ve Taşkışla'da verilen eğitim 2011 yılında Taşkışla çalıştayı ile duyurulmuştur.²⁴

Yine az tanınan Alexander M. Raymond'u Önsöz yazısında "Bilinmeyen Bir Ad ve Bilinmeyen Bir Bilgi Kaynağı: Mimar Alexandre M. Raymond" olarak bilim dünyasına sunmuştur.²⁵ Raymond, yüzyıl dönümünde yaptığı mimari dekorasyon ağırlıklı çizimleri ile özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemi yapılarını Batı'ya tanıtan bir isim olarak Afife Batur'un ilgisini çekmiş olmalıdır. Nitekim, Afife Batur'un "Mimari Dekorasyon" başlığı ile İTÜ'de yıllarca verdiği yüksek lisans dersinin içeriği bu tür araştırmalarla da zenginleşmiştir.

Art Nouveau uzmanlığı uluslararası alanda kabul görmüştür. Özellikle Paolo Verzzone'nin önerisi ile Art Nouveau üzerine çalışmaya başladığını aktaran Afife Batur'un konu ile ilgisini duyurduğu ilk çalışması, 1975'de Budapeşte'de gerçekleştirilen "L'Art Nouveau d'Istanbul et ses particularités" başlıklı çalışmasıdır.²⁶ Afife Batur'un bu konuda çok sayıda yayını olmakla birlikte uzun yıllar boyunca hazırlığını sürdürdüğü "İstanbul Art Nouveau Mimarlığı" konulu kitap çalışması yarım kalmıştır. Bir kısmı bugün var olmayan yapılar ile ilgili notları, kardeşi merhum Erkin Emiroğlu'nun çektiği fotoğrafları İstanbul'un yüzyıl dönümündeki mimarlığına ilişkin son derece önemli bir belgeleme niteliğinde olacaktır. Son zamanlarında bu çalışmasına belki de bir sergi ile geri dönmeyi planlıyordu.

7. 2014 yılında İstanbul Büyükkent Şubesi'nde düzenlenen geleneksel plaket töreninde Afife Batur kızı Z. Ayşe Güngör'e Meslekte 30. Yıl Plaketini takdim ederken

Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı

Afife Batur, Doğan Kuban'ın belirttiği gibi "mimarlık tarihinin çağdaş mimarlık etkinliğinin bir parçası" olduğu kabulü üzerinden çalışmalarını üretmiştir. Uzmanlık alanlarından bir diğeri de erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı olmuştur. Özellikle Anıtkabir üzerine çalışmaları dikkat çekmektedir.²⁷ İTÜ Mimarlık Fakültesi'nin kurucularından, ilk Dekan Emin Onat'a bir tür gönül borcu ile Taşkışla'da Emin Onat sergisi gerçekleştirilmiş (25 Aralık 2008 - 23 Ocak 2009) ve Emin Onat'ın mimarlığını, eğitimciliğini dönem bağlamında geniş kitlelere aktarmıştır.²⁸

Türkçe literatürün geliştirilmesine büyük önem verdiğini gösteren Afife Batur, metinlerinde zengin ve akıcı bir Türkçe kullanmıştır. Bununla birlikte, yayılması açısından yabancı dildeki çalışmaların da önemli olduğu gerçeğinden yola çıkarak Renata Holod ve Ahmet Evin editörlüğünde *To be Modern: Search for a Republican Architecture, Modern Turkish Architecture* başlıklı bir kitap yayımlanmış ve erken Cumhuriyet Türk mimarlığını İngilizce olarak dünyaya duyurmuştur.²⁹

İstanbul

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın hazırladığı *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* yayın kurulunda yer alan Afife Batur, geç dönem Osmanlı mimarlığı ve modern mimarlık içeriğinde çok sayıda madde yazarak İstanbul tarihine bir kez daha katkıda bulunmuştur.³⁰

Afife Batur'un, Tarih Vakfı'nın teklifi ile "Habitat II, İnsan Yerleşimler Konferansı" için "Dünya Kenti İstanbul" (1996) başlığı ile bir serginin düzenlenmesini Ayla Ödekan ve Stefanos Yerasimos gibi isimlerle üstlenmesi İstanbul'un tarihine olan merakını daha da güçlendirmiş olmalıdır. Kendi ifadesiyle geceli-gündüzlü çalışarak İstanbul'un sanat tarihi, musiki tarihi birikimi ile coğrafi, biyolojik, medyatik özelliklerini belgeleyerek görkemli bir birikim oluşturulmuş ve kamuoyu ilk kez İstanbul'un tarihi ile birebir karşılaşmıştır.³¹

İstanbul tarihi ile ilgili zamanla biriktirdiği bilgilerini Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin yayını olan *İstanbul Mimarlık Rehberi*'nin hazırlanmasında da kullanmıştır. Önce İngilizce (2006), sonra Türkçe olarak (2015) yayınlanan çok yazarlı çalışma, harita içermesi ve eser stokunun bütün olarak görülme olanağı nedeniyle de İstanbul çalışmalarına çok önemli bir katkı niteliğindedir.³²

Afife Batur'un çok uzun yıllar emek vererek hazırladığı, ancak kitap olarak görmeye zamanının yetmediği, İstanbul Sıraevleri konusu da kentin 19. yüzyıldaki gelişimini okumak açısından önemli bir konudur. Batur, konuya ilk kez Nur (Fersan) Akın ve Atilla Yücel ile hazırladıkları bir makale (1979) ile dikkat çekmiştir.³³

Belgeleme, Koruma Çalışmaları

İTÜ Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Kürsüsü'ne 1960 yılında asistan olan Afife Batur, belgeleme ve koruma çalışmaları ile de ilgilenmiştir.

Paolo Verzzone'nin önerisi ile bulunduğu Torino'da (Eylül 1964-Mart 1965) restorasyon konusunda eği-

tim almış olduğundan koruma konusundaki görüşlerini yazıya da dökmüştür.³⁴ 1984 yılında Taşkışla'nın otel olmasına Erol Kulaksızoğlu, Zeynep Ahunbay, Mete Tapan, Yıldız Sey gibi isimlerle birlikte karşı çıkması, tarihî yapıları koruma ile ilgili tavrının önemli göstergelerinden biridir. Bugün Taşkışla'da mimarlık eğitimi yapılabilirse, kurum bunu Afife Batur'a da borçludur. Haydarpaşa Garı ile ilgili olarak kamuoyunun aydınlatılması tekliflerine de hiç hayır dememiştir.

Korumanın ilk adımı tanımdır düşüncesi ile belgeleme çalışmalarına çok önem vermiş olan ICOMOS Türkiye üyesi Afife Batur, TÜBA-TÜKSEK tarafından pilot bölge olarak seçilen Denizli-Buldan'da "Buldan Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Projesi"ni yürütmüş ve ilgili yayınların üretilmesine katkı sağlamıştır.³⁵ İTÜ Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans Programı'nda açılan "Kentsel ve Kırsal Kültür Varlıklarını Belgeleme Yöntemleri" dersi bu birikimin sonuçlarından biridir.

Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari başlıklı çalışmasını da "belgeleme" bağlamında ele almak mümkündür.³⁶

YETİŞTİRME

Kendisi güçlü bir eğitim kadrosu ile yetiştirilmiş olan Afife Batur, gençleri de yetiştirmeye özen göstermiştir. Öğrenme taleplerini geri çevirmeyen, ulaşılabilir biri olmuştur hep. Gençlerin kendi yeteneklerini anlamalarına yardımcı olmaya çalıştığını şöyle açıklamış, onlara adeta ışık tutmuştur: "Bir kere ben onlardan [öğretmenlerimden] şunu öğrendim: İyi bir öğretmen, öğrencisini heyecanla yetiştirebilir ve ondaki yeteneklerin ortaya çıkmasına kapı açabilir."³⁷

Afife Batur, İTÜ'de çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi hazırlatmıştır. Tezlerin önemli bir kısmı 1998 yılında emekli olmasının ardından tamamlanmıştır. Afife Batur, kurum kültürü ve hafızası açısından İTÜ'ye bağlılığı ile de simge isimlerden biri olmuştur. Emekli olduktan sonra İTÜ'ye yaptığı katkılar neredeyse emekli olmadan önceki dönemi karşılar büyüklüktedir. Yakınında olanların daha iyi fark edip hayran oldukları çalışkanlığı sadece eğitim ve yazın alanı ile de ilgili değildir.

Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulu'nda yönetici olarak görev alan Afife Batur, 1998-2000 yılları arasında Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şube Başkanlığı'na yürütmüş, 2000 yılında da Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri programı kapsamında Mimarlığa Katkı Dalı Ödülü'ne layık görülmüştür.

SON SÖZLER

Afife Batur, çalışmaları ile adeta İTÜ Mimarlık Tarihi Kürsüsü'nün şekillenmesini dönem meslektaşları ile birlikte üstlenmiştir. Çalışkanlığı, iyimser olması ile de ilgilidir. Mimarlık eğitimine başladığında "çok yoksul" olarak nitelendirdiği mimarlık kitaplığını geliştirmeye çalışmıştır. Afife Batur'un hayatı aslında mimarlık tarihi külliyyatının bir bölümüdür aynı zamanda.

Bütün bunları ne için mi yapmıştır? Son sözleri kendisine bırakalım: "Bütün bunları ne için mi yaptım? [...] Yani bir mesaj iletmek istiyorum, öğrencilerimi yetiştirip teşvik ederek. Ben gerçekten hep gençlerin

8. Mimarlar Odası'nın çalışmalarına her daim katkıda bulunmuştur, 26 Ocak 2018 tarihinde gerçekleştirilen "Cengiz Bektaş Mimarlığı" başlıklı panelden

Kaynak: MO İstanbul Büyükşehir Şubesi Arşivi

9. Toplumun bilgilendirilmesi adına birçok televizyon programına da katılmıştır.

Kaynak: "ZDUSUM- Art Nouveau" Youtube videosu

arkasında olmayı kendime misyon bilmişimdir. [...] Başkalarına yardım etmekten büyük tatmin alırım ben. [...] Herkes gibi ben de dünyada bir iz bırakmak istedim. Geçip gidiyoruz, ama bir izimiz, bir sesimiz, bir imzamız, bir yaptığımız kalmalı."³⁸ ❖

NOTLAR

- 2005, *Afife Batur'a Armağan: Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları*, (ed.) Aygül Ağır, Deniz Mazlum, Gül Cephanecigil, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Kuban, Doğan, "Batur için Bir Önsöz", 2005, *Afife Batur'a Armağan: Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları*, (ed.) Aygül Ağır, Deniz Mazlum, Gül Cephanecigil, Literatür Yayınları, İstanbul, s.5.
- "Başarı Basamakları: Afife Batur Özel Programı", 2000, Program Danışmanları: Turgay Biçer, Figen Aktar, TRT 2.
- 1943, *Phaidon / Eflâton*, (çev.) Ragıp Atademir, Kemal Yetkin, Maarif Vekâleti Yayınları, Ankara.
- "Başarı Basamakları: Afife Batur Özel Programı"
- "Başarı Basamakları: Afife Batur Özel Programı"
- "Başarı Basamakları: Afife Batur Özel Programı"
- "Başarı Basamakları: Afife Batur Özel Programı"
- Ağır, Aygül, 2019, "Sabahattin Eyüboğlu'nun Öğrencisi ve Asistanı Afife Batur", *Arredamento*, sayı:329, ss.50-52.
- Cephanecigil, Gül; Kuban, Zeynep, 2019, "Afife Batur'un Okulu", *Arredamento*, sayı:329, ss.55-61.
- "Başarı Basamakları: Afife Batur Özel Programı"
- Ağır, 2019, s.51.
- "Başarı Basamakları: Afife Batur Özel Programı"
- "Mimarlık Tarihi Söyleşileri: Afife Batur", arkitera.com/soylesi/550/mimarlik-tarihi-soylesileri--afife-batur [Erişim: 15.02.2019]
- "Başarı Basamakları: Afife Batur Özel Programı"
- İTÜ Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Kürsüsü 1982 yılında iki ayrı kürsü olarak çalışmalarına devam etmiştir.
- Ağır, 2019, s.51.
- "Sinan'a Ait Yapıların Listesi", *Mimarlık*, sayı:49, ss.35-39. Batur, Afife; Batur, Selçuk, 1968, "Sinan'ın Yapıları", *Koca Sinan*, (ed.) Cengiz Bektaş, Doğu Matbaası, İstanbul, ss.63-77. Batur, Afife, 1968, "Sinan'ın Bibliyograf-

yası”, **Koca Sinan**, (ed.) Cengiz Bektaş, Doğu Matbaası, İstanbul, ss.79-92. Ayrıntılar için bkz. Ağır, Aygöl, 2005, “Prof. Dr. Afife Batur’un Kısa Özgeçmişi, Akademik, Mesleki ve İdari Çalışmaları”, **Afife Batur’a Armağan: Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları**, (ed.) Aygöl Ağır, Deniz Mazlum, Gül Cephanecigil, Literatür Yayınları, İstanbul, ss.15-22.

19. 2000, **Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı “Uluslararası Bir Miras”**, (ed.) Nur Akın, Afife Batur, Selçuk Batur, YEM Yayınları, İstanbul.

20. Tek, M. Vedat, 2003, **Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, (der.) Afife Batur, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

21. 2009, **Mimar Kemalettin: Proje Kataloğu**, (ed.) Afife Batur, (yay. haz.) Gül Cephanecigil, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.

22. 2016, **Sultan Abdülmecid’in Bir Mimarı: William James Smith**, (ed.) Afife Batur, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.

23. Batur, Afife, 1996, “Taşkılla İçin Küçük Bir Tarih”, **Prof. Doğan Kuban’a Armağan**, (der.) Zeynep Ahunbay, Deniz Mazlum, Kutgün Eyüpgiller, Eren Yayıncılık, İstanbul, ss.117-123.

24. Taşkılla Çalıştayı, 8-9 Nisan 2011, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Taşkılla. (TUBİTAK-SOBAG 109 K 099 numaralı projenin bir etkinliği olarak, Afife Batur, Gül Cephanecigil, Seda Kula Say, Mine Topçubaşı ve Hilal Uğurlu ile birlikte.)

25. Afife Batur, 1999, “Bilinmeyen Bir Ad ve Bilinmeyen Bir Bilgi Kaynağı: Mimar Alexandre Raymond”, **Bir Mimar, Bir Yorum: Alexandre Raymond**, Yapı Kredi Sanat Yayınları, İstanbul, ss.9-14.

26. Batur, Afife, 1975, “L’Art Nouveau d’İstanbul et ses particularités”, V. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi, Budapeşte, ss.147-159.

27. Batur, Afife, 1997, **Atatürk için Düşünmek. İki Eser: Katakabir ve Antkabir. İki Mimar: Bruno Taut ve Emin Onat**, Milli Reasürans Sanat Galerisi Yayınları, İstanbul.

28. “Emin Onat: Kurucu ve Mimar” Sergisi, Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi.

29. 1984, **To be Modern: Search for a Republican Architecture, Modern Turkish Architecture**, (ed.) R. Holod, A. Evin, Pensilvanya Üniversitesi Yayınları, Pensilvanya, ss.68-93.

30. Afife Batur’un *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* Maddeleri, 1994-1995: Abdülaziz Av Köşkü; Abdülmecid Efendi Köşkü; ABD Elçiliği Binası; Abide-i Hürriyet; Adile Sultan Kasrı; Adile Sultan Sarayı; Ahmet Ratip Paşa Köşkü; Akaretler; Alman Çeşmesi; Alman Elçiliği Yazlık Köşkleri; Arnavutköy Karakolu; Arkeoloji Müzesi; Art Deco Mimarlığı; Art

Nouveau Mimarlığı; Aşyan; Ayazağa Kasırları; Ayazağa Av Köşkü; Ayas-tefanos Anıtı; Ayvad Bendi; Aziziye Karakolu; Bahriye Hastanesi; Bahriye Nezareti Binası; Balyanlar; Baytar Mektebi; Belediye Sarayı; Beylerbeyi Sarayı; Botter Evi; Büyük Bend; Cemeran Okulu; Cemil Topuzlu Köşkü; Corbusier; Cumhuriyet Dönemi Mimarisi; Çırağan Sarayı; D’Arconco Ra-imondo Tommaso; Darülaceze Binası; Darülfünun Binası; Dolmabahçe Camii; Dolmabahçe Sarayı (mimari); Düyun-ı Umumiye Binası; Etfal Hastanesi Saat Kulesi ve Mescidi; Florya Cumhurbaşkanlığı Köşkü; Frej Apartmanı; Halkalı Ziraat Mektebi (mimari); Hidiva Sarayı; Hilton Oteli; Huber Köşkü; İtalya Elçiliği Yazlık; Jasmund, A; Jean Botter Köşkleri; Karaköy Mescidi; Kuban, Doğan; Maçka Silahhanesi; Mahmud II Bendi (mi-mari); Makruhyan Ermeni Okulu; Markiz Pastanesi; Mehmed Şakir Paşa Türbesi; Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası; Milli Reasürans Kompleksi; Naime Sultan Yalısı; Nazime Sultan Yalısı; Nişantaşı Karakolu; Ortaköy Camii; Oryantalist Mimari; Park Otel; Pera Palas (mimari); Sanayi-i Nefise Mektebi Binaları; Sanayi Mektebi Binaları; Selimiye Kışlası; Şale Köşkü; Taşkılla; Taut Evi; Teşvikiye Camii; Tophane Çeşmesi; Union Francaise; Valide Camii; Vedat Tek Evi; Villa Mon Plaisir; Yıldız Sarayı; Yıldız Sarayı Saat Kulesi; Yıldız Sarayı Tiyatrosu.

31. “Mimarlık Tarihi Söyleşileri: Afife Batur”, arkitera.com/soylesi/550/mimarlik-tarihi-soylesileri--afife-batur, [Erişim: 15.02.2019] Afife Batur “İnsan Yerleşmeleri Uluslararası Konferansı Habitat II İstanbul Zirvesi” kapsamında “Dünya Kenti İstanbul” sergisi genel koordinatörlüğü.

32. (ed.) Batur, Afife, 2006, **Architectural Guide to Istanbul**, Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları, İstanbul. (ed.) Afife Batur, 2015, İstanbul Mimarlık Rehberi, Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları, İstanbul.

33. Batur, Afife; Yücel, Atilla; Fersan, Nur, 1979, “İstanbul’da Ondokuzuncu Yüzyıl Sıra Evleri: Koruma ve Yeniden Kullanım İçin Bir Monografik Araştırma”, **METU JFA**, cilt:5, sayı:2, ss.185-205.

34. Batur, Afife, 1975, “Tarihi Çevre Korunmasında Siyasal ve İdeolojik Boyutlar”, **Mimarlık**, sayı:139, ss.14-17. Batur, Afife, 1975, “Korumanın Politik ve İdeolojik Boyutları”, **Mimarlık**, sayı:140, ss.14-17.

35. Afife, Batur; Ağır, Aygöl, 2004, “Buldan (Denizli) Kentel Kültür Varlıkları Envanteri 2003”, **TÜBA KED**, sayı:3.

36. Batur, Afife; Öylem Gür, Şengül, 2005, **Doğu Karadeniz’de Kırsal Mimarî**, (gev.) Sema Bulutsuz, İstanbul, Milli Reasürans T.A.Ş. Yayınları, İstanbul.

37. “Başarı Basamakları: Afife Batur Özel Programı”

38. “Başarı Basamakları: Afife Batur Özel Programı”

Sevinç, Erdoğan, Afife, bizim evde, 8 Ekim 2007

Erdoğan, Sevinç, Afife, Arif, Maçka’da, 17 Şubat 2015

Cafer, Ersen, Afife, Erdoğan, Koço’da, 12 Eylül 2012

Afife Batur için: 60 Yılı Birlikte Geçen Bir Yaşamın Anılarıyla

Erdoğan Elmas

Selçuk Batur, Özgen Aktüre, Erdoğan Elmas, Tülin Damar, Afife Batur, Doğan Kuban, Urfa'da, 1961

Selçuk Batur, Afife Batur, Erdoğan Elmas, Priene'de, 1963

İstanbul, 17 Aralık 2018

Afife selam,

Selçuk'la böyle yazışırdık, yazmaya da devam ediyorum. Artık ikinize birlik yazarım ömrüm tükene kadar. Dostlar, arkadaşlar ve öğrencilerin seni benden daha yetkin anlatacaklardır. Ben sadece 60 yıllık birlikte geçen yaşamı anımsatmak istedim. Çalışkanlığın ve engin bilginin ürünü olan kitapların büyük hazinem olarak hep karşımda olup seni hatırlatacak.

Artık 1 Ağustoslarda Kandilli rakı soframızda ikinizi birlikte özlemlerle anıp, aylık sınıf yemeklerinde de senin yokluğunu hissedeceğiz. Mimarlar Odasının neferi oldun, alçakgönüllülüğün, hoşgörün ile herkesin sevgisini, saygısını kazandın. Seni unutamayız. Taşkıyla töreni, Zincirlikuyu sonrası seni Küçüksu tepelerinde Selçuk'un yanına bıraktık.

Sınıf arkadaşlarından Özgen Aktüre Siyavuş, Yasevi Yaşar Çekiçoğlu, Selçuk Batur, Fehmi Uğur, Nuri Tanrikulu, Ercüment Ünlü, Benal Gencol, Yavuz İnce, Engin Önbayraktar, Sezar Aygen, Adnan Taşçıoğlu ve Ergun Erşahin'e; sevgili hocalarımız ve mimar dostlarımıza sevgilerimizi söyler misin?

Seni çok özleyip arayacağız,
Hep kalbimizde olacaksın.
Öperim, hoşça kal.

Erdoğan Elmas

KİM BİLİR

İlk yağmur damlası düştü
Kuru yapraklarına güzün.
Ardında kış kıyamet,
Dert, hüznün.
Alinyazısı hepsi... Kısmet..
Ha yazı, ha kışı geceyle gündüzün,
Kim bilir kaç günü kaldı
Ömrümüzün?

Ziya Osman Saba

Afife, Erdoğan, bizim evde, 2 Eylül 2012

Erdoğan Elmas
Mimar

Mehmet, Afife, Sevinç, Erdoğan, Ayşe'nin nikâhında, 10 Eylül 2011

Ziya Tanalı: “Dünyanın En Gereksiz İşyle Uğraşma Erdeminin Onuruna Sahip Olmak için”

Zeynep Üstün Onur

“Mimarlık mesleğine mimar, eğitimci, eleştirmen, yazar, yönetici olarak yaptığı çok boyutlu katkının yanı sıra, meslek hayatı süresince gerek mimarlık ürününün kalitesine yönelik sürdürdüğü taviz vermez tutum, gerekse mimarlığın eleştirel kültürünün yerleşmesine katkıları, yapıtlarının barındırdığı arka plan düşünce zenginliği, ince ayrıntı kalitesi, yalın bir mimari dil ile ulaşılan zenginliği öncelikli kılan kararlı tutumu nedeniyle” 2008 yılında gerçekleşen XI. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri programında Mimarlığa Katkı Dalı Ödülü sahibi Ziya Tanalı’yı 9 Aralık 2018 tarihinde kaybettik. Kendisini saygıyla anıyoruz.

“Sanat, onun ne olduğunu kavrayamayanlar için de böyle bir şey işte” der, Ziya Tanalı. Onun için mimarlık, sanatın ifadesini bulduğu ortamlardan biridir. “Bir genç insan, eğitim günleri sırasında çok iyi bir ‘tasarımcı’ olabilir, bu ilk etap. ‘Mimar’ olmak, yapı zanaatının ayrıntılarına ermek, çok uzun yıllar alıyor. Bu yapı ustalığına vardıkça bir umut daha beliriyor, bu işe katılan insanlar arasında, o da ‘mekân sanatçısı’ olmak.”¹

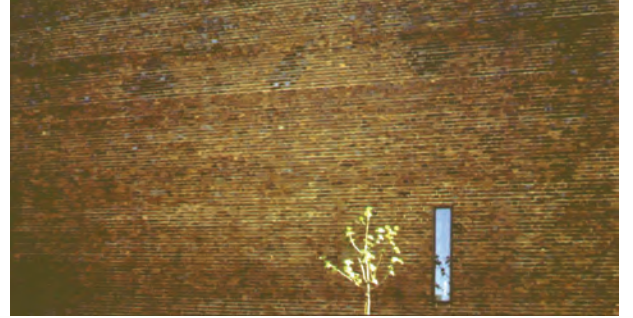
“Mimarlık sanat mıdır?” sorusu çeşitli ortam ve zamanlarda sorulan ve çok farklı zeminlerle ilişkilendirilerek yanıtı verilen bir soru. “Sanat nedir?” sorusunda yatıyor belki de mimarlığın bir sanat olup olmadığı sorusu. Ziya Tanalı, sanatı, nesne aracılığıyla kişisel bir beğeni yaratmaktan, bir anlatıdan çok, “duyarlılıkları başkalarına aktarmak” olarak tanımlar ve şöyle der: “Eğer bir şeyi yaşar ya da algımlarken, hiç de nedeni olmayan bir sevince, kendi yalnızlığınızı hissedebildiğiniz bir yere, tam olarak çözemediğiniz bir gize, içinizi ısıtan bir yakınlığa, adlandıramadığınız ama varlığını hissettiğiniz her hangi bir duygu yoğunluğuna, nefrete, hüzne, çılgınlığa, isyana rastlarsanız, dikkatli olun ve sakın kaçırmayın, her insanın tanıdığı bu anlamları size ulaştırabilen, kalıcılığa varabilmiş ya da varacak bir sanat eserinin önünde durduğunuzdan hiç şüpheleniz olmasın.” (Resim 1-3)

Bugüne kadar var olmuş ve hep var olacak duyarlılıkların bir kere daha ve kendince aktarılabilmesidir sanat. Yüzyıllar öncesinden Mona Lisa’nın dudaklarının arasına yerleştirilmiş olan büyüün ya da Alev Ebuzziya’nın seramiklerinin zeminle buluştuğu noktadaki duyarlılık gibi... “Söyleyecek lafın olacak,

Zeynep Üstün Onur
Prof. Dr., Yakın Doğu
Üniversitesi Mimarlık
Bölümü

1. Ziya Tanalı’nın objektifinden bahçe duvarı, Kopenhag, 1966

2. Ziya Tanalı’nın objektifinden Stockholm, 1965

3. Mark Rothko’nun bir eseri

4. Bozkırın hüznü

5. Meksika yoksulluğu

6. İskandinavya soğukluğu

bu laf her çağda söylenmiş olacak, herkes aynı şeyi tekrar tekrar söylemiş olacak ve sen bunu bir kere daha, tekrar ve kendince söyleyebileceksin. Önce bunu söylemeye cesaret edeceksin, sonra da söylemeye kalkıştığında öyle bir söyleyeceksin ki, onu niye tekrar söylediğini, tekrar niye böyle söylediğini, senin söyleyişinin kendine özgü olduğunu da herkes anlayabilsin ve içtenliğine inanıp kabullenebilsinler.”² Tanalı'nın tanımı ile “yeni” olan da budur. Hep var olmuş ve hep var olacak nitelikleri, duyarlılıkları, yeniden ve özgün, yani, kendine özgü bir biçim ile yorumlamak. Buna “sahici olmak” der.

Değişenin içinde değişmeden kalanların peşindedir. Güneşin altında yeni bir şey yoktur, ama “yeni” olan, bir külliyyatın içine çağa dair ve özgün bir vurgu ile gerçekleşecektir. Bu, varoluşçu bir sorgulamanın, yapılan aracılığıyla kendini aramanın önerisidir. Ne de olsa insanın kendiyile buluşabilme ayrıcalığı zamanla kazanılan bir şeydir. Ziya Tanalı'nın mimarlığı altında bu iz vardır. Pallasmaa'nın dediği gibi, sanatsal duyarlılık, kendinle olan güçlü ve kararlı bir ilişkiden kaynaklanır, bir keşif değil; geçmiş, gelenek ve kolektif kültürün damıtılmasının sonucudur. Bir görsel ifade biçimi değil, varoluşçu bir durum ile ortaya konulan bir formdur.³

Ziya Tanalı'yı tanımak bir sanatçıyı tanımaktır, yüzyıllar öncesinden bize seslenen, sanki hep tanıyormuşuz gibi düşündürten ama kendilerini tanıma fırsatını çok az bulabildiğimiz sanatçı kişiliklerden biri ile karşılaşmaktır. “Sanatçı olmak, yaratma gücünü bir an olsun yitirmemek, sonunda o yapılmamış keskinlikle yapacağına inanmak... Hep bir sınırdan olmak... Kendi kendinin sınırında... Kendine özgü bir biçim yakalayabileceğine her şeye karşın inanmak...”⁴ Ziya Tanalı'yı ve mimarlığını böyle tanımlayabiliriz sanırım. Her yeni iş olasılığında hep aynı sorular aklındadır. Sanatçı, ömür boyu neden var olduğunun yanıtını arayan ama bizzat kendisi bir soru cümlesi olan kişidir. Her yeni işte yeni bir ifade biçimi aramak yerine, güvenle kendi iç hesaplaşmalarının denemelerini yapan kişilik.

Tanalı, en erken günlerinden beri, yalın, sade süssüz, en azla anlatılabilecek bir dilin arayışında olmuştur. “Bir yapıyı yapı yapan unsurları alacaksınız ve basite indirgeyeceksiniz, süzgeçten geçireceksiniz,

gereksiz olan her şeyi çıkaracaksınız, sonra da kalan elemanların birlikte nasıl bir arada yaşayacaklarını düzenleyeceksiniz. Bu düzenlemeyi yaparken de insana dair bir duyarlılığı aktarmaya çalışacaksınız.”⁵ Saint Exupery'nin sözü onun sözüdür, “mükemmele atılacak bir şey kalmadığında ulaşılır”⁶.

Tanalı'nın mimarlığı, inandığı ve peşinde olduğu dil ile “modernist” olarak adlandırılan bir tutumda ele aldığı söyleyebiliriz. Tanalı, modern olarak adlandırdığımız dilin, sanatın hemen tüm alanlarında yüzyıllarca tasvir denemelerinin izlerini süren Batı uygarlığının, soyutlama ile varmış olduğu bir çizgi olduğuna inanır ve “Modern adını verdiğimiz dönemde resim yapmak, yazı yazmak ya da mekân kurgulamak, kısaca sanat, yalın bir yansıtma işi değil, entelektüel bir eylem halini alır. Konu önemini yitirir, giderek bir metafor halini alacaktır. Sanatçı ve soyutlama birlikte serpilip, birlikte büyürler. Bu evrede sanatçı, yaptıkları aracılığı ile bize kendinin kim olduğunu anlatmaya, bizimle konuşmaya başlar. Nesneye eklediği şey konu değil, konu hakkındaki kanısı da değil, sanatçının kendisidir” der. “Nesnenin önemini yitirmesi”⁷, başka deyişle görülmekte olanın önemini yitirmesi, “görülmeyen ama hissedilenin” önem kazanması durumu öyle önemlidir ki, modern sonrası kimi denemelerin varılan bu çizgiden sonra nasıl olup da geriye gittiğine, biçimlerin tekrarlarını “yeni” olarak ileri sürdüğüne, soyutun potansiyelini kavrayamamış olduğuna şaşır kalır. Soyut ifadenin yani “koymadıkları kadar koymadıklarında da anlam aramanın”, kendini ele vermeyen, insanın kafasını karıştıran çözülmemiş mırıltıların iletmediği duyarlılıkların nasıl göz ardı edilebildiğine inanamaz.

Başladığı yerin “İskandinav soğukluğu ile Meksika yoksulluğu arasında” bir yerden olduğunu söyler. Öğrencilik yıllarında, sen Kuzeyli gibi tasarlıyorsun diyen hocalarının yarattığı merak ile meslek yaşamına İskandinavya'da başlayan Tanalı'nın, İskandinav ustalarda, Meksika'nın yoksunluğunda bulduğu duyarlılık, doğup büyüdüğü coğrafyanın bozkırının da taşıdığı duyarlılıklardır. “Bir su yolunda çıkar karşınıza... Başlangıçta ne olduğunu pek anlamazsınız, ama sonra farkedersiniz ki hepsi huzurlu ama oldukça hüznüldür, ‘zaman’sız gibi dururlar. Bugün pek çok kişi onu minimalizmle karıştırıyor ama onun

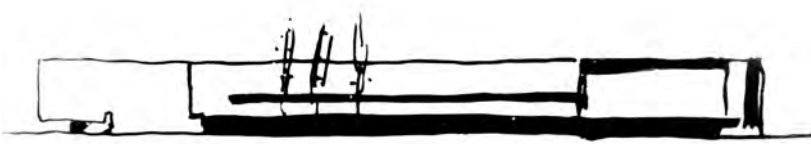
7. Elazığ Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Elazığ, 1972-77

8. Elazığ Üniversitesi Kampüs Planlaması, Elazığ, 1972-77

9. Sayıştay, Ankara, 1990-99

10. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Bağ-Bahçe Bölümü Binası, Ankara, 1967-72

biçeme ilişkin bir söylemi yoktur.⁸ Aynı duygu Orta Anadolu bozkırında da vardır, biraz küçük ve çaresiz hissettirir kendinizi, size... Hüzün, Ziya Tanalı'nın hep peşinde olduğu bir olgu olmuştur: "Bunca yıl peşine düşüp kovalamış olmaktan hiç pişman olmadım, en çok onu sevdim sanırım. Şimdi, eskisinden daha da yakınınız birbirimize, daha iyi tanıyoruz birbirimizi..."⁹ **(Resim 4-6)**

Pallasmaa'nın da bazı eleştirilerde dile getirildiğini ifade ettiği gibi Finlilerin ve Meksikalıların tasarım ve mimarinin sanatsal formlarına özel bir tutkuları vardır... Zamanın dokunma duygusu, derin kültürel

geleneklerin devamlılığı, yaşamın dramlarına, inceliklerine ve malzemeye olan duyarlılık... Yapılarda bir yaşam tutkusu ve sıradan, yararlı ve konstrüksiyonun rasyonel boyutlarının ardındaki şiirsel akılcılık.¹⁰

Tanalı'nın mimarisinde aynı akılcı mimarlık dilini görürüz. Mimarlığı yaşama dönüştürme arzusu ile yeryüzüne çizilen yatay düzlemlerden, ağır duvarlardan, sağırıkların içine açılmış açıklıklardan, konsollardan oluşan bir dil. **(Resim 7-10)**

Bilinen mimari dili gördüğünüzü düşünürsünüz. Evrensel ve yerel kültürün değerlerini taşır. Ama nesnel gerçekliğin ötesine geçmeye çalışan bir tutumdur. Gerçek düzlemleri izlerken gerçek olmayan, sezilen düzlemleri hissedersiniz. Düzlemler boyunca bazı niteliklerin altı çizilir bazıları açık bırakılır. Yapının tümünün algısında beliren düzen, düzlemlerdeki ayrıntıların düzenlenişinden gelir. **(Resim 11-13)**

Var olan tüm insanlık birikimi üzerine eklenecek olan kıl payı bir fark içindir Tanalı'nın mimari pratiği. Tanıdık ve bilindik olana eklenecek olandadır. Bunu kendisi, "Sade olanı, sıradan olana yakın olanı yapmak, yapının ve onu yapan mimarın kendini daha az ortaya çıkarması tutumu, tehlikeli bir yaklaşımdır. Bu bir risktir aslında, beceremezseniz, bir gün yeteneksizlikle bile suçlanabilirsiniz. Benim seçimim, yaklaşımım bu yolda oldu."¹¹ şeklinde belirtir. Tanalı gündelik yaklaşımları kabul etmeyecek kadar şüpheli ve kendi deneyimine ve duyarlılıklarına yaslanacak kadar cesur ve güvenlidir. Tanalı'nın mimarisindeki şiirsel gerçekliği yaşatan bu sadeliktir.

"Şayet sizden önce yapılanların değerini, tözünü kavrayabiliyorsanız, ruhunu yürütmeyi becerebilirsiniz, işe onlardan başlayabiliyor insan, niye olmasın..." diyen Tanalı'ya benzer şekilde Giacometti de "sanat gerçekliği taklit etmez ama aynı yoğunluktaki gerçekliği yaratır." der.

Tanalı'ya göre mekân sanatının sahip olduğu nesnel gerçeklik, başka hiçbir sanat dalında bu kadar direktif değildir, ama mekân sanatçısının bu nesnel gerçekliğin ötesine geçmek gibi bir görevi olduğunu

11. Başbakanlık Dinlenme Tesisi Sochi, Konakov, Rusya, 1994

düşünür. Böyle bir çizgiye varmak, varılmasa bile bu uğurda uğraş vermek, özgün ve kalıcı bir durumu birlikte getirebilir. Böyle bir amaç için ortaya konacak olan uğraş, neyi yapmak / neyi yapmamak gerektiği konusunda etik çerçeveyi de belirleyicidir. Salt işlevsel çözümler, insancıl ihtiyaçların tümüyle başa çıkacak durumda değildir. Hatta zaman zaman, insansı gereksinimler; alışlagelmiş işlevselliğe, teknolojiye, doğru bilinenlere ölçülü karşılıkları bile birlikte getirebilir. “Varlığının nedeni olarak görüp algıladığımız şey, bugün de, yarın da yanlış anlaşılacak, her çağda, her zaman aralığında aynı olan insan duyarlılıklarıdır...” der Tanalı. “Bir yapı, ‘ben bir yapıyım’ dediği kadar, ‘ben hüzünlü bir yapıyım’, ‘ben neşeli bir yapıyım’, ya da ‘ben vakur, ben yalnız bir yapıyım’ diyebilmeli midir acaba?”¹²

Ziya Tanalı yaşamı böyle algıladı, inançla ve sabırla algıladıklarının peşinden gitti. Mimarlık eğitiminde bulunduğu ortamlarda da öğrencilere özgün / sahici olmanın ve varoluşçu sorgulamanın önemini, hayatta kalmak ile yaşamak arasındaki fark olduğunu ve “iyi ki yaşadım” diye bir cümleyi kurmak için çalışmak gerektiğini vurgulardı. Eğitimin çitasının en yüksekte tutulması gerektiğini düşünür, “ya aranızda Mikelanj varsa” der, tüm sanat alanlarındaki duyarlılıkları -kimi zaman Rothko, kimi zaman Tornatore, De Sica, kimi zaman Giacometti, Melike Abasıyanık ve en çok da Melih Cevdet Anday üzerinden- onlarla paylaşırdı.

ZT, geriye bıraktığı eserleriyle hep hatırlanacak... Stüdyodaki kahkahaları ise hep kulaklarımızda... ❖

13. Abdi İpekçi Spor Salonu, İstanbul, Yarışma, 1. Ödül, TPB 1990 Yılı Ödülü 1975-89

12. Ankara Üniversitesi Cebeci Yerleşkesi, Hukuk, Siyasal ve Eğitim Fakülteleri Spor Salonu, Ankara, 1971-1973

NOTLAR

1. Onur, Zeynep (ed.), Haziran 2010, **Ziya Tanalı**, Mimarlar Odası Yayınları, Mimarlığa Emek Verenler Dizisi, dizi no: 4, Ankara, s.58.
2. Onur, 2010, s.34.
3. Pallasmaa, Juhani, 2018, “Pasiones Serenas: Razón y Emoción en la Arquitectura de Manuel Cervantes”, **El Croquis**, sayı: 193, ss.22-27.
4. Gary, Romain, 2012, **Şafakta Verilmiş Sözümler Vardı**, (çev.) Alev Er, Agora Kitaplığı, İstanbul.
5. Tanalı, M. Ziya, 2002, **Sevgili Düşünceler**, Mimarlar Derneği 1927, Ankara.
6. Saint Exupery, Antoine de, 1954, **İnsanların Dünyası**, (çev.) Vedat Günyol, Varlık Yayınları, İstanbul.
7. Kandinsky'nin Monet'in saman yığını adlı resmini gördükten sonra nesnenin önemini yitirdiğine ilişkin söylemi
8. Onur, 2010, s.50.
9. Onur, 2010, s.51.
10. Pallasmaa, (2018).
11. Onur, 2010, s.208.
12. Onur, 2010, s.208.

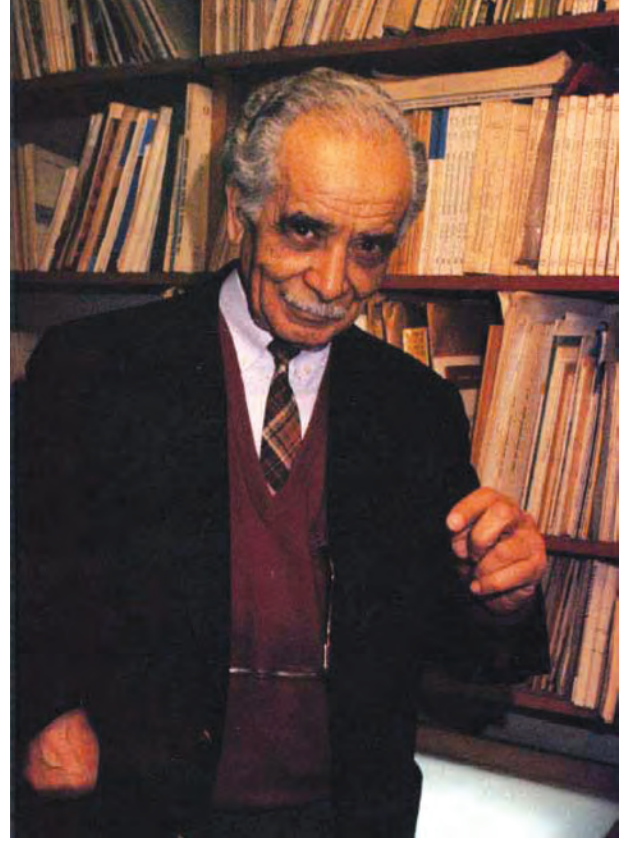

Nezih Eldem Hakkında Çalışmalar için Açık Çağrı!

MİMARLIK dergisi olarak, hem NEZİH ELDEM hakkında özgün araştırmalar içeren yeni katkılar hem de kendisine ilişkin elinde belge olan meslektaşlarımızdan belgeleri bizimle paylaşmaları için açık çağrıda bulunuyoruz.

Mimarlar Odası, Türkiye'nin mimarlık kültürüne katkıda bulunmuş ve bugün hayatta olmayan mimar(lar)ın anısını yaşatmak üzere, 2006 yılından beri Anma Programları düzenliyor. Her dönem, Ulusal Mimarlık Ödülleri Seçici Kurulu tarafından belirlenen mimar(lar)ın kendisi ve çalışmaları hakkında, ödül döneminden başlayarak gelecek döneme kadar, kapsamlı etkinlikler düzenleniyor. Her iki yılda bir belirlenen isimlerden Mimar Kemalettin Bey, Seyfi Arkan, Zeki Sayar, Haluk Baysal-Melih Birsal, Ernst A. Egli ve Maruf Önal'ın ardından, 2018-2020 dönemi için NEZİH ELDEM seçilmiştir.

2018 yılında düzenlenen XVI. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri'nin Seçici Kurulu kararın gerekçesini şu şekilde açıklamıştır: "Nezih Eldem mimarlık uğraşını varoluşsal bir yoğunluğa taşımış ve kendini az bulur bir cömertlikle mimarlığa adanmıştı. Yaşamın tüm diğer alanları ikincildi onun için. Hep kendisiyle yarıştığı, kaçınmayacağı bir yetkinlik idealinin peşinde olmuştu. 'Yetkinlik' sözcüğü, onu ve yaptığı her türlü işi tanımlayacak tek kavramdır. Nezih Eldem ister yapılar tasarlasın, ister öğrencilerine bilgi aktarsın, hep sıradan olanın ters ucunda bulunan noktaya kadar tırmandırılmıştır uğraşını. Bu nedenle her yapısı ve her dersi benzersiz olmuştur. 'Ben öğrencilerim için inşa ediyorum' derken hedeflediği kitle, olasılıkla öğrencilerin çok ötesindeydi. Belki de o, vasatlık kültürüne karşı bir kavga veriyordu. Yaptığı işe sürekli sorular soran, eski zanaat ustaları titizliğiyle hiçbir ayrıntıyı eksik bırakmamaya çalışan, hesapsızca emek harcayan, önüne çıkan her tasarıma ilişkin her soruna müdahil olup peşini bırakmayan, yaman bir mimarlık ve aslında kültür savaşçısıydı o. Bize bıraktığı yapıların ve mekânların tarifsiz deneyimi onu bize hep hatırlatacak. NEZİH ELDEM'i saygıyla anıyor, kendisinin Türkiye mimarlığına olan büyük katkısının Mimarlar Odası Anma Programı çerçevesinde önümüzdeki iki yıl boyunca çeşitli yayın ve etkinliklerle gündeme getirilmesi, belgelenmeye ve değerlendirilmeye başlanmasına karar verildiğini duyuruyoruz."

1. Nezih Eldem

Program kapsamında gerçekleştirilecek araştırmaların derlenmesi ve sonuç ürünlerin şekillendirilmesi sürecini, Günkut Akın, Argun Dünder, Nejat Eldem, Melis Özge Gayretli, Ali Hacıoğlu, Melih Kamil, Aslı Tuncer Madge ve Eyüp Muhcu'dan oluşan Anma Programı Komitesi üyeleri yürütüyorlar. Komite tarafından gerçekleştirilecek çalışmaların yanı sıra, Nezih Eldem ile ilgili yeni ve özgün araştırmaların tanımlanan iki yıllık süre boyunca *MİMARLIK* dergisinde sürekli bir bölüm olarak yer alması planlandı. Nezih Eldem'in çok yönlü kişiliğine, mimarlık camiasına olan katkılarına ilişkin kaleme alınacak çalışmalar ve işbirliği önerileri için açık çağrıda bulunuyor, katkılarınızı bekliyoruz.

Ayrıca kendisine ilişkin elinde belge olan meslektaşlarımızdan belgeleri bizimle paylaşmaları ve Nezih Eldem'in özellikle de eğitimci kişiliğini vurgulamamıza yardımcı olacak malzemeleri toplamamıza yardım etmeleri için duyuruda bulunuyoruz.

Kaynak: Osmanoglu, Canan, 2007, Tasarımları ve Eğitimi İçin Nezir Eldem'in Mimarlık Anlatışı, İTÜ FBE, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.

2. Askeri Müze Yarışması için hazırladığı cephe çizimi, 1967-1991

NEZİH ELDEM BİYOGRAFİSİ

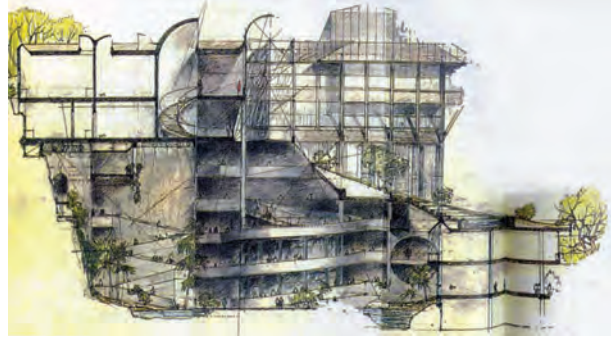
1921 yılında İstanbul'da doğan Nezir Eldem'in ilköğretim yılları Uşak ve Denizli'de geçti. Ortaokulu İstanbul Vefa Lisesi'nde bitiren Nezir Eldem, 1939 yılında Kabataş Erkek Lisesi'nden mezun olduktan sonra girdiği Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü'nden 1944 yılında mezun oldu. Aynı yıl Yüksek Mühendis Mektebi, Mimarlık Bölümü'ne Rölöve ve Serbest Resim dersleri öğretmenliğine atandı. Okulun üniversite statüsüne geçmesinden sonra İTÜ Mimarlık Fakültesi Bina Bilgisi Kürsüsü'nde, Prof. Bonatz'ın asistanı olarak akademik kariyerine başladı. 1935'ten 1946 yılına kadar 14 yaşında üyesi olduğu Güzel Sanatlar Birliği'nin tüm İstanbul ve Ankara sergileri ile Devlet Resim Sergileri'ne katıldı. 1952 yılında gittiği İtalya, Milano'da iki yıl boyunca, *Domus* isimli derginin kurucusu, mimar ve endüstriyel tasarımcı Gio Ponti'nin Politecnico di Milano'daki dersleri ile bürosunda mimari projelendirme ve endüstri ürünleri tasarımı çalışmalarına katıldı. İtalya'da üretilen Anıtkabir mozaik bezemeleri ve bronz parmaklıklarının ve özellikle İsmet İnönü Anıt Mezarı'nın tüm tasarım ve uygulama kontrol sorumluluğunu üstlendi. 1954 yılında İstanbul'a dönen Nezir Eldem aynı sene Doçent, 1962 yılında Profesör oldu. İTÜ'de mimari proje stüdyosunda sayısız mimar yetiştirdi. Mekân Örgütlenmesi ve Donatımı Kürsüsü'nün başında olan Nezir Eldem, 1988 yılında emekli oldu. Emekli olduktan sonra, bir süre daha İTÜ'de proje atölyesi yürütücülüğüne devam etti.

Nezir Eldem, öğretim üyeliğinin yanı sıra birçok çalışmanın da içerisinde yer almıştır. Mimarlar Birliği ve Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulu üyelikleri; üç dönem UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yönetim Kurulu üyeliği, ayrıca Tarihî Çevre Daimî Komitesi yürütücülüğü yaptı. 1972-75 yılları arasın-

da Avrupa Konseyi Parlamentosu'nca, İstanbul'un, "korunması gerekli dünya kenti" seçilmesiyle noktalanan Avrupa Ortak Mimari Mirası Kampanyası'nın tüm etkinliklerine katıldı. 1979 yılında UNESCO'nun Uluslararası İstanbul ve Göreme Kampanyası'nı; İstanbul Belediyesi'nde "UNESCO Uzmanı" sıfatıyla 80'li yılların ortalarına kadar, kampanyanın öncelikli koruma plan ve pilot proje çalışmalarını yürüttü.

Mesleki yaşamı boyunca katıldığı yarışmalarda çeşitli dereceler aldı. Mersin Stadyumu, Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası, İstanbul Karaköy'de İşhanı, İş Bankası Aydın Şubesi Yarışmalarında birincilik ödülü almış; projeler uygulanmamıştır.

1998 yılında gerçekleşen VI. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri programında Sinan Büyük Ödülü'nü alan Nezir Eldem için o dönemki Seçici Kurulun gerekçesi "bir kuşağın önde gelen temsilcisi olarak, benimseydiği mimari ve mesleki ilkelerden, etik kurallardan hiç ödün vermeksizin sürdürdüğü uygulamaları ve aynı doğrultuda eğitime yaptığı katkılarıyla, mesleki tutarlılık ve süreklilik açısından referans konumu oluşturması" idi. 24 Ağustos 2005 tarihinde aramızdan ayrılan Nezir Eldem'in ismi, 2018 yılında gerçekleşen XVI. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri Anma Programı çerçevesinde çalışmalar yapılmak üzere belirlendi. ❖

3. İstanbul Akvaryumu, 1990

Kaynak: Osmanoglu, 2007.

4. Taşkılla'daki 109 no.lu salonun tasarımı için çizdiği eskizler, 1970'ler

Kaynak: Osmanoglu, 2007.

5. Eyüp Sultan Camisi yakın çevresinde planladığı 'arasta kasrı' için hazırladığı perspektif çizimi

Kaynak: Osmanoglu, 2007.

Kerpiç Mimarlığın Şiirsel Dili Balaban

Zeynep Eres

Doç. Dr., İTÜ Mimarlık Bölümü

1. Tepede yerleşimi bir kale gibi sınırlayan görkemli kerpiç evler

2. Mahalle içinden kerpiç evler

3. Az sayıda kalmış selamlık geçişli evlerden bir örnek

4. Kat kat yükselen kübik birimleri olan bir kerpiç ev

5. Bir evin başodası

6. Ahşap kirişleri sökülüp alınarak kaderine terk edilmiş bir ev

Günümüzde Malatya'nın Darende ilçesine bağlı mahalle statüsündeki Balaban yerleşimi, geçmişte bölgenin oldukça büyük bir kasabasıydı. Cumaları pazar kurulan, bütün çevre köylülerinin alışveriş için geldiği, mal getirenin yükünü bıraktığı hanlara sahip olan, kasabanın ortasından kuzey-güney yönünde boylu boyunca geçen caddede insanların kalabalıktan omuz omuza yürüdüğü Balaban, bugün ancak sözlü tarih çalışmaları ve Osmanlı arşiv araştırmalarıyla bu sosyal geçmişini ortaya koyabilmektedir. Ancak yine de günümüzde dar, eğrisel ve çıkmaz sokakları, sokak üstünü aşan selamlıkları, eğimli arazide kat kat alçalarak inen kademeli kerpiç evleri ile geleneksel yaşama konu olmuş fiziksel çevresini büyük ölçüde korumaktadır. Ovanın ortasındaki dik bir yükseltinin üst düzlüğünden başlayarak ovaya doğru inen yerleşim, yapı köşelerinin yumuşatıldığı kübik kerpiç yapılarıyla çok uzaklardan bir kale yerleşimi gibi görünür. Özellikle kasabanın dışında yükseltinin eteğinde ovanın üzerinden bakıldığında, Balaban'ın önde gelen ailelerine ait kerpiç konakların sağır ve yüksek zemin katları bir sur gibi yerleşimi sınırlar. Geçmişte bu evlerin arasından dışarı açılan dar sokakların bitiminde ahşap kapıların olduğu ve gece bu kapılar kapatılarak kasabanın dışı kapandığı rivayet edilir.

Balaban günümüzde Sivas - Malatya coğrafyasında kasaba ölçeğinde geleneksel sokak dokusunu ve kerpiç evlerini bütünlüklü bir şekilde koruyabilmiş ender yerleşimlerden biridir. Balaban'ın mimari kimliği ile ilgili çeşitli araştırma ve yayınlar da yapılmıştır. Yerleşim ayrıca 1960'lı yıllarda inşa edilmiş olan ve dönemin modern dilini başarılı bir biçimde sunan camisiyle de Türkiye çapında haklı bir ün elde etmiştir. Her ne kadar Balaban Anadolu kerpiç mimarlığının son kalan şiirsel örneklerinden biri olarak ve ülkenin az sayıdaki çağdaş tasarım diline sahip camilerinden birini bünyesinde barındırıyor ve bu özellikleriyle biliniyor olsa da, yerleşim yeri gerek kentsel doku gerek kerpiç yapılar bakımından büyük bir tehdit altındadır.

Balaban'ın kentsel sit olarak tescil edilmemiş olması, geleneksel sokak örüntüsünü göz ardı ederek yol genişletme ve meydana açma gibi işleri kolaylaştırmıştır. Kerpiç yapıların kullanıcı sayısının azalması, genç nüfusun kasabadan göç etmesi, kalanların da kerpiç duvar ve toprak düz damların yıllık onarımını yapmaya istekli olmaması, yapıların zaman içinde haraplaşmasına ve kendiliğinden yıkım sürecinin başlamasına neden olmuştur. Bir diğer tehdit unsuru ise, yapıların döşeme sistemini oluşturan kalın kesitli ardic ağaçlarının piyasa değerinden dolayı terk edilmiş evlerden sökülerek satılmasıdır. Yalnız ahşap kirişlerini almak için sökülen evler kısa sürede bir kerpiç molozuna dönüşmekte, bu molozun kışın içine aldığı kar ve yağmur suyu bitişik yapılara nem olarak aktarılmakta ve dolayısıyla bu evlerin de kısa süre içinde zeminden başlayarak çürümesine ve haraplaşmasına neden olmaktadır.

Yaşamakta olduğu bütün sorunlara karşın Balaban kasabası bugün halen görkemli geçmişinin izlerini koruyan bir yerleşim yeridir. Bu nedenle, korunmasının sağlanması, ayrıntılı olarak belgelenmesi ve yaşatılması için üst ölçekli sosyo-ekonomik ve mimari projelerinin bütünlük olarak yaşama geçirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde Balaban, yalnız eski kuşak Balabanlıların anılarında bulanık bir öykü olarak kalacak ve ne genç kuşak yerlilerinin ne de insanlığın bu yitirilen kültür mirasından haberi olacaktır. ❖

Zengin Mekânsal Kurgu ve Güçlü Tektonik: Diyarbakır Yenişehir Belediyesi

Zeynep Ataş

Diyarbakır Yenişehir Belediyesi Hizmet Binası için 2005 yılında Diyarbakır Yenişehir Belediyesi tarafından ulusal bir mimari proje yarışması açıldı. Yarışmada Uygur Mimarlık tarafından tasarlanan proje birinci seçildi. Değişen politik ve ekonomik koşulların paralelinde projenin uygulanması ancak 7 yıl sonra, 2012 yılında yeniden gündeme geldi. Uygur Mimarlık tarafından değişen arsa ve yapı program içeriği doğrultusunda yeniden tasarlanan bina 2016 yılında kullanıma açıldı. **(Resim 1)** 2018 yılında da 16. Ulusal Mimarlık Ödülleri kapsamında Yapı Dalı Ödülü'ne layık bulundu.

Öncelikli olarak projenin yarışma aşamasından uygulanmasına kadar geçen sürecin ilginç hikayesiyle başlamak anlamlı. Diyarbakır'da açılan ilk mimari proje yarışması olma özelliği taşıyan bu proje için seçilen arsa Suriçi'nin hemen çeperinde, Urfa Kapı yakınında yer alıyor. Proje müelliflerinden Semra Uygur'un belirttiğine göre proje süreci şöyle gelişiyor: 2005 yılında yarışmanın sonuçlanmasından 2012 yılına kadar projenin uygulanması yönünde herhangi bir gelişme olmuyor. 2012 yılında projenin uygulanmasının gündeme gelmesi ile özellikle de yarışmanın raportörü olan ve dönemin de Yenişehir Belediyesi İmar Müdürü Yasemin Noyan'ın katkısıyla belediye yönetimi, projenin 7 yıl içinde dönüşen yerel yönetim kurgusuyla yeniden tasarlanması için Uygur Mimarlık'a başvuruyor. Zirai Donatım Kurumu'na ait olan proje arsası o süreçte Büyükşehir Belediyesi tarafından kültür mer-

“Diyarbakır Yenişehir Belediye Hizmet Binası, Konumlandığı çevrenin iklim koşullarını gözeterek hassasiyeti, bu hassasiyet üzerinden gelişen boşluğun mekân ve kütle biçimlenişindeki etkisi ile yatayda ve düşeyde yaratılan mekânsal zenginlik, cephe karakterinde yapısal elemanların vurgusu ve malzeme tercihlerindeki tavrı ile iç-dış mekân algısında oluşturulan tutarlı mimari sözü ve genel anlamda kamu yapılarının yerleşik üretilme biçimine getirdiği nitelikli önerme nedeniyle” 2018 Ulusal Mimarlık Ödülleri'nde “Yapı Dalı Ödülü”ne değer görüldü. Yazar, kamu yapılarının “idari erki temsil eden” dilinin aksine, bu yapının şeffaflığı ile sokak ölçeğine yakınlaşmayı önemsemesine dikkat çekiyor.

kezi yapılmak üzere satın alınmış durumda. Arsanın küçük bir bölümünün de Yenişehir Belediye Hizmet Binası için ayrıldığı belirtiliyor. Harita koordinatları dahi belirli olmayan arsada Uygur Mimarlık tarafından değişen ihtiyaç programı doğrultusunda yapı benzer prensiplerde yeniden tasarlanıyor. Uygulama için İller Bankası'na kredi başvurusunda bulunulduğunda, eş zamanlı olarak tasarlanan kültür merkezi projesi için de bir başvuru olduğu ve iki projenin konumları-

1. Diyarbakır Yenişehir Belediyesi Hizmet Binası

Zeynep Ataş
Dr. Öğr. Üyesi, Mardin
Artuklu Üniversitesi
Mimarlık Bölümü

2. Diyarbakir uydu görüntüsü üzerinde kentleşme sınırları ve proje alanının değişen konumları

3. 2000'li yıllar sonrası kentleşme karakteri içinde belediye binası

nin çakıştığı ortaya çıkıyor. Nihayetinde bu karmaşık süreç, Yenişehir Belediyesi Hizmet Binası'nın bugün bulunduğu yerde, kentin ikinci çeperinde Elazığ yolu üzerindeki alanda uygulanması ile son buluyor.

Bu değerlendirmede yapının kentsel ve mimari bağlamının yanı sıra özellikle mekân kurgusunun ve bu kurgunun kullanıcı deneyimini zenginleştiren malzeme kararları ile mimari ekibin arzuladığı şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan mimar-işveren-yüklenici ilişkisinin de son derece önemli olduğu kanısındayım. Bu doğrultuda öncelikle Diyarbakir'in kentleşme dinamiklerinden başlamak yapının kentsel bağlamını ortaya koymak ve yukarıda belirtilen sürecin etkisini kavrayabilmek açısından anlamlı olacaktır.

DİYARBAKIR

Diyarbakir kenti, Türkiye'nin önemli metropollerinden ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin de sosyal, ekonomik, politik ve kültürel merkezi konumunda. Tüm ülkede hakim olan kentleşme dinamiklerinin, aynı dönemlerde Diyarbakir kentinin günümüzdeki yerleşim karakterinin oluşmasında etken olduğu rahatlıkla söylenebilir. 1950'li yıllarda kente doğru artan göçlerin paralelinde kentin eski merkezi konumunda olan Suriçi bölgesinde ve yakın çeperinde gerçekleşen nüfusun yoğunlaşması ile Suriçi'nin ve onu çevreleyen Diyarbakir Surları'nın doğu çeperinde ortaya çıkan Bağlar bölgesinin ağırlıklı olarak gecekondulaşma ile yapılaşması söz konusu.¹ 1970'ler ve devamında özellikle 1990'larda bölgedeki köylerin boşaltılması ile gerçekleşen ikinci büyük göç dalgasıyla kent "bir yağ lekesi"ni andırın şekilde büyürken daha önceki dönemin kent merkezine bitişik gecekondulaşan alanları, yapsatçı eliyle üretilen apartmanlarla dönüştür.² Bu dönüşümün sonucunda kentin eski merkezi ve ilk çeperinde son derece yoğun bir yapılaşma ortaya çıkar. Ülkenin tüm büyük kentlerinde olduğu gibi kentleşmenin kentin uzak çeperinde büyük parsellerin bulunduğu ve toplu konut yapımına uygun alanlara sıçraması ise 2000'li yıllardan itibaren gerçekleşir.

Diyarbakir Yenişehir Belediyesi Hizmet Binası'nın bulunduğu alan da geçtiğimiz 15 yıl içerisinde devlet ya da özel şirketler tarafından üretilen yüksek katlı, toplu konut yerleşmelerinin bulunduğu bu ikinci çeperdedir. **(Resim 2)** Proje müelliflerinden Semra Uygur, projenin halihazırda bulunduğu arsayla ilk karşılaştıklarında arsa çevresinde günümüzde yer alan toplu konut siteleri ve yapının batısında uzanan park da dahil olmak üzere yapılaşmanın olmadığını ve gelecekte uygulanacağı yönünde bilgileri olan tek şeyin yapının doğusundaki bir cami olduğunu belirtiyor. Böyle bir bilinmezlik içerisinde ve kentin eski merkezini çevreleyen surların hemen çeperinde bir arsanın bağlamında tasarlanmış belediye binası, kent çeperindeki bir alanda uygulanıyor.

Proje sürecindeki bu önemli değişiklik, yapı ile ilk karşılaşmada hem yapının çevresi ile kurduğu ilişkide hem de kütle kurgusunda kendisini hissettiriyor. Yapı, ülkedeki kentlerin son dönemlerdeki bir örnek yapılaşmasının bir benzerinin bağlamsızlığı içerisinde kendi bağlamını inşa etmeye çalışırken, deneyimleyen göze o tekdüzelik içerisinde farklılaşan kütle ve cephe kararları ile tutunabileceği bir referans noktası oluşturuyor.

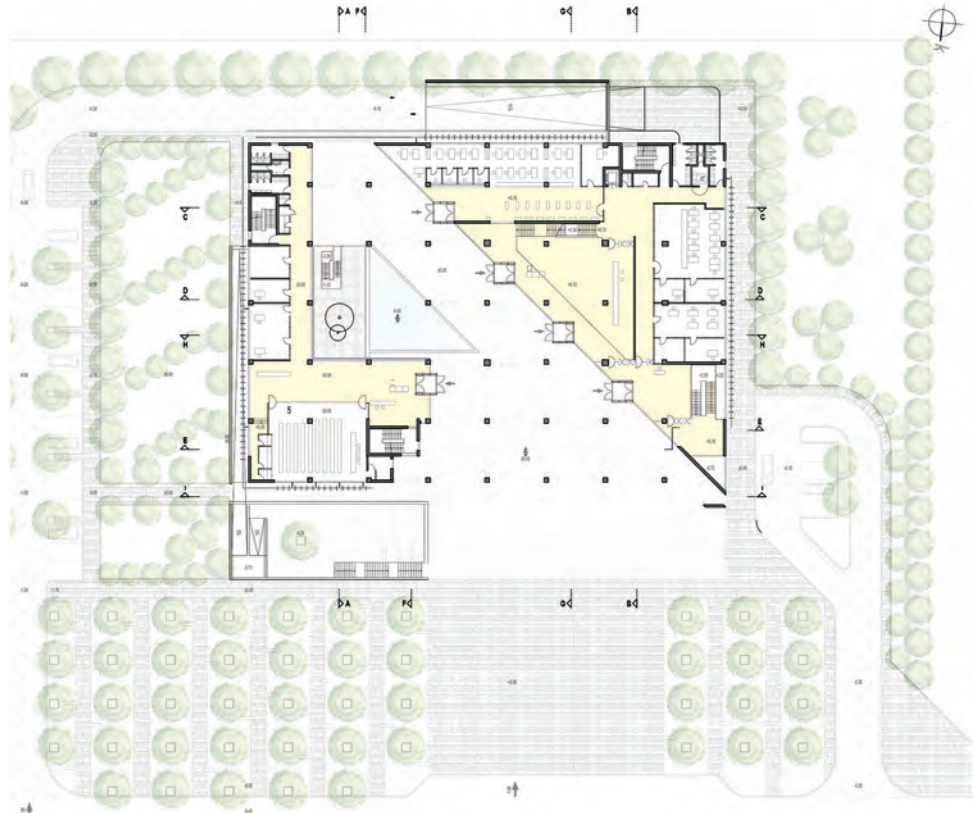
4. Yapı-çevre ilişkisi

(Resim 3, 4) Ancak Diyarbakır eski kent merkezi bağlamında son derece ideal olabilecek bir yapı ölçeğinin bu yerleşim dokusunda küçük kaldığını belirtmek gerekir. Yukarıda bahsi geçen arsa çevresindeki yapılaşma ile ilgili belirsizliklerin özellikle yapının batı yönünde uzanan park alanına yönelimi konusunda kısıtlayıcı olduğu fark ediliyor. Bu durum parktan yürüyerek yaklaşıldığında, batı yönünde karşılayıcı bir kütle oluşumu yerine yapının nötr bir cephe sergilemesi ile ortaya çıkıyor. Zemin katta girişi de vurgulayan ve projenin özgün bağlamında iki sokağı bağlamak üzere tasarlanan “geçit” boşluğu, projenin uygulandığı alanda kuzey-güney aksında yerleşiyor. Dolayısıyla yapı, uzak bir mesafeden bütüncül olarak algılanabileceği bir boşluk sağlayan batı yönündeki park alanı yerine kuzeydeki küçük bir boşluğa doğru yöneliyor. Yapıda doğu ya da batı yönünden yaya olarak yaklaşıldığında bu küçük giriş meydanına doğrudan ulaşan bir yaya yolu bulunmuyor; otoparktan, parkın çim alanlarından ya da protokol için olduğu tahmin edilen bir araç yolu üzerinden geçerek giriş meydanına ulaşılabilir. Yapının kendi içerisindeki mekânsal kurgusundaki başarı göz önüne alındığında, çevreyle olan ilişkisinin zayıflığı ve işlemeyen açık alan kurgusu mimari ekibin bu alanda müdahalesinin sınırlı olmuş olabileceğini düşündürüyor.

MEKÂNSAL KURGU

Yapı genel mekânsal kurgusu bağlamında kütle hareketleri, terasları, iç avlusu ve galeri boşlukları ile son derece akıcı, zengin ve her kotunda mekânın bütüncül olarak algılanmasını sağlayan bir deneyim sunuyor. **(Resim 5-9)** Zemin kotta kamusal kullanıma açık bir geçit ile doğuda çok amaçlı salon ve batıda belediye giriş holü olmak üzere iki parçaya ayrılıyor. Mimari açıklama raporunda, bölgedeki geleneksel mimari uygulamalarda yoğun olarak kullanılan eyvan tipolojisine referans verdiği belirtilen geçit ile yapı, belediye kullanıcısı olmayanların da gündelik hayatına dahil oluyor. Diyarbakır’ın sıcak ve kuru ikliminde gölge sağlarken, hakim rüzgar yönündeki yerleşimiyle de özellikle yaz aylarında bir rüzgar koridoru oluşturuyor. **(Resim 10)** Geçit aksında yer alan çökertilmiş avlu ve üst kattaki teras oluşumları da farklı kotlarla görsel ilişkiyi sağlayarak mekânsal deneyimi zenginleştiriyor. **(Resim 11)** Bu kütle hareketlerinin olumlu etkisini gerçekleştiremeyen tek yapı, çökertilmiş avlu kotundan geçite ulaşan yangın merdiveni. Son derece mütevazı yapı ölçeğinden oldukça ayrıksı duran bu çelik merdiven, avlunun oldukça büyük bir bölümünü kaplıyor. Tasarım aşamasında kurgulanmış olmasına rağmen, ilk gözlemlerde projedeki tüm kararların alınmasının ardından yönetmelikle uyumsuzluğun fark edilmesiyle son anda buraya yerleştirilmiş olduğu düşüncesini uyandırıyor.

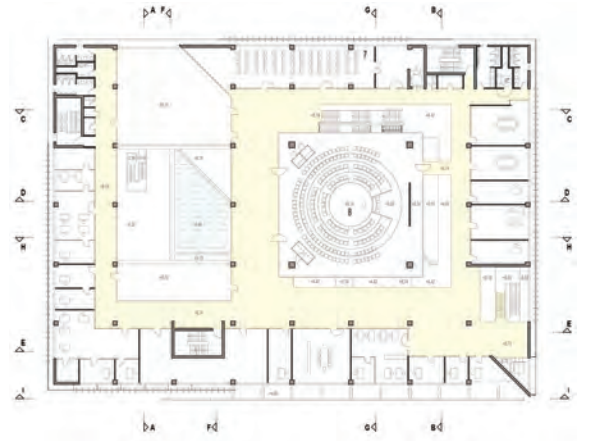
Yapının iç işleyişine bakacak olursak, genel kullanıma açık belediye birimleri zemin ve birinci katlarda toplanırken, ikinci kata başkanlık birimleri ve belediye meclisi yerleşiyor. Giriş holü, tüm üst kotlarla görsel teması sağlayacak şekilde bir iç avlu biçiminde kurgulanmış. Yapı cephelerine yerleşen birimlere ulaşan sirkülasyon elemanları -koridor ve merdivenler- bu iç avluyu çevreliyor. Açık koridorlar ve özellikle ikinci katta bu iç avlunun üzerine yerleşen belediye meclisinin çeperinde bırakılan galeri boşlukları ile tüm kotlar arasında görsel iletişim sağlanırken yapı, her

5. Zemin kat planı

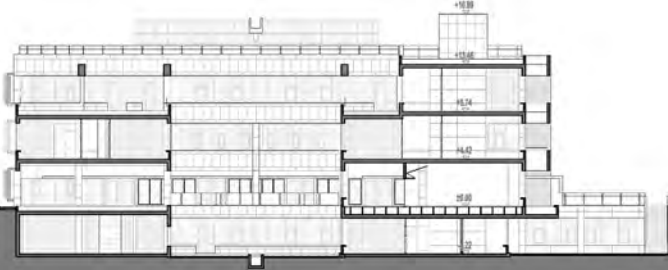

6. 1. kat planı

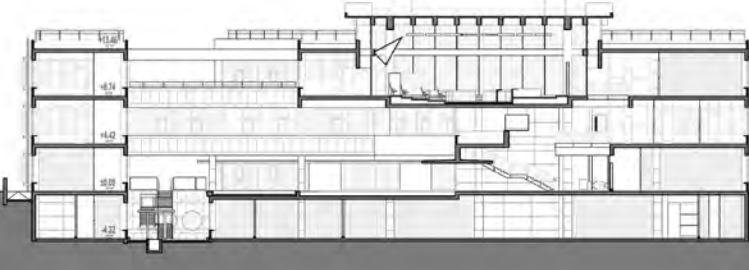

7. 2. kat planı

kotta bütünsel olarak algılanabiliyor. Corbusier yapılarını aklı getiren bir deneyim zenginliği hissediliyor. Sirkülasyon elemanlarının akılcı kurgusu ile son derece akıcı bir mekân elde edilmiş durumda. **(Resim 12)**

8. AA Kesiti

9. DD Kesiti

10. Geleneksel evyan tipolojisinden esinlenerek tasarlanan geçit

11. Üst kotta yer alan ve geçide bakan teraslar

12. Belediye binası giriş holü -iç avlu- ve sirkülasyon elemanları ile sağlanan geçirgen, akıcı mekân kurgusu

En üst kotta giriş holünün üzerinde yer alan belediye meclisi küttesi, etrafını çevreleyen koridorlardan galeri boşlukları ile koparılmış yüzen bir cam kutu niteliğinde. Bu kopuş aynı zamanda belediye meclisi küttelerini de hafifleterek doğal ışığın alt kotlara, özellikle de giriş holüne erişimini sağlıyor. **(Resim 13, 14)** Son dönemlerde üretilen belediye hizmet binası projelerinde de sürekli gündeme gelen haliyle yerel yönetimlerde de şeffaflık vurgusuna gönderme yapılan meclis küttesi, ayırıcı cam paneller ile görsel teması kesmeyecek şekilde çevresinden izole edilmiş. Görsel temasın idari şeffaflığı temsil etme konusu tartışmaya açık bir varsayım olarak kalsa da, her kullanıcının rahatlıkla doğrudan ulaşabileceği bu kotta kendisini temsil eden bireyleri görebiliyor oluşu dahi önemli bir adım olsa gerek.

Son olarak, bir sonraki bölümde bahsedeceğim malzeme kararlarıyla birlikte yapı, mekânsal kurgusu ve ölçeği bağlamında kamu yapılarında az rastlanan bir biçimde siyasi erkin baskın varlığını yeniden üreten "görkemli" bir ölçek yerine kullanıcıyı ürkütmeyen insan ölçeğinde, mütevazı bir algı yaratırken, yerel yönetimlerin halka hizmet önceliğini de vurguluyor.

YAPISAL İLKELER VE MALZEME KARARLARI

Yapının mekânsal oluşumundaki geçirgenlik ve şeffaflık kurgusu hem taşıyıcılar hem de birimler arasındaki ayırıcı elemanlar ile yapısal anlamda da devam ediyor. Yapıya girildiği anda kendini hissettiren brüt beton strüktürel elemanlar ile ham haliyle kullanılan ayırıcı duvar elemanları yapının tektonik varlığını ortaya koyuyor. Yapı, betonarmeden çelik taşıyıcı elemanlara, beton tuğladan ahşap ızgara asma tavana kadar kullanılan tüm malzemenin ham haliyle kendi gerçekliğini sergilediği bir platforma dönüşmüş. **(Resim 15)**

Yapının taşıyıcı sistemi betonarme karkas olarak tasarlanmıştır. Betonarme plak döşeme çözümünden ortaya çıkan yüksek kirişler hem iç giriş avluyu çevreleyen koridor cephelerinde hem de yapının giriş cephesinde vurgulanarak yapının tektonik algısını güçlendirmekte. **(Resim 16)** Birimler arasındaki duvarların yapımında beton tuğla kullanılmış. Kapatıcı katman olarak sıva uygulaması yapılmayan duvar yüzeylerinde beton tuğlanın kendi dokusu ve örüntüsü görünür kılınıyor. Benzer biçimde koridorlar ile birimleri ayıran duvarlar çelik taşıyıcılar ile göz seviyesinde MDF veya laminasyon ahşap paneller, üst kısımlarda ise cepheden alınan ışığı koridorlara taşımak üzere cam paneller kullanılarak tasarlanmıştır. Çelik taşıyıcı elemanların ve ahşap panellerin sabitleme detaylarının görünür olması da yine yapının genel tektonik bağlamını destekliyor. **(Resim 17)**

Tüm bu bağlam içerisinde kendine yer bulamayan iki uygulama, koridorların giriş holüne bakan cephesinde kullanılan cam korkuluk-paslanmaz çelik boru profil küpeştelere ile açık alandaki döşemeleri kapatan beyaz asma tavan uygulaması. Kullanılan diğer tüm malzemenin kendini hamlığını ortaya koyuşundaki cesur tavır ile geçit üzerindeki döşeme alt yüzeylerinde kullanılan asma tavan örtüşmezken, küpeştelere parlaklığı diğer çelik duvar taşıyıcılarının korozyonla ifade bulan eskimesini dahi gösteren çıplaklığıyla çelişiyor.

Zeminlerde döşeme kaplaması olarak Diyarbakır'ın yerel bazalt taşı kullanılmış. Malzeme, koyu rengi ve mat dokusuyla yapının sakin, brüt ve ham malzeme seçimi ile örtüşüyor. Göze çarpan tek renkli elemanlar birimlerin kapıları. Bu dinginlik içerisinde olumlu bir etki yaratıyorlar. Ancak geçite bakan iç cephelerde kullanılan renkli geçirgen paneller için aynı durumun söz konusu olduğunu söylemek mümkün değil. Yeterince kuvvetli bir kütle oluşumu ve mekân kurgusuna sahip olan yapının kurduğu bağlamı zayıflatacak, böyle eklemelere ihtiyacı olmadığı kanısındayım. Ek olarak, belki mimarlık ortamında benzer uygulamalardan kaynaklı genel algı doğrultusunda, mimari ekibin diğer bir projesinde de görüldüğü gibi okul yapılarında sıklıkla kullanılan renkli cephe paneli uygulaması, bu yapının da ilk karşılaşmada bir okul yapısı olabileceği yanlışını yaratıyor.

Genel bağlam içerisinde önemsiz kalan bu birkaç nokta dışında yapının malzeme seçimi ve yapı elemanlarının tasarımı konusunda ortaya konulan kararlı, brütal tavrın son derece olumlu olduğunu belirtmek isterim. Yapının tasarımındaki kütle, ölçek kararları ve mekân kurgusu ile malzemenin doğasını tüm çıplaklığıyla ortaya koyan tasarım kararları büyük bir tutarlılıkla birbirini besliyor.

DOĞAL İKLİMLENDİRME VE AYDINLATMA

Sıcak ve kuru bir iklim bölgesinde tasarlanan yapı, kütle kararları ve kullanılan cephe elemanları doğrultusunda kendi mikro klimasını oluşturuyor. Daha önce belirtildiği gibi zemin katta, hakim rüzgar yönünde tasarlanan geçit, gölgelik alanlar yaratırken, aynı zamanda bir rüzgar koridoru oluşturup ortamın serinlemesine yardımcı oluyor. Yine bu geçit üzerinde tasarlanan siğ havuz ortamın mikro klimasının sağlanmasında ufak da olsa bir rol oynuyor.

15. Malzeme seçiminde ve yapı elemanları tasarımda sergilenen brütal tavır

13. En üst kotta yer alan belediye meclisi kütesi ve koridor ilişkisi

14. Belediye Meclisi, yüzen cam kutu

Yapı cephelerinde kullanılan çekiçlenmiş Marmara mermeri güneş ışığını yansıtarak ortamın ısısının korunmasına yardımcı olurken, güney, doğu ve batı cephelerinde kullanılan düşey güneş kırıcılar benzer biçimde doğal iklimlendirme desteği sağlıyor. **(Resim 18)**

Brüt beton yüzeylerin ağırlıklı olarak kullanıldığı yapı, ışık yansıtıcı açık renkli yüzeylerin olmamasına karşın özellikle üst kottarda gerçekleşen kütle hareketleri beraberinde oluşturulan galeri boşlukları ve ayırıcı duvarlarda cam kullanımı ile doğal ışıktan yüksek oranda faydalanıyor. Bu doğrultuda yapı içinde dolaşırken brüt beton kullanımı ile birlikte doğal olarak ortaya çıkabilecek karanlık mekân hissi de oluşmuyor. Yapının ürettiği mekân deneyimi bu boşluklardan iç mekâna, özellikle de giriş holüne sızan ve günün farklı saatlerinde değişen güneş ışığı ile birlikte dönüşüyor ve zenginleşiyor. **(Resim 19)**

MİMAR-IŞVEREN-YÜKLENİCİ İLİŞKİSİ

Son olarak, yapının bu mekânsal zenginlikte, tüm ince detaylarındaki hassasiyetler korunarak üretilebilmesinde büyük rol oynadığı ilk bakışta okunan ve mimari ekip tarafından da onaylanan mimar-ışveren-yüklenici ilişkisindeki uyumdan bahsetmek gerekli. Herhangi bir yapının mimarı tarafından öngörülen mimari niteliklerinden ödün verilmeden uygulanmasının zorluğunu, mimarlık pratiği içerisinde bir süre bulunan herkes deneyimlemiştir. Uygulama aşamasında ortaya çıkabilen ekonomik kısıtlar, iletişim kopukluğu ya da güç dengesindeki bozulmalar yapının tasarlandığı şekilde uygulanmamasına ya da mimarın kontrolünde olmayan malzeme ve detay değişikliklerine neden olabilir. Bu yapı özelinde, yapının genel kütesi ya da yapı elemanları tasarımı haricinde, uygulanmamasının yapının bütün mimari niteliğinden fazla eksiltmeyeceği ancak uygulandığı için mekân zen-

KÜNYE

Proje Adı:
DİYARBAKIR
YENİŞEHİR
BELEDİYESİ
HİZMET BİNASI
Proje Yeri:
Yenişehir,
Diyarbakır
Proje Müellifi:
Semra Uygur,
Özcan Uygur
Proje Grubu:
Necatî Seren,
Güliz Erkan,
Emine Kirman,
Hüseyin Atakan,
Ebru Can Bilhan
İşveren:
Diyarbakır
Yenişehir
Belediyesi
Yapımcı: İzka
Gayrimenkul ve
Biroğlı İnşaat İş
Ortaklığı
Statik: Danyal
Kubin - Prota
Mühendislik
Mekanik: Hakan
Yazman - Yazman
Mühendislik
Elektrik: Kemal
Ovacık - Ovacık
Mühendislik
Peyzaj Tasarımı:
Can Kubin Promim
Proje Tarihi: 2013
Yapım Tarihi:
2016
**Toplam İnşaat
Alanı:** 9.893 m²
Fotoğraflar:
Cemal Emden

16. Giriş cephesinde brüt beton kirişlerin vurgulanması ile sağlanan tektonik algı

17. Birimleri ayıran duvarlar

18. Cephede çekiçlenmiş Marmara mermeri uygulaması ve güneş kırıcı paneller

20. İç mekânda denizlik uygulaması

19. Giriş holüne galeri boşluklarından sızan gün ışığı

günlüğünü artıran pencere önü geniş denizlik / oturma yüzeyleri gibi bazı detaylar fark ediliyor. **(Resim 20)** Semra Uygur'un da üzerine basarak belirttiği gibi bu durum projenin tasarım aşamasından uygulanmasına kadar tüm ekibin profesyonel ve diyaloga açık tavrının ürünü. En başında "kamunun yarışma ile proje elde etmesi, üzerinden 7 yıl geçtikten sonra, projenin uygulanması için yeniden yarışmayı kazanan proje müelliflerine başvurulması" bu tavrın ilk göstergesi. Uygur, bu süreçte İmar Şube Müdürü Yasemin Noyan'ın rolünü özellikle vurguluyor. Uygulama aşamasında çalıştıkları şantiye şefinin ılımlı tavrı, mimari ekibin 1 yıl boyunca kontrolörlük yapması ve projenin uygulanma sürecinde gösterilen karşılıklı hassasiyet projenin tasarım kararlarından ödün verilmeden uygulanmasını sağlayan en önemli etkenler.

BİTİŞ

Belediye hizmet binaları özellikle son yıllarda sıklıkla açılan mimari proje yarışmaları ile mimarlık camiasının

gündeminde. Kamu yapılarının artan oranda yarışma süreciyle elde edilmeleri iş alma süreçlerini "yerel" bağlantılardan izole etmesi, olabildiğince şeffaflaştırması ve daha katılımcı bir mimarlık ortamı oluşturması bağlamında oldukça önemli. Belediye hizmet binalarının iç işleyişinde programı oluşturan birimlerin birbiriyle ve kullanıcıyla ilişkisinin her yapı programında olduğu kadar düşünülerek kurgulanması gerektiği aşikar. Ancak idari hiyerarşinin kentin sakinlerine en yakın, dolayısıyla en erişilebilir katmanında bulduklarından olsa gerek yerel yönetimleri temsil eden, barındıran bu yapıların isimlerinde de yerini aldığı gibi "hizmet" yani erişilebilirlik, dokunulabilirlik vurguları önemli hale geliyor. Bu doğrultuda tasarımda gündelik hayatın parçası haline gelen, herkese açık iç veya dış kamusal alanlar yaratırken kullanıcı üzerinde ölçeğiyle ya da malzemesiyle üstünlük kurmaya çalışmayan mimari kurgular oluşturmak önemli hale geliyor. Deneyim anlamında zengin mimari niteliklerinin ve işleyen mekânsal kurgusunun yanı sıra, Diyarbakır gibi güvenlik önlemleri son derece yüksek düzeyde olan bir kentte, mimar tarafından gündelik yaşamı içine alan bir kamu yapısı tasarlamak, işveren tarafından ise tasarımına olanak sağlamak başlı başına önemli bir adım. Uygur Mimarlık tarafından tasarlanan Diyarbakır Yenişehir Belediyesi Hizmet Binası insan ölçeğine ve deneyime duyarlı ama aynı zamanda kendi tektonik varlığını da son derece kararlı bir biçimde ortaya koyan mimari nitelikleri ve tasarım aşamasından uygulamasına sürediren profesyonel ekip çalışması ile "ideal" bir mimari üretim sürecinin versiyonlarından birini gerçekleştiriyor. ❖

NOTLAR

1. Atlı, Mehmet, 2014, **Hepsi Diyarbakır Herkesin Bildiği Kimsenin Bilmediği**, İletişim Yayınları, İstanbul.
2. Atlı, 2014. Tekeli, İlhan, 2009, "Türkiye'de Küçük Sermayenin Spekülatif Kentinden Büyük Sermayenin Spekülatif Kentine Bir Geçiş mi Yaşanıyor?", **Kentsel Arsa, Altyapı ve Kentsel Hizmetler**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s.88.

Ekonomik Kriz Koşullarında İnşaat Sektörü ve Mimarlık

Doğan Hasol

İnşaat sektörü hiç kuşkusuz genel ekonomiden ve ülkenin ekonomik koşullarından bağımsız düşünülemez. Piyasa koşulları, bütün sektörlerde olduğu gibi inşaat sektöründe de geçerlidir. Bir süreden beri ülkemiz ekonomisi için büyüme motoru olarak seçilmiş olan inşaat yoluyla büyüme alternatifi başarısızlığa uğramıştır. Seçilen ekonomik modelin yanlış olduğunu ekonomistler daha başlangıçta açık bir şekilde belirtmişlerdi. Ülke kalkınmasının inşaatla dayandırılarak sürdürülmesinin olanaksızlığını hep vurgulamış olsalar da söylemleri etkisiz kaldı. Şu sıralar inşaat sektörü de zor günler geçiriyor; doğal olarak sektörün aktörleri olan mimarlar ve mühendisler de... İlgili meslek odaları ise sektörün gidişi konusunda karamsar.

Ülke benzer bir durumla, 1958 yılında ve sonrasında da karşılaşmıştı. Nedeni Başbakan Adnan Menderes'in "İstanbul'un imarı" tutkusuydu. O tutku Türkiye'ye pahalıya mal olmuş, parasal kaynakların tükenmesi, hükümeti 1958 devalüasyonuna ve dış borç arayışlarına zorlamıştı. O resmî devalüasyonda bir günde dolar kuru 2.83 TL'den 9.02 TL'ye yükselivermişti. 27 Mayıs 1960'tan sonra Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulacak ve yatırımlar planlı ekonomiye göre düzenlenecekti.

Planlamak geleceği tasarlamaktır. Ülkede sık sık karşılaştığımız ciddi sorunlar genellikle birçok alandaki plansız gidişin doğurduğu sonuçlardır. Öncelikle ekonomik, sosyal ve fiziksel alanda stratejik planlara ihtiyacımız var. Nüfusun ve ekonomik üretimin ülke çapında dağılımının ve yerleşiminin planlı bir sisteme uygun olarak belirlenmesi gerekir. Aksi halde gidişat, liberalizmin "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" formülüne ayak uydurur. İşte bugün yaşadıklarımız da bu anlayışın sonucudur.

Plansız kentleşme; kentsel planlama ve kentsel tasarımın ihmal edilmesiyle karşımıza plansız başıboş kentleşme, kentlileşememe; büyük kentlerde nüfus patlaması; kentlerin yağ lekesi gibi büyümesi; bütüncül planlama yerine parçalı planlamayla yoğun ve yüksek yapılaşma; kişiye / arsa sahibine özel plan değişiklikleri; arsanın imar haklarıyla artan değerinin kente değil de arsa sahibine ya da girişimciye bırakılması nedeniyle arsa yağması; arsa uğruna, çevre, tarih, kültür, mimarlık değerlerinin ve yeşilin yok edilmesi; plansız ulaşım sistemi yüzünden zaman, para, emek kaybı ve çevre / hava kirliliği gibi sorunlar ortaya çıktı.

"Dünyada üretilemeyen tek şey topraktır" denir. Oysa bizde imar durumlarının zorlanması ve bu doğrultuda

Mimarlığın doğrudan bir bileşeni olan ve ülkenin kalkınma politikalarından biri haline gelen inşaat sektörü, ekonomide yaşanan çöküşün ardından zor zamanlar geçiriyor. Ülke gündemine paralel olarak Mimarlar Odası'nın yakın zamanda sunduğu "Türkiye Mimarlık Politikası" metni ise öncül çalışmalar arasında yer alıyor. Yazar, günümüz mimarlığının düzene kavuşması için etkili bir mimarlık politikasının hayata geçmesinin gerekliliğine dikkat çekerek toplumsal ve siyasal pek çok noktaya yakından bakmamızı sağlıyor.

1. Sultanahmet Camisi ve Zeytinburnu gökdelenleri. Yetkililer, İstanbul'un efsanevi silüetini bozduğunu ancak yapılar bitince fark edebildiler.

yapılan plan değişiklikleri sonucunda elde edilen yeni imar hakları ve artırılan inşaat alanlarıyla bir bakıma toprak da üretilmiş olmaktadır. Bütün bunların sonucunda kentlerin yaşanabilir olmaktan uzaklaşması kaçınılmazdır. Bunun halk dilindeki kısa fakat özlü anlatımı "çarpık kentleşme"dir. **(Resim 1)**

Kentsel dönüşüm; 6306 sayılı yasaya göre kentsel dönüşümün başlangıçtaki amacı, depreme karşı dayanıklı olmayan binaların belirlenip sağlıklı hale getirilmesi şeklindeydi. Kentsel dönüşümün bir plan disiplini içinde ele alınması gerektiği açıktır. Kentlerde ciddi planlama örgütleri kurulmadığı, kurulanlar da İstanbul Metropolitan Planlama Bürosu (İMP) örneğindeki gibi yok edildiği için, spekülasyon kazanç hedefli anlayış içinde yapılan abartılı plan değişiklikleriyle kentsel dönüşüm de rantsal dönüşüme dönüştü. **(Resim 2, 3)** Tüm bunların sonucunda konut arzının talebi çok aşmasıyla biriken stoklar konkordatoları ve iflasları körüklemiştir. Bu arada duran inşaat sektörü nedeniyle özellikle de kentsel dönüşüm sonrası

Doğan Hasol
Dr., Y. Müh. Mimar

2. Nişantaşı'ndan Mecidiyeköy'e bakış: Eski Ali Sami Yen Stadı ve Likör Fabrikası arsalarında ölçek dışı kentsel dönüşüm (!)

3. Boğaz'ın başlangıcında denizden Beşiktaş'a bakış. Plansızlık ve plan değişiklikleri sonucunda ölçek ve silüet kaybı.

konutlarını bekleyen hak sahipleri mağdur duruma düşmüştür. Ancak kentsel dönüşümün asıl hedefinde olması gereken afet riski altındaki alanlarla ilgili çalışmalara ise öncelik verilmemiş durumda. Şubat'ın son günlerinde Çevre ve Şehircilik Bakanı'nın yaptığı açıklama, 81 ilde 185.161 riskli bina tespit edildiğini, ancak bunlardan ciddi bir bölümüne henüz dokunulmamış olduğunu ortaya koydu.¹

Müteahhitlik; tümüyle denetimsizdir. Müteahhitlik sıradan bir ticari etkinlik olarak görülmekte Ticaret Odası'na kaydını yaptıran herkes müteahhit olabilmektedir. Bizdeki müteahhit sayısı 330.000'e ulaşmıştır. Bu rakam bütün Avrupa'da 25.000'dir. Bu tutarsızlık da inşaat sektörünü olumsuz yönde etkilemektedir.

Yetki kargaşası; ise temel bir sorun. Bu durum, yetkili kurumlarca kentsel planlama ve tasarımın

göz ardı edilmesinden ya da yetki dağılımındaki kargaşadan kaynaklanmakta. Planlama konusunda belediyelerin yanı sıra bazı bakanlıklar, TOKİ, ÖİB, Milli Emlak gibi pek çok kurum planda resen değişiklik yapma konusunda yetki sahibidir. 2009 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın düzenlediği geniş katımlı Kentleşme Şurası sonucunda, kentsel planlamadaki yetki kargaşasını önlemeyi hedefleyen KENTGES adlı yol haritası hazırlanmıştı. Ne var ki, kargaşanın hâlâ sürmesinin yanı sıra kent kimliğine ve ölçeğine aykırı, tutarsız uygulamalar da devam ediyor.

Mega projeler; özellikle büyük kentlerde iktidarın çok iddialı, ancak doğruluğu tartışma konusu olan yol, köprü, tünel, kanal, havalimanı ve şehir hastaneleri gibi "mega" projeleri söz konusudur. O projelerin bir bölümünün, ölçek ekonomisi yönünden yanlış yatırım ve tutarsız finansman modelleri nedeniyle ekonomiyi çıkmaza sürüklediği de yaşanan örneklerle görülmektedir. Bunlara, iktidarın İstanbul AKM örneğinde olduğu gibi, mevcut yapıları yıkıp yeniden yapma kararlarını da ekleyebiliriz.

Kamu İhale Yasası; 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu yayımlandığı Ocak 2002'den bu yana defalarca değiştirildi. Bir yasa ortalama ayda bir niçin değiştirilir acaba? "Yasaya göre mi ihale, ihaleye göre mi yasa?" sorusu geliyor aklı.

MİMARLIĞA GELİNCE...

Mimarlık, ülkenin ve toplumun yaşadığı serüvenden, ekonomik, politik ve toplumsal gelişmelerden bağımsız değildir. Yukarıda belirtilen bütün bu olumsuz gelişmelerden en çok etkilenen meslek grubu bu ülkenin mimarları olmuştur. Çarpık kentleşmeden en çok onlar yakındıkları halde ilk sorumlu tutulanlar ve suçlanlar onlar olmaktadır. Aslında, mimarlar bu sorunun sorumlusu değil, mağdurlardır. Gerçek sorumlular, en başta, belediyeleri yöneten yerel yöneticiler ile onları yöneten ve yönlendiren merkezdeki yöneticilerdir. Kısacası, sorunu politikacılar yaratıyor, çözüm mimarlardan bekleniyor. İnşaat sektörü sıkıntıda olunca bunun mimarlığa yansımaması beklenemez. Ne var ki mimarlıkta sıkıntı yalnızca ekonomik krizden ibaret değil; başta eğitim olmak üzere pek çok sorun söz konusudur.

Bugün ülkemizde ciddi bir mimarlık okulu enflasyonu var. YÖK sistemi içindeki mimarlık bölümü sayısı 100'ü aşkın; Fransa'da ise 20'li sayıları geçmiyor. Öte yandan, ABD'de ve AB ülkelerinde mimarlık eğitimi 5 yılda tamamlanıyor. Bizde 4 yıllık eğitimi tamamlayanlar bütün mesleki yetkilerle donatılmış olarak mimarlık yapabiliyorlar. Öteki ülkelerde 5 yıllık eğitim ve diploma sonrasında, zorunlu stajlar ve mesleki yetkinlik sınavları söz konusu. Bizim okullarda eğitimin niteliği belirsiz ve denetimsiz, süresi de yukarıda belirtildiği gibi dünya standartlarının altında.

Kamu kesiminde mimarlara iş verme süreci de son yıllarda başka bir boyuta taşındı. Önce müteahhit belirleniyor, mimarı ise müteahhit kendi anlayış ve ölçütlerine göre seçiyor. Önemli yatırımlar için düzenlenmesi gereken mimarlık yarışmaları da artık un-

4. TMMOB Mimarlar Odası ülkemize özgü bir mimarlık politikasının oluşturulması amacıyla hazırladığı "Türkiye Mimarlık Politikası" metnini Şubat 2019'da kamuoyu ile paylaştı. İncelemek için web sitesi ziyaret edilebilir: mo.org.tr

tulmuş gibi. AB kabulüne göre mimarlık, tıp ve hukuk insana yönelik üç meslek dalıdır. AB üyesi ülkelerde ise mimarlık yasaları ya da mimarlık politikaları var. Türkiye'de mimarlığın düzene kavuşması için ciddi bir mimarlık politikası metninin meslek kuruluşları ile birlikte hazırlanıp yürürlüğe konması gerekiyor. Bu konuda TMMOB Mimarlar Odasının yaşam çevrelerinin nitelikli mimarlık ile biçimlenmesi için sunduğu "Türkiye Mimarlık Politikası" öncül çalışmalar arasında yer alıyor. (Resim 4)

Üslup dayatmaları ve kopyacı mimarlık; son zamanlardaki bir başka önemli husus da, kamu kesiminin "Selçuklu-Osmanlı tarzı mimarlık" türünü diriltiren mimari üslup dayatmalarıdır. Ayrıca, yeni yapılan camiler de klasik Osmanlı camilerinin kopyası olduğundan, bunlar dönemleri hakkında yanlış fikir veren yapılarıdır. (Resim 5) Bu tür yaklaşımlar, tarihte de birçok ülkede özellikle siyasal bunalım dönemlerinde görülmüş, hepsi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Mimarlık, bugünün olanaklarından yararlanarak bugünün ihtiyaçlarına uygun eserler vermeli ve yarına miras olarak bugünün eserlerini bırakmalıdır. Aksi halde, ileride insanlar bu dönemde ülkede hiç mimar yaşamamış sanacaklar.

Koruma(ma); son dönemde koruma konusunda da bir başarısızlık söz konusu. Plan dışı kimi uygulamalarla kentlerin kimliği, ölçeği ve görünümü bozuldu. Doğadaki tahribatın yanı sıra mimari miras konusunda da ciddi kayıplarımız oldu. (Resim 6, 7) Anadolu kültürel miras bakımından dünyanın en zengin yörelerinden biridir ve bu varlığı korumak bizim yükümlülüğümüzdedir. Ancak koruma yalnızca tarihî yapıları kapsamaz; mimari değeri olan çağdaş yapıların da korunması şarttır. Ne var ki son dönemde, özellikle Cumhuriyet döneminin değerli eserlerinden birçoğunun büyük bir duyarsızlıkla yok edildiğine tanık olduk.

Özetlersek, günün ekonomik kriz koşullarında inşaat sektörü ve mimarlığın durumu parlak değil. Seçilen, inşaat ve gayrimenkul yoluyla ekonomik kalkınma

5. Derince'de, eskiye öykünen, sözde yeniden canlandırma anlayışıyla bir yaya üst geçidi. Kubbeleri bile var...

6. Bir gece ansızın yıkılıveren tescilli Karaköy Yolcu Salonu'nu da içeren Galataport projesi uygulamasında denize kazık çakılırken

7. Korumamaya bir örnek: Süleymaniye Camisi'ni perdeleyen Halic Köprüsü.

modelinin geldiği son durum yazık ki böyle. Rakamlar da bu durumu gösterir nitelikte. Şu anda örneğin, yalnızca İstanbul'da yaklaşık 221.000 konut satılmayı bekliyormuş. Kısacası, seçilen yol girişimcilere de, müteahhitlere de yaramadı; mimarlara mühendislere de. ❖

Not

1. "185 bin bina risk altında", sozcu.com.tr/2019/ekonomi/185-bin-bina-risk-altinda-3648068/ [Erişim: 22.02.2019]

KENTSEL BELLEĞİN İZLERİ ÜZERİNDEN AKHISAR ESKİ BELEDİYE MEYDANI VE YAKIN ÇEVRESİ ULUSAL MİMARLIK VE KENTSEL TASARIM FİKİR YARIŞMASI

Akhisar kent merkezinde yer alan eski Belediye binası, Merkez Cami, eski Kız Meslek Lisesi, tarihi Park Sineması'nın belirlediği açık alanlar ile halen kullanım dışı olan eski Belediye binasının kentsel ve kamusal kullanım senaryolarının geliştirilmesi amacıyla açılan fikir yarışması sonuçlandı. Serbest, ulusal ve tek kademeli olarak açılan yarışmada 64 proje değerlendirmeye alındı, 3 ödül ve 5 mansiyon verildi.

DANIŞMAN JÜRİ ÜYELERİ

Salih Hızlı (Akhisar Bel. Bşk.), **Adnan Kazmaoğlu** (Mimar), **Mine Zeren** (Mimar),
Azmi Açıkdiil (Mimar), **Mehmet Çelik** (İnşaat Müh.)

ASLİ JÜRİ ÜYELERİ

JÜRİ BAŞKANI Deniz Dokgöz (Mimar)

A. Emel Göksu (Şehir Plancısı), **Ayhan Usta** (Mimar), **Seçkin Kutucu** (Mimar), **Arzu Kutkam Nuhoglu** (Peyzaj Mimarı)

YEDEK JÜRİ ÜYELERİ

Evren Erdin (Şehir Plancısı), **Emre Torbaoğlu** (Mimar), **Defne Akşin Akyol** (Peyzaj Mimarı)

RAPORTÖRLER

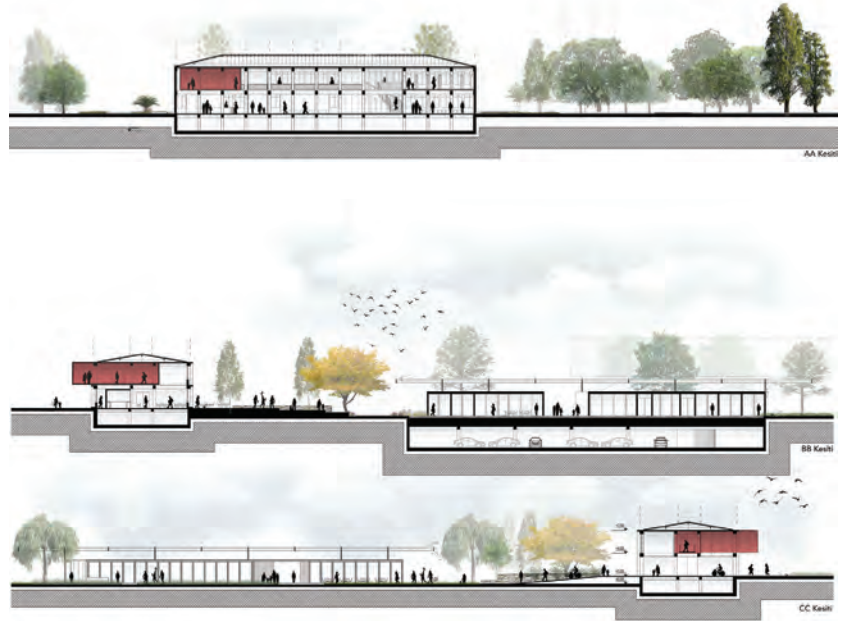
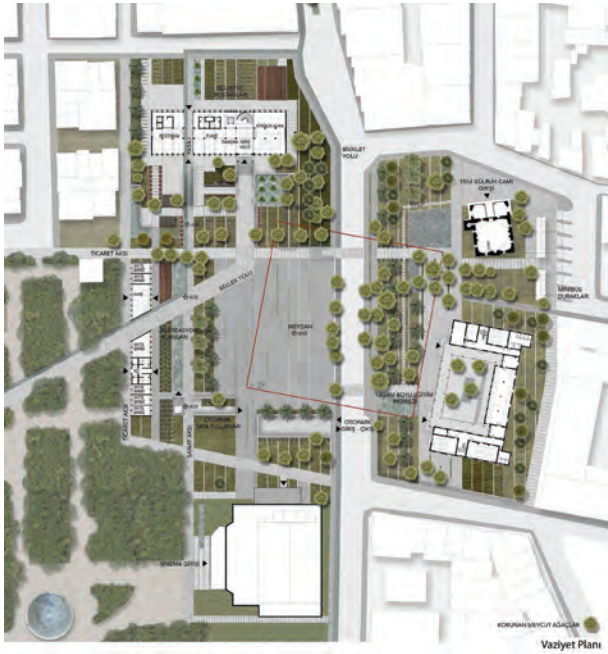
Nergiz Hızlı (Mimar), **D. Nur Akdere** (Mimar), **Kübra Taşköprü** (Şehir Plancısı)

YARDIMCI RAPORTÖRLER

Demet Uyar (Mimar), **Kürşat Yılmaz** (Mimar)

1. ÖDÜL

İBRAHİM TOLGA HAN mimar, **ÇAĞLAR BARIŞ** mimar, **ECE DOĞAN** mimar,
FATMA GÖKÇEN KARA mimar, **EDİS BENGİ ERCİYES** peyzaj mimarı, **SEVCAN UÇLAR** şehir plancısı
Yardımcı: Yunus Salün

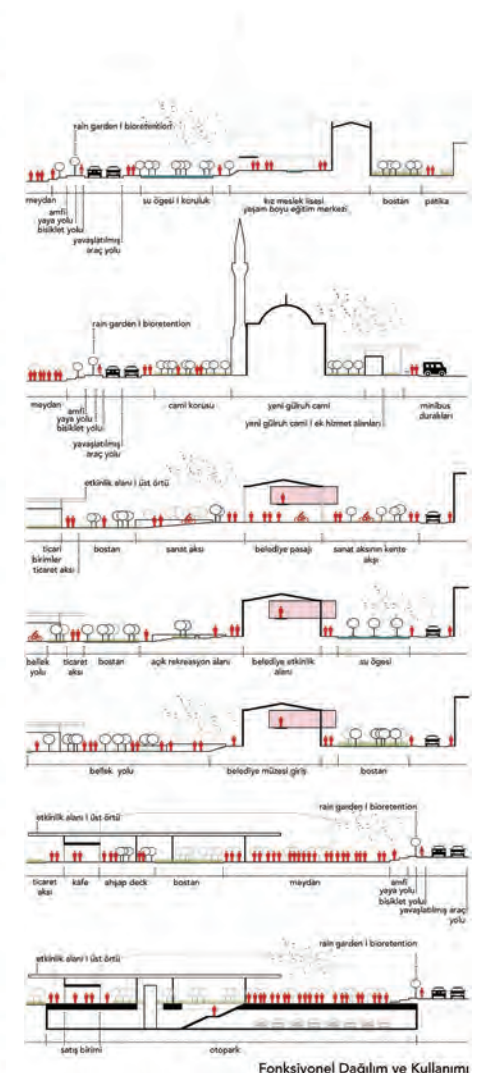
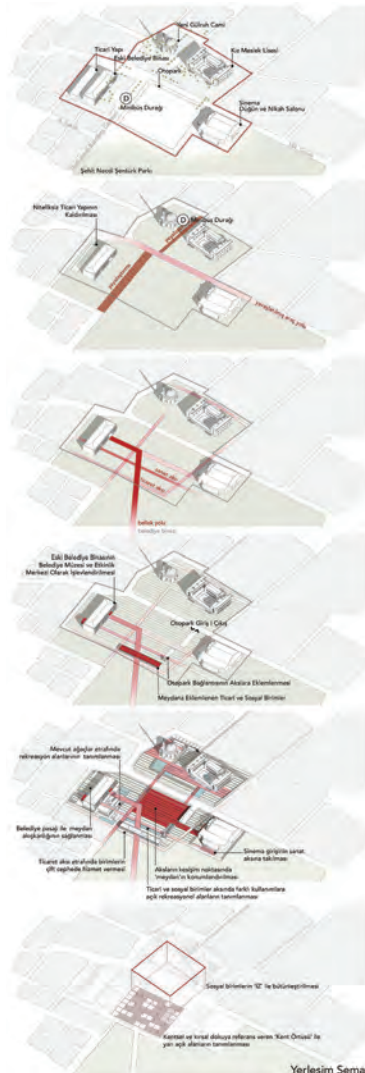
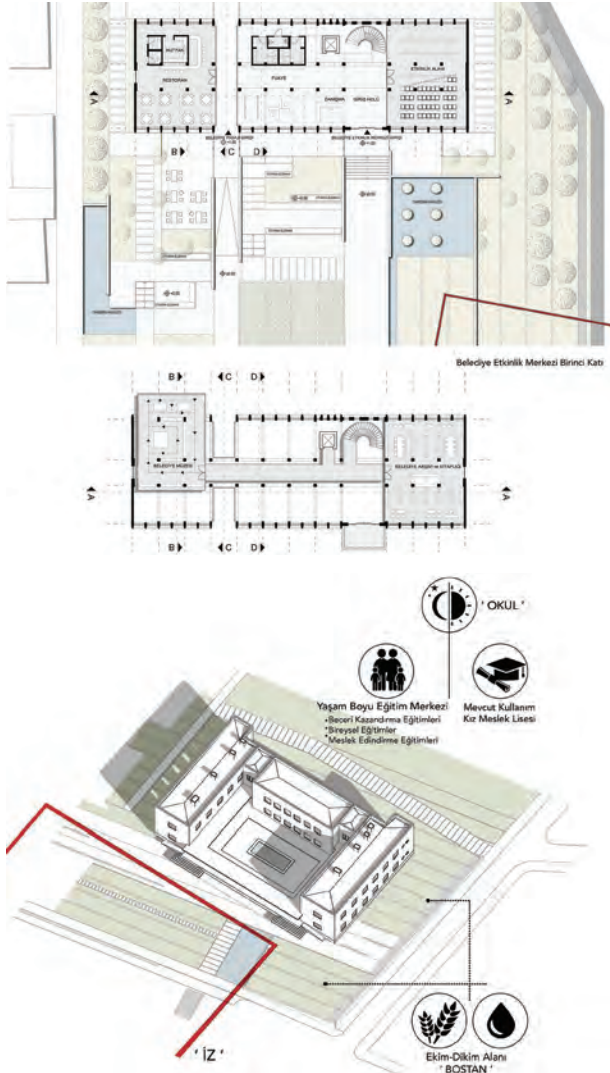
PROJE RAPORUNDAN

Anadolu kentleri kendilerine özgü kentsel kurguları, kültürel ve sosyal yaşamın bir yansıması olan yalın, ölçekli ve organikleşmiş kamusal merkezleri ile tanımlanırlar. Önerilen proje Akhisar şehrinin geçmişindeki kentsel merkez olma kimliğine sahip olan proje alanının yeni kamusal işlevler ve mimari / peyzaj dokunuşları ile dönüşümüdür. Makro düzeyde yeni Belediye binası ile proje alanı arasındaki aks belirginleştirilerek kent içerisindeki iki kamusal odağın belirgin şekilde birbirleri ile ilişkilendirilmesi sağlanmıştır. Bu "bellek yolu" kentsel merkezin formal programları ile yeni proje ile ortaya koyulan ve yoğunlukla informal programların olduğu yeni meydan arasında kentin geçmişi ve bugünü arasında güçlü bir bağ kurar. Projenin en önemli unsuru olan "meydan" ise proje alanındaki farklı sosyal ve ticaret akslarının kesişiminde şekillenir. Bu yeni merkez aynı zamanda Kaymakamlık, Öğretmenevi ve Müze binasının olduğu diğer alt merkezin doğrusal uzantısında yer alır.

JÜRİ RAPORUNDAN

Önerinin, kentsel analizlerden hareketle, üst ölçeklerden başlatarak tutarlı ve kapsamlı biçimde gerekçelendirmesi; yarışma alanı içi önerdiği sistematik kurgu; Kültür Park bölgesinden başlayarak meydan kullanımına doğru kademeli ve hiyerarşik kurguya sahip açık alan kullanım önerileri geliştirmesi; kent meydanı olarak önerdiği alanı 3. boyutta ölçeklendiren, geleneksel kullanım alışkanlığına işaret eden ve altında çeşitli işlevlerin varoluşuna olanak tanıyabilecek bitkisel destekli hafif üst örtü öngörmesi; çevre yapılar arasında tarifli, tanımlı ve kullanışlı meydan ve çeşitli ölçeklerde kentsel boşluklar tanımlaması; eski Belediye binasının yeniden işlevlendirilmesi kapsamında Belediye Müzesi önerisi, bu öneri çerçevesinde geliştirilen mekân organizasyonu ve tasarım yaklaşımına içkin olan hassasiyet; meydan tasarımının ihtiyaç duyduğu donatıları fraktal bir tasarım anlayışı ile ele alarak çözümlemesi olumlu bulunmuştur. Ayrıca tüm bunları sürdürülebilir bir tasarım yaklaşımıyla gerçekleştirilmesi övgüye değer görülmüştür. Bununla birlikte Jüri, projenin gelişmesine olanak sağlamak üzere; tarihî sinema yapısı ile meydan arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi; Kültür Park ile meydan arasında daha geçimli, kullanışlı bir ara yüz ve kullanım biçimleri tariflenmesini önermektedir.

2. ÖDÜL

SİDDİK GÜVENDİ mimar, **OYA ESKİN GÜVENDİ** mimar,
BARİŞ DEMİR mimar, **MESUT YEŞİLTEPE** şehir plancısı,
EDA EKİM YILMAZ peyzaj mimarı

Yardımcılar: Ebru Elif Aydın, Egehan Savgi, Beyza Portakal

3. ÖDÜL

ÖZLEM EREN AKAYDIN mimar, **MEHMET HAKAN AKAYDIN** mimar, **ENES YALIM** peyzaj mimarı,
OKAN ERKİLİÇ şehir plancısı

Yardımcılar: Emine Gün, Elif Sena Işık

1. MANSİYON: **LEBRİZ ATAN KARAATLI** mimar,
SACİT ARDA KARAATLI mimar, **CİHAN ŞEHLA** şehir plancısı,
SÜVEYDA BAYRAKTAR ATAGÜR peyzaj mimarı

2. MANSİYON: **FIRAT DOĞAN** mimar, **BURCU KIRCAN DOĞAN** mimar, **CEREN ÖZCAN** şehir plancısı,
GÜLÇİN ÖZDEMİR peyzaj mimarı

3. MANSİYON: **CEMİL HAMDİ OKUMUŞ** peyzaj mimarı,
EZEL YAĞMUR ÇEBİ OKUMUŞ mimar,
PAŞA KAYA mimar, **EGE KASKA AKİT** peyzaj mimarı,
MERT AKİT şehir plancısı

Yardımcılar: Burcu Balaban, Emre Kul

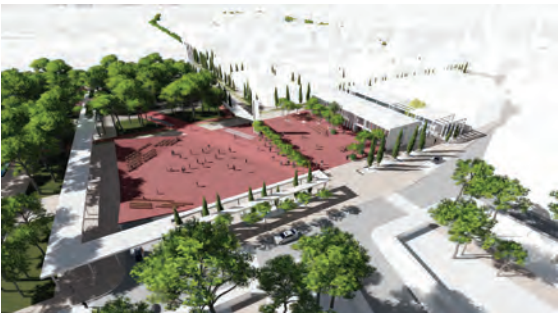
4. MANSİYON: **ERVİN GARİP** mimar,
S. Banu GARİP mimar, **KAMER ÖZAYDAN** peyzaj mimarı,
CANSU BEYHAN şehir plancısı

Yardımcılar: Samet Küçükbay, Fatma Karakaya

5. MANSİYON: **DEREN UYSAL** mimar,
SELEN ÖZDOĞAN şehir plancısı ve mimar,
GÜRCÜ BURCU ENGİN peyzaj mimarı

Yardımcılar: Levent Tanju Uysal, Nedim Kemer

KORE SAVAŞI ANMA ALANI VE ZİYARETÇİ MERKEZİ MİMARİ PROJE YARIŞMASI

Lüleburgaz Belediye Başkanlığı tarafından, sorun çözmeye yönelik yenilikçi buluş ve yöntemler ile yeni araştırma, planlama, tasarım yaklaşımlarını özendirmek amacı ile mimarlık ve peyzaj mimarlığı alanlarında, daha sonraki plan ve proje kademelerine temel olacak fikir, kavram ve yaklaşımların ortaya konulması; temel veri ve programların belirlenmesi amacıyla açılan proje yarışması sonuçlandı. Serbest, ulusal ve tek kademeli olarak açılan yarışmada, 249 proje değerlendirmeye alındı. 3 ödül ve 5 eşdeğer mansiyon verildi.

DANIŞMAN JÜRİ ÜYELERİ

Keewon Hong (Kore Cumhuriyeti İst. Başkonsolosu), **Tevfik Erkan Olgay** (65. Mekanize Piyade Tuğay Komutanlığı Garnizon Komutanı), **Murat Gerenli** (Lüleburgaz Bel. Bşk.), **Rasim Aslan** (Lüleburgaz Başkan Yrd.), **Gökhan Kaya Atay** (Lüleburgaz Başkan Yrd.), **Mehmet İbrikçi** (Fen İşleri Md.)

ASLİ JÜRİ ÜYELERİ

JÜRİ BAŞKANI Aydan Balamir (Mimar),
Ayşen Savaş (Mimar), **Boğaçhan Dünderalp** (Mimar), **Feride Önal** (Mimar), **Yıldırım Gigi** (Mimar),
Sunay Erdem (Peyzaj Mimarı), **Erdinç Keskin** (İnşaat Müh.)

YEDEK JÜRİ ÜYELERİ

Gülnaz Güzeloğlu Yıldırım (Mimar), **Pinar Gökbayrak** (Mimar), **Alper Tüfekçioğlu** (Peyzaj Mimarı), **Kadir Kılınç** (İnşaat Müh.)

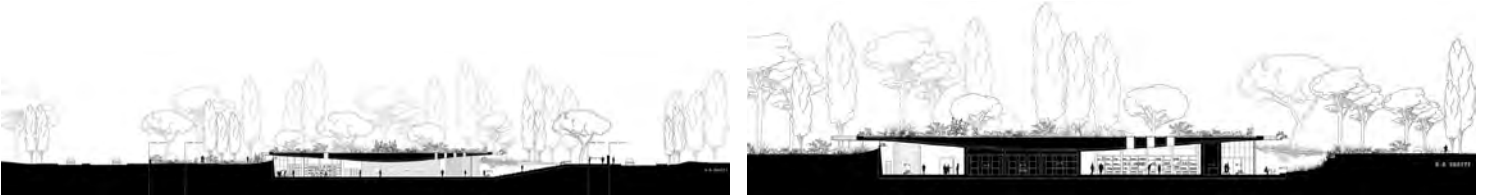
RAPORTÖRLER

Burcu Bağcı Uçar (Mimar), **Emre Dülger** (Mimar), **Zeynep Altan** (Endüstri Müh.)

1. ÖDÜL

ÖMER SELÇUK BAZ mimar, **ECE ÖZDÜR** mimar, **PINAR KILIÇ** mimar, **BAHADIR ÖZCİHAN** inşaat mühendisi, **CANSU ÇEKİLİ DERİNGÖL** peyzaj mimarı

Yardımcılar: Atakan Koca, Firdevs Ermiş

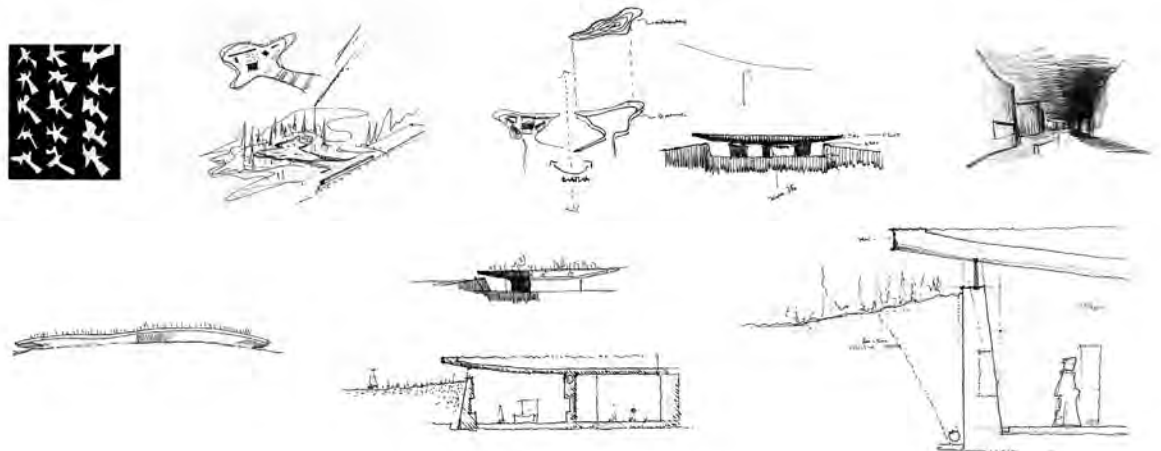
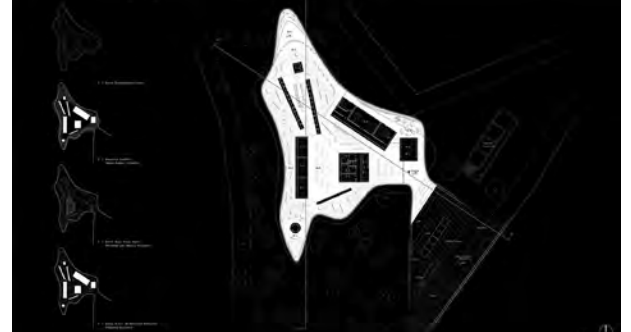
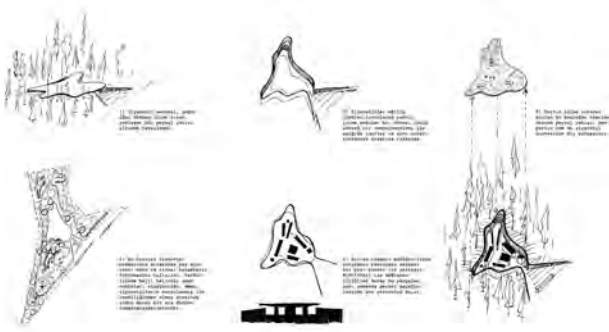
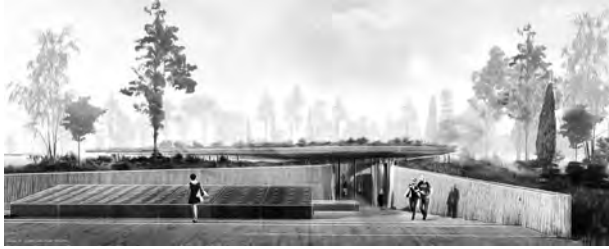
PROJE RAPORUNDAN

Savaş üzerine bir mekân kurmanın amacı ancak tekrar olmaması için, anlamanın öğrenmenin en önemlisi unutmamanın bir yolunu bulmak olurdu. Bu biraz karışık duygular içinde tasarım önermemizi; Lüleburgaz'ın kentten kırsala geçiş alanında bir düşünme, anlama ve dinleme mekânı kurmak olarak tarif edebiliriz. Hâlihazırda var olan peyzajın ıssızlığını ve dinginliğini biraz kontrol altına alıp daha da güçlendirerek, ziyaretçilere peyzajda yok olmaya yüz tutmuş bir yapı yardımıyla bir deneyim mekânı sunabilmek amacımız. Bu deneyimi; sergi ve anlatı içeriği, mekânın ışığı, yeraltı ve yer üstü dünya, doğal ve yapay peyzaj unsurları ile dönüştürmeye ve bir bütün haline getirmeye çalıştık. Tasarımı bu anlamda nerdeyse tamamen bir peyzaj üretmek üzerine geliştirdik. Korunacak ve korunması şart olmayan ağaçların içine sığışan, sızan, sürekli devam eden kıvrılan bir duvar... Yer altına doğru yavaşça eğilerek, aydınlıktan karanlığa daralarak inilen bir yol... Ağaçların arasında kurulan bu boşluğun içinde yüzen program parçaları ve taşıyıcı ayaklar ve tüm bunları usulca örten yapraklı bir peyzaj örtüsü...

JÜRİ RAPORUNDAN

Anıtsallığı mekân, malzeme ve ışık deneyiminde arayan proje; alanın doğal dokusunu ve karakterinin sürekliliğini bozmayan; özgün, bir defalık ve yere özel bir öneri sunmanın ötesine geçerek, bulunduğu “yeri” özgünleştiren; “yapraksı peyzaj örtüsü” ile kırım dinginliği ve savaşın karanlığı arasında bir arakesit tanımlayan; alanın bütünü içindeki hassas yer seçimi ve minimum ayak izi kararını 3 boyuta ustalıkla taşıyan; “yeri” çatı olarak yeniden üreten; saçağın, yapı izini (footprint) takip etmeyen farklı izdüşümü ile ortaya çıkaran boşlukla, ışık ve mekân karşılıklarını başarı ile yorumlayan; “savaşın sonuçsuzluğunu” mekânsallaştıran ve savaşın öyküsünü alışlagelmişin dışında ele alan ve sergi mekânlarının sınırlarını esneten önerisi ile birinci ödüle layık görülmüştür.

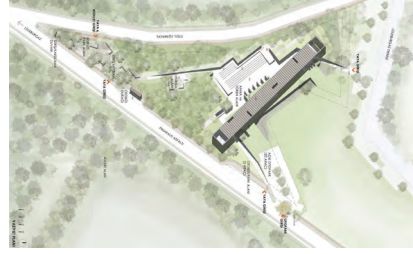
2. ÖDÜL

BURAK PELENK mimar, **BARAY IŞIK** peyzaj mimarı
Yardımcılar: Eda Yazkurt Pelenk, Damla İçyer, Soysal Cirit

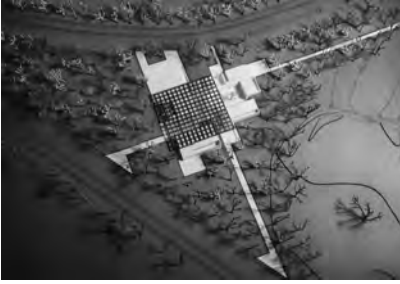
3. ÖDÜL

MURAT ARIF SUYABATMAZ mimar, **HAKAN DEMİREL** mimar, **ZEYNEP HAGUR SORGUÇ** peyzaj mimarı, **BÜLENT DEVECİ** inşaat mühendisi
Yardımcılar: Orhun Ülgen, Elif Yılmaz, Kübra Paksoy, Nurettin Şatır, Kadir Mert Tatar, Özge Özçelik, Aylin Pakova, Begüm Alyemiş

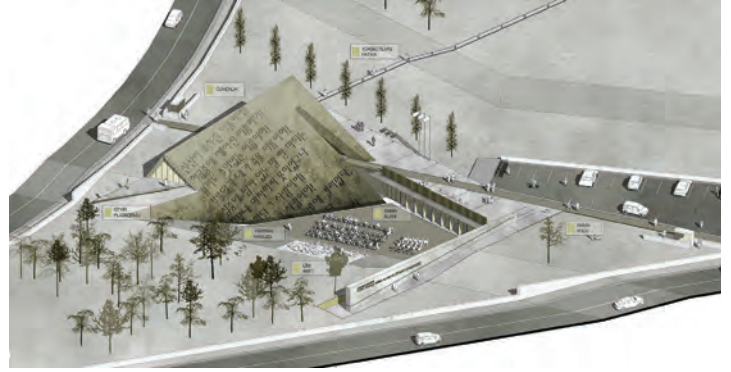
MANSİYON

EVREN BAŞBUĞ mimar, **OĞUZHAN ZEYTİNOĞLU** mimar, **OĞUZ BODUR** mimar, **ELİF GEYLANİ** mimar, **CELİL KAHRAMAN** peyzaj mimarı
Yardımcılar: Deniz Engin, Duygu Öztürk, Nazgül Berfin Gölge

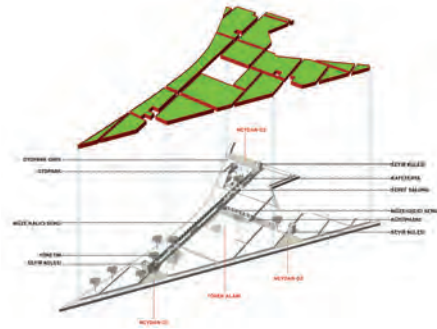
MANSİYON

ÖMER ALOĞLU mimar, **SEZGİN KARAMAN** peyzaj mimarı

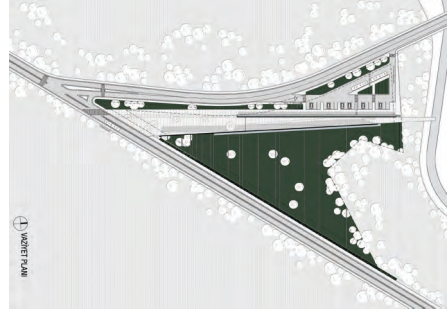
MANSİYON

ERDAL SORGUCU mimar, **NİHAT EYCE** mimar, **ASLI ÖZBEK** mimar, **ESRA EKİNCİOĞLU** peyzaj mimarı

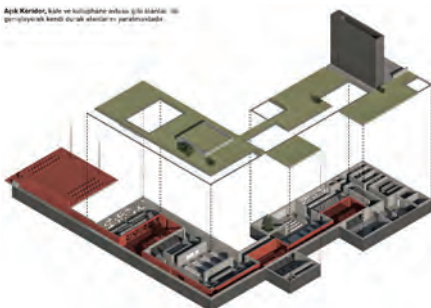
MANSİYON

TUNA HAN KOÇ mimar, **FATMA ZEYNEP ALTINBAŞLI** mimar, **AYŞE NUR ÇABUK** mimar, **MUSTAFA ÇİMŞİR** peyzaj mimarı

MANSİYON

MEHMET METİN POLAT mimar, **BİLGE ALTUĞ** mimar, **MERVE İMER** peyzaj mimarı
Yardımcı: Ecem Özden

Hâlâ Bildiğini-Duyduğunu Aktararak Mı?

K. Ferhan Yürekli

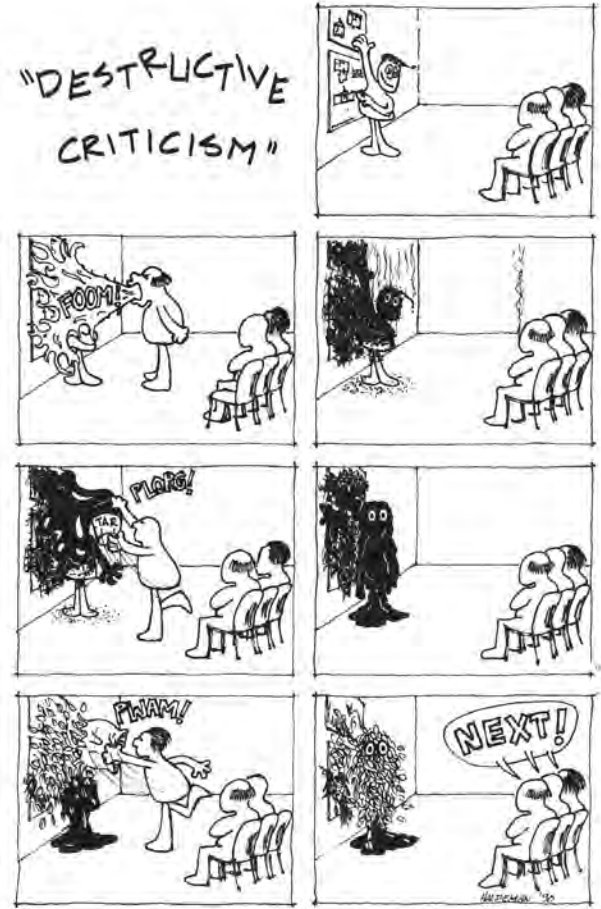
19. yüzyıldaki gelişmelerin etkisiyle sanat ve zanaat başlıkları altında şekillenen mimarlık eğitimi günümüzde ise tasarım stüdyolarında dijital teknolojiler ile ilişkililiyor. Usta-çırak ilişkisinin öğrenme yöntemlerini günümüz mimarlık eğitimi üzerinden tartışan yazar, değerlendirme ve yorumlamanın mimarlık eğitimindeki önemine dikkat çekerek çağın hızına ancak bilişsel hız ile yetişilebileceğini ifade ediyor.

“... ve her harabe köşesinden bir şeyler kaparak...”
Mimar Sinan

Bugün kenar köşe oto tamirhaneleri gibi esnafın yanında süren “usta - çırak” ilişkisinin, mimarlık okullarında da hâlâ geçerliliğini koruyan bir eğitim yöntemi olabilmesi üzerine düşünmemiz gerekiyor; yani okulda da olsa, yapıyı ve yapılmış olanı izleyerek “pasif sorgulamazlık” içinde öğrenmek... Hayatın henüz rasyonelleşmediği dönemlerdeki lonca düzeninin, günümüzün hızlı ve bulanık ortamında büsbütün bulanık gelecekle başa çıkmak üzere, mimarlık gibi sosyal mi fen mi olduğuna bir türlü karar verilemeyen bu bulanık işin eğitiminde aktif olması kabul edilebilir bir durum olmasa gerek. Bu yöntem sayesinde 400-500 puanlı öğrenciyi aşağılayabilmenin egoya verdiği tatmin herhalde başka bir yerde bulunmuyor. **(Resim 1)**

Lonca sisteminde çırak ustadan işin “sır”larını öğrenir; yani bilgiler vardır ve saklıdır. Sırlar nesilden nesile değişmeden ve sızdırılmadan aktarılır. Eğer 19. yüzyıl sonuna kadar ana yapı malzemeniz sadece taş ise ve -toplumların sefaletine karşın- sapkın mimarlığın üsluplar kakofonisi içinde debeleniyorsanız, bu normal karşılanabilir. Bugünün dünyasında ise sırlar hem satılabilir hale geldi hem de geçerlilik ömürleri kısaldı. Mimarlık alanı düşünüldüğünse ise bugün “sır” anlamlı bir sözcük mü? Güncel mimarlık uygulamasının sırları var mı, olmalı mı, sırlar güncel mi ait olmalı, yoksa geleceğin de sırları var mı; geleceğin sırlarının peşine düşmek insan beynine daha mı çok yakışıyor? Esrarengiz ya da sır dolu olanın gelecek olması kuşkusuz daha büyük bir olasılıktır; günün sırrını üslup bilgisi sanmak ise ne büyük bir gaffettir. **(Resim 2, 3)**

Bu bulanık ortamda usta - çırak yönteminin mesela deneysellik içermemesi, deneye fırsat vermemesi, yani kendi hatalarını yaparak öğrenmek yerine başkasının hatalarını tekrarlatması, kısır döngüler oluştu-

1. “Çıraklığına bakmadan otoritemize karşı geliyordu...”

rup üretimi onaylanmış çerçevelerle kısıtlaması nasıl gözlerden kaçabiliyor? Yöntemin bir olumsuz sonucu da mimarlığın kötüye kullanılmasına -hâkim güçler için sözde statü sağlayıcı mimarlıklara- yol açabilmesidir. Kral - papaz - aristokratın yerini 19. yüzyıldan itibaren kapitalist / burjuva ve antidemokratik politik güçlerin eskiye öykünen mimarlıklarının aldığı görüyoruz. Bir diğer hâkim güç olarak vahşi kapital piyasanın -E5 üzerinde çokça izlenen mimarisinin- mimarlarının okullara sızmaya başladığını, hâkim güç olma yolunda hızla ilerlediğini de gözlüyoruz. **(Resim 4)**

Geri dönersek, sanayi devriminin toplumsal hayata hız getirdiği, Fransız devriminin ise hedeflediği çalışma özgürlüğü ilkesine yaklaşmaya çalıştığı bu geçiş döneminde yetki almayı hızlandırmak amacıyla okulların hızla kazanmasıdır. Ancak sanayileşmenin bir başka getirisi giderek artan ve o güne kadar bilinmeyen / tanınmayan işlev türleri olmuştur. Bu nedenle artık geleceğin kestirilemeyeceği görülmüş; belirlemeyecek sorunlar ile baş edebilecek kişileri yetiş-

tirmek gibi yeni bir anlayışla, resim değil fen sınavı ile öğrenci kabul eden ve mühendislik okulları içinde yer alan mimarlık okulları ortaya çıkmıştır.¹

19. yüzyıl sonundaki üretimin kiteselleşmesi ile sanat ve zanaatta el hünelerinin kalmayacağı endişesinden sonra, I. Dünya Savaşı'nı takiben ortaya çıkanlardan Bauhaus, bir yandan geçmiş reddederek tarih derslerini müfredatına almazken, çelişkili bir tutumla eğitimini de üç aşamalı çırak - kalfa - usta (apprentice - journeyman - master) ilişkisi üzerine kurmuştu. Bir mimarlık okulu olmayan Bauhaus'un bu tutumunun Türkiye'deki mimarlık eğitiminde ve ortamında hâlâ benimseniyor olması ve yadırganmaması ilginçtir. Ülkemizdeki olumlu durum ise mimarlık eğitimine el becerisi yerine bilişsel beceriyi ön planda tutan fen sınavı ile öğrenci almanın genel olarak kabul görmüş olmasıdır.

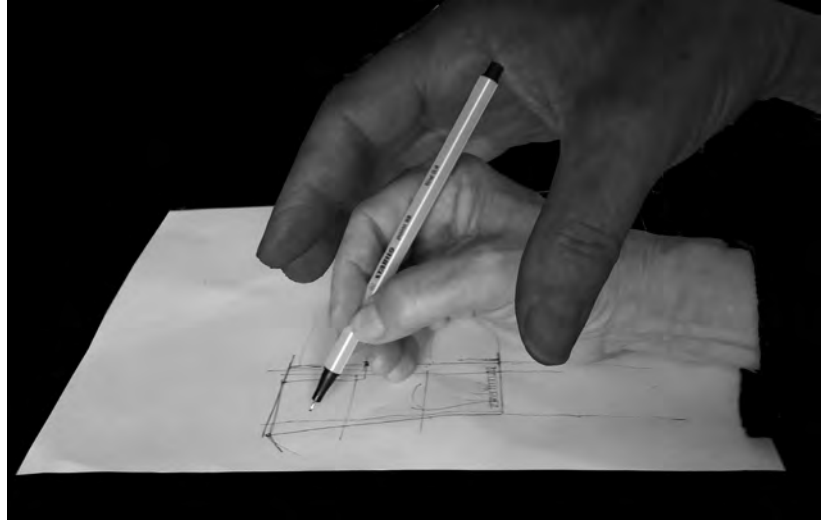
Fen sınavı ile seçilen beyinler ilişki kurmaya, merak etmeye, kuşku duymaya ve denemeye daha yatkın olduğu için mimarlık eğitiminde yapılması gereken bu durumdan yararlanmak olmalıdır. Çünkü hızla gelişen zamanda sosyal ve teknik tüm alanlardaki belirsizlikler 21. yüzyılda daha da artmış ve ancak iş işten geçtikten sonra görünür olmuşlardır. Ayrıca sosyal bir olgu olarak kullanıcının ya da işverenin yerini dolaylı olarak -işveren olmayan hatta işverene çıkarları çatışan- yeni tür bir "kullananın" daha doğrusu "etkilenenin" aldığı görülür. Kullanan - işveren de tasarlayan - üreten konumuna zaman zaman da olsa gelmeye başlamıştır. Bu da doğal olarak artan üretim hızı ve belirsizliğin - bilinemezliğin - öngörülemezliğin bir sonucudur.

Bu noktada eğitimcinin kaygısı, eğittiği zihinleri -yeni- den- geleceğin belirsizliğine hazırlamak olmuştur. Belirsiz geleceğin mimarlık açısından net olarak görülen özelliği, güzel - sağlam - kullanışlı üçlünün artık mimarlığı ifade ve garanti etmeye yetmeyecek olmasıdır. Mimarlık fanus içinde biblo olarak görülemez; bu nedenle "dünya durdukça duracak eser" üretme ve -özellikle üçüncü dünya ülkelerinde projeler yaparak- ego tatmin etme aracı değildir. Hem moloz bırakmayan geri dönüşüm hem de mimarın ürettiği yapının, kullananın ve toplumun dönüştürmesine açık olması ise fark edilemese de çoktan geçerlik kazanmış durumlardır. Peter Eisenmann 14 Mayıs 1996 tarihli İstanbul konuşmasında mimarlık ürününün zamanla sınırsız olmak yerine zaman içinde değişmesi gerektiğini belirtmiş, hatta "benim mimarlığım anahtarı teslim ettiğimde başlar" diyerek mimarlıkta ego tatminine yer olmadığını açıkça ifade etmişti.²

Mimarlık bilinen günümüzde ya da bilinmeyen gelecekte, bilinmeyen yan tesirleri ile canlı - cansız üçüncü şahısları etkiliyor. Sistemi onaylanmış ile kapatmak, sınırlamak, telif hakkı yasası ile cam fanusa koyup tozlanmasını bile engellemek, garanti etmek, "an"daki "müşteri"yi tatmine yönelik olarak mimarlığın amacını kısıtlama hatta saptırma riski taşıyor. Artık mimarlığın "binanın kullanıcısı" ya da sadece "kullanıcı" denen ne anonim ne de tanımlanmış bir insansı işvereni vardır; görünmeyen ancak görülmesi

2. Zamanın ustası çıraklarını eğitiyor ki onlar da çıraklarını eğitsin.

3. Bir başka yöntem: yakından kumanda...

gereken, bulanık olan ancak netleştirilmesi gereken, sınırlandırılmayan bir "etkileme" portföyü vardır. Bir dokuya, toplumsal ve fiziksel bir dokuya, üstelik doğal olarak bulanık bir dokuya eklenen bulanık bir şey olarak mimarlığın kapsamı da etki alanı da değişmekte, gelişmekte, karmaşıklaşmakta, bulanmakta; paralelinde mimarın eğitiminde yeni arayışlar başlamaktadır. (Resim 5) Bu durumda mimarlık eğitimi açısından yapılması gereken Grassi'nin söylediği gibi, "Bilindiği varsayılan mimarlık bilgisini öğretmek - aktarmak yerine mimar olmayı öğretmektir".³ Mimar gibi davranmayı öğrenince üretilecek olanlar, geçmişin tekrarları olmak yerine belki de geçmişin yanlışlayanlar olarak değer kazanacaktır. Her bina, görünen fiziği ötesinde bir bilimsel çalışmanın sonuçlarını tartışmaya açan ve çürütülmeyi bekleyen bir savdır. Bilimin hedefinin de doğrulamak değil yanlışlamak olduğu yeni ortamda;⁴ mimarlığın, bilinenleri ve onaylananları tekrarlamak durumunda kalmasını açıklamak gittikçe zorlaşmaktadır.

Bu durumlar mimarlık eğitiminin alışılmış kalıplarının dışına ivedilikle çıkarılmasını gerektirmektedir. Yeni mimari tasarım dersi stüdyolarının ilgi alanı "Önerileri bütün yaşamın ve canlılığın devamı yönünde geliştirmeyi deniyoruz. Tüketme, temizleme, arıtma, bitirme

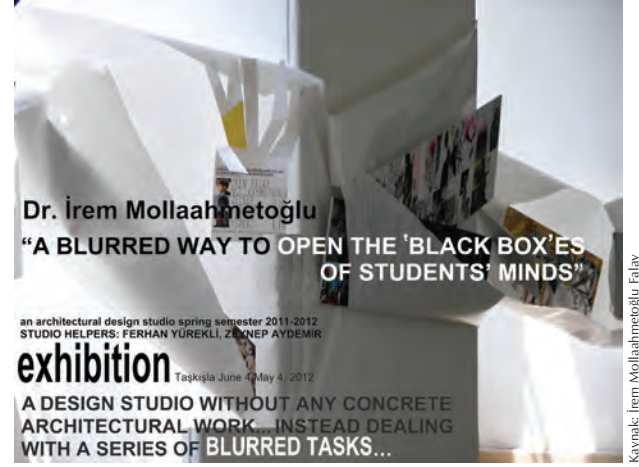

4. E5 üzeri İstanbul mimarisi: mavi camlar, kemerler – bombeler, beyaz çerçeveler...

doğayı yok saymak, yapay savaşlar, yapay sorunlar, yapay pazarlar, yapay alıcı ve satıcılar yaratmak. İşte bunları sorguluyoruz. Yok olan, doğaya karışan ya da yeniden kullanılabilen veya geçici olan ne var onlara bakıyoruz. Minimum tüketimle yaşam nasıl olur? Kağıttan yapılar nasıl üretiliyor, mevcut terk edilmiş yapılar yıkılmadan nasıl tekrar yaşama katılır, malzemeler geri dönüşüm ya da kazanımla nasıl kullanılır bizim merak konularımız” olarak tanımlanmaktadır.⁵

“Stüdyoda bilmediklerimizi fısıldadığımız bulanık, steril olmayan bir entelektüel ortam yaratmaya çalışıyoruz. Steril ve boş arsalarda yükselen çevre duvarlı steril gökdelenlerden oluşan şehirlere, steril malzemeli detay yoksunu apartmanlardan, sterilize edilmek için yıkıntı haline getirilen kentsel alanlardan, steril tek tipleşmiş insanlardan, doğayı ve canlıları dışlayıp steril bölgeler yaratan zihniyetten kaçıyoruz...” görüşleriyle aynı yazıda eğitimde deneyselliğin değerini vurgulayan Mollaahmetoğlu Falay, bu denemelerin insan beyninin çerçevelerin dışına çıkma doğal davranışının destekçisi olan hızlı ve sınırsız düşünme, hızlı üretimlerle somutlaştırıldığını belirtmekle birlikte, “mimarlık tarihinin bir denemeler tarihi olarak ele alınmasını” önermekte ve “Bizler ve yetiştirdiklerimiz bu denemeler tarihine nasıl eklenilebiliriz, şansımız var mı” sorusunu sormaktadır.⁶ Sürekli deneyen durumlarda güvence ise insan beyninin kendi etkinliklerini otomatik olarak denetleme özelliğidir.⁷

Mimarlık eğitime resim becerisi sınavı yerine fen bilimleri sınavı ile başlatılmak önemli bir aşamayı atmış olmamız anlamına gelmelidir. Merak eden, kuşku duyan, heyecanlanan beynlere; verileri ve sorunları bularak kurgulamak, özellikle açıkça görülemeyen

5. Mollaahmetoğlu Falay, İrem, 2012, Öğrenci Çalışmaları Sergi Poster, Taşkışla, 4 Mayıs - 4 Haziran 2012.

ilişkileri kurmak, öneri sunabilmek, öneriyi yaparken değerlendirebilme kapasitelerini kullanmak gerektiğini deneylerle / önerdikleri mimarlıklarla gösterebilmek, çoklu algılama kapasitesini geliştirmek eğitimin kritik noktasıdır; çünkü bu çağın hızına ancak bilişsel hızla karşılık verilebilir.

Ülkemiz mimarlık eğitiminin adeta kalıplaşmış parçalarından biri de yine bir Bauhaus mirası olan, eğitime “temel tasarım” ile başlanmasıdır. Daha önce de tartışmaya açmak istediğimiz ancak bir türlü başarılı olmadığımız bu konuda direnen pek çok okulumuz var. Bauhaus’un bu kötü mirası, güncel mimarlığı üsluplaştırmaya yönelik yeni biçimsel kurallar getirme amacı taşır. Bu kurallar bütünü, onaylanmış bir yapay güzellik anlayışı geliştirip kabul ettirmeye yönelik bir ustalık geliştirme çabası olmaktan başka bir şey değildir. Bulanık geleceğe dair bu da bir başka aldırma örnekleridir. Geleceğe hazırlamak için girdilerin kapsam ve niteliğini değiştirebilmek genişletebilmek gerekirken, işe temel tasarımın form soyutlaması ile başlamak ise başarısızlığa davetiye çıkarmak olur mudur. Temel tasarım dersi, “ustanın çırağına uslubun sırlarını aktarması” olarak çoktan müfredatlardan kaldırılmıyordu.

Tasarımın dijitalleştirilmesi de temel tasarım gibi yeni bir sığınak olma durumuna dönüşmektedir. Ustanın esaretinden dijital programların esaretine evrilme riski de kapıya dayanmış durumdadır. AA Visiting School’un programları hakkındaki heves ve yazılar, görsellerinin de katkısıyla bunu pekiştirmektedir.⁸ Yoksa temel tasarım yerine parametrik tasarım gibi yeni bir oyuncak bulduğumuz için sevinmeli miyiz? **(Resim 6)**

70’li yıllarda esen sistematik tasarım furyasında, insan zihni kara kutu’nun (black box) içindeki analiz edilemez tasarım sürecini biraz da mühendislik tasarımlarından cesaret alarak, saydamlaştırıp (glass box) izlenebilir kılmak daha doğrusu saydamlaştırmanın olanaklı olduğu ileri sürülmüştü. Başarı şansı için doğasına aykırı olması nedeniyle yoktu ve öyle de oldu; sistematik tasarım mimarlıkta unutuldu. Günümüzde ise teknolojik tasarım furyasındaki -bu daha eğlenceli olduğu için daha uzun sürüyor, 20 yılını doldurmuş olmalı- tehlike ise mimarlığı 100 yıl sonra yeniden steril obje tanımına dönüştürme potansiyeli

olarak görülüyor. Yüzyillardır üslupsal objeler olarak kutsanan biçim esaslı mimarilere dijital teknolojiler ile yeniden dönülüyor, daha doğrusu zihinlerden bir türlü atılmayan sanatçı mimarın steril obje üretimi yeniden canlanıyor. Gençlerin dikkatli olmalarını, Batı kapitalizminin sözde önemli okullarının üçüncü dünyadan öğrenci avı tuzaklarına düşmemelerini dilerim.

Eğitimdeki usta - çırak ilişkisi gibi, kuşkuyla bakılması gerekirken giderek yükselen bir diğer oluşum da kurumların akreditasyonudur. Bizce akreditasyon normlaştırma - doğrulama - olarak bilimsel bir tutum olamayacağı gibi, usta - çırak hevesinin bir başka yansımasıdır.

Avrupa Birliği, Avrupa'da mimarlık yapma yetkisinin alınması konusunda ortak kriterler olarak sadece diploma alınan eğitimin süresi ile ilgili değişik birkaç tanımlamadan birine uyumun yeterli olduğunu kabul etmişti. Buna rağmen tam o sıralarda bizde gündeme gelen uluslararası akreditasyon hevesi de şaşırtıcı olmuşken arkasından ulusal akreditasyon konusu ortaya çıkmıştır. Müfredatları esnetmek gerekirken, bu yolla müfredatlar kontrol altına alınarak tek tipleştirilmeye çalışılmakta; olmadık yeni "ders" konuları eklenmektedir. Amerikan kapitalizminin kapitalistinin kapitalini korumaya yönelik değerlendirmelerin ülkemize de bulaşması bizce doğru olmamıştır. Akreditasyon hevesi, sonucu garantiye aldığı savıyla eğitim ve araştırma kurumlarında tembelliğe davetiye çıkarmak, sığınaklar oluşturmakla da sonuçlanacak, özgür üniversite kavramını eli kolu bağlı bir kuruma çevirecektir.

Akademisyenlerin yükseltilmeleri de usta - çırak düzenine bağlanmış bulunmaktadır. Hakemli dergide yayınlar yapıp işin ustalarından 'icazet' alarak, çıraklık ve kalfalık dönemlerini ancak aşabilirsiniz. Oysa onaylanmak amacıyla ilgi alanını ve görüşlerini biçimlendirmeyen, daraltmayan; yükselmek için puan edinme süreçlerinden kendilerini koruyabilen akademisyenler ortamın çöküşüne engel olabilirler. Ancak bu şekilde günceli inşa eden inşaatçılar yetiştirmek yerine; ürettikleri ile sorunları irdeleyen, öneri yapabilen, yapacağı binanın etki alanını kavrayıp kontrol edebilen açık zihni genç tasarımcıların önünü açabilirler. Yayınla puan toplama düzeninin yolunu açtığı, düşünmediğini - yapmadığını öğretmek, ne yaptığını bilmeden yaptığını öğretmek, kendi beyninin deneyimleri yerine, dergiye, kitaba öğrenciden önce bakmış olmak ya da meslektaşlarının stüdyo yönetim yöntemlerini özünü anlamadan tekrarlamak çıkış yolu değildir. Çırak olacak kadar bile çaba göstermeden ustalık yapma çabaları, ancak katmerli umursamazlık olarak yorumlanabilir.

6. Parametrik: yeni oyuncağımız...

Tabi bir de tasarım stüdyosu kadrolarının nitelik değiştirmesine değinmek gerekiyor. Sayıları gittikçe artan çeşitli devlet bursları ile Batı'nın, öğrenci kadrosunu genellikle üçüncü dünya ülkelerinin oluşturduğu doktora programlarına gönderilen ve nedense hep İstanbul'un mimarlık tarihi konularında tez yaptırılan, bu süre içinde stüdyo deneyimi kazanmaktan da yoksun kalan ama dönünce otomatik olarak alınan yardımcı doçent ünvanıyla tasarım stüdyolarında öncelikle yetki verilenlerden fazla bir şey beklenebilir mi? Üstelik gizli kalan bu doktoraların bir Batı alışkanlığı olarak "bon pour l'orient" olma olasılığı da var midir acaba?

Özet olarak mimarlık eğitiminin gün ile ilişkisi yoktur. Mimarlık eğitimi bilinmeyen gelecekle baş edilecek zihinleri ateşlemektir; telif haklarını kullanana devredilebilir egosuz genç mimarlar ve onların, belirsizlik belirip de gerektirdiğinde, gerekenlere alan açabilen binaları - şehirleri için... ❖

NOTLAR

1. Perez-Gomez, Alberto, 1985, *Architecture and the Crisis of Modern Science*, MIT Press, Massachusetts.
2. Yürekli, Hülya; Yürekli, Ferhan, 2004, *Mimarlık: Bir Entelektüel Enerji Alanı*, Yapı Yayın, İstanbul.
3. Georgio, Grassi, 1992, "An Opinion on Architectural Education and the Conditions Our Profession Has to Work", *ACSA Conference Book*, Delft Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayın Ofisi, Hollanda, ss.13-24.
4. Popper, Karl, 2002, *The Logic of Scientific Discovery*, Routledge, London and New York.
5. Mollaahmetoğlu Falay, İrem, 2016, "Bakterili Mimarlık", *Arredamento*, sayı: 284, ss.119-127.
6. Mollaahmetoğlu Falay, İrem, 2009, 20. Yüzyıl Mimarlık Birikiminin Denemeler Tarihi Olarak Yeniden Değerlendirilmesi, İTÜ FBE, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul.
7. Hofstadter, Douglas, 1996, *Fluid Concepts and Creative Analogies: Computer Models of The Fundamental Mechanisms of Thought*, Basic Books, New York.
8. Yalınay Çinici, Şebnem, 2017, "Teknoloji ve Bilgiyi Açığa Çıkarma Pratikleri: Bilgi Mimarlık ve AA İstanbul Visiting School", *Arredamento*, sayı:310, s.38.

Görünmez Doktoralar: Türkiye’de Mimari Tasarım Doktora Araştırmaları®

Hakan Anay, Ülkü Özten, Meltem Özten Anay, Yiğit Acar

Türkiye’de son yirmi yıl içinde mimarlık alanındaki doktora çalışmaları ciddi bir hacme ulaşmış olmasına rağmen, bu çalışmaların görünürlüğü büyük bir soru işareti. Yazarlar, konuyu görünürlük / görünmezlik kavramları üzerinden tartışarak bütün akademinin odaklanması gereken bir mesele olduğunu ifade ediyor. Bu kapsamda bir tartışma başlatılarak, mimarlık doktorasının özüne yönelik tanımın yeniden ele alınması ve bu alandaki kavram kaymasının yeniden düşünülmesi için kapı aralanıyor.

Böylesine bir makale yazma düşüncesi Türkiye’de mimarlık / mimari tasarım alanında son dönemde yapılmış doktoraları konu eden bir bilimsel araştırma süreci sırasında oluştu. 2018 yılı Nisan ayında sonuçlanan çalışma bağlamında incelediğimiz malzeme doktora araştırmalarının kendisi olsa da, araştırmanın önemli bir odağı da akademisyenlerin bu husustaki görüşleriydi. Bu çerçevede planlanan görüşmeler Türkiye’de son 20 yılda mimarlık alanında doktora çalışması tamamlanmış bütün üniversiteleri kapsamaktaydı. Bu süreçte, araştırmada doğrudan bir veri olarak kullanma niyetiyle olmasa da bakış açımızı genişletmek ve anlayışımızı zenginleştirmek amacıyla çeşitli yurt dışı görüşmeleri de gerçekleştirildi. Bunlardan bir tanesi, bu makaleye de esin kaynağı olan, Prof. Kenneth Frampton ile Columbia Üniversitesi’ndeki ofisinde yaptığımız görüşmeydi. Çeşitli konuları içeren sohbetimizin bir noktasında, incelediğimiz doktora çalışmaları sayısı ile ilgili bir ifade geçti. Türkiye’de mimarlık / mimari tasarım doktoraları odaklı bir araştırma yürütüyorduk ve bu araştırmada yapı, koruma, tarih gibi alanları kapsamayan sadece mimari tasarım şemsiyesi altında, son 20 yılda bitirilmiş ve erişilebilir¹ durumda tam 240 tezi incelemekteydik. Frampton şaşkın bir ifadeyle verdiğimiz sayıyı yeniden onaylatma ihtiyacı duydu. Sayıyı onaylayınca ilk ifadesi de şuydu: “Peki, nerede bu doktoralar?”²

Her ne kadar daha az şekil de olsa görüşmemizin araştırma projemizin araştırma soruları ve problemlerinden hareketle bir çerçevesi ve buna bağlı bir ajandası vardı. Bu nedenle, tahmin edilebileceği gibi “nerede bu doktoralar” sorusu ne böylesine bir çerçevenin parçası olabiliirdi ne de böylesine bir çerçeveden hareketle bu soruya yanıt verilebilirdi. Prof. Frampton’ın sorusunun yanıtı şüphesiz bizim yürüttüğümüz türden bir çalışmayla verilemez ya da cevap olarak kolaycılığa başvurup “YÖK arşivinde” denile-

mezdi. Gelen sorunun Türkiye bağlamında üretilmiş doktoralara “uzak” bir bakış açısından üretildiğini varsayarak, Prof. Frampton’ın ifadesini -kişisel bir meseleyi işaret ettiği varsayımıyla- göz ardı etmek mümkün değildi. Biz bunu çeşitli sebeplerden tercih etmedik. Her şeyden önce bulgularımıza göre Prof. Frampton’ın eserleri Türkiye’de üretilmiş mimari tasarım doktoralarının epistemik tabanını oluşturarak önemli bir rol üstlenmekteydi. Örneğin, *Modern Architecture: A Critical History* kitabı doktoraların en çok referans verdiği yabancı kaynaklardan biriydi. Dolayısıyla aslında yapılan yorum Türkiye’de bu alanda yapılan doktoralara uzak bir bağlamdan yapılmış değildi. Buna ek olarak soru kendi içinde de tutarlı ve haklıydı. Frampton, geniş bir perspektiften Türkiye’de mimarlık doktoraları hususunu Türkiye ölçeğinden alıp daha geniş bir bağlama yerleştirmişti. “Bir alandaki bilgi birikimine katkıda bulunan orijinal araştırma” olarak tanımlanabilen doktora çalışmaları, bilime ve bilgiye katkı anlamında o zamana kadar yapılmış bilimsel araştırmaların özgün ve önemli bir kısmını kapsayan bir çalışma bütünü ve bilgi birikimini de temsil eder.³ Bu çalışmalar bütünü, eğer bu gözle nitelendirilecek olurlarsa sorunun daha açık formüle edilmiş hali şudur: “Mimarlık ve mimari tasarım araştırma yöntemleri söz konusu olduğunda sadece son 20 yılda üretilmiş sınırlı bir kapsamı olan (mimarlık alanının sadece mimari tasarıma ilişkin kısmını kapsayan) 240 adet tezle ifade edilen muazzamlıkta bir birikimin -en azından bu geleneğin belli noktalarında- izini net bir biçimde takip edebiliyor olmamız, ya da deyim yerindeyse, böylesine bir olgunun alana ‘görünür’ olması gerekmez mi?”

Bu noktada benzer hususların farklı ortamlarda çeşitli şekillerde dile getirildiğini hatırlatmak önemli görünüyor. Örneğin, 2011 yılında Hong Kong’da yapılan “Doctoral Education in Design” konferansındaki bir tartışma sırasında Prof. Kenneth Friedman’in şöyle bir açılımı olur: “10 sene önce tasarım doktora olur mu sorusunu tartışırken bugün bu doktoraların niteliği ana sorunlarımızdan birisi; artık kimsenin okumadığı / kullanmadığı, yayımlanmamış ve referans verilmeyen sürekli üst üste biriken çok sayıda doktorayı tartışmamız gerekiyor.”⁴ Görünen o ki bu ve benzeri tartışmalar akademinin gündemine her geçen gün daha fazla gelecek gibi duruyor. Örneğin, henüz yaygın olmasa da kimi akademik çevrelerde araştırmadan yayın üretilmesini bir doktora kıstası olarak benimseme eğilimi var. Başka bir düşüncede de doktora araştırmasının ilgili alanca kabul görerek yayına dönüşecek hale gelme süreci de “alana katkı” değerlendirmesinde önemli bir aşama olarak görülüyor.⁵ Şüphesiz ki bilimsel araştırmalar görünmez olanı görünür kılmının tek yolu olmasa da, önemli bir yolu olarak ifade

Hakan Anay
Doç. Dr., Eskişehir
Osmangazi
Üniversitesi Mimarlık
Bölümü

Ülkü Özten
Dr. Öğr. Üyesi,
Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi Mimarlık
Bölümü

Meltem Özten Anay
Dr. Öğr. Üyesi,
Anadolu Üniversitesi
Mimarlık Bölümü

Yiğit Acar
Dr. Öğr. Üyesi, Bilkent
Üniversitesi Mimarlık
Bölümü

edilebilir. Böylesine bir hissiyattan hareketle bir araştırma formüle etmek zor olmakla birlikte bir o kadar da üretken ve faydalı olabilir. Kuşkusuz yürüttüğümüz araştırma, doğrudan yukarıda ifade edilen türden sorulara yanıt vermeyi amaçlamasa da kendi çerçevesinde, hedeflediği sorular bağlamında Türkiye’de mimarlık ve mimari tasarım doktoraları hususunda önemli bir açılım yapacak ve dolaylı da olsa bu ve benzeri soruları yanıtlayıcı yönünde bir katkıda bulunacaktır. Bu yazıdaki niyetimizse, yukarıda özetlenen durumdan hareketle “görünmez” doktoralarımızda “gördüklerimizi” alandan herkesle paylaşabilecek bir dille, seçme grafikler eşliğinde kısaca özetlemek.

GÖRÜNMEZ DOKTORALAR

Araştırmaya başladığımız 2014 yılında YÖK arşivinde “mimarlık / mimari tasarım” anahtar kelimesi 1081 sonuç veriyordu. Mimarlık anabilim dalında tamamlanmış doktora sayısıysa 607 olarak görünüyordu. Bizler bu “muazzam” tez birikiminden 240 tanesini mimarlık / mimari tasarım çerçevesinde değerlendirdik. Değerlendirmede farkına vardığımız şeylerden biri mimarlık / mimari tasarım doktoralarını, mimarlık alanında yazılmış tüm doktoralardan ayırmanın ve onları kapsayan net bir çerçeve çizmenin çoğu durumda zor olduğu, bizlerin yaptığı gibi böylesine bir çerçeve çizilse bile sınırların belli durumlarda yine de muğlak olacağıydı. Ayrım kimi zaman daha net olabilmekte idi; örneğin, yapı anabilim dalı altında yapılmış, malzemenin ısı geçirgenliğine dair bir mimarlık tezini bu bağlamda mimari tasarıma ilişkin bir tezden ayırmak daha kolay. “Mimari tasarım” çerçevesi altında değerlendirilebilecek çalışmaların önemli bir kısmının aynı zamanda “mimarlık tarihi,” mimarlık kuramı” “kentsel tasarım” gibi çerçeveler altında da düşünülebileceği ise unutulmamalıdır. (Resim 1)

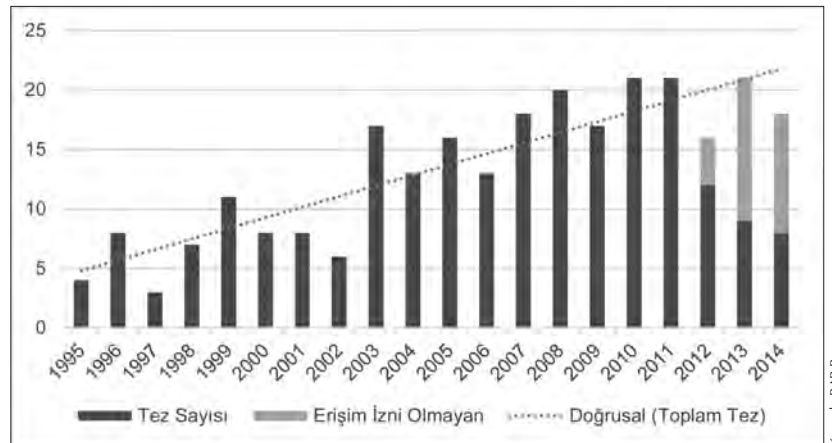
Sayılar ve tarihsel süreç söz konusu olduğunda öncelikle altı çizilmesi gereken, tezlerde bir artış eğilimi olduğudur. Bu bağlamda dikkat çeken husus ise, 2003 yılında özellikle Türkçe yazılmış tezlerden kaynaklanan bir sıçrama olması. Bu durum, yöntemden kaynaklanan ihmal edilebilir bir olgu olarak düşünülebilir ya da bir rastlantı olarak da değerlendirilebilir. Öte yandan Türkçe tezlerdeki ani sıçrama, söz konusu tarihten sonraki tez sayısında artış eğiliminin sürdüğü göz önüne alındığında sorgulanması gereken bir konu olarak öne çıkar. Bu durum, sadece tezler üzerinden giden bir incelemeyi değil,⁶ bu yıllarda biten tezlerin muhtemel 1997-1998 yılları arasındaki başlama tarihlerine dönüp ilişkili bağlamı tekrar gözden geçirmeyi gerektirir.

Tez üretimi dikkate alındığında, Türkiye’de son 20 yılda tamamlanmış tezlerin toplam 12 ayrı üniversite⁷ tarafından üretilmiş olduğu ve mimarlık / mimari tasarım doktoraları söz konusu olduğunda ise İTÜ, YTÜ, ODTÜ ve KTÜ olmak üzere 4 üniversitenin ön plana çıktığı görülmektedir.⁸ Toplamda bu kurumların mimarlık / mimari tasarım tez havuzuna katkıları % 75’e yakındır. Ancak bizce vurgulanması gereken, bu üniversitelerin tarihsel süreklilikte ciddi bir hacme ulaşan çok sayıda doktora çalışması üretmiş olmalarından öte üretim biçimleri. Her şeyden önce bu kurumların odaklandıkları konular ve bu konuları ele

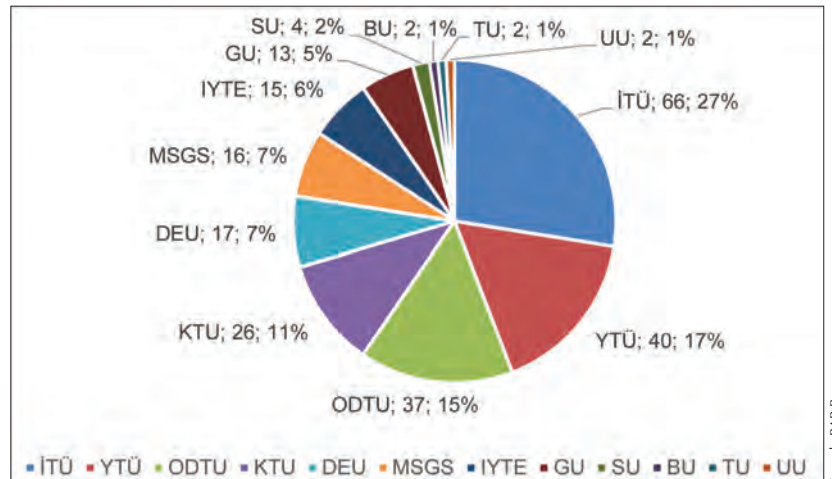
alışları bağlamında kendilerine özgü “yaklaşımlarının” alana katkı ve bilgi üretimi bağlamında özgün “epistemik” çerçeveleri olduğunu vurgulamak gerekir. Sözü edilen kurumlar belli oranda otonom çalışan ve sonuç olarak bütünsel bakışla homojen gibi görünse de mimarlık / mimari tasarım çalışmaları bütünümlerde farklılaşmış / özelleşmiş birer doktora çalışmaları üyeleriyle yapılan görüşmelerde de kendini göstermektedir. Örneğin, öğretim üyelerinin gerek kendi kurumlarını ve bu kurumlara dair çerçeveleri tanımlarken gerekse kendi kurumlarındaki doktora araştırmalarını konumlandırırken sık sık diğer kurumlara referans verdikleri ve temelde tanımlamaları ve konumlandırmaları bu tür farklılaşmalar üzerinden yaptıkları gözlemlendi. (Resim 2, 3)

Anahtar Kelime	Endeks Alanı	Bulunan Kayıt Sayısı	Araştırma Projesi Kapsamına	
1.Bina Bilgisi	Anabilim Dalı	22	15	
2.Mimari Tasarım		1	1	
3.Mimarlık		607	160+8	
4.Mimarlık Tarihi		21	2	
5.Bina Araştırma ve Planlama		6	2	
6.Bilgisayar Ortamında Mimarlık	Bilim Dalı	14	9	
7.Bina Bilgisi		43	21	
8.Mimari Tasarım Sorunları		2	2	
9.Mimari Tasarımda Bilişim		3	3	
10.Mimari Tasarım		69	25+6	
11.Mimarlık		Bölüm	96	23
12.Mimarlık ve/veya Mimari Tasarım		Konu	1081	178+10

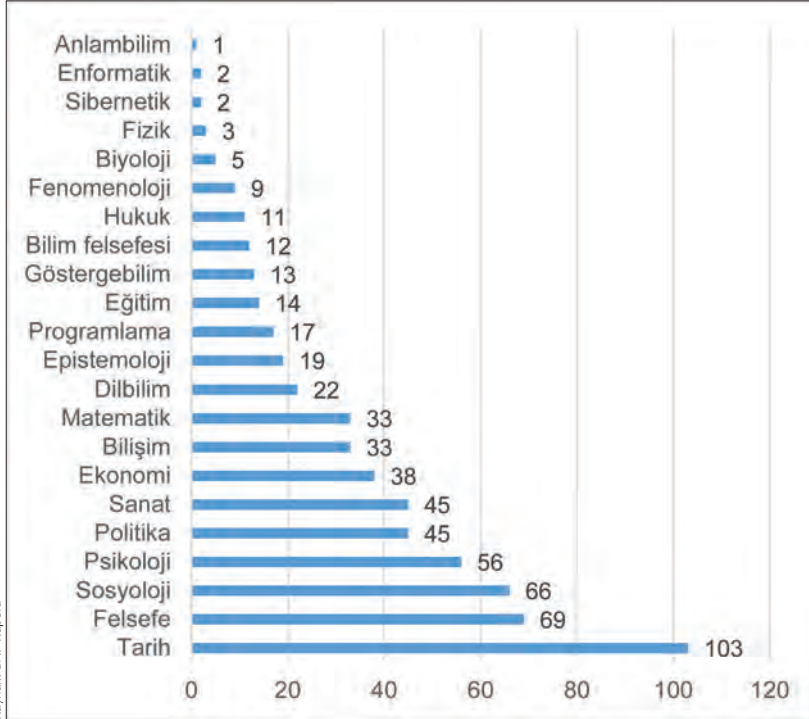
1. YÖK Arşivi Tarama Tablosu (2014 yılı)

2. Mimarlık / Mimari Tasarım Doktoralarındaki Artış Eğilimi

3. Mimarlık / Mimari Tasarım Doktoraları Kurumlara Göre Dağılım

4. Mimarlık / Mimari Tasarım Doktoralarının Beslendiği Alanlar / Çerçeveseler

Çalışmalar içerik, konuyu ele alış ve kendilerini yerleştirdikleri epistemik çerçeveler açısından karşılaştırıldığında, hem farklılıklar ve özgünlükler ön plana çıkıyor hem de kurumlar çeperinde oluşan sözü edilen farklılaşmış gelenekler daha belirgin hale gelmeye başlıyor. Örneğin, daha yakın bir analizde doktoraların referans verdiği ve beslendiği kaynakların büyük oranda doktoranın yapıldığı kurumla ve bu kurumdaki akademisyenlerle ilişkili olarak üretilmiş olduğu görülebiliyor. Ancak aynı analizde farklı kurumların temsil ettiği epistemik çerçeveler ya da gelenekler arasında çok zayıf bir ilişki olduğu da gözlemlenebiliyor. Öte yandan bu husus yanlış anlaşılmalara ise açık: bizce vurgulanması gereken, her kurumun doktora çalışmalarında sadece kendi içinden besleniyor olması değil, doktora havuzuna katkıda bulunan büyük üniversitelerin oluşturduğu gelenekler arası bağlantının kopukluğu.

Türkiye’de son yirmi yılda mimarlık / mimari tasarım doktoralarını besleyen zengin ve farklılaşmış, bir kısmı Türkçe, büyük orandaysa İngilizce⁹ geniş ve zengin bir literatürden söz etmek mümkün. Deyim yerindeyse “Türkiye’de güncel doktora araştırmalarının, dünyada ne olduğuna dair her daim bir fikirleri var.” Bu literatür yakından incelendiğinde Türkiye’de yapılmış doktoraların hem yerel hem de daha evrensel bir bağlama oturtulması da olanaklı görünüyor. Örneğin ilk göze çarpan mimarlık / mimari tasarım doktoralarının dikkate değer bir biçimde “tasarım araştırması” geleneğinden beslendikleri. Buna bağlı olarak, mimari eleştiri / kuram alanıyla da organik bir ilişki gözlemlemek mümkün görünüyor.

Geniş bir çerçeveden Türkçe kaynaklara bakılacak olursa, genel konulara odaklı ve temel referans niteliği taşıyan kaynaklar göze çarpıyor. Detaylı incelendiğinde ise Türkiye’de modern mimarlığa ve özellikle de erken Cumhuriyet dönemine odaklı çalışmaların

oluşturduğu özelleşmiş bir referans çerçevesi net bir biçimde belirlenebiliyor. Ayrıca stüdyo pratikleri ve eğitime odaklı çalışmaların belli belirsiz de olsa bir çerçeve oluşturduğu görülebiliyor. Çeviri kaynaklardaysa zaten mimarlığa ilişkin çok sayıda temel kaynak bulmak mümkün değil ve bu durum doktora çalışmalarının referanslarında da kendini gösteriyor. Öte yandan felsefe, sosyoloji, psikoloji gibi sosyal ve beşeri bilimlere ait alanlardan çok sayıda temel metnin çevirisinin mimarlık doktora tezlerine girdiği konuya ise önemli bir gerçeklik olarak karşımıza çıkıyor.

Kaynaklar söz konusu olduğunda ilgi çekici bir diğer bulgu da mimarlık / mimari tasarım doktoralarının kısmen ortak konuları paylaşıyor oldukları mimarlık tarihi, mimarlık kuramı, kentsel tasarım gibi alan ve alt alanlardan sonra en çok beşeri ve sosyal bilimlerden felsefe, sosyoloji, psikoloji ve politika gibi temel alanlardan besleniyor olmaları. Bu kapsamda, fen bilimleri ya da pozitif bilimler referansları dikkat çeker biçimde alt sıralarda yer alırlar. Şüphesiz ki bu bağlamda sözü edilen ilişkilerin nitelikleri de farklı. Örneğin, aslında mimarlık tezleri her ne kadar felsefe, sosyoloji, psikoloji ve politika gibi çerçeveleri kullanırlar da, mesela felsefe ya da sosyoloji gibi alanlar altında değerlendirilebilecek niteliklere sahip değiller ya da bu alanlara katkı olarak değerlendirilmeleri güç. Bu kapsamda düşünüldüğünde mimarlık - pozitif bilimler ilişkisi tek yönlü olarak değerlendirilebilir. Oysaki bir mimarlık / mimari tasarım tezi aynı zamanda rahatlıkla kentsel tasarım alanına katkı sağlayarak benzer çatı altında değerlendirilebilir. Bu çerçeveden bakıldığında ilişki hem iki yönlü hem de daha iç içe.

Genelde sanat ve sanat dallarının bu bağlamda mimarlık / mimari tasarım doktoralarındaki yeri incelendiğinde ise dikkate değer ve kendine has / özelleşmiş bir ilişkinin varlığından söz etmek gerekiyor. Bu açıdan sanat alanı ve mimarlık / mimari tasarım doktoraları ilişkisinin iki yönlü ve organik bağlarla kurulmuş olduğu rahatlıkla söylenebilir. **(Resim 4)**

İçerik analizlerindeyse ilk dikkati çeken husus, mimarlık / mimari tasarım doktoralarının tematik / malzeme düzeyinde olağanüstü çeşitlilik sunan, söylemsel ve zengin içerikli yapısı. Çalışmaların yukarıda söz edilen çok farklı bilim alanlarıyla ilişkisi de göz önüne alındığında mimarlık / mimari tasarım doktoralarını bütünsel olarak incelemenin zorlukları ortaya çıkmaya başlıyor. Bu noktada, ölçeği yukarı çekip daha geniş bir perspektiften bakmaya çalıştıkça karmaşıklık ve anlaşılmazlıkların arttığı görülüyor. Ölçeği aşağı çekip –örneğin, net bir yapısalığa sahip kategoriler temelinde- bütünü incelemeye çalışınca da ya olgular bütünsel olarak anlaşılabilir olmaktan uzaklaşıyor ya da sonuçta bütünü temsil etmekten uzak bir portre ortaya çıkıyor. Böylesine bir olguya karmaşıklığında kaybolmamak için meta-tematik bir düzeyde bakmak gerekiyor. Katı bir çerçeveyi üstten dayatmak yerine araştırmalar bütününde belli örüntüleri aramak, ya da belli örüntülerin varlığını sorgulamak bu bağlamda daha faydalı sonuçlara ulaştırabilecek bir yöntem olarak öne çıkıyor.

Mimarlık / mimari tasarım tezleri, her ne kadar büyük oranda yazılı malzemedan beslenseler ve kendileri

de birer yazılı metin olsalar da, ana malzemelerinden birinin yapılar ve yapıllı çevre olduğu yadsınmaz. Çalışmalar bu çerçevede incelendiğinde yapılar ve yapıllı çevrenin örnekler, inceleme nesnesi, konu, kapsam, bağlam ve daha birçok şekilde tezlerin önemli bir içeriğini oluşturduğu; öte yandan mimarlık alanına dair kavramlar, olgular, olaylar ve mimari metinlerin de çalışmalarda yoğunlukla işlendiği gözlemleniyor.

Tezler bütününde, dikkate değer bir biçimde ön plana çıkan ve gelecekte daha da çok karşımıza çıkacak gibi görünen iki husustan söz etmek gerekir. Bunlardan bir tanesi mimarlığın temel sorun alanlarından olan mimarlık eğitimi. Diğer bir husus da son dönemlerde karşımıza çıkan mimarlık için “yeni” bir olgu olan sayısal / hesaplamalı mimarlık ya da mimari tasarım. Bu bağlamda kavramsallaştırma, erken tasarım aşamaları, tasarım geliştirme süreci gibi ‘klasik’ temaların yanı sıra özellikle günümüze yaklaştıkça sayısal / hesaplamalı tasarım gibi temaların da kendini göstermeye başladığı görülüyor. Bu çalışmalar hem beslendikleri kaynaklar hem de söylemleri açısından otonom olmasa bile neredeyse kendilerine ait bir çerçeve oluşturmaya başladıklarından, bir alt alan tanımına izin verecek bir büyüklüğe ulaştıklarından söz etmek mümkün. Bu doğrultuda teknoloji girdisinin alana dair temel konuların ele alınışını yeniden kavramsallaştırmaya zorladığından ve büyük oranda mimari tasarım süreci ve mimari temsil (reprezentasyon) üzerinde etkin bir söylem oluşturma çabası içerisinde olduğundan söz edilebilir.

Araştırmalar temalar çerçevesinde ele alındığında tasarım süreci, mimarlık eğitimi, mekân, morfoloji, yer / bağlam, temsil gibi mimarlık alanına dair temel temaların tezlerde de her daim işlenen konular olduklarını vurgulamak gerek. 600 sayfalık bir araştırma raporunu özetlemek ve bu çabayı bir noktada sonlandırmak zor. Ancak sonuç olarak genel bir bakışla her ne kadar “görünmez” olsa da mimarlık / mimari tasarım alanında özgün doktora araştırmalarından oluşan “muazzam” ve değerli bir araştırma bütününe ve bilgi birikimine sahip olduğumuzu gördüğümüzü söylemeliyiz.

SONSÖZ

Yazının başında tanımlanan problemin aslında Türkiye’de akademide arka planda hâkim bir “hissiyat” olduğunu araştırmamız için yaptığımız şekli görüşmelerde de “görünürlük” hususunun farklı şekillerde vurgulandığını gözlemledik. Türkiye’de mimarlık doktorası eğitimi veren kurumların mutfağında akademisyenlerle yapılan görüşmelerde söz konusu hassasiyet şu gibi cümlelerle ifade edilmişti: “alana katkı ve bu katkının nitelikli uluslararası yayınlara dönüşmemesi” ve “doktoraların daha geniş çevrelerde bilinir / paylaşılır / faydalı hale gelememesi”.¹⁰ Bu saptamalarla ilişkili olarak ise doktoranın rolü ve konumunun yeniden tartışılması; doktoranın temelde akademisyenin kariyerinde “bir aşama olarak” ele alınması; doktora çalışmasının da bu bağlamda temelde bir bilimsel araştırma olarak değil, bu “aşamanın” bir parçası olarak düşünülmesi farklı ortamlarda dile getirildi. Doğrudan Frampton gibi ifade edilmese de “görünmez doktoralar” olgusu

akademide yaptığımız her görüşmenin arka planında belli belirsiz ifade edilen bir “hissiyat” olarak hep görüşme masasındaydı. Bugün açıkça söyleyebiliriz ki Türk akademik camiasında da bu konuda bir hassasiyet var ve mesele ifade edilmeye, tanımlanmaya ve ele alınmaya da hazır bir durumda. Bu aşamadan sonra farkına varmamız gereken ise “görünürlük” vurgusuyla “paylaşılabilir” ve “erişilebilir” olma isteğinin aslında mimarlık doktorası olgusunun özüne yönelik tanımın yeniden ele alınmasına ve bu alandaki kavram kaymasının yeniden düşünülmesine yönelik bir yol açması. Bu yolda meselemiz temelde niteliğe ilişkin. Ancak bu, bireysel olarak araştırmacının, yol gösterici olarak tez danışmanının, araştırmacının yakın çevresindeki jürinin ya da araştırmaya ve araştırmacıya bir araştırma çerçevesi sunan ve / veya süreci koordine eden kurumun ele alabileceği, başa çıkabileceği türden bir mesele değil. Bu durum, Türkiye’de mimari araştırmalar geleneğini oluşturan bütün akademinin odaklanması gereken bir mesele. Çözümüne yönelik ilk adım mimarlık doktorasını tüm zenginliği, çeşitliliği ve söylemselliğiyle özgün bir araştırma türü olarak görmek ve kendi özellikleriyle hak ettiği kavramsallaştırmaya kavuşturmak olmalı. ❖

* Bu makalenin çıkış noktası olan çalışma, 2014-587 no.lu proje olarak Eskişehir Osmangazi Üniversitesi BAP Komisyonu tarafından desteklenmiştir. Araştırmacılar, Hakan Anay, Ülkü Özten, Meltem Özten Anay, Yiğit Acar’dan oluşmaktadır.

NOTLAR

1. YÖK arşivi her teze erişimi mümkün kılmıyor. Örneğin, araştırma başladığı sıralarda son yıllarda tamamlanmış 26 tez erişime kapalıydı.
2. Böylesine bir soru herhangi bir araştırma kapsamında; şekli ya da şekli olmayan bir yaklaşım ya da yöntemle yanıtlanabilecek nitelikte bir soru mudur, dahası bu bağlamda “görünürlük” ya da “görünmezlik” ölçülebilir bir olgu mudur bunu bilemiyoruz. Ancak sorunun son derece geçerli olduğunu düşünüyoruz.
3. Er, Alpay; Bayazit, Nigan, 1999, “Redefining the ‘Ph.D. in Design’ in the Periphery: Doctoral Education in Industrial Design in Turkey”, *Design Issues*, cilt:15, sayı:3, ss.34-44.
4. İlgili konferansa araştırmacılar Hakan Anay davetli konuşmacı olarak katılmıştır. İfade görüşme esnasındaki kayıtlardan alınmıştır.
5. Yayın yapmış olmak tek başına görünürlük anlamına gelmeyebilir. Bu aşamayı farklı perspektiflerden inceleyen araştırmalar için bakınız: Dinham, Stephen; Scott, Catherine, 2001, “The Experience of Disseminating the Results of Doctoral Research”, *Journal of Further and Higher Education*, cilt:25, ss:45-55. Watts, Jacqueline H., 2012, “To Publish or Not to Publish Before Submission? Considerations for Doctoral Students and Supervisors”, *Creative Education*, cilt:3, no:6A, ss.1101-1107.
6. Örneğin, ilk akla uzun bir dönem doktora eğitimine yön veren 1996 tarihli Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği geliyor. Bu durum özel üniversitelerin sayısının artışıyla ya da başka bir olguyla da ilişkili olarak değerlendirilebilir.
7. Sırasıyla; İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi.
8. Bu kurumları DEÜ, MSGSÜ, İYTE ve GÜ izliyor. Bu kurumlar toplamda Türkiye’de yapılmış tezlerin yaklaşık dörtte birini üretmiş.
9. Türkiye’de mimarlık bilim dili İngilizce gibi görünüyor. Tezlerde kullanılan kaynaklara bakıldığında yarısından fazlasının İngilizce olduğu görülebiliyor. Türkçe kaynakların toplam kaynakların üçte birini oluşturduğu göz önüne alındığında bu oldukça dikkate değer bir oran olarak değerlendirilebilir. Öte yandan başka bir yabancı dilde esere ise kaynakçalarda rastlamak neredeyse imkânsız.
10. Türkiye bağlamındaki görüşmelerde ortaya çıkan ilginç durum Frampton’ın ifade ettiğine benzer bir “görünmezliğin” sadece Türk mimarlık araştırma geleneğinde değil, kurumlar arasında, hatta kurum içi bile gözlemlenen bir olgu olarak ifade edilmesiydi. Nitekim bu husus araştırmamızda kaynakça ve içerik araştırmalarında da kendini gösterdi.

Modern Bir İmarı Çözümleme Denemesi: 1865 Hocapaşa Yangını®

Sibel Gürses Söğüt

19. yüzyıl İstanbul'unun alışılmış bir gerçekliği olan yangınlar, özellikle Tanzimat'ın ilanından sonra modern imar uygulamalarının hayata geçirilmesinin bir tür aracı olarak karşımıza çıkıyor. Yazar, dönemin şehircilik anlayışının yansıdığı düzenlemelerin günümüzde açık bir şekilde fark edilemediğini belirterek, yapılan değişikliklere hızlı bir bakış atmamızı sağlıyor.

19. yüzyılda Avrupa'da yükselen kapitalizmle birlikte sanayi devriminin gerçekleştirilmesi kaçınılmaz olarak çevre devletleri de etkilemişti. Bu gelişme, başta İstanbul olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer şehirlerinde de yapısal değişikliklere neden olmuştu.¹ İmparatorluğun kapitalizme açılmasına koşut olarak değişim gösteren piyasa mekanizması, şehirlerin nüfus artışına etki etmişti. Böylelikle, büyüyen şehrin ulaşım sistemi ve yapılaşma alanlarının yeniden düzenlenmesi kaçınılmaz hale gelmişti.² Buna paralel olarak klasik dönemde vakıflar tarafından karşılanan kamu hizmetleri, Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra Avrupa şehirlerindeki gibi merkezî bir belediye örgütü tarafından görülmeye başlandı.³

İnşaat işlerini de içeren çağdaş belediye örgütlenmesine ilişkin ilk yaklaşımlar, II. Mahmut döneminde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasını izleyen reformlar sırasında yapılmıştı. 1826'da kurulan İhtisab Nezareti, zamanla vergileri denetleyen Maliye Nezareti'ne dönüştükten sonra 1857'de İstanbul'da, Galata ve Pera pilot bölge olarak seçilerek burada "Altıncı Daire-i Belediye" ismiyle Avrupa etkisinde bir belediye örgütü kuruldu. İlk olarak Beyoğlu'nda gerçekleştirilen bu uygulama-

manın daha sonra İstanbul'un diğer bölgeleri için de geçerli olması gerektiğine karar verilmiş ve şehir 1868'de 14 daireye ayrılmıştı.⁴ 1839 tarihli Tanzimat Fermanı'yla başlatılan toplumsal yaşama ilişkin düzenlemelerle, 1848 Ebniye Nizamnamesi, 1856'da Islahat Fermanı'nın ardından 1858 Arazi Kanunu, 1864 Tarik ve Ebniye Nizamnamesi, 1867 Yabancılar Toprak Mülkiyeti Hakkı, 1882 Ebniye Kanunu gibi yasal düzenlemelerle şehir yaşamını denetlemek mümkün olabilecekti.⁵ Ebniye Kanunu, 1890'da eksiklikler nedeniyle yeniden düzenlenmiş ve aynı yıl rapor olarak bir başka kanun taslağı daha hazırlanmıştı.⁶

Ebniye Nizamnameleri ve Kanunu, 19. yüzyılda Osmanlı başkentinde artan nüfusu ve yoğun yapılaşmayla birlikte yangınların yarattığı tahribatı ortadan kaldırmak için alınması gereken önlemleri ve yangın yerlerinde gerçekleştirilecek uygulamalara ilişkin kararları da içermekteydi. Ebniye Kanunu'nun (1882) 20. maddesine göre yangın yerlerinde en az on bina zarar gördüğünde "Tarla Kuralı"na göre eski dokuya uyum sağlamaksızın yeni düzenleme yapılabilecekti.⁷ Bu nedenle büyük yangınlar, tahribatın gerçekleştiği bölgenin yapısını önemli ölçüde değiştirdi.

Bu yazıda, 1865'de oldukça büyük bir alanı tahrip eden büyük Hocapaşa yangınından sonra yapılan düzenlemenin mantığının ve uygulamaların çözümlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın bileşenleri, Atatürk Kitaplığı'nda yer alan dönemin özgün yangın haritaları, Osmanlı arşiv belgeleri ve dönemin basınyayın organlarıdır. Ne var ki Atatürk Kitaplığı'nda, yangın yerinin Divanyolu'ndan Marmara Sahili'ne kadar olan kısmının düzenleme haritalarına ulaşılamamıştır. Bu nedenle kaçınılmaz olarak sırasıyla, ilk olarak 1865

Sibel Gürses Söğüt
Dr. Öğr. Üyesi,
MSGÜ Şehir ve
Bölge Planlama
Bölümü

Çizim 1. AK.(HRT-005827) numaralı 1864 tarihli Demirkapı Sahili düzenlemesi

Hocapaşa yangınından yaklaşık bir yıl önce üretilmiş olan Demirkapı Sahili (Sirkeci bölgesi) yangın yeri düzenlemesinin (**Çizim 1**), ikinci olarak Hocapaşa yangın yeri düzenlemesinin Divanyolu'na kadar olan bölümünün (**Çizim 2**), üçüncü olarak da Hocapaşa yangınından birkaç ay sonra yanan Demirkapı Sahili için hazırlanan yangın yeri düzenlemelerinin (**Çizim 3-5**) çözümlenmesi yapılacaktır. Çalışmanın temel bileşenlerinden olan Osmanlıca düzenleme haritaları, yazar tarafından Türkçeye çevrilerek yeniden üretilmiş ve "çizim" ismiyle anılmıştır.

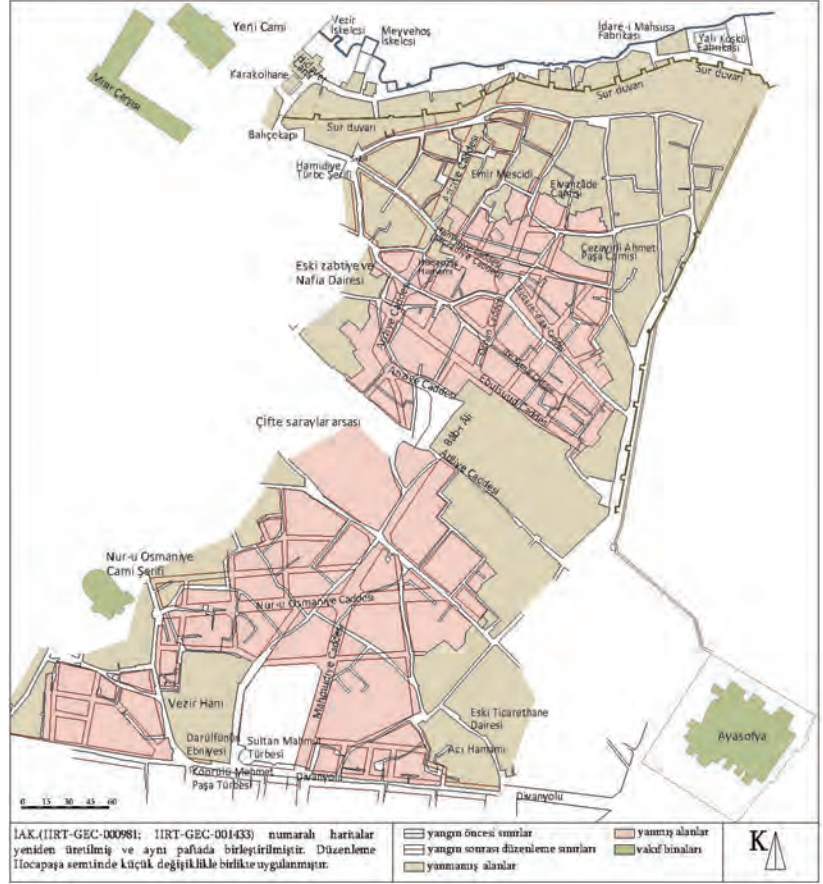
1865 HOCAPAŞA YANGINI

Yapısal değişim öneren düzenlemelere vesile olan yangınlar içinde, "harik-i kebir" ismi verilen Tarihi Yarımada'da yaşanan 1865 tarihli Hocapaşa yangını, dönemin diğer yangınları arasında farklı bir yere sahiptir. Yangın şehir merkezinin büyük bir bölümünü, özellikle idari ve ticari bölgesini kapsamaktaydı.⁸ Yangın *Ruzname-i Cerideyi Havadis* gazetesinin haberine göre Elvan Mahallesi'nde başlayıp, bir ucu Çifte Saraylar'dan (günümüzde İstanbul Erkek Lisesi) Çemberlitaş ve Nur-u Osmaniye civarını yakıp Sedefçiler'de (Atık Ali Paşa Camisi civarı) sönmüştü. İleriki günlerde, Çemberlitaş'ı saran ateş üç koldan, bir kolu Gedikpaşa Hamamının külhanına oradan Kumkapı'ya, bir kolu Peykhane tarafından Fazlıpaşa civarına, Divanyolu'ndan Acı Hamam'a ve diğeri At Meydanı'na gelmiş, oradan Nahilbend Mahallesi'ne devam ederek, Dikimhane ve Mehterhane'ye ulaşmıştı. Bu iki koldan birisi Sokullu Mehmet Paşa Camisi'ne kadar ilerlemişti.⁹ 1865 Hocapaşa yangın yerinin, Demirkapı Sahili olarak isimlendirilen, Sirkeci civarından Kadırga'ya, batıda hanlar bölgesi ve doğuda Sur-u Sultani arasındaki büyük bir alanı taradığı belirtilir.¹⁰ Ancak Elvan Mahallesi'nde çıkan yangın, bir günde bu alanı tahrip etmemişti. Dönemin gazetelerinde de belirtildiği üzere yakın zamanda peş peşe çıkan birkaç yangından sonra Haliç'ten Marmara'ya kadar devlet kurumlarının ve paşa konaklarının yer aldığı şehir merkezi zarar görmüştü. Bu alanın tanziminde, yangına bağımlı ya da yangından bağımsız, tüm mevzii planların uygulamaya katkısı önem kazanmaktadır. Herhangi bir yangın nedeniyle üretilmeyen, yangından bir yıl önce sadece Demirkapı Sahili'ni düzenlemeye yönelik hazırlanan tasarı, bu yazıda öncelikli olarak değerlendirilecektir.

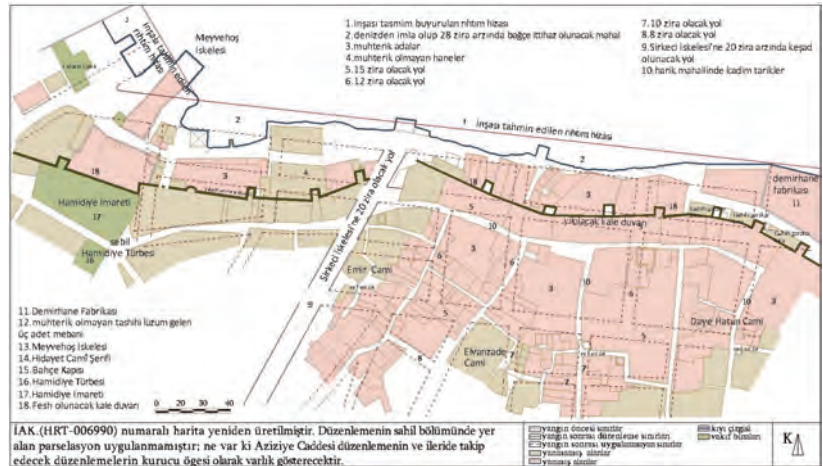
Hocapaşa yangınından sonra bu derece büyük ve önemli bir alanın yeniden düzenlemesini gerçekleştirmek üzere bir komisyon kurulması ve inşaat işlerinin bundan böyle bu komisyon tarafından yürütülmesine karar verilmişti. Bu kararlar kurulan İslahât-ı Turuk Komisyonu, 1866-68 tarihlerinde şehrin sokak ve arsalarını düzenleyecek ve o güne dek planlanan inşaatın yürütülmesini gerçekleştirecek bir üst kurumdu.¹¹ Komisyonun görevleri, on beş maddeyle tanımlanmıştı.¹² Bu süreçte, sarayın yanı başındaki alanı düzenlemek üzere alınan kararlarla birlikte değişen fiziksel mekânda yer alan idari yapıların, bu bölgede merkez oluşturacak şekilde görünürlükleri artırılmıştı. (**Resim 1, 2**)

DEMİRKAPI SAHİLİ DÜZENLEMESİ

19. yüzyıl İstanbulunda yeniden düzenlenmiş alanların çoğunun yangın geçirmiş olduğu bilindiğine göre yangın, şehir imarında önemli bir fırsat olarak değer-

Çizim 2. 1865 Hocapaşa yangın yeri düzenlemesi

Çizim 3. Demirkapı Sahili yangın yeri düzenlemesi birinci çeşitleme

lendirilmiş olmalıydı. Ne var ki bu durumun istisnası da yok değildi. Örneğin, Atatürk Kitaplığı'nda Sirkeci Sahil düzenlemesini gösteren ve "Demirkapı Sahili düzenlemesi" olarak isimlendirilen, İAK.(HRT-005827) ve İAK.(HRT-005828) numaralı özgün haritalar yangından önceki bir tarihte çizilmişti. Bu durum, iktidarın şehir imarına ilişkin düşüncesinin yangın gerçekliğinden bağımsız olduğunu ortaya koyar. Osmanlı arşiv belgelerinden birinde "Tanzimat Sahili" olarak isimlendirilmesi de bu bakımdan anlaşılır bir durumdur.¹³ Bu belgede yapılacak olan düzenlemeyle kaldırılacak olan sur duvarından sonra sahilin "şeref kazanacağı" ve sahilin "güzel olanı ikame edeceği" hesaplanmıştı.

Bahsi geçen bu iki özgün haritada da aynı düşünce temsil edilir. Ancak parsel numaralarını ve sahiplerini gösterdiği için birinci harita yeniden üretilmiştir. (**Çizim**

Resim 1. İAK (Alb-000468) numaralı 1865 Hocaapaşa yangınına gösteren fotoğraf

Resim 2. 1863 tarihli Stolpe haritasında, Tarihi Yarımada'da 1865 Hocaapaşa yangın yerinin kuzey kesimi

1) Bu tasarıda (1281/1864) hayal edilen kıyı çizgisine paralel olacak şekilde dikey yapı adaları oluşturulmuş ve Hocaapaşa semti ile sahil arasında yer alan sur duvarının kaldırılması ve denizin on beş metre derinliğe kadar doldurularak kıyı şeridinin genişletilmesi önerilmişti. Ne var ki bu radikal kararın uygulanması, ileride 1865 Hocaapaşa yangınından sonra gerçekleştirilebilecekti. Küçük bir alanda yapılan bu düzenlemede, Sirkeci İskelesi'ni merkeze koyan ve Ankara (Aziziye) Caddesi aksının açısını belirleyen öğelerin kimliğini, bu çizimde tahmin etmek henüz mümkün değildir. Zira sadece kıyıyı içeren düzenlemede, güneye doğru

-diğer yangın yeri düzenlemelerinde de görülen benzer teknikler- öneri çizgilerin ucu açık bırakılmıştı.¹⁴ Haritadaki kıyıya dik olmayan bir açıyla birleşen bu aks, günümüzdeki Ankara Caddesi'dir. Atatürk Kitaplığı'nda yapılan arşiv taramasında -devamı olup olmadığı da bilinmeyen- düzenlemeye ilişkin çizimin devamına ulaşılamamıştır. Bu durum, dönemin sınırlı bir yere ilişkin tasarılarını ortaya koyan diğer kısmi haritalar arasında aykırı gözükmez. Çizimdeki sahil düzenlemesinin ayrıcalığı, ileri tarihteki büyük ölçekli bir yangın yerinin kurucu öğelerini tanımladığı gibi İstanbul tarafındaki surların yıkımını öneren ilk tasarı olmasıdır.

Düzenleme haritasındaki öneriye göre sur duvarının yıkılmasıyla birlikte birbirini keserek sahile ulaşan geniş caddeler, bu yeni biçimle eski düzenden uzaklaşarak, mekânın perspektifini değiştirecektir. Kısmi tasarıda anlamsız gibi görünen açıların, esasen müellif tarafından daha geniş bir alandaki etmenlerle ilişki kuracak şekilde değerlendirildiği açıktır. Zira üretildikten yaklaşık bir yıl sonra 1865 Hocaapaşa yangını ve onu izleyen Demirkapı Sahili yangınından sonra gerçekleştirilen düzenlemelerle birlikte değerlendirildiğinde, bu tasarının mantığı daha da anlam kazanacaktır.

HOCAPAŞA YANGIN YERİ DÜZENLEMESİ

Hocaapaşa yangınından sonra Mehmed Kemaleddin Bey tarafından, ilki Demirkapı'dan Bâb-ı Âli'ye, ikincisi Bâb-ı Âli'den Divanyolu'na kadar olmak üzere iki adet düzenleme haritası çizilmişti. Bu özgün haritalar, bu yazıda Çizim 2'de birleştirilmiştir. Düzenleme haritasında yer alan mahalleler sırasıyla, Elvanzâde, Hocaapaşa, Karakedi (Karakı), İmam Ali (Nallı Mescidi), Molla Fenari (Tavuk Pazarı), Cezari Kasım Paşa (Kapalı Fırın), Atik Ali Paşa mahalleleridir. Yangının başladığı Elvanzâde Mahallesi'nin mescidi zarar görmemiştir.

Yangın yerinin kuzeyinde Emir Mescidi; batısında Muhsinoğlu Hamamı, Nafia Dairesi, Acı Musluk Sokağı'ndaki bir Bizans yapısı¹⁵, Rüstem Paşa Hanı, Mahmud Paşa Medresesi, Nur-u Osmaniye Camisi, Çadircı Hanı ve Sinan Paşa Medresesi; doğusunda Cezayirli Ahmet Paşa Camisi, Bâb-ı Âli, Zabtiye ve Şehremaneti Dairesi, Hacı Beşir Ağa Medresesi, Şengül Hamamı, Eski Ticarethane Dairesi ve Acı Hamamı yangına sınır oluştururken; alanın güneyinde Vezir Hanı ve Sultan II. Mahmut türbeleri ise yangın yerinin dışında kalmıştır. Yangını kâgir konaklar, kamu binaları ve vakıf binaları sınırlamıştır. Topografyanın izinde devam ederek kuzeybatıda hanlar bölgesine dayanan yangın, doğuda sarayın surlarında, güneyde yüksek kote sahip Divanyolu'nda son bulmuştur. Ek olarak bu bölgede geçmiştin günümüze bölgenin topografyasına önemli bir ticaret omurgası olarak yerleşen hanlar, birbirlerine eklenerek oluşturdukları yoğun aks ve bölgedeki baskın morfolojik karakteriyle birlikte¹⁶ önceki dönemlerde de aynı bölgede çıkan yangınlara sınır olmuştur.¹⁷

Yangın yerlerinde yapılan düzenlemeler birkaç tiptir.¹⁸ Hocaapaşa'da görülen düzenleme tipinde, kendiliğinden gelişme gösteren örüntünün dar ve dolambaçlı yolları, doğrusal hale getirilmiş ve belirlenen ölçülerde sınıflandırılan sokakları genişletebilmek için arsarlardan bir miktar yer bedelsiz olarak yol parseline

terk edilmiştir.¹⁹ Yollar birbiriyle kesişmesine rağmen ortaya çıkan yapı adaları birbirine dik bir yapı oluşturmamaktadır. Doğrusal hale getirilen eğimli yollarda istikameti belirleyen etmenler, tasarlanan kıyı şeridi ve binalar, duvarlar (istinat, sur duvarı) ve mülkiyettir. Böylelikle mevcut ya da öngörülen tüm birim ögeler ve onların yönlendirdiği istikametler, düzenlemenin aktörleridir. 7 Eylül 1865 olan yangın tarihini (15 Rebiülahir 1282) gösteren özgün haritayı İAK (HRT-000981) temsil eden **Çizim 2'**e göre yangından önceki dokuya ait Hamidiye (Muradiye)²⁰, devamında Hüdavendigâr ve İbn-i Kemal Caddeleri genişletilerek, bu caddelere düz bir doğrultu verilmiştir. Başka bir deyişle bu akslar, yeni açılan cadde ya da sokak sınıfına dahil değildir. Buna karşılık düzenlemede yangından önceki dokuya tümüyle yabancı olan Ankara Caddesi ise merkezde yeni bir sınır oluşturacak biçimde kuzeye doğru uzanarak, topografyayı dikine keser. **Çizim 1'**de gösterilen bu aks, yangından bir yıl önce Demirkapı Sahili düzenlemesinde tasarlanan akstır. Aksın sahildeki başlangıç noktası, Sirkeci İskelesi ve Sahili'ne göre açısını belirleyen kırılma noktaları da Bâb-ı Âli, eski Zaptiye Binası ve Nafia Nezareti olmalıdır. (**Resim 3**)

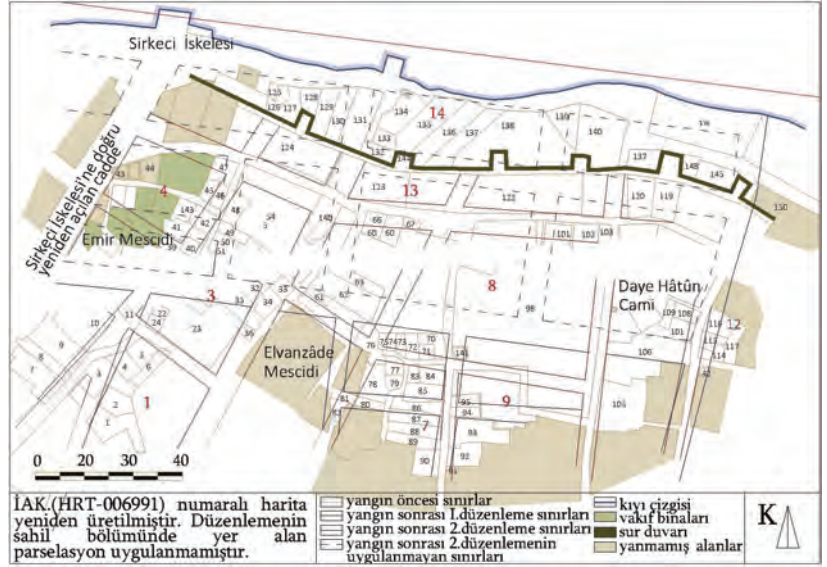
Demirkapı'dan Bâb-ı Âli'ye Kadar Olan Kısım

Yangından sonra yapılan düzenleme haritalarından ilkinde görülebilen yeni akslardan biri olan Orhaniye Caddesi (**Resim 4**'te görülebilen 2 no.lu aks), Bâb-ı Âli'yi Sirkeci İskelesi'ne, kıyıya bağlayacak yeni bir güzergâhtır. Hüdavendigâr Caddesi ve devamındaki Hamidiye Caddesi, Yeni Cami'ye uzanan doğrultuyu çizer. İleri tarihte tramvay yolu olarak kullanıma açılan bu cadde günümüzde de aynı işlevi sürdürmektedir.

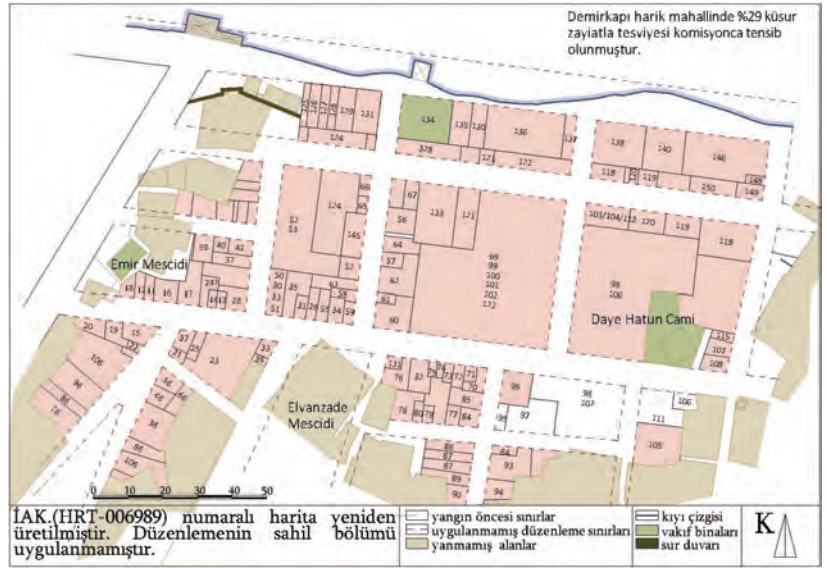
Düzenlemenin kuzeyde kalan bu bölümünde yangından önceki dokuya eklenen üçüncü aks Ebusûd Caddesi (**Resim 4**) ise Bâb-ı Âli'yi dönemin Zaptiye Binası ve Nafia Nezareti'ne bağlamaktaydı. Eski Zaptiye Binası ve Nafia Nezareti yerine, 1909'da mimar Vedat Tek tarafından projelendirilen Büyük Postane binası inşa edilmişti. Düzenlemenin kuzeyinde kalan bu bölümün merkezinde, Bahçekapı'ya uzanan ve ileride tramvay işletilen doğu-batı doğrultusundaki Hamidiye Caddesi, Bâb-ı Âli'yi henüz inşa edilememiş Sirkeci İstasyonu'na bağlayacak olan kuzey-güney doğrultusundaki Orhaniye Caddesi'yle o dönemde şehrin kadim dokusuna yabancı, eliptik bir meydana kesişir. İbn-i Kemâl ve Hüdavendigâr Caddeleri üzerinde ve bu caddelerin Orhaniye Caddesi ile kesiştiği kavşaklarda da yapı adalarının köşeleri diyagonal olarak biçimlendirilmişti.²¹ Bu yeni biçimi yönlendiren birimlerden birisi haritada henüz görünmeyen Sirkeci İstasyon binası, bir diğeri ise Bâb-ı Âli olmalıdır. Bu yeni yapının kurucu akslarından ilki Ankara Caddesi'dir. İkincisi Bâb-ı Âli'yi o dönemde mevcut olmayan Sirkeci İstasyonu'na ve kıyıya bağlayan Orhaniye Caddesi, yapısal değişimin üçüncü kurucu ögesi ise Ebusûd Caddesi'dir (**Resim 4**'te görülebilen 3 no.lu aks). Bu durumda yeni yapının merkez aldığı birim eleman Bâb-ı Âli'ye doğrudan ya da dolaylı bağlanan akslar, çatkinin temel bileşenleridir.

Bâb-ı Âli'den Divanyolu'na Kadar Olan Kısım

Bir önceki haritanın devamı niteliğinde çizilen ikinci özgün harita İAK(HRT-001433), Çizim 2'de yangın yerinin Divanyolu'na bitişik olan bölümünü gösterir.

Çizim 4. Demirkapı Sahili'nde yangın yeri düzenlemesi ve çeşitlemede yangından önceki parselasyon

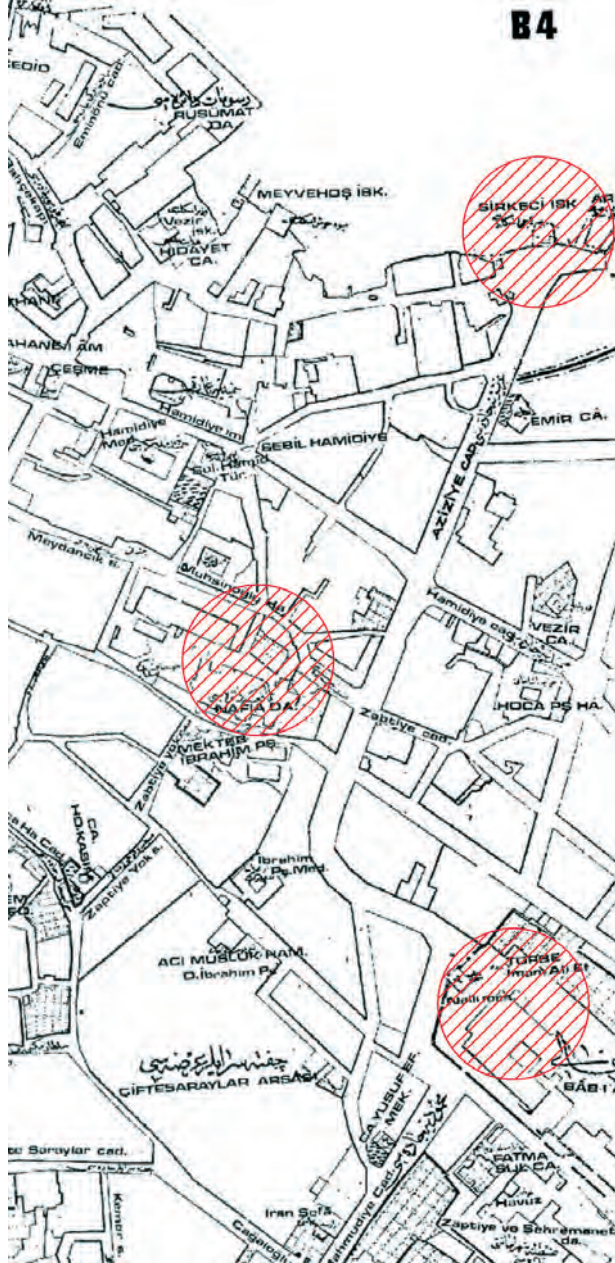

Çizim 5. Demirkapı Sahili yangın yeri düzenlemesi, birinci çeşitlemedeki parseler

Düzenlemede yeni açılan Nur-u Osmaniye Caddesi (**Resim 4**'te görülebilen 4 no.lu aks), Nur-u Osmaniye Camisi ve Bâb-ı Âli arasında açılan yeni bir akstır. Bu yeni ögelerden Mahmudiye Caddesi (**Resim 4**'te görülebilen 5 no.lu aks) ise Divanyolu ve Nur-u Osmaniye Caddesi'ni birbirine bağlar. Böylelikle Divanyolu'nun çarşısıyla ve hükümet merkezi Bâb-ı Âli'yle bağlantısı gerçekleşmiştir. Bu durumda, düzenlemeyi yönlendiren aks, Bâb-ı Âli'yi çarşı bölgesine bağlayacak olan Nur-u Osmaniye Caddesi ve yine Bâb-ı Âli'yi Divanyoluna bağlayacak olan Mahmudiye Caddesi'dir. Kurumlar ve çarşı ile şehrin ana aksı Divanyolu arasında, kesintisiz doğrusal akslar yaratılmış; böylelikle Divanyolu bu akslardan Mahmudiye Caddesi'nin devamında Aziziye Caddesi'yle sahile bağlanmıştır. Özetle, Divanyolu'nun kuzeyindeki düzenlemede Aziziye, Hamidiye, Orhaniye, Ebusûd ve Nur-u Osmaniye Caddeleri yangın yeri düzenlemesinin yapısal belirleyicileri olarak öne çıkan istikametlerdir.

DEMİRKAPI SAHİLİ YANGIN YERİ DÜZENLEMESİ²²

Vakanüvis Lütfi Efendi'ye göre 4 Mayıs 1866'da, Hocapaşa Elvan Mahallesi'nde çıkan yangın, sur duva-

Resim 3. 19. yüzyıl İstanbul haritasında Ankara Caddesi'nin yöneliminde belirleyici mimari öğeler

rına dayanır.²³ Hocapaşa yangınında zarar görmeyen sahil bölümü, yangından yedi ay sonra yanmıştır. Burada, Hocapaşa düzenlemesinde ucu açık bırakılan aksların ve yapı adalarının, birbiriyle uyumlu bir şekilde eklendiği önerilerin geliştirildiği görülür.

Demirkapı yangın yerine ilişkin üç adet harita mevcuttur. Haritaların ikisi 4 Mayıs 1866 (21 Nisan 1282); diğeri 14 Aralık 1867 (17 Şaban 1284) tarihlidir. (Resim 5) Hocapaşa yangınından önce çizilen Çizim 1'de önerilenler, Çizim 3'te gösterilen düzenlemede adeta kopya edilmiştir. Çizim 4'te kırmızı renkli düzenleme çizgileri, Hocapaşa düzenlemesindeki yapı adalarının izini sürdürür; mavi renkli olan çizgilerse kıyıya paralel olarak düzenlenen yapı adalarını gösterir. (Resim 6)

Bu düzenlemede, bir önceki Demirkapı Sahili düzenlemesinde olduğu gibi kıyıdaki doğrusal bir aks esas alınarak, ona paralel ve dik açıda birbirini kesen sokaklar arasında yangından önceki tümüyle yabancı bir

dikey doku oluşturulmak istenmiştir. Bu düzenlemenin yapı kurucu öğeleri Sirkeci İskelesi, Nafia Nezareti Binası ve Bâb-ı Âli'dir. Yeni kıyı çizgisi Çizim 1'de görüldüğü üzere Meyvehoş İskelesi ve Yalı Köşkü arasında en az ve en çok doldurulacak mesafenin hesabıyla belirlenmiş olmalıdır. Dönemin anlayışına göre sur duvarın yıkılmasıyla birlikte ortaya çıkacak alanın güzellik ve itibar kazanacağına şüphe yoktur.²⁴ Açılacak geniş caddeler nedeniyle hane ve dükkân arsaları % 30 oranında yer kaybedecektir. Bu kayıplara rağmen düzenlemeden sonra itibar kazanacak olan yerin kıymeti artacaktır.²⁵ Hocapaşa düzenlemesinde henüz yanmamış olan Demirkapı Sahili için her ne kadar değişim önerisi getirilmemişse de adeta bulmacanın diğer parçasına birleşecek biçimde, bir tür öngörüyle eksik parçaya doğru ucu açık bırakılmıştı. Hocapaşa düzenlemesindeki ana akslar gerçekten de ileri tarihteki Demirkapı düzenlemesinde tamamlanmaya çalışılmıştı. (Resim 7) Sonunda her iki harita birleştirilmiş ve böylece 14 Aralık 1867 (17 Şaban 1284) tarihli Çizim 5'teki öneriye varılmıştır. Özetle aynı mekânda yeni önerinin birkaç çeşitlemesi yapılmıştı. Ne var ki sahil için geliştirilen bu tasarılar uygulanmamış, konutların yerine kıyıda Sirkeci İstasyonu inşa edilmişti. (Çizim 5)

SONUÇ

Bizans dönemi Konstantinopolisinden beri İstanbul şehrinde yaşayanlar için yangın alışılmış bir gerçeklikti. Bu dönemde yangın sonrasında, zaman zaman inşaat malzemesindeki değişiklikler dışında şehir dokusunun yapısal özelliği süreklilik göstermekteydi. Ne var ki 19. yüzyılda yangın yerleri için üretilen yeni düzenlemelerde, yangından önceki dokudan farklı olarak, yangının büyüklüğüne göre yapısal bir değişim önerilmiş ve uygulamaya konulmuştu. Diğer yandan 1848 tarihli Ebniye Nizamnamesi şehrin sokaklarını sınıflandırıyor, yapı cinslerini belirleyerek zorunluluk getiriyor, yanan yerlerde yapılacak uygulamalara ilişkin yeni kararları içeriyordu. Yangın, özellikle Tanzimat'ın ilanından sonra modern imar uygulamalarının hayata geçirilmesinin bir tür aracısıydı. Buna karşılık, şehrin modern imarına yönelik düşüncenin yangına bağımlı olmadan temsil edildiği istisnai örnekler de mevcuttu. Bunlardan biri, dönemin yönetimince "Tanzimat Sahili" olarak isimlendirilen, Demirkapı (Sirkeci) Sahili'ni kapsayan düzenleme haritasıdır. Sur duvarlarını ortadan kaldırmayı amaçlayan bu haritada, eski dokudan tamamen farklı biçime sahip bir öneriyle, sahile yeni bir anlam yüklemek istenmişti. Hocapaşa yangınından bir yıl önce herhangi bir yangın nedenine bağlı kalmadan hazırlanan, önemli imar kararları içeren bu çizim, çalışma alanında görülen tek örnek olmasına rağmen özellikle Tarihî Yarımada'da, modern imar uygulamalarının sadece yangına bağlı olduğu görüşünü yeniden değerlendirmeyi hak eder. Hocapaşa yangınından sonra yapılan yangın yeri düzenlemesinde yeni açılan Ankara Caddesi, sahili yeniden düzenleyen bu haritada bir yıl önce çoktan belirlenmişti. Ne var ki bu düzenlemenin uygulanmasına fırsat olmamış, ardından ortaya çıkan büyük yangın, sahili ve Hocapaşa semtini, Divanyolu'na oradan Kadırga'ya ve Beyazıt'a kadar oldukça geniş bir alanı, yeni bir düzenlemeyle değişime zorlamıştı. 1865 yangını, mekânı değiştirecek bir güç olarak belirleyerek, yapısal yeni eşikler ve sınırlar üretmişti. Bu yeniliklerden birisi, sahili Bâb-ı Âli'ye

Resim 4. Hocaapaşa yangın yeri düzenlemede yapı kurucu öğeler

bağlayacak olan ve yangından çok önce tasarlanan Tanzimat Sahili düzenlemede belirlenen, Ankara Caddesi'ydi. Bir diğeri, yine sahil düzenlemede önerildiği gibi Hocaapaşa yangınından sonra şehri sınırlayan sur duvarının kaldırılmasıyla birlikte Sirkeci ve çevresi tüm şehrin ulaşım odağı olacaktı.

Yangın felaketinin büyüklüğü, yanan yer için önerilecek değişimin de belirleyicisiydi. Bu nedenle, büyük yangınlarda yanan yer yapısal bir değişim geçirirken, görece küçük olanlarda birkaç aksın doğrultuları değiştirilerek, yangından önceki özgün doku kısmen korunuyordu. 19. yüzyıl İstanbulunda yapısal değişim geçiren alanda temel belirleyici olanın istikametler olduğunu bize düşündürür. Bu nedenle Osmanlı'da dönemin şehircilik anlayışı, bir anlamda sokak örüntüsünün bir senteziydi. Ülke sınırları dışındaki diğer yerleşmelerde olduğu gibi modernleşme döneminin mekâna yansıyan ortak özelliği, mümkün olduğunca eşit, ekonomik ve standart tipler oluşturmaktı. İşte bu tipte bir yapı, belirlenen istikametlerin arasında kalan standart yapı adalarıyla var olacaktı.²⁶ Birbirine eş yapı adalarının etrafını saran ikincil yollar da aynı biçimde birbiriyle kavuşacak; böylelikle gezgin, yeni önerilen mekânda kaybolmayarak kendini güvende hissedecekti. Denetimi de kolaylaştıran bu türden bir yapı anlayışı, modern dönemin kabulüydü. Yapısal değişim, topografya, kıyı çizgisi gibi doğal etmenlere bağlı olabiliyordu. Zira eğimi fazla olan bir arazide, ızgara düzende yapı adaları oluşturmak oldukça güçtü. Bu türden düzenlemelerde, eğrisel yollar doğrusal hale getirilirken istikameti belirleyen etmenler, topografya ve kıyı şeridi, önemli kamusal binalar, duvarlar (istinat, sur duvarı) ve mülkiyetti. Bu dönemde İstanbul'un yapısal değişiminin gerçekleştirilme nedenlerinden biri yangınsa, diğeri Osmanlı yönetiminin hayal ettiği şehri yaratma çabasıydı. Hayal edilenlerden birisi sahil surlarının kaldırılarak alanın dönemin planlama anlayışına göre yeniden düzenlenmesiydi. Zira 19. yüzyıl sonlarında burada dolgu rıhtım ve liman projeleri gündeme gelecekti. Bunun dışında, yeni düzenleme-

Resim 5. İAK (HRT-006990) numaralı Demirkapı Sahili düzenleme haritası, 3 Mayıs 1866 (21 Nisan 1282)

Resim 6. İAK (HRT-006991) numaralı Demirkapı Sahili düzenleme haritası, 3 Mayıs 1866 (21 Nisan 1282)

de şehri güzelleştirmenin yanı sıra devletin yönetim kurumlarının kamusal görünürlüklerini artırmaya yönelik bir çabanın varlığı da kabul edilmelidir.²⁷

Şehir, içinde barındırdığı mimari öğelerin kendi başına ve birbirleriyle oluşturdukları bir yapıdır. Bu yapı aynı zamanda içinde yaşayanların hafızasına karşılık gelir. Böylelikle şehir topografyasında tarihsel katmanların izleri görünür kalır. 19. yüzyıl için şehir merkezinde uygulamaya konan biçimsel yeni karakterler de bugün hafızamızın bir parçasıdır. Ne var ki günümüzde şehir mekânına yönelik müdahaleler, kimi zaman bu mimari karakterlerin görünürlüklerini engellemektedir. (Resim 8) İşte Hocaapaşa yangın yeri düzenlemede yapı kurucu aksları da günümüzdeki belediye hizmetleri sonucunda, araç trafiğini yönlendirmek üzere uygulanmış olan bariyerlerle özgün yönelimini kaybetmiş durumdadır. Örneğin, Hamidiye ve Orhaniye Caddelerinin kesiştiği, dönemin Bâb-ı Âli ve Sirkeci İstasyonu arasındaki açıyı vurgulayan eliptik meydana, günümüzde inşa edilmiş meydancık biçimli şekilsiz yapı adası şehir yaşayanlarının buradaki ilişkiyi çözümlenmeye yönelik algısını ortadan kaldırmaktadır. Bu bölgenin morfolojik karakterini yansıtan öğeler olan Bâb-ı Âli, Sirkeci İstasyonu ve düzenlemenin modern eliptik meydanı gibi dönemin şehircilik anlayışının önemsedığı, istikametleri

Resim 7. İAK (HRT-006989) numaralı Demirkapı Sahili düzenleme haritası, 14 Aralık 1867 (17 Şaban 1284)

Resim 8. Hocapaşa yangın yerinin Sirkeci'den Divanyolu'na kadar gerçekleştirilen düzenleme sınırı

yönlendiren temel elemanları ve bunların birbirleriyle kurduğu ilişkiyi bugün fark etmek pek mümkün görünmüyor. Ancak bölgenin tarihsel topografyasını ele alacak yeni bir kentsel tasarımla, buradaki mimari karakter öğelerinin kentsel bağlamda hak ettiği yeri teslim etmek de imkânsız değildir. ❖

© Bu yazı, MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde, Prof. Dr. Gülşen Özaydın danışmanlığında Haziran 2015'te tamamlanmış olan "Tarihi Yarımada'da Hocapaşa Yangın Alanı'nın Mekânsal Dönüşümü" isimli doktora tezinin bir bölümünden alıntı yapılarak kurgulanmıştır.

NOTLAR

1. Tekeli, İlhan, 1980, "Türkiye'de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri", **Türkiye'de İmar Planlaması**, Ankara, s.30.
2. Tekeli, 1980, s.32.
3. Oktay, Tarkan, 2011, **İstanbul Şehremaneti**, İstanbul, ss.11-20.
4. Denel, Serim, 1982, **Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim ve Nedenleri**, Ankara, ss.14-15.
5. Denel, 1982, s.12.
6. Gürses Söğüt, Sibel, 2016a, "İstanbul'un İmarı ve Yangınlar-3, 19. yüzyıl İstanbul'undaki Yeni Şehir Düzenlemelerinde Araçlar, Teknolojiler, Kurumsal Çözümler", **Toplumsal Tarih**, sayı:274, ss.82-84.

7. Çelik, Zeynep, 1996, **19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s.43.
8. Gürses Söğüt, Sibel, 2015, "Yeni Belgelerle 1865 Hocapaşa Yangınının Sınırları", **Toplumsal Tarih**, sayı:263, ss.74-80.
9. **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, sayı:249, 26 Eylül 1865. (Cumazıyelevel 1282)
10. Gürses Söğüt, 2015, ss.74-80.
11. Gürses Söğüt, Sibel, 2016b, "İstanbul'un İmarı ve Yangınlar-2, 19.Yüzyıl İstanbul'unda Modern İmar Uygulamaları: Yangın Yeri Düzenlemeleri", **Toplumsal Tarih**, sayı:271.
12. Ergin, Osman Nuri, 1995, **Mecel-i Umûr-ı Belediye**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Yayınları, İstanbul, cilt:2, ss.947-952
13. BOA.A.MKT.MHM.d.376/34.
14. Gürses Söğüt, 2016b.
15. Wiener, Wolfgang Müller, 2001, **İstanbul'un Tarihi Topografyası**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ss.41.
16. Özbek Özkan, Müge, 2015, "Accessibility Patterns of Istanbul's Hans Region as a Traditional Urban Trade District", **Sustainable Development and Planning VII**, WIT Press Wessex, ss.227-233.
17. Gürses Söğüt, 2016b.
18. Pinon, Pierre; Yerasimos, Stéphane, 1993, "Relevés Après Incendie et Plans D'Assurances: Les Précurseurs du Cadastre Stambouliote", **Environmental Design: Urban Morphogenesis: Maps and Cadastral Plans, Journal of the Islamic Environmental Design Research Centre 1-2**, (ed.) Attilo Petruccioli, Dell'oca Editore, Roma, ss.112-129.
19. Gürses Söğüt, 2016b.
20. Özgün Hocapaşa yangın yeri düzenleme haritasında, Hamidiye Türbesi ve imaretinin yer aldığı aksın devamı niteliğinde aksın ismi, Hamidiye Caddesi olarak mürekkepli kalemle yazılmış olup altına kurşun kalemle Muradiye adı iliştilmiştir. Bunun anlamı, aks üzerinde yer alan ve 16. yüzyılda Miriman Mehmet Paşa tarafından yaptırılan sebilin Hocapaşa yangınında tahrip olup birkaç ay tahtta kalan V. Murat tarafından yenilenerek "Muradiye" ismi almasıdır. Bu nedenle de sebilin yer aldığı aksa bu tarihten sonra "Muradiye Caddesi" denilmiştir.
21. Osman Nuri Ergin, İtalyan mühendis Luigi Storari'nin Şehremanetinde istihdam edildiği süre içinde emanet mühendislerinin bu tipteki çizim tekniğini İtalyan mühendisten öğrendiklerini belirtir. Hocapaşa düzenlemesinde Storari'nin görev süresi bitmiştir; ancak Mehmed Kemalüddin Efendi (Hocapaşa Düzenlemesi'ni yapan mühendis) Storari'nin öğrencisi olmuş ve ilk defa 1857 tarihli Aksaray-Laleli yangınında İtalyan mühendisin yanında çalışmıştır. (Ergin, Nuri Osman, 1995, cilt:3, s.1244)
22. Özgün haritalar sırasıyla, İAK(HRT 006990), İAK(HRT 006991), İAK(HRT 006989)
23. Aktepe, Münir, 1991, **Lütfi Tarihi**, cilt:10, Ankara, s.146.
24. BOA.A.MKT.MHM.d.376/34.
25. BOA.İ.MVL.d.0567/25507.
26. Gürses Söğüt, Sibel, 2016c, "İstanbul'un İmarı ve Yangınlar-1, Osmanlı Şehir Yönetiminin Modernleşme Sürecinde Yangınların Rolü", **Toplumsal Tarih**, sayı:270, s.52.
27. Söğüt, Emine Sibel, 2015, "Tarihi Yarımada'da Hocapaşa Yangın Alanının Mekânsal Dönüşümü", MSGSÜ FBE, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul.

Kaynak: Yandex Haritalar

Türkiye Turizm Tarihinde Bir Kavşak Noktası: Aksaray Ağaçlı Turistik Tesisleri

Nida Naycı

1950'LERDEN SONRA TURİZM TESİSLERİNİN GELİŞİMİ

II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişmeye başlayan küresel ölçekteki turizm sektörü, Avrupa ve Amerika'da orta gelirli grubunun seyahat hareketliliğini artırmıştır. Bu dönemde, Akdeniz ülkelerinde ortaya çıkan ve önemli bir ekonomik kaynak olduğu anlaşılan turizm hareketinden pay almak isteyen Türkiye'de ise uluslararası standartlarda inşa edilmiş tesislerin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç vardır. Ülke genelinde önemli kuruluşlarının geliştirildiği ve turizm müesseselerine ait hukuki altyapının oluşturulduğu 1950'li yıllarda, turizm tesislerinin geliştirilmesi için gerekli ekonomik kaynağın sağlanması, yatırımların kurulması ve örnek işletme modellerinin hayata geçmesi amacıyla Emekli Sandığı, ardından Türkiye Turizm Bankası (TURBAN) kurulmuştur.¹ Ülkede oluşan ekonomik ve siyasi koşulların etkilediği önemli alanlardan biri haline gelen turizm sektörü geliştikçe, mimarlık üretimi alanında çalışılan konulardan biri de turizm tesisleri olmaya başlamıştır.

Metin Sözen, 1950'lerden itibaren mimarlığın devletin resmî bir ideolojisi olmaktan çıktığını ve mimarların daha serbest ve farklı arayışlar içine girdiğinden bahseder.² Ekonomik ve siyasi olarak Batı'yla bütünleşme isteği mimarlık üretimini de etkilemiş; mimarlar gerek yurtdışından gelen farklı yapı malzemelerinin kullanımı gerekse Batı'da ortaya çıkan mimari akımların etkisine girme konusunda hızlı bir etkileşim yaşamaya başlamışlardır. Söz konusu yapılar bir de turizm tesisleri olduğunda, Türkiye'nin kendini Avrupa ailesinin bir üyesi olarak gösterme çabası daha da yoğun hissedilmiştir. "Avrupa standartlarında" tasarlanmış konforlu konaklama tesisleri, yabancı turistlerde Türkiye'de rahat ve özgür bir tatil geçirme imkanının mümkün olduğu algısını oluşturması açısından önemlidir.³ Bu nedenle, inşa edilecek tesisin tasarım sürecinde mimari üslubunun belirlenmesi, tesislerin işlevselliği ve hizmet kalitesi kadar önem taşımaktadır.

Uluslararası mimari üslubun etkisi öncelikle şehir otellerinde yoğun şekilde hissedilir.⁴ Yüksek katlı otel kütleleri, ortak kullanım alanları için ayrılmış zemin ve birinci katların üzerinde yükselmiş monoblok bir prizma etkisi yaratırken, teras katları ortak kullanım işlevlerini içerir. Oda pencereleri, balkonlar, güneş kırıcılar bu tekil blok içerisinde cephe ritminde yatay veya dikeyliği vurgulamak için farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Şehir otellerin yanı sıra; tatilini geçirmek için iyi hizmet kalitesi, doğal güzellikler ayrıca tarihî ve kültürel doku arayan turist gruplarını çekmek için Akdeniz ve Ege kıyılarında ya da Kapadokya gibi iç

1950'lerden itibaren hızla gelişen Türkiye'deki turizmin yansıması olarak karşımıza çıkan "yolüstü turistik tesisleri", döneminin turizm mimarlığı yaklaşımlarıyla Türkiye modern mimari mirasının önemli tanıkları arasında görülüyor. Yazar, değişen hizmet koşulları nedeniyle bugün önemini yitirmesine rağmen hâlâ kullanılan nadir örneklerden olan Orhan Ağaçlı Aksaray Turistik Tesisleri'nin, bir dönem yaygınlaşan "tatil köyü" tasarımları için önemli bir basamak olduğunu belirtiyor.

bölgelerdeki önemli turistik güzergahlar üzerinde tatil amaçlı hizmet veren yeni tesisler kurulmaya başlanır. Bu tesisler dönemin turizm tesisleri yönetmeliğine uygun olarak otel, motel, tatil köyü ve mocamp tesisleri halinde karşımıza çıkar. Birçoğu, standart oda tipi çözümleriyle sade bir işlevsel şemaya sahiptir. Oda balkonlarında kullanılan korkuluk, saçak, briket veya tuğla ile boş-dolu dizilimli paravanların yarattığı cephe ritmi dikkat çeker. Böylece süsleme olmaksızın, geometrik ritim, ışık ve görsellikle dengelenmiş bir üslup elde edilmiştir.⁵

1950-60'larda turizm tesislerinde hakim olan uluslararası üslup yaklaşımı 1970'lerden sonra azalmış, hatta karşı söylemlerin gelişmesine sebep olmuştur. Turizmi farklı kültürlerin mimari ve sosyal çevrelerini tanımak için bir fırsat olarak değerlendiren yaklaşımların benimsenmesiyle birlikte, yöresel yapı çevrenin karakteristik öğelerini modern mimariye uyarlayan "bölgeselcilik" akımı etkili olmaya başlamıştır. Bu konudaki öncü örneklerden biri Fransız tasarım grubu tarafından İzmir-Foça'da tasarlanan Club Med Fransız Tatil Köyü'dür. Bağımsız konaklama birimleri ve sosyal alanlardan oluşan bu tesis, doğal çevrenin topografyasına kendini adapte eden, yerel mimari öğeleri (kıрма çatı, kemer, tonoz ve benzeri) ve yapı malzemelerini yeniden yorumlayan yaklaşımıyla oldukça önemli bir örnek haline gelmiştir.⁶

1970-80'ler, orta gelir grubunda iç turizm hareketliliği ve ikinci konut sahipliliğinin artmaya başlamasına paralel olarak özellikle kıyı bölgelerinde tatil sitelerinin yaygınlaştığı yıllardır. Datça Aktur Tatil Siteleri⁷, Bodrum Manastır Otel'de⁸ görüldüğü gibi geleneksel Anadolu konut ve sokak örüntüsüne ait biçimlerden baca, kıрма çatı, köşeleri akroterli düz teras çatı, merdivenli dar sokaklar, geleneksel yapılarıdaki pencere oranları, kemerli kapılar gibi yöresel mimari ele-

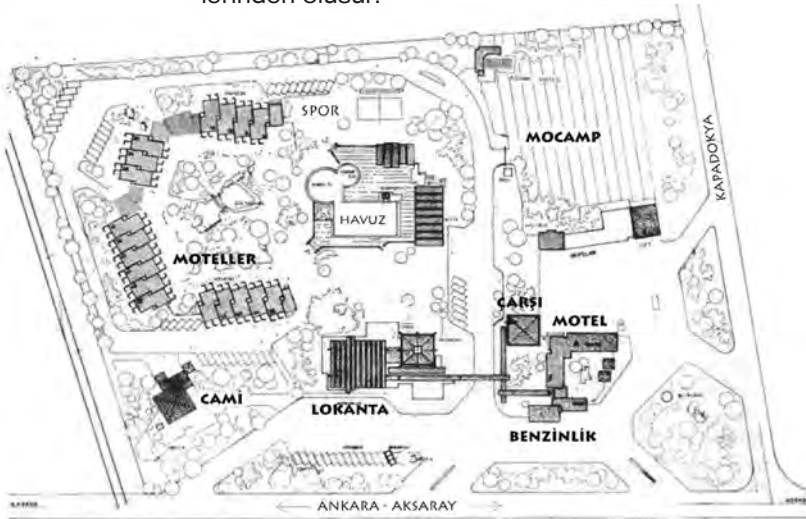
Nida Naycı
Doç. Dr., Mersin
Üniversitesi Mimarlık
Bölümü

manlara atf vardır. 1980'lerden sonra Türkiye mimari üretim alanını etkileyen post-modernizm yaklaşımı, turizm tesislerinde de görülür. Müşterilerin beğenisi ve konaklama deneyimlerinden memnuniyetle ayrılmasının temel ilke olduğu turizm tesislerinde popüler kültürün ağır basması kaçınılmazdır. Ancak bu süreçte bir önceki dönemde görülen “uyarlama, yeniden yorumlama” yaklaşımından farklı olarak mimari öğelerin kullanımı giderek eklektik bir tarzla biraraya getirilmeye başlanmış, bu nedenle de üslup karmaşası eleştirilerini almıştır.⁹

Sonuç olarak, turizm tesisleri 1950'li yıllardan 1980'li yılların sonuna kadar neredeyse her on yılda bir üslup değiştirerek hızlı ve yaygın bir şekilde Türkiye mimari üretim alanının önemli yapı grupları içerisinde yerini almıştır. Bu nedenle turizm tesislerinin tarihsel gelişimi, Türkiye'deki turizm politikalarının gelişimi, değişimi ve önemli bir ekonomik sektöre dönüşümü sürecine ışık tutmaktadır.

BİR KONAKLAMA MODELİ OLARAK “YOLÜSTÜ TURİSTİK TESİSLERİ”

1960'lardan sonra Türkiye'nin kendine çekmek istediği Avrupalı turist profilinde temel olarak iki hedef grup yer alır: Birinci grup sayısal olarak daha yaygın olan; sırt çantası veya karavanıyla seyahat eden turist grubudur. İkinci grup ise özellikle Avrupa'nın güney sahillerini tercih eden gelir düzeyi yüksek gruptur. Ancak bu ikinci grubun Türkiye'ye ilgisi nispeten kısıtlıdır. 1960'lardan 1980'li yılların başına kadar ülke genelinde havayolu taşımacılığının, kimi yerlerde ise karayolu ulaşımının bile sıkıntılı olması; 1. ve 2. Sınıf konaklama tesislerinin sayısının kısıtlı kalmasına neden olur. Bu nedenle 1960'lardan sonra ortaya çıkan konaklama modellerinden biri; karayolu ile seyahat etme, gezme ve tatil yapma kültürünün teşvik edilmesi amacıyla dönemin akaryakıt şirketleri tarafından başlatılan ve karayolu üzerinde inşa edilen konaklama tesisleridir. Önemli karayolları üzerinde, özellikle turizm merkezlerine ulaşan güzergahlarda, seyahat edenlerin konaklayacağı bu tesisler “yolüstü turistik tesisleri” olarak kurgulandığı için birçoğu akaryakıt istasyonları ile birlikte tasarlanmıştır. Konaklama birimleri otel, motel ve mokamp hizmetlerinden oluşur.¹⁰

1. Nihat Güner tarafından tasarlanan Ağaçlı Tesisleri vaziyet planı. Nihat Güner çiziminden üretilmiştir.

Yolüstü turistik tesisi girişimleri içerisinde Türkiye genelinde en yaygın konaklama ağına ulaşan oluşum, turizm faaliyetlerindeki bu boşluğu gören BP Petrol işletmeleridir. BP şirketi tarafından 1963 yılında Kervansaray A.Ş. adıyla hizmet veren “Kervansaray Mocamp Dinlenme Tesisleri” zinciri kurulmuştur.¹¹ Günübürlük seyahatle ulaşılacak uzaklıklarda seçilen alanlarda benzin istasyonlarının yanında kurulan tesislerle yolculara çadır, karavan ve motel ile konaklama olanağı sunan Kervansaray Mokampları'nın Türkiye'de yer seçiminde iklim, doğal, tarihî ve arkeolojik güzelliklerin yoğun olduğu noktalar seçilir. Amaç, Edirne'den giriş yapan Avrupalı turistleri İstanbul'dan başlayarak hizmet verilen rotalarda gezdirmektir.¹² BP Mokamp tesislerinin mimari projeleri, şirket bünyesinde çalışan mimar ve sanatçı Güngör Kabakçioğlu tarafından hazırlanır.¹³ Kamp tesisleri, yüksek kapasiteli otel ve motel tesisleri yapılarına kadar turizmde bir geçiş modeli haline gelmiştir. Bu tesisler, aynı zamanda iç turizmi hareketlendirmek ve teşvik etmek için de oldukça önemli bir fırsattır. Kısa sürede çok tutulan bu konaklama modeli kapsamında diğer akaryakıt markaları da benzer tesisler kurmuşlardır. Örneğin Türkiye Petrolleri tarafından BP modeline benzer şekilde akaryakıt istasyonları yakınında tatilcilerin kalabileceği “Turtel Turistik” adlı işletme tesisleri kurulmuştur.¹⁴

ORHAN AĞAÇLI TURİSTİK TESİSLERİ

Avrupa'da da oldukça yaygın olan ve bu yazıda “yolüstü turistik tesisleri” olarak tanımlanan konaklama modelinin Türkiye'deki girişimcileri BP ve Türkiye Petrolleri gibi uluslararası ve ulusal şirketler iken, İç Anadolu'da yerli bir girişimci olan Orhan Ağaçalı tarafından “Aksaray Ağaçalı Tesisleri” adı altında hayata geçirilen tesis, günümüzde hâlâ hizmet veren ender örneklerden olması sebebiyle oldukça önemlidir. Ağaçalı Şirketler Topluluğu, tüccar olan babasının yanında çalışırken ondan ayrılıp tüm Avrupa'yı gezdikten sonra yeni fikirlerle Aksaray'a dönmüş Orhan Ağaçalı tarafından 1964 yılında kurulur.¹⁵ Ağaçalı Turistik Tesisleri, Ankara-Adana Karayolu üzerinde önemli bir kavşak noktası olan Niğde Aksaray'da kurulmuştur. İskenderun, Gaziantep, Adana, Mersin gibi Güneydoğu ve Doğu Akdeniz illerini Konya, Kayseri, Ankara ve İstanbul'a bağlayan önemli karayolu üzerinde olmasının yanı sıra Kapadokya'nın tarihî ve doğal güzelliklerine olan yakınlığı tesisin yer seçiminde önemli rol oynamıştır. Günümüzde hâlâ aktif olarak kullanılması tesis yatırımı için doğru bir konumlandırma yapıldığını gösterir. Tesisin ilk tasarımları Nihat Güner tarafından projelendirilmiş; 1967-1978 yılları arasında etaplar halinde tamamlanmıştır.¹⁶ Güner'in geliştirdiği ilk öneride, Ankara-Aksaray yolu üzerinde motel, benzinlik, lokanta ve cami bulunur. (Resim 1) Mokamp alanı Aksaray-Kapadokya yolu üzerinden giriş almaktadır. Lokanta ve benzinlik arasından parselin içerisine doğru ilerleyen servis yolu Mokamp alanı, havuz tesisleri ve otel binasına ulaşım sağlar. Vaziyet planı bir bütün olarak tasarlanmış ve tesis için bütüncül bir işlevsel şema oluşturulmuştur. Aynı zamanda işlevler birbirinden bağımsız olarak da çalışabilmektedir.

2. Ağaçlı Tesislerinin 1960'lı yıllardaki görünümü

Tesislerdeki yapıların inşasına 1964 yılında benzinlik, kafeterya ve restaurant binaları ile başlanmıştır. **(Resim 2)** Ardından Güner'in tasarladığı 30 yataklı şoförler moteli (1967), müşteriye ve motelde kalacaklara hizmet verecek lokanta (1968), kampçılar için mokamp sahası, servisleri ve hediyelik eşya dükkanı (1972), 40 yataklı BEM Motel (1973), tuzlu su havuzu, hamam, spor ve çocuk alanı gibi ek servisler yapılmıştır. İlk defa şoförler için yapılmış olmasına rağmen, şehir dışından gelen yerli ve yabancı turistlerin ilgi göstermeye başlaması ile birlikte bölgede konaklama tesisi ihtiyacını gören Orhan Ağaçlı, tesisi büyümeye karar verir.¹⁷ Bu süreçte Güner tarafından önerilen vaziyet planı da değişmeye başlar.¹⁸

1964-1967 yılları arasında akaryakıt istasyonu ve şoför oteli tesisdeki ilk inşa edilen birimlerdir. Yerden yükseltilmiş yalın bir kütle, ters U formundaki betonarme elemanların çatıdaki tekrarıyla hareketlendirilmiştir. Döşeme ve duvarlar brüt beton teknikle inşa edilmiş, yatay ve düşey hareketleri vurgulayacak şekilde biçimlendirilmiştir. Geniş cam yüzeyler kullanılarak yapının yakın çevresiyle bütünleşmesi sağlanmıştır. **(Resim 3)** Akaryakıt istasyonu ve araç duraklama alanları saçaklarla vurgulanırken ana yapıda kullanılan düz teras çatının devamlılığı sağlanmıştır. Betonarme ve camın yalın, net bir biçimde kullanıldığı ve cephe hareketliliğinin vurgulandığı uluslararası üslup hakimdir. Sonraki yıllarda şoför moteli yıkılmış; dinlenme tesisi olarak hizmet veren satış birimleri ve lokanta kapsamlı olarak revize edilmiştir. **(Resim 4)**

Motel birimi (BEM Otel), tek katlı ve düz teras çatılı bir blok içerisinde, doğu-batı yönelimli çift sıra şeklinde düzenlenmiş 21 odadan oluşmaktadır. Kütlelinin yalınlığı peri bacalarına gönderme yapan dikey giriş elemanları ve saçaklarla hareketlendirilmiştir. Yapıda geleneksel baca, köşeleri yuvarlatılmış küçük pencere, çörten gibi yöre mimarisinden uyarlanmış mimari

3. Akaryakıt istasyonu ve lokantanın ilk yapıldığı yıllardaki görünümü

4. Lokantanın günümüzdeki görünümü

elemanlar kullanılmıştır. **(Resim 5)** Mimar, lokanta ve kafeterya tesislerinden farklı olarak bölgedeki peri bacaları ve geleneksel mimari öğeleri yorumlayan bir yaklaşım geliştirmiştir. Uluslararası üslup içerisinde bölgeselciliği ifade eden bu yaklaşım mimari tarafından "Orta Anadolu'nun düz damlı, soğuğa ve sığağa karşı küçük pencereci çevresel mimari geleneğinden yararlanma" şeklinde ifade edilmiştir.¹⁹ Günümüzde düz çatının yükseltilmesi ve kaplanması nedeniyle peri bacası görünümü etkisi azalmıştır. Ancak kütledeki yalın dil ve ritim hâlâ hissedilmektedir. **(Resim 6)**

Kamp Alanı ve Havuz Tesisleri

1970'lerde yerleşkenin merkezinde otel ve kamp müşterileri için ortak tasarlanmış havuz ve amfi gibi açık alan düzenlemeleri gerçekleşir. Kampçılar için tasarlanmış park alanı, mutfak ve dinlenme birimlerinden oluşan servis birimleri yerleşkenin kuzeydoğusunda konumlanır. Mutfak biriminde bir başka peri bacası göndermesi kullanılmıştır. **(Resim 7)** Kamp

Kaynak: ağaçlıotel.com/Sayfalar.aspx?dil=53&SID=13

Kaynak: Orhan Ağaçlı Turistik Tesisleri Proşürü, 1972.

Kaynak: Orhan Ağaçlı Turistik Tesisleri Proşürü, 1972.

5. BEM Otelin ilk yapıldığı yıllardaki görünümü

6. BEM Otelin günümüzdeki görünümü

tesisleri günümüzde yoktur, ancak tesis içerisinde özellikle karavanla gelenler için ayrılmış bir kamp sahası halen mevcuttur. Aynı dönemde inşa edilen havuz tesisinde yine modern bir dil kullanılmıştır. Açık yüzme havuzunu çevreleyen servis birimlerinin dış cepheleri tamamen kapalı, havuza bakan iç cepheleri ise geniş cam yüzeylidir. Yapının dışarıda oluşan kapalı ve katı ifadesi tekne tavan biçiminde tasarlanmış betonarme elemanların çatıdaki tekrarıyla hareketlendirilmiştir. (Resim 8)

Otel Melendiz

Artan talebi ve ortaya çıkan konaklama ihtiyacını karşılamak üzere 1978 yılında inşa edilmiştir. Yola bakan giriş kütlesi içerisinde resepsiyon, lobi, restaurant ve

7. Tesis içerisindeki mokamp alanı servis birimleri

8. Tesis içerisindeki açık yüzme havuzu

dinlenme alanları yer alırken; çift taraflı koridor üzerinde konumlandırılmış odalar, arkaya doğru uzanan kütle içerisinde yer alır. Bu yapıda farklı mimari diller bir arada kullanılmıştır. Otel girişi Selçuklu hanlarına benzer biçimde yükseltilmiş giriş kapısı ile vurgulanmış (Resim 9), lobi Osmanlı sanatı örnekleriyle bezenmiş (Resim 10), oda kütleleri dönemin modern mimarlığın yalın hareketleri ile biçimlendirilmiştir (Resim 11). Ana cepheden çıkma yapan oda balkonları panel duvarlarla gizlenerek hem mahremiyet sağlanmış, hem de cephede geometrik bir ritim oluşturulmuştur. Mimari elemanın tekrarı ile elde edilen ritm ögesi tesis içinde yer alan amfi tiyatroyu perdeleyen duvarlarda da rastlanır.

Mescid

Seyahat edenlerin ibadet ihtiyaçlarını karşılamak üzere 1998 yılında Aydın Erkan tarafından tasarlanmıştır. Post-modern dildeki Ağaçlı Tesisleri mescidi, Türkiye'in modern cami mimarlığı örnekleri arasında sayılır.²⁰ Güner tarafından 1960'larda önerilen yerinden farklı olarak yerleşkenin güneybatı köşesinde, akaryakıt istasyonunun arkasında; iki yoldan gelenlerin de rahatça ulaşabileceği bir noktadadır. Tek mekânli kare plana sahip mescid, geniş çatı saçakları, saçak payandaları, ahşap kırma çatısı ve dikdörtgen pencereleriyle iki katlı geleneksel konut ölçeğindedir. (Resim 12) Avlu duvarı, giriş kapısı ve metal şebekeli avlu pencereleri Osmanlı dönemi külliyelerine benzer bir açık mekân tanımlı getirmiştir. Çift kanatlı giriş kapısı, mihrabı ve tavan süslemesi ile ana yapının mütevazı ölçeği ve sade formu bezemeli bir üslupla dengelenmiştir. Altıgen planlı piramidal formu minaresi ana yapıya asılmış kubik bir kule eki gibi

9. Otel Melendiz'in giriş cephesi

10. Otel Melendiz'in lobi bölümünde geleneksel motiflerin kullanımı

11. Otel oda katlarında dış cephe biçimlenmesi

12. Ağaçlı tesisleri mescidin dışarıdan görünümü

yaklaşımların tek bir yerleşke içerisinde izlenmesine olanak verir. Tesis içinde farklı tarihlerde yapılmış yapılar karşılaştırmalı olarak ele alındığında bu değişim daha iyi anlaşılır.²¹

SONUÇ YERİNE

“Yolüstü turistik tesisleri”, 1950’lerden sonra ortaya çıkan turizm tesisleri içerisinde dönemin ekonomik ve kültürel koşullarına uygun bir seyahat ve tatil kültürü sunması nedeniyle oldukça benimsenmiş; sadece yabancı değil yerli turizmin de gelişmesine katkı sağlamıştır. Oldukça mütevazı ama bir o kadar da işlevsel olan vaziyet planı çözümleri ve dönemin mimari üsluplarını yansıtan yapıları ile bu tesisler bir dönem pek çok mimarın üzerinde fikir geliştirdiği bir tasarım alanı olmuştur. Bu tesislerde kazanılan deneyimler sonraki yıllarda giderek yaygınlaşan “tatil köyü” tasarımlarına da bir basamak olmuştur. Bu özellikleriyle 1950’lerden sonra Türkiye’de

13. Minare ve ana yapı

14. Orhan Ağaçlı Aksaray Turistik Tesisleri'nin günümüzdeki durumu

ortaya çıkan turizm tesisi türleri içerisinde ayrı bir sınıflandırılmayı hak etmektedir. Ülkemizin yakın dönem turizm hayatında çok önemli bir rol oynamasına rağmen, günümüzde en az bilinen tesislerdir. Birçoğu 1980'lerden sonra turizm sektöründeki hizmet faaliyetlerinin değişmesiyle birlikte el değiştirilmiş ve zamanla yok olmuştur. Orhan Ağaçlı Aksaray Turistik Tesisleri bu dönemde kurulmuş yolüstü tesisleri içerisinde günümüzde hâlâ hizmet veren

ender örneklerden olmasının yanı sıra farklı dönem turizm mimarlığı yaklaşımları ile Türkiye modern mimari mirasının önemli tanıklarındandır. ❖

* Yazar, bu yazının hayata geçmesinde paylaştığı bilgilerle önemli rol oynayan sayın Orhan Ağaçlı'ya katkılarından dolayı teşekkürlerini sunar.

*Fotoğraflar aksi belirtilmedikçe yazara aittir.

NOTLAR

1. Emekli Sandığı tarafından İstanbul Hilton, İzmir Büyük Efes Oteli, Büyük Ankara Oteli, Maca Oteli, Bursa elik Palas Oteli, Büyük Ankara Oteli, Stad Oteli gibi özellikle şehir otelleri yatırımında özel sektöre örnek oluşturacak örnek uygulamalar hayata geçirilmiştir. (Özdemir, Mehmet, 2013, "Türk Turizminin Temel Taşlarındandır: Emekli Sandığı Otelleri", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, cilt:24, sayı:2, ss.266-275)
2. Sözen, Metin, 1984, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul.
3. Beyhan ve Ünügür, bu dönem uluslararası üslubun turizm tesislerinde kullanılmasının nedenini "turistin kendini alışık olduğu Avrupa ülkesinde hissetmesi; yöre insanların da bundan gurur duyması" olarak ifade eder. (Beyhan, Şefika Gülin; Ünügür, Salih Mete, 2006, "Turizm Yapılarında Kimlik Sorunu ve Belek-Kemer Örnekleme Çalışması", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, sayı:10-2, ss.262-273)
4. İstanbul Hilton Oteli (1953), Eskişehir Porsuk Oteli-Orduevi (1956), İstanbul ınar Oteli (1959), İstanbul Tarabya Oteli (1957-65), Büyük Ankara Oteli (1960), İstanbul Taksim Sheraton Oteli (1959), Ankara Stad Oteli (1962) bu dönemin turizm tesisleri içerisindeki önemli mimari üretimlerindendir.
5. Savaşır, Gökçeek; Tuna Ulutav, Zeynep, 2009, "1960'ların Modern Mimarlık Mirasına İki Örnek: Bergama Tusan Motel ve Selçuk Tusan Motel", **Mimarlık**, sayı:350.
6. Türkseven Doğrusoy, İlknur, 2011, "Club Med Fransız Tatil Köyü", **Arkiv**, Projeler Dizgisi, v2.arkiv.com.tr/p10620-club-med-fransiz-tatil-koyu.html [Erişim: 11.03.2016]
7. Her iki tatil sitesi de 1972-1980 yılları arasında mimar Nihat Güner, Ersen Gürsel, Öcal Ertüzün ve Mehmet ubuk tarafından tasarlanmıştır.
8. Ersen Gürsel tarafından 1986-87 yıllarında tamamlanmıştır.
9. Özellikle 1985'den sonra tatil köylerinde karşımıza çıkan ve farklı üslupların bir arada kullanıldığı "sinkretizm" akımı. Kitle turizmine hitap eden bu turizm tesislerinin mimari anlatımı "disneyland"leştirme olarak tanımlanmıştır. (Beyhan; Ünügür, 2006, s.268)
10. Mocamp tesisleri, karavan, çadır gibi geçici ve mobil konaklama modellerine hizmet vermek üzere kurulmuştur. Mobil birimlerin konulduğu alanların düzenlenmesinin yanı sıra, misafirlere hizmet veren mutfak, amaşırhane, duş-tualet, lokanta, PTT, hediyelik eşya, danışma gibi birimler yer alır. Bunun yanı sıra tek veya iki katlı motel odaları da bulunmaktadır.
11. Bu dönemde BP tarafından, İpsala, Edirne, İstanbul (Kartaltepe), Bursa (Kumluk), İzmir (Çeşmealti), Kuşadası, Alanya, Ankara (Susuzköy), Nevşehir (Göreme), Mersin (Kızkalesi)'de Kervansaray mokamp tesisleri geliştirilmiştir. (Oktar Ural, Gülay; Berivan Ak, Nazlı, 2012, **Bir Asrın Ardından BP Türkiye**, BP Petrolleri Yayınları, İstanbul, ss.175-178)
12. Kervansaray tesislerinin amacı şu şekilde aktarılır: "Amaç, turistleri tam da Türkiye'ye girişlerinde karşılayıp, bir ađ gibi ülkeyi saran mocamp geleneği sayesinde bir kamptan öbür kampa uğurlayarak Türkiye'yi dolaşmalarını sağlamak ve zihinlerinde unutulmaz hatıralar bırakmak" (Oktar Ural; Berivan Ak, 2012, ss.176-178)
13. Kabakođlu, Güngör, 1964, "Turizm Hizmetinde Kampılık", **Mimarlık**, sayı:13, s.13.
14. Koraltürk, Murat, 2013, **Enerji Dolu 80 Yıl**, Aksay Matbaa, İstanbul, s.48.
15. Orhan Ağaçlı, 16.03.2017 tarihli sözlü röportaj.
16. Güner, Nihat, 1974, "Orhan Ağaçlı Turistik Tesisleri", **Arkitekt**, sayı:1974-04 (356), ss.157-159.
17. Orhan Ağaçlı, 2017.
18. Nihat Güner kendine eşlik eden iç mimar ve sanatçılarla birlikte değişen koşullara göre tesisin revizyonunu gerçekleştirmiştir. 1990'lardan sonra projelendirme çalışmaları mimar Aydın Erkan yürütmüş; idare binası ve mescit binasını tasarlamıştır.
19. Güner, 1974, s.158.
20. Eyüpgiller, Kemal Kutgün, 2006, "Türkiye'de 20. Yüzyıl Cami Mimarisi", **Mimarlık**, sayı:331, ss.20-27.
21. Makalede yer verilen tesise ait eski tarihli görseller 1972 tarihli Orhan Ağaçlı Turistik Tesisleri Broşürü ve kurum websitesinden elde edilmiştir. (agaclotel.com/Sayfalar.asp?dil=53&SID=13 [Erişim: 22.01.2017])

Sürdürülebilir Tasarımdan Terk Edilmişliğe: Foça Club Méditerranée

Hayriye Oya Saf

1960'ların Türkiye mimarlık pratiğini temsil edebilecek yapı ve yapı gruplarının sayıları günümüzde oldukça azdır. Bu nedenle, mimarlık nesnesi olarak bu döneme ait bir yapının incelenmesinin, hem o dönemin mimarlık pratiği hem de mimarının mimarlık pratiğindeki rolü hakkında ipuçları vereceği düşünülebilir. Savaşır ve Ultav'a göre "mimarlık nesnelere üzerinden ya da mimar özneler üzerinden iki farklı yöntemle yol alması mümkün olan bir okumanın, 'mimarlık nesnesinin Türkiye'deki dönemdeşlerine referanslarıyla', 'mimarlık nesnesinin uluslararası dönemdeşlerine referanslarıyla', 'mimarlık nesnesinin zamansal değişimi / dönüşümü üzerinden', 'mimar öznelerin birbirleriyle karşılaştırılmasıyla' ve/ya 'mimar öznelerin dönemdeşlerine referanslarıyla' gerçekleştirilmesi mümkün olabilir."¹ Bu makale kapsamında Foça Club Med Tatil Köyü özelinde "mimarlık nesnesinin uluslararası dönemdeşlerine referanslarıyla" bir okuma gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Yazıda; yeni bir tatil konseptinin ortaya çıkışı ve Club Méditerranée, Foça Club Med Tatil Köyü'ne olan benzerliği ile yapının tasarım felsefesinin anlaşılması adına önemli olan Cap de Creus (Cadaqués) Köyü, mimarları Jean Weiler ile Pelayo Martínez ve Salvador Dalí'nin tasarım konseptine katkıları anlatılmakta, Akdeniz mimarisinin modern mimari ile etkileşimi bir şekilde bütünleştiği Foça Club Med Tatil Köyü ve mimarisi üzerine açıklamalarda bulunularak, yapı çizim ve fotoğraflarıyla birlikte incelenmektedir. Bu bağlamda, yapının turizm sektörü ve turizm mimarlığı adına önemi vurgulanarak, korunmasının gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

CLUB MÉDİTERRANÉE: YENİ BİR TATİL KONSEPTİ

Gérard Blitz 1950 yılında, "cennet gibi" olarak tanımladığı yerler ve spor konseptlerini birleştirdiği tatil konsepti fikrini, Fransız Gilbert Trigano ile işbirliği içerisinde gerçekleştirerek, Club Méditerranée projesini hayata geçirmişlerdir. İspanya'nın Alcúdia (Mayorka) sahilinde ilk tatil köyü açılmıştır. Bugün kimseye yabancı olmayan "her şey dahil" felsefesi, Club Med ile doğmuştur. Bu anlamda Club Méditerranée kendi sembollerine sahiptir: Örneğin, 1957'de Jean-Pierre Bécrot renkli inciden küçük bir kolye tasarlamıştır ve Club Med'in para birimi olarak kabul edilmiştir. Şirket 1960'lı yıllardan itibaren büyümeye başlamış ve dünyanın birçok yerinde yeni tesisler açılmıştır: İsrail, Fas, Guadeloupe Adası, Fildişi Sahili, Bora Bora, Malezya, Brezil, Meksika, Bahamalar, Suudi Arabistan, Maldivler ve Japonya gibi bugün dünya çapında seksen tane tatil köyü bulunmaktadır.² Aynı dönemde Türkiye'de ise, Turizm Bakanlığı kurularak, turizm sektörü resmî

2005'ten beri atıl halde çürümeye bırakılmış Foça Club Méditerranée (Med) Tatil Köyü, Akdeniz mimarisine referans veren detaylarıyla dönemini yansıtan oldukça nitelikli bir modern mimarlık eseri. Yapıya ait planlar ve belgeler ışığında yapının ömrünü aşama aşama belgeleyerek sunan yazar, tesisin hem yöre halkı hem de turizm sektörü için önemine dikkat çekiyor.

anlamda kamusal bir kimlik kazanmaya başlamıştır. 1963 yılından itibaren Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında turizm sektörüne önem verilmesi vurgusu yapılır.³ Yabancı sermaye konusundaki çalışmaların hızlandığı bu dönemde Foça Club Med Tatil Köyü, Club Méditerranée firmasının Türkiye'de yaptığı en önemli yatırımlardan biridir. (Resim 1, 2) Turizm ve Tanıtma Bakanlığı eski müsteşarı Mukadder Sezgin, Foça Tatil Köyü'nün kuruluş sürecini şöyle anlatmaktadır: "Foça Tatil Köyü zamanın Turizm Bakanlığı'nın en çok değer verdiği konulardan biri olmuştur. Atina'dan bir arka-

Resim 1. Foça Club Med, 70'li yıllar

Hayriye Oya Saf
Dr. Öğr. Üyesi, Mersin
Üniversitesi Mimarlık
Bölümü

Kaynak: collerbar.fr/clubmed-photos/pavilions/index.php/category/17 İletişim: 15.12.2018

Resim 2. Tatil Köyü'nden fotoğrafları içeren kartpostallar

daşımın aracılığı ile Atina'daki Club Méditerranée'in temsilcisi ile görüşmeler yapıldı. Türkiye'nin turizm imkânlarından bahsettik. Çok kısa bir zaman sonra Club Med'in ilk kurucusu Gérard Blitz, Atina'daki müdürü de yanına alarak Ankara'ya geldi. Bakanlığa uğradı, bizim de davetlimiz oldular. Gérard Blitz savaşta bunalmış, yorulmuş, birçok inancını kaybetmiş, yeni bir hayatı arayan, yeni bir huzur dünyası arayan kişilerin yönelebileceği, sığınabileceği bir belde-mecra olarak tatil köylerini tercih etmişti bize anlattığına göre. Club Méditerranée'in felsefesinde, insanla doğanın bütünleşmesi teması vardı. Egotizm dediğimiz, yani insanın kendi bedensel varlığını en iyi şartlarda hissetmesini sağlayacak araçlar bütünlüğünden yararlanmak. Tabiatı sevmek, tabiatla bütünleşmek ve bu yolla da tabii olmak. Kendisine dayatılan değerlerden kurtarılıp, yeni, doğaya saygılı, yani ekosisteme saygılı bir ortamda yaşamasını sağlamak.⁴ Kuruluş felsefesini ve mimari yansımalarını daha iyi anlayabilmek adına Cadaqués kompleksini incelemek faydalı olacaktır. Turizm sektörünün popüler ve evrensel olmaya başladığı bir dönemde İspanya'da, Cala Culip ve Pla de Tuleda arasındaki bölgede yapılan bu köy, 1961'de mimar Jean Weiler ve Pelayo Martínez tarafından tasarlanmıştır.

CAP DE CREUS (CADAQUÉS) KÖYÜ: JEAN WEILER, PELAYO MARTINEZ VE SALVADOR DALI

"Le Club Med et le parc naturel de Cap de Creus: patrimoine et paysage en conflit" isimli makalede Gemma Doménech Casadevall, Cap de Creus (Cadaqués) Köyü kompleksi ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Kompleksin inşaatı, Katalonya'da kıyı şeridinin gelişmeye başladığı zamanlara denk gelmektedir. Daha önce görülmemiş bir inşaat yoğunluğuna sahip olan Katalonya'da, turizm sektörünün gelişimi nedeniyle artan talebe yönelik tasarlanan Club Med Köyü, tasarım yaklaşımıyla bir istisna olarak karşımıza çıkmaktadır. Projenin inceleme yazısını okuduktan sonra, mimarların temel probleminin var olan peyzajı korumak olduğu görülmektedir." Makalede mimarların, yapıları peyzajın topografyasına göre ayarlamaya çalıştıkları belirtilmekte; yapıları konumlandırırken özellikle ilginç formlarda olan kayaların korunmasına dikkat ettikleri söylenmektedir. Makalede belirtildiğine göre, Pelayo Martínez şirketin mimarı Jean Weiler ile birlikte, çevre ile mükemmel uyum sağlayan bir yapı oluşturmak için, öncelikle bölgenin topografyası ve iklimini incelemiştir. Bölgeyi vuran "tramontane" rüzgarından korunmak

için pencere ve kapı gibi, küçük ve tek açıklığa sahip olan ve projede hücre olarak tanımlanan yapıların küçük iç avlular oluşturacak şekilde bir araya getirilmesine karar verilmiştir. Makalede Pelayo Martínez'in şu açıklamasına yer verilmiştir: "Konaklama kapasitesinin yüksek olması gerektiği için, köyedeki 'hücre'lerin sayısı oldukça fazla olmuştur. Bu yapılar iki kişilik olarak tasarlanmıştır ve bundan dolayı büyük olmayan bu hacimleri gizlemek çok zor olmamıştır. Onları küçük birimler olarak bir araya getirdik ve denizden bakıldığı zaman sanki martılar uçuyorlar gibi bir izlenim oluşturmaya dikkat ettik."⁵

Başka bir deyişle, bağlamsal olarak minimalist yapıların tercih edildiği görülmektedir. Aynı yazıda turizm mimarlığı konusunda bir analist olan Sílvia Musquera'nın yapı kompleksi ile ilgili yorumlarından da bahsedilmektedir. Masguera Club Med'i "Costa Brava'nın kıyısında bulunan ve çevreye saygı gösteren toplu konutların en nadir örneği" olarak tanımlamaktadır. Sonra da kompleks hakkındaki yorumlarına şu şekilde devam etmektedir: "Club Med Köyü sürdürülebilir mimarlığın bir modelidir. Peyzajın korumasından başlayarak, onu güçlendirerek ve aynı anda daha çekici ve misafirperver hale getirerek, bölgeye yeni bir ölçü veren bir yaklaşım seçeneğidir." Mimarlık ve peyzajın mükemmel bütünleşmesi aynı metinde ayrıca yapımcıların kişiliğinin ve bölge hakkındaki bilgi ve deneyimlerinin sonucu olarak vurgulanmaktadır. Projenin tasarlanması sırasında, Pelayo Martínez hem çocukluk hem de Pla de Tudela'da kamp arkadaşı olan ressam Salvador Dalí'nin görüşlerinden de yararlanmıştı.⁶

Foça Club Med Tatil Köyü'nde de tüm bu tasarım kararlarının ve bağlamsal yaklaşım tarzının benimsendiğini ve uygulandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada Mukadder Sezgin'in Foça Club Med Tatil Köyü'nün yapım süreci ve mimarıyla olan görüşmeleri hakkındaki söylemlerine bakmak yerinde olacaktır. Sezgin konuşmasında projenin Foça'da yapılmasının kararlaştırılması ve tasarım kararlarının alınması sürecinde yaşananları şöyle anlatmaktadır: "Emekli Sandığı projeyi kabul etti, proje daha önce Kuşadası'ndaki arazi için konuşulmasına rağmen, Club Méditerranée tarafından, havaalanı bağlantısı ve Marsilya dolayısıyla Foça kentine duydukları yakınlık gibi nedenlerle tatil köyü kompleksinin Foça'da yapılmasına karar verildi ve arazi bakıldı. Buraya kendisini o zamanlar yakından tanıdığım, sonra da dost oldu-

ğum, projenin mimarı Jean Weiler geldi. Bana Foça için nasıl bir şey düşündüğünü anlatıyordu. Burayı Costa Brava'da kurdukları tatil köyüne benzetti. Foça için, çevreye tamamen uyumlu, en az bir zeytin ağacına sahip, birbirinden dağınık, farklı mesafelerde, bir araya gelip bir yığın manzarası oluşturmayacak, tabiata gayet dengeli bir şekilde yayılmış ve öbek öbek birimlerden kurulu bir tatil köyü düşündüğünü söyledi. Foça'nın eskileri, çiftçiler, köylüler, yaşayanlarla bir bir gidip oralarda sohbet ediyor, tanışıyor; rüzgar ne taraftan esiyor, yazın-kışın-baharda hava nasıl oluyor, insanlar nasıl yaşıyor gibi konularda da fikir alışverişi yapıyordu. Bütün bu ekolojik, sosyolojik ve aynı zamanda ekonomik etütleri yerinde yaparak topografik durumu da dikkate alan mimar, ben burada en güzel ve aynı zamanda en kalıcı ne yaratabilirim arayışı içine giriyordu. Onun için derlerdi ki, burası ilk aşkları, Türkiye'deki ilk büyük aşkı, Foça Tatil Köyü⁷. Bu noktaya kadar Foça Club Med Tatil Köyü'nün mimari felsefesi, tasarım kararları ve bağlamsal yaklaşımı konusunda, bağlam olarak benzerliği nedeniyle örnek alındığı söylenen Cap de Creus (Cadaqués) Köyü kompleksi ile karşılaştırmalar yapılarak bir mimari okuma gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu ilkesel yaklaşımlar ışığında Foça Club Med Tatil Köyü'nün mimarisi üzerine bir anlatımın gerçekleştirilmesiyle, yapının bağlamsal ve mimari özelliklerinin neden sonuç ilişkileriyle beraber daha net bir şekilde okunabileceği düşünülmektedir. **(Resim 3)**

FOÇA CLUB MÉDİTERRANÉE TATİL KÖYÜ VE MİMARİSİ ÜZERİNE

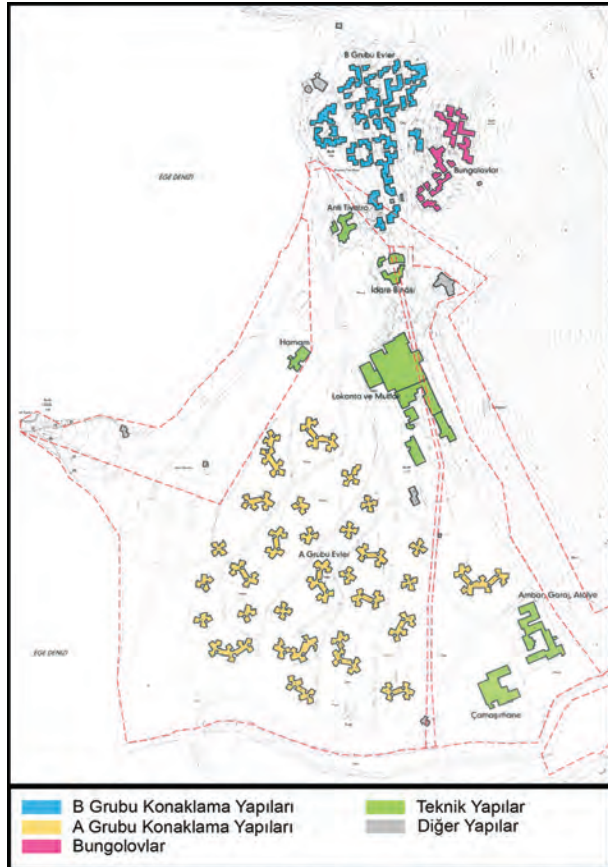
Yapım tarihinden günümüze kadar geçen süre zarfında, gerek konaklama hizmeti vererek turistlere, gerekse sosyal ve kültürel etkinliklere mekân sağlayarak ve istihdam yaratarak çevre halkına hizmet vermiş olan Club Med Tatil Köyü, Foça ilçesi İsmetpaşa Mahallesi'nin batısında, Foça-Yenifoça Karayolu üzerinde yer almaktadır. Alan batısından Ege Denizi, kuzey ve doğusundan orman alanları, güneyinden ise turizm alanları ve ikinci konutlarla çevrelenmiştir. Ege Denizi'ne 700 metre cephe veren doğal plajları mevcuttur. Tatil köyü topografik açıdan eğimli bir arazide konumlanmıştır. Alan 0 ile 31 kotu arasında değişen eğime sahiptir. Alan genelinde yapılaşmanın olduğu bölgede, yükseklik deniz seviyesinden başlayıp, ortalama % 5 eğim ile 18 metreye ulaşmaktadır. Alanın doğusunda ise ortalama % 18 eğimle yüksekliğin 31 metre kotuna kadar ulaştığı görülmektedir.⁸

Yapı, Foça Özel Çevre Koruma Bölgesi ve I. ve II. Derece Doğal Sit Alanları içerisinde bulunmaktadır. Koruma Amaçlı İmar Planı sınırları içerisinde kalan bölümlü 187 ada 7, 8, 10, 14, 15, 16 parseller ve 191 ada 2 ve 5 parselleri kapsamakta olup, ayrıca kuzeyde kalan 19 parsel no.lu orman arazisi üzerinde de mevcut yapıların bulunduğu gözlenmektedir. Foça Club Med Tatil Köyü 1960'lı yıllarda Fransız yatırımcılar tarafından yukarıda ada-parcel numaraları belirtilen araziler üzerinde, 16 Eylül 1966 yılında ilk yapı ruhsatları alınarak kurulmuş, 1967 yılında faaliyete geçmiştir.⁹ Kuruluş sürecinde hazineye ait araziler Emekli Sandığı tarafından kamulaştırılmıştır. Foça Belediyesi kendisine ait araziye bağışlanmış, Orman İdaresi'ne ait arazi ise

Resim 3. Günümüzde tesisin sahil şeridi

kira yoluyla alınmıştır. Şahıs arazilerinin ise bedelinin altında satın alınması söz konusudur.¹⁰ Fransız Agence Daniel Paterné Architecte grubu tarafından tasarlanan tesise Emek ve İnşaat A.Ş. tarafından 1972'de, Yütaş Yapı Üretim San. ve Tic. A.Ş. tarafından ise 1982'de revizyon ve tadilat projeleri de uygulanmıştır.¹¹ 1982 ve 1983 yıllarında alınan ilave yapı ruhsatları ile birlikte tatil köyü kompleksi 330 oda ve 690 yatak kapasitesine ulaşmıştır.¹² Foça Belediyesi arşivinden elde edilen yapı ruhsatlarına ilişkin belgeler incelendiğinde Club Med Tatil Köyü kompleksinde yer alan ruhsatlı yapılar; A grubu ve B grubu konaklama yapıları, bungalovlar, idari bina, lokanta-1, lokanta-2, ev, hamam, amfi tiyatro, atölye, hangar, su deposu ve arıtma tesisi olarak saptanmıştır. **(Resim 4-7)** Bu yapılarla ait bilgiler ve yapıların genel özellikleri **Tablo 1**'de, alan üzerindeki dağılımlarına ilişkin bilgiler de **Tablo**

Resim 4. Vaziyet planı

Kaynak: Batı Planı, 2015, s.27.

Resim 5. A grubu konaklama yapıları

Resim 6. B grubu konaklama yapıları

Resim 7. Bungalovlar

Fotoğraf: Samiye Poyraz

Resim 8. Havuzun 1970'lerde çekilmiş bir fotoğrafının olduğu kartpostal

2'de belirtilmektedir. Tatil Köyü kompleksi içerisinde yer alan ancak ruhsatlarına ulaşılamayan diğer yapılar ise; müdür lojmanı, revir binası, bar, amfi tiyatro ve müştemilâtı, dalma binası, spor tesisleri, gece kulübü, yelken kulübü, atlı spor tesisleri, plaj tesisleri, mutfak ve ek mekânları, çamaşırhane, sıcak su tesisleri olarak sıralanabilir.¹³ Yapılara ilişkin genel özellikler **Tablo 3**'te belirtilmektedir. Ayrıca Tatil Köyü, Türkiye'deki ilk örneklerden biri olan olimpik havuzu ile de dikkat çekmektedir. (**Resim 8**)

Foça Club Med Tatil Köyü'nün tasarımında mimari yaklaşım olarak, işlevsel olanı kullanarak sade bir biçim oluşturmanın amaçlandığı görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda, beyaz duvarlar, geometrik boşluklar, teras çatılar, çörlenler, panjurlar gibi mimari öğeler kullanılmıştır. (**Resim 9**) Yapıda malzeme seçiminde Foça taşı, beyaz sıva, ahşap, tuğla gibi yerel malzemeler tercih edildiğinden, yapı grupları doğa içinde kaybolmuş gibidir. Topografyaya uyum, iklimsel verilerin dikkate alınması yapı gruplarının yerleşiminde öne çıkmaktadır. Teras çatılı, sade, kübik mimariye sahip "hücre" olarak ifade edilen yapılar bir araya gelerek organizasyonda bütünü oluşturmaktadır. Tüm bu özellikleriyle yapı kompleksi Akdeniz mimarisinin ve modern mimarinin izlerini taşımaktadır. Burcu Kütükçüoğlu "yaşam tarzları ve manzaraların yanı sıra, Akdeniz ikliminin yarattığı en önemli ortak-

Ruhsat Tarihi ve No	Tür	m ²	Yapının Genel Özellikleri
16.09.1966 - 7/34	Hamam	156	Merkezi ısıtmalı bu tesis, şark üslubunda inşa ve dekore edilmiştir. 5 kurnası vardır. Taş yığma olan 4 m yüksekliğindeki yapı, tek katlı olarak inşa edilmiştir.
16.09.1966 - 7/35	Hangar	194	Taş yığma olan 4 m yüksekliğindeki yapı, tek katlı olarak inşa edilmiştir.
16.09.1966 - 7/36	B Grubu Ev (126 adet)	2835	3 m yüksekliğindeki yapılar tek katlı olarak inşa edilmiştir.
16.09.1966 - 7/37	A Grubu Ev (216 adet)	4860	"A" grubu barınma birimleri zeytin ağaçları arasında açık avlulu sistemde inşa edilmiştir. Bir konut biriminde 2 adet birleşen tipte yatak, 1 adet gardrop, 1 adet tuvalet masası, 1 adet valiz masası ve 2 adet tabure bulunmakta olup, ayrıca elektrik rezistansla sıcak su temin edilen 1 adet lavabo, 1 adet tuvalet, 1 adet (sıcak-soğuk) duş mevcuttur. Taş yığma olan 3 m yüksekliğindeki yapı, tek katlı olarak inşa edilmiştir.
16.09.1966 - 7/38	Atölye	444	Köyün küçük tamir işlerini görmek ve araçların bakımını temin etmek üzere inşa edilen bir binadan ibarettir. Tuğla yığma olan 3 m yüksekliğindeki yapı, tek katlı olarak inşa edilmiştir.
16.09.1966 - 7/39	Lokanta	1667	Aynı anda 400 kişinin rahatça yemek yiyebileceği şekilde tasarlanmış olan restoran, etrafı açık olacak şekilde planlanmıştır ve 8 kişilik kısmen sabit masalar ile tefriş edilmiştir. Alaturka kiremitle örtülü ahşap kırma çatısı binanın en dikkat çekici ögesidir ve iç mekânda bu çatı konstrüksiyonu sergilenmektedir. Yapı betonarme iskelet sistemde olup, yol seviyesinin 4 m üstünde 4 m yükseklikte bir katlı olarak inşa edilmiştir.
28.09.1966 - 7/41	Su Deposu	279	Taş yığma olan 4,5 m yüksekliğindeki yapı, tek katlı olarak inşa edilmiştir.
28.09.1966 - 7/42	Ev	227	Tuğla yığma olan 9 m yüksekliğindeki yapı, üç katlı olarak inşa edilmiştir.
28.09.1966 - 7/43	İdari Bina	299	Müdür, müdür yardımcısı, muhasebe, evrak, mütercim odaları ve posta servisini barındıran idare binasında her türlü dış ve iç görüşmeler yapılabilmektedir. Avlulu sistemde ve doğal taş malzeme ile inşa edilmiştir. Çatı teras şeklindedir. Taş yığma olan 3,5 m yüksekliğindeki yapı, tek katlı olarak inşa edilmiştir.
28.12.1982 - 3/27/27	Lokanta	304	32 Pafta, 187 Ada, 9 parselde yer alan yapı 304 m ² 'dir. Tuğla yığma olan 7,2 m yüksekliğindeki yapı, iki katlı olarak inşa edilmiştir.
28.12.1982 - 3/28/28	Bungalov (56 adet)	1347	32 Pafta, 187 Ada, 7 parselde yer alan yapılar toplam 1347 m ² 'dir. Tuğla yığma olan 6,5 m yüksekliğindeki yapı, iki katlı olarak inşa edilmiştir.
28.12.1982 - 3/29/29	Amfi Tiyatro	38	32 Pafta, 187 Ada, 9 parselde yer alan yapı 38 m ² , yığma tuğladır. Sahne ve yönü taştan yapılmış kademeli oturma yerlerinden oluşan amfi tiyatrodaki hafif müzik dinletileri yapılmakta, dans edilmekte ve çeşitli temsiller ve yerel oyunlar düzenlenmektedir. Sahne tam fonksiyonlu seslendirme, aydınlatma teçhizatını içermektedir. Ayrıca orkestra yeri mevcuttur.
18.03.1983 - 3/31/31	Arıtma Tesisi	40,7	32 Pafta 187 Ada, 7 (1) parselde yer alan yapı 40,70 m ² , betonarme iskelet sistemde tek katlı inşa edilecektir.

Tablo 1. Foça Club Med Tatil Köyü'ne Ait Ruhsatlı Yapılar ve Genel Özellikleri Tablosu

Kaynak: dclcampse.net/ff/collections/cartes-postales/turquie/cpsm-foca-club-med/ruhsat/2743-689949145.html (Erişim: 15.12.2018)

Tür	Yapının Genel Özellikleri
Müdür Lojmanı	2 yatak odası, salon ve servis kısımlarını içeren bu bina doğal taş malzeme ile inşa edilmiştir. Çatı teras şeklindedir.
Revir Binası	4 hasta odası, hemşire ve doktor odası ile eczane, ayakta tedavi mahallerini içermektedir. Çatı teras şeklindedir, açık ve kapalı kısımları mevcuttur.
Bar, Amfityatro ve Müştemilatı	Açık ve kapalı oturma kısımlarını içeren barın kapalı kısmında 40 kişi, açık kısımlarında ise 80-120 kişi rahatça istirahat ederek içkilerini alabilmektedir.
Dalma Binası	Balık adamların ihtiyaçlarını karşılamak üzere kompresör depo ve tamir odalarını içeren bu bina, kayaların üzerinde, denize yakın olarak inşa edilmiştir ve avlulu plana sahiptir.
Spor Tesisleri	Voleybol ve tenis sahaları mevcut olup ayrıca yeni sahalar için alan bırakılmıştır.
Gece Kulübü	Yerleşim bölgesi dışında, deniz kenarında inşa edilen gece kulübü binası, önünde açık hava oturma yerlerini ve küçük bir barla, dans pistlerini içermektedir. Bina duvarları kesme taş olup çatı alaturka kiremitle örtülmüştür.
Yelken Kulübü	Her türlü deniz üstü sporlarının organize edildiği ve eğitiminin yapıldığı bir mekândır. 8-12 adet yelkenli tekne ile halat bağlama, yelken açma, rüzgar durumuna göre sevk ve idare tarzları bir öğretmen yardımıyla öğretilmektedir.
Atlı Spor Tesisleri	Bir ahır binası, misafirler için bekleme mekânları, duş ve tuvalet hacimleri ile bir manej sahasından oluşan tesis, kulüp üyelerinin atlı spor ihtiyacını karşılamaktadır. Seyis ve öğretmen için ayrıca odalar mevcuttur.
Plaj Tesisleri	50 cm yüksekliğindeki istinat duvarının sınırlandırdığı bir kod farkı ile ayrılan ve tamamen doğal haliyle bırakılmış olan kumsalda sadece küçük bir spor malzeme odası bulunmaktadır.
Mutfak ve Ek mekânları	Bütan gazla 700 kişiye hizmet edebilecek kapasitede olan mutfak, soğuk ve sıcak mutfaklarla, bunlara ait soğuk odalar, tartı yeri, kiler, muhasebe gibi teknik ve idari birimleri içermektedir.
Çamaşırhane	Bu kısım çamaşır yıkama ve ütü mekânlarını bünyesinde barındırmaktadır; tesis, köyün tüm ihtiyacını karşılayabilecek kapasitededir.
Sıcak Su Tesisleri	Mutfak, çamaşırhane ve Türk hamamının sıcak su ihtiyacı bir buhar kazanı ile karşılanmaktadır.

Kaynak: Dirim, 1967, ss.152-157.

Tablo 2. Foça Club Med Tatil Köyü'ne Ait Diğer Yapılar ve Genel Özellikleri

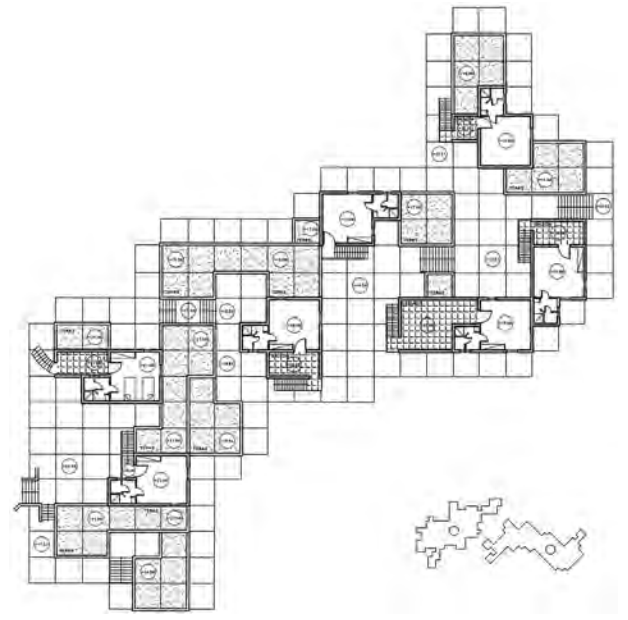
Resim 9. Yapılardan detaylar

lık, şüphesiz mimari biçimlerdir¹⁴ demektir. Foça Club Med Tatil Köyü'nde de yapıların belirleyici biçimsel özelliklerine baktığımızda, benzer iklim özelliklerini gösteren Cap de Creus (Cadaqués) Köyü kompleksi gibi birçok yerle ortak mimari bileşenleri görmemiz mümkündür.

Tatil Köyü kompleksi içerisinde yer alan konaklama ünitelerinin, yani hücrelerin, boyutların minimal olması dikkat çekmektedir. (Resim 10-12) Yapılar, basit prizmatik kütlelerden oluşur. Beyaz boyalı yalın kütleleri, üstüne oturdukları taş bazalarla birleşerek mimarlarının hücreler olarak tanımladığı birimlere Akdenizli modern bir dil kazandırır. Konaklama birimlerinin Akdeniz mimarisine uyumunu destekleyen diğer özellikleri arasında, cephelerde çok sınırlı sayıda ve küçük açıklıkların olması ve kaba dokulu siva ile bitirilen yüzeyleri sayılabilir. Yapının cephelerinde ısı kontrolüne yönelik çözümler geliştirildiği saptanmıştır. Özel duvar örme sistemleri ve havalandırma sistemi kullanımının yanında, mevcut açıklıklarda ek mimari öğelerin kullanılarak güneş ve diğer iklimsel verilere karşı önlemler alındığı gözlemlenmektedir. Güneş ışığının iç mekânlara doğrudan girişine engel olan mimari öğeler, yeri geldiğinde yatay, yeri geldiğinde düşey güneş kırıcılar ve bazen de panjur ya da

Resim 10. Konaklama Yapıları Zemin Kat Planları

Resim 11. Konaklama Yapıları Birinci Kat Planları

Resim 12. Konaklama Yapıları Cepheler

Resim 13. Restoran Cephe

kepenkler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu birimlerde yatay panjurların tercih edildiği görülmektedir. Bu elemanlar ayrıca cephedeki açıklıkları tamamen örterek cepheye ritmini ve dokusunu, bir diğer deyişle mimari dilini kazandıran öğeler durumuna da gelmiş denilebilir. Tatil köyü kompleksi içerisindeki yapılar arasında dikkat çeken bir diğer mimari yapı restorandır. Konaklama birimlerinde yalın bir tarz ve kübik yapılar söz konusuysen, tatil köyü kompleksinde sosyal alanların ve teknik birimlerin tasarımında konaklama yapılarından farklı olarak kubbe, tonoz, topuz çatı ve kemer elemanlarının kullanıldığı gözlenmektedir. Bu bağlamda restoran yapısı da çatısıyla ve kemer kullanımlarıyla mimari anlamda konaklama birimlerinden ayrılmaktadır. (Resim 13, 14) Amfi tiyatro ve çevresindeki yapı grupları ise özellikle kubbeli çatılılarıyla ve geçiş alanlarında kullanılan tonozlarla dikkat çekmektedir. (Resim 15) Hamam yapısı da nitelikli bir mimari yapı olarak tanımlanabilir. (Resim 16) Tüm bu yapı gruplarında Akdeniz mimarisinin özellikleri gözlemlenmektedir.

SONUÇ

Akdeniz mimarisinin modern mimari ile etkileyici bir şekilde bütünleştiği bu kompleks, Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 28.09.2016 tarihinde alınan

Resim 14. Restoranın günümüzdeki hali

7052 numaralı karar ile tescillenmiştir. Kararda da belirtildiği üzere kompleksin taşınmaz kültür varlığı olarak tescili, barındırdığı yapıların turizm tesisi olarak kullanılmasına engel değildir.¹⁵ Türkiye'nin ilk tatil köyü olan ve her şey dahil konseptinin ortaya çıkmasını sağlayan Club Med Fransız Tatil Köyü'nün turizme kazandırılması öncelikli hedeflerden biri olmalıdır. 2005'den bu yana kapalı olan tatil köyü aktif olduğu yıllarda Foçalı halk ve işletmeciler tarafından ekonomik, sosyal, kültürel ve daha pek çok getirisi olması sebebiyle benimsenmiş, uzun yıllar boyunca bölge kalkınmasını olumlu ölçülerde etkilemiştir. Yapının turizm sektörü adına bölgeye kattığı önemli artıları mevcuttur. Yapı ayrıca turizm mimarisinin ve tatil köyü mimarisinin gelişimi açısından da bir ilk olması nedeniyle önem taşımaktadır.

Günümüzde atıl durumda olan yapı, fiziksel anlamda yıpranmaya maruz kalmıştır. Alanda izinsiz kullanımlar nedeniyle çok fazla çöp ve atık biriktiği gözlenmektedir. Peyzajda ciddi bozulmalar vardır. Bakımsızlık nedeniyle kuruyan bitkiler yapıların girişlerini kapatmıştır ve tehlike oluşturmaktadır. Teknik yapıların konaklama yapılarına göre daha fazla fiziksel eskimeye uğradığı görülmektedir. Ancak strüktürel yapıda kompleks genelinde çok ciddi bir bozulma bulunmamaktadır. Sonuç olarak, bu değerli tesisin gerekli restorasyon çalışmalarının tamamlanmasının ardından yeniden kullanıma açılması önem taşımaktadır. ❖

* Verdiği değerli bilgiler ve kaynaklar konusunda yönlendirmeleri için Turizm ve Tanıtma Bakanlığı eski Müsteşarı Mukadder Sezgin'e, Foça Belediyesi Arşivinden faydalanılması hususunda yardımlarından dolayı Foça Belediye Başkanı Gökhan Demirağ'a, Başkan Yardımcısı İsmail Ası'ya ve Mimar Hande Gürsoy'a, çizimlerin düzenlenmesi sırasında yardımlarından dolayı Hatice Gökçe Türkoğlu'na, Fransızca çeviriler için yardımlarından dolayı İslam Yıldırım'a, fotoğraf çekimlerimde yardımlarından dolayı Bahar Durmaz'a, diğer fotoğraflar için Saniye Poyraz, Özlem Taş ve Burcu Taşçı'ya makaleye katkılarından dolayı teşekkür ederim.

*Foça Belediyesi arşivinde yer alan orijinal mimari projeler kullanılarak, autocad ortamında tekrar çizilip düzenlenerek hazırlanmıştır. Çizimler aksi belirtilmedikçe H. Oya Saf tarafından hazırlanmış olup, düzenlenmesi H. Oya Saf ve H. Gökçe Türkoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir. Fotoğraflar aksi belirtilmedikçe H. Oya Saf'a aittir.

NOTLAR

1. Savaşır, Gökçeççek; Tuna Ultav, Zeynep, 2009, "1960'ların Modern Mimarlık Mirası'na İki Örnek: Bergama Tusan Motel ve Selçuk Tusan Motel", *Mimarlık*, sayı:350.
2. Doménech Casadevall, Gemma, 2017, "Le Club Med et le parc naturel de Cap de Creus: patrimoine et paysage en conflit", ss.205.
3. Kozak, Metin; Coşar, Yeşim, 2017, "Foça Club Med Tatil Köyü: Tarihçesi, Özellikleri ve Türkiye Turizmi için Sonuçları", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, cilt:28, sayı:1, s.45.
4. Sezgin, Mukadder, 2017, "Foça Club Med Tatil Köyü Kuruluş Öncesi ve Sonrası", 15-22 Nisan Turizm Haftası etkinlikleri kapsamında Dokuz Eylül Üniversitesi Reha Midilli Foça Turizm Fakültesi ve Foça Belediyesi işbirliği ile düzenlenen konferans, 21.04.2017, İzmir.
5. Doménech Casadevall, 2017, ss.206.

Resim 15. Amfi tiyatronun günümüzdeki hali

Resim 16. Hamamın günümüzdeki hali

6. Doménech Casadevall, 2017, ss.206-207.

7. Sezgin, 2017.

8. Batı Plan, 2015, "Foça, İsmetpaşa Mahallesi, 187 Ada 7, 8, 10, 14, 15, 16 Parselleri İle 191 Ada 2, 5 Parşele İlişkin Koruma Amaçlı İmar Planı Çalışmaları: Plan Raporu", ss.3, 4, 9, 23, Foça Belediyesi Arşivi, İzmir. Yapı, "22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile tespit ve ilan edilen ve 21.05.2007 tarih ve 2007/12212 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla sınırları genişletilerek yeniden düzenlenen 'Foça Özel Çevre Koruma Bölgesi' ile, Mülga İzmir 1 no.lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 04.01.1991 tarih ve 2560 sayılı kararı ile belirlenen I. (Birinci) ve II. (İkinci) Derece Doğal Sit Alanları" içerisinde kalmaktadır. (Batı Plan, 2015, ss.9)."

9. Batı Plan, 2015, ss.3, 26, 28.

10. Kozak, Coşar, 2017, s.47.

11. Türkseven Doğrusoy, İlnur, 2008, "Club Med Fransız Tatil Köyü", *Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları IV*, Bursa Uludağ Üniversitesi, 26-27 Aralık 2008.

12. Batı Plan, 2015, ss.26.

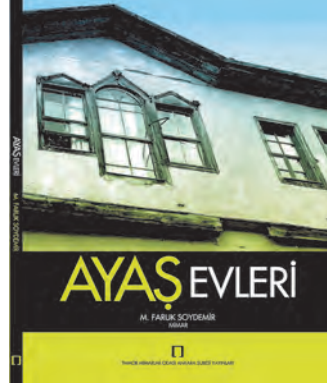
13. Dirim, 1967, ss.152-157.

14. Kütükçüoğlu, Burcu, 2013, "Akdeniz ikliminde Modernizm, Modernist İklimde Akdeniz: Yirminci Yüzyıl Katalan Mimarlığında Yerel Öğeler", *Mimarlık*, sayı:372, ss.47-50.

15. Foça Belediyesi Arşivi, 2015. T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı, Toplantı Tarihi ve No: 28.09.2016-294, Karar No:7052.

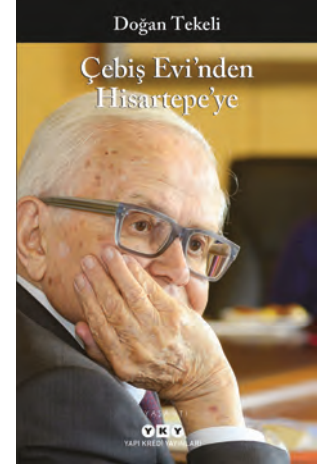
Refael Avidor, Ocak 2019, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, İstanbul, Türkçe, 119 sayfa.

M. Faruk Soydemir, Şubat 2018, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları, Ankara, Türkçe, 198 sayfa.

Bülent Batuman, Şubat 2019, Dipnot Yayınları, İstanbul, Türkçe, 212 sayfa.

Doğan Tekeli, Şubat 2019, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Türkçe, 400 sayfa.

PERA DARMADEMANS

Mimar ve ressam kimliklerinin yanı sıra edebiyatla da uğraşan Refael Avidor'un yeni kitabı, Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi Yayınları'ndan çıktı. Kitabın tanıtım metni ise şu şekilde: "Refael Avidor, 68 kuşağından, mesleki demokratik mücadelenin içinde yer alan, İstanbul Teknik Üniversiteli, çok dilli bir entelektüel. Elli yıla yaklaşan mimarlığının yanı sıra hayatı boyunca öyküler ve şiirler yazdı, çeviriler yaptı. Çocukluğundan itibaren uğraştığı resim sanatı, üniversiteye girişte neredeyse aklını çecekti ki, seçimini mimarlıktan yana yaptı. Mimarlık fakültesini bitirdikten sonra da resme devam etti. Bütün gezilerinde yanından eksik etmediği pastel bovalarıyla gördüklerini defterine resmetmeyi her zaman sürdürdü. [...] Avidor, mimarlık yaşamına bizim için üç küçük pencere aralayan bu 'iş'leri öyküleştirenken kendisiyle hesaplaşmalarını ve özelleştirilerini de paylaşmaktan kaçınmıyor. Kadim bir semtin yaşanmışlıklarını, farklı kültürlerin oluşturduğu zenginliği, bir mimar olarak bu zenginlik karşısında duyduğu sevgi ve endişeleri, sözcükleri ve çizgileriyle dile getirdiği kitabını sunmaktan mutluluk duyuyoruz." ❖

AYAŞ EVLERİ

Faruk Soydemir'in Ayaş evlerini kapsamlı olarak ele aldığı yeni kitabı Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları'ndan çıktı. Evlerin özgün yönlerinin arandığı kitabın tanıtım metni ise şu şekilde: "Ayaş'ta çok sayıda kültür mirası örneği vardır. İlçede 250'ye yakın cami, çeşme, konak ve çeşitli sivil mimarlık örnekleri bulunmaktadır. [...] Bu çalışma ile birlikte, Ayaş'ın zengin kültürel mirasının geniş çevrelere yayılması Ayaş'ın tanıtımı kadar uygulama ortamına da hız kazandıracaktır. Kitapta yer alan projeler Ankara 1 no.lu Kültür Varlıklarını Bölge Koruma Kurulu tarafından uygun görülerek onaylandı ve projelerin bir bölümünün restorasyon uygulamaları yapıldı. Özellikle mimarlık bölümü lisans ve lisansüstü öğrencileri ile konuya duyarlı yurttaş bu çalışmadan faydalanabilecektir. Bu nedenle, Ayaş'ta başlayan geleneksel dokunun korunması yönündeki çalışmalara devam edilerek somut uygulamalara geçilmeli ve kültür mirasımız gelecek kuşaklara kimlikli bir şekilde aktarılması yönündeki çabalar desteklenmelidir." ❖

KENTİN SURETLERİ: MEKÂN VE GÖRSEL POLİTİKA

Bülent Batuman'ın kaleme aldığı Dipnot Yayınları'ndan çıkan yeni kitabı, toplumsal mücadeleler açısından görsel olanın kentsel politika için önemine odaklanıyor. Kitabın tanıtım metni ise şu şekilde: "Türkiye'de kentsel araştırmaların çoğunlukla siyasal iktisat çerçevesinde geliştiği tespitinden hareket eden kitap, bu alanın kültür çalışmaları ile ilişkilendirilmesi gerektiğini savunuyor ve bu yönde bir katkı olarak görsel kültür ile kentsel siyaset arasındaki ilişkiye odaklanıyor. [...] Görselliğin, modern kenti deneylemenin başlıca biçimi olduğu kabulünden hareket eden çalışma, kentsel tahayyülün ve görsel mekân temsillerinin siyasal boyutlarını, Türkiye kentlerinin 20. yüzyıldaki dönüşümü üzerinden tartışıyor. Altı bölümün her birinde başka bir görsel mecra (fotoğraf, belgesel film, kartpostal, melodram, karikatür, dijital imaj) aracılığıyla kurulan mekân temsillerini ele alan araştırma, bu temsillerin siyasal süreçler içinde salt tahakküm aracı olmayıp farklı iktidar biçimlerinin üretiminde işlevsel olabildiklerini göstermeyi amaçlıyor." ❖

ÇEBİŞ EVİ'NDEN HISARTEPE'YE

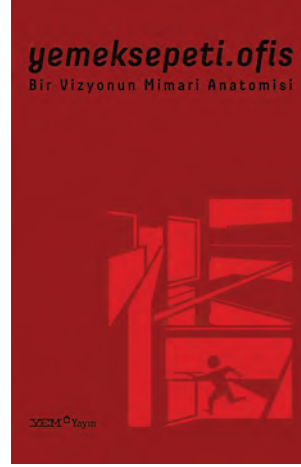
Daha önce mesleki yaşamına ilişkin anılarını topladığı *Mimarlık: Zor Sanat* adlı kitabıyla ilgi çeken çağdaş mimarlığın önde gelen isimlerinden Doğan Tekeli'nin otobiyografisi *Çebiş Evi'nden Hisar-tepe'ye* Yapı Kredi Yayınları'ndan çıktı. Kitabın tanıtım metni ise şu şekilde: "Doğan Tekeli, Isparta'da bir memur ailesinin ilk çocuğu olarak dünyaya geldi. İzmir ve İstanbul'da geçen yetişme döneminden sonra 1952 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. Sami Sisa'yla kurduğu Tekeli-Sisa mimarlık bürosunda altmış yıl çalıştı. Mesleki yaşamına ilişkin ayrıntıları daha önce *Mimarlık: Zor Sanat* adlı kitapta anlatan Tekeli bu kez kendi öyküsüne yöneldi. *Çebiş Evi'nden Hisar-tepe'ye* otobiyografik bir kitap. Doğan Tekeli bir yandan birbirinden ilginç anılarını lezzetli bir dille anlatıyor, öte yandan Türkiye'nin toplumsal dönüşümlerine, siyaset-ekonomi, kamu-özel sektör ilişkilerine mimarlık mesleği açısından ayna tutuyor." ❖

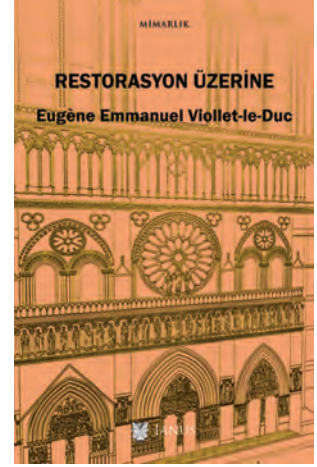
Asena Günal, Murat Çelikkhan, Ocak 2019, Hafıza Merkezi, İstanbul, Türkçe, 354 sayfa.

Müge Ertemli, Aralık 2018, Gece Kitaplığı, İstanbul, Türkçe, 92 sayfa.

Kolektif, 2019, YEM Yayın, İstanbul, Türkçe, 264 sayfa.

Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc, 2019, (çev.) Alp Tümertekin, Kaan Tümertekin, Janus Yayınları, İstanbul, Türkçe, 128 sayfa.

HATIRLAYAN ŞEHİR: TAKSİM'DEN SULTANAHEMET'E MEKAN VE HAFIZA

2011 yılında kurulmuş olan Hafıza Merkezi'nin son yayını, Taksim'den Sultanahmet'e birçok mekânın ve mimari yapının politik tarihine şahitlik ederken aynı zamanda bir gezi rehberi tadında o mekânların kültürel ve sanatsal yönlerine de tanıklık ediyor. Web sitesi aracılığıyla interaktif haritasına da ulaşılabilen kitabın tanıtım metni şu şekilde: "Türkiye'de son dönemde sivil alanın daralmasına paralel olarak ve dünyada 'post-gerçek (post-truth)' eğiliminin yükselmesiyle birlikte tekçi resmi görüş daha da güç kazanmaya başladı. Bugün Türkiye'de iktidarın uyguladığı yöntemlerden biri de günümüzün hakim bakış açısıyla resmi tarihi yeniden yazmak. [...] Hatırlayan Şehir, bir kitap ve internet sitesi projesidir. Proje ilhamını, Asena Günal'ın Hafıza Merkezi'nin düzenlediği Tarihsel Diyalog ve Geçmişle Yüzleşme Bölgesel Ağı Yaz Okulu'nda, 2015'te yapmaya başladığı İstanbul Hafıza Turu'ndan almaktadır. Bir günlük bu turda, katılımcılar İstanbul'un en turistik rotasını resmi tarihin dışında kalmış siyasi tarihin izini takip ederek gezmişlerdi. Kitap okuyucularına, ister sakini ister turisti olsunlar, İstanbul şehriyle bir tanışma fırsatı sunuyor. Okula, işe giderken ya da turist olarak bir yeri gezerken tarihinden arındırılmış bir şimdiki zaman ve halde yaşamaya zorlanıyoruz. [...] Amacımız Taksim Meydanı'ndan başlayarak Sultanahmet Meydanı'na kadar sürecek bir turda 18 mekân, meydan ve bina üzerinden bir gayri resmi İstanbul turu vesilesiyle gayri resmi İstanbul tarihini de anlatabilmek." ❖

BİR KENTİN BİLİNMEYEN HAZİNESİ: ANAFARTALAR ÇARŞISI

Müge Ertemli'nin kaleme aldığı *Bir Kentin Bilinmeyen Hazinesi: Anafartalar Çarşısı* isimli kitap Gece Kitaplığı Yayınevi'nden çıktı. Kitabın tanıtım metni ise şu şekilde. "Cumhuriyet'in devrimlerini, her türlü mekânsal ve sosyal yeniliklerini yurdun geneline tanıtan başkent Ankara'nın, tarihi caddesi olan Anafartalar Caddesi üzerinde bulunan, modernizm ve gelenekselci yaklaşımın eseri mimarisi ve içinde barındırdığı sanat eserleriyle, mimarinin toplumsal işlevini, mimari sanat ilişkisinin gerekliliğini ve önemini vurgulayan, ulusal beraberliği sağlayan önemli verilerden olan tarih ve sanatın, en önemli örneklerini taşıyan Anafartalar Çarşısı, toplumsal bellek ve ulusal kimlik açısından önemli bir konumdadır." ❖

YEMEKSEPETİ.OFİS: BİR VİZYONUN MİMARİ ANATOMİSİ

Yemeksepeti'nin geçtiğimiz yıl Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık ile beraber hayata geçirdiği Yemeksepeti Park Ofisi projesinin yıllar içerisindeki dönüşüm hikayesinin sunulduğu yeni kitabı YEM Yayın'dan çıktı. Kitabın tanıtım metni ise şu şekilde: "*Yemeksepeti.Ofis: Bir Vizyonun Mimari Anatomisi*, içerik açısından bir yandan doğru iş birliğinden doğan sonuçları gösterirken bir yandan da iş yerindeki verimliliğin başarıya olan etkisine yönelik sonuçlarını örnek bir vaka olarak görselleştirdiği bir kitap olarak öne çıkıyor. İşverenden girişimciye, tasarımcıdan mimara, yöneticiden öğrencilere kadar her alandan kişiye ilham verecek kitap, farklı alanlarda başarılı olmuş fakat aynı noktada buluşabilmiş iki şirketin başarılarının iç içe sunulduğu ve iş birliği ile yaratılan dönüşüm hikayesini anlatan bir tasarım ve yapım macerası olarak raflardaki yerini aldı. Yemeksepeti'nin son ofisi Yemeksepeti Park'a kadar uzanan, yıllar içerisindeki dönüşüm hikayesinin sunulduğu bu kitapta bir yandan okuyuculara ufuk açıcı ve tamamen şeffaf tasarım süreci gösterilmek istenirken bir yandan da diğer şirketlere örnek teşkil etmek hedefleniyor. Yemeksepeti'nin son iki ofisinden görsel malzemelerle zenginleştirilmiş tasarım odaklı iş birliğinin sonuçlarının sergilendiği kitabın en ilgi çekici özelliği ise, iki kurumdan da projelere doğrudan katkıda bulunmuş çalışanların sürece dair gördüklerini ve yaşadıklarını anlatmış olmaları." ❖

RESTORASYON ÜZERİNE

Restorasyon Üzerine, Viollet-le-Duc'un iki önemli çalışmasını, J. B. Lassus'la birlikte gerçekleştirdiği Paris Notre-Dame Katedrali'nin restorasyonu için bakanlığa sunulan raporu ve *Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XI e au XVI e siècle* kitabındaki "restorasyon" maddesini bir araya getiriyor. "Arkaik anlamda değilse de, en azından binaların yenilenmesi anlamında restorasyon hevesinin her çağda toplumların kendi uygarlıklarının sonuna geldiklerinde ortaya çıktığını kabul etmek gerekir." "Her değiştirilen kısmın yerine yenisi en iyi malzeme ile daha mükemmel veya daha kararlı bir yol benimsenerek konmalıdır. Bu çalışma sonunda restore edilen bina yaşadığından daha uzun süre dayanabilecek halde geleceğe aktarılmalıdır." ❖

Mimarlığın Sosyal Gücü: Meydan Çadırı

Aysu Gürman
Mimar

Mimarlığın sosyal gücüne inanan ve kamusal alanların temel insani ihtiyaçlardan olduğunu düşünen Bonaventura Visconti di Modrone ve Leo Bettini Oberkalmsteiner tarafından tasarlanan “meydan çadırı” (maidan tent), Yunanistan’da bulunan Ritsona mülteci kampında ikamet eden göçmenlerin günlük hayatlarında aktif olarak kullanabilecekleri üstü kapalı ve yarı açık kamusal bir alan olarak tasarlanmıştır. Dört metre yüksekliğe ve iki yüz metrekare alana sahip meydan çadırının strüktürü, zorlu hava şartlarına dayanıklı materyallerle kolay taşınabilecek biçimde tasarlanmıştır. Dairesel formu sayesinde her taraftan erişime açık olan meydan çadırı, insanların bir araya gelip farklı sosyal aktivitelerde bulunabileceği ortak bir kullanım alanı sunmayı hedeflemektedir. Değişen kullanıcı aktivitelerine karşı esnek bir tavır sergileyebilme potansiyeline uygun tasarlanması sebebiyle kullanıcıların ihtiyaç ve isteklerine hızla adapte olabilen bir yapıya sahiptir. Hem strüktürel olarak hem de kullanıcı senaryoları açısından dairesel şeklin tam merkezinde bulunan geniş ve açık bir ortak alan, bu alanı çevreleyen sekiz yarı özel alan ve en dışta ise bu yarı özel alanları çevreleyen gölgeli veranda alanları bulunmaktadır. Tasarlanan kamusal alan, toplanma noktası olmasının dışında kullanıcılar için tıbbi ve psikolojik destek alabilecekleri, toplanıp hep birlikte yemek yiyebilecekleri, ibadetlerini gerçekleştirebilecekleri, ürün alıp satabilecekleri, çocukların bir araya gelip oyun oynayabilecekleri ve daha pek çok aktiviteyle sosyalleşebilecekleri bir ortak alan olma özelliği taşımaktadır. İsmi Arapçada “meydan” anlamına gelen “maidan” kelimesinden alan meydan çadırı, mekânsal kurgunun ürettiği teması ve etkileşimi sağlayan bir buluşma noktasıdır. Bu özelliğiyle mimarlığın insan yaşamına nasıl dokunduğunun örneklerinden olan alan, mültecilerin kendisinin ve çevresindeki insanların hayatına dair farkındalığını artırarak, aidiyet duygularının gelişimine katkı sağlar. ❖